

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ

(ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਇਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹ

ਸੁੱਕਾ ਪੱਤਾ ਤੇ ਹਵਾ
ਕਾਲਾ ਲਹੂ
ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਭਰ ਬਰਤਾਨੀਆਂ
ਖੂਹ ਵਾਲਾ ਘਰ
ਇਕ ਸੱਚ ਮੇਰਾ ਵੀ
ਨਵੇਂ ਗੀਤ ਦਾ ਮੁਖੜਾ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ

(ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

Ik Gal Je Dil Lagge

(Short-Stories)

By

Harjeet Atwal

67 Hillside Road

Southall

Middlesex UB1 2PE

ENGLAND

Phone; 020 8578 0393

Mob; 07782 265 726

email: harjeetatwal@yahoo.co.uk

harjeetatwa@hotmail.co.uk

harjeetatwal@gmail.com

ਅਦਾਰਾ
'ਸ਼ਬਦ'
ਦੇ ਨਾਂ!

ਤਤਕਰਾ

ਰਣਜੀਤ.../9

ਸ਼ੀਲਾ.../28

ਮਿਹਰਬਾਨ.../38

ਓਪਰੀ ਦੁਨੀਆਂ.../50

ਮਾਸਟਰ.../60

ਖਵੱਈਆ.../74

ਮਿਰਜ਼ਾ.../85

ਕਮਾਈ.../94

ਕਲਿੱਫ.../106

ਚਿੱਪੀ.../116

ਮੌਕਾ.../124

ਜ਼ਹਿਰ.../134

ਆਪਣਾ ਖੂਹ.../139

ਸੰਗਲੀ.../147

ਸੱਪ.../154

ਰਣਜੀਤ

“ਰਣਜੀਤ, ..ਭੱਜ ਪੁੱਤਰਾ ਭੱਜ!”

ਕੁਝ ਪਿਆਰ ਤੇ ਕੁਝ ਗੁੱਸੇ ਭਰੇ ਬੋਲ ਹਨ ਪਿਤਾ ਦੇ। ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਯਾਦ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਤਾ ਦਾ ਚਿਰਹਾ ਉਭਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਠ ਕੇ ਭੱਜ ਪਵਾਂ। ਰੋਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਜਿਉਂ ਆਉਣਾ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਪੀਟੀ ਮਾਸਟਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਚੰਗੇ ਪੀਟੀ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਿਡਾਰੀ ਨੂੰ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਕਿਵੇਂ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਦੀ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਚੰਗੀ ਵੀ ਲਗਦੀ ਤੇ ਕਦੇ ਤੰਗ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲੇ ਵੀ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਓ ਪੁੱਤਰਾ, ਆਜਾ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਊ, ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇੰਡੀਆ ਤਾਂ ਆ। ਤੂੰ ਰਣਜੀਤ ਐਂ, ਰਣ ਛੋੜ ਨਹੀਂ, ਆ ਜਾਹ ਇਕ ਵਾਰ, ਐਤਕੀਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਕੁੜੀ ਲੱਭਾਂਗੇ, ਸਾਰੇ ਫਿਕਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਛੱਡ ਦੇ।”

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਹੋਣੀ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇੰਡੀਆ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਪਿਤਾ ਦਾ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੰਗੇ ਐਥਲੀਟ ਬਣੇ ਹਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਖਿਡਾਰੀ ਵੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਕਈ ਮੈਦਾਨ ਜਿੱਤੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਤਕ ਹੀ ਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਘਰ ਆ ਕੇ ਵੀ ਖੜਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ; ਉੱਠ ਬਈ ਰਣਜੀਤ, ਹੋ ਜਾ ਭੱਜ ਕੇ। ਘਰ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕੇ ਕੰਮ ਲਈ ਵੀ ਇਹੋ ਬੋਲ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਕਿ ਇਹ ਰਣ ਨਾ ਜਿੱਤਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਾਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੁੱਟੋ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਿਆ ਹੱਕ। ਪਿਤਾ ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲ ਟਾਲ ਦਿੰਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਤਣ ਉਤੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਜੋ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਹਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਪਰ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਘਾਟ ਜਿਹੀ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/9

ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ।

***

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਫਲੈਟ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਖੋਲ ਕੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,
“ਕੰਚਨੀਏਂ, ਦੇਖ ਆ ਕੇ, ਦੇਖ ਪੇਂਡੂ ਬੰਦਾ ਲਾਈਫ ਕਿੱਦਾਂ ਇੰਜੁਆਏ ਕਰਦੇ।”

ਤੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਅਵਾ ਤਵਾ ਬੋਲ ਖਿੜਕੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਮੁਸਕਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਭਗੁਲਾਟ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਪੈਂਗ ਪਾਉਂਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਲੈ ਚੁੱਕ।”

“ਨਹੀਂ ਬਈ, ਬਹੁਤ ਪੀ ਲਈ।”

“ਉਹ ਤੂੰ ਕੰਚਨ ਲਈ ਪੀਤੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪੀ।”

ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪੈਂਗ ਚੁੱਕਦਾ ਹੋਇਆ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਯਾਰ ਬੇਲੀ ਰਾਮ, ਕਿੰਨੇ ਰਣ ਮੈਂ ਜਿੱਤੇ ਆ ਪਰ ਆਹ ਸਾਲੀ ਪਾਈਆ ਕੁ ਦੀ ਔਰਤ ਹਰਾ ਗਈ, ਦੇਖ ਫੜ ਕੇ ਘੀਸੀ ਕਰਾ ਤੀ ਸਾਲੀ ਨੇ।”

ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਸਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਘੀਸੀ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਲੱਤ ਉਪਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਬੇਲੀ ਰਾਮ, ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਕਲ ਨਾ ਆਈ, ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਨਾ ਆਈ, ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਐ ਕਿ ਹਦਵਾਣਾ?”

“ਹਦਵਾਣਾ ਈ ਸਮਝ, ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਫੇਰ ਤਿਆਰ ਬੈਠਾਂ।”

ਉਹ ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,

“ਬੇਲੀ ਰਾਮ, ਤੂੰ ਅਸਲੀ ਐਥਲੀਟ ਐਂ, ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾਈ ਫਿਰਦੇ ਤੇ ਚੌਥੇ ਦੀ ਰੋਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਖੜੇ।”

“ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਸਲ ਰਣਜੀਤ ਮੈਂ ਆਂ, ਤੂੰ ਰਣਛੋੜ!”

“ਤੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਬੋਲ ਰਿਹੈ ਬੇਲੀ ਰਾਮ, ਇਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਇੰਡੀਆ ਆ ਜਾ, ਦੁਬਾਰਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ। ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਭਜਾਏਗਾ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਚਨ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਫਿਰ ਹਾਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਫਿਰ...”

ਹਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਪਿਤਾ ਲਈ ਹਰ ਰੋਸ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਹੀਂ ਤਨ ਦੀ ਰੋਸ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਰੋਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ। ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮੋਟੀ ਚਮੜੀ ਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਸੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਅਸਰ ਉਸ ਉਪਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਦੋਸਤ ਹੈ। ਗਲਾਸਗੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਛੁੱਟੀਆਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਰੋਸ ਵਿਚੋਂ ਹਾਰਨ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/10

ਲਈ ਇਹੋ ਆਸਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵੀ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਖੜੀ ਕਰਦਾ ਆਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘਾ, ਇਕ ਵਾਰ ਰੇਸ ਹਾਰਿਆਂ ਤੇ ਉਮਰ ਭਰ ਦਾ ਰੋਣਾ ਪੱਲੇ ਪਾਈ ਬੈਠਾਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਫਸੋਸ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਹੁਣ।”

“ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਹੁੰਦਾ ਯਾਰ, ਕੀ ਕਰਾਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜਾਣਦੈਂ ਬੇਲੀ ਰਾਮਾ, ਇਸ ਪਾਈਆ ਕੁ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਦੀ ਕੌਣ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਦੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਂਨਾ।”

“ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇੰਡੀਆ ਈ ਬੈਠਾਂ, ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਪੂਰਵਜ ਰਹਿੰਦੇ ਆ, ਭਲਾ ਏਸ 'ਚ ਐ ਕਿ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋ, ਇਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਕੱਲੇ, ਆਹ ਨਿਆਣੇ, ਆਹ ਤੀਵੀਂ, ਆਹ ਮਹਿਬੂਬਾ, ...ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੈ, ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਇੰਡੀਵੀਯੂਲ ਲਾਈਫ ਐ।”

“ਬੇਲੀ ਰਾਮਾ, ਬੰਦਾ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਇੰਡੀਵੀਯੂਅਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਦਿਲ ਤਾਂ ਲਗਿਆ ਹੋਇਐ ਨਾ, ਇਹ ਸਾਲਾ ਦਿਲ ਈ ਤੰਗ ਕਰਦੈ।”

“ਆਹ ਮੀਨਾ, ਟੀਨਾ, ਸ਼ੈਲੀ, ਮੈਲੀ ਇੰਨੀਆਂ ਦਿਲ ਲਾਉਣ ਲਈ, ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪੰਛੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਂਦਾ।”

“ਬੋਟ ਲਈ ਤਾਂ ਕੁਰਲਾਉਂਦਾ ਐ ਨਾ।”

“ਐਨੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ, ...ਰਣਜੀਤ, ਤੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਆ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਸਾਲੀ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦਾ ਭਾਵੁਕ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਐ।”

***

ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਹੈ ਮੇਰਾ ਫਲੈਟ। ਫਲੈਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਕੰਧ ਉਪਰ ਸੋਨੂ ਦਾ ਪੋਸਟਰ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਪੋਸਟਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਸਿਨੇਮੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਸ ਸਾਲ ਦਾ ਸੋਨੂ ਆਰਸਨਲ ਦੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਖੜਾ ਮੁਸਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਹੇਠ ਫੁੱਟਬਾਲ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਹ ਹੱਸਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਤਣਾਵ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿੱਕ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਣਾਵ, ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਣਾਵ। ਫਲੈਟ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਸੋਨੂ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਮੇਰੇ ਫਲੈਟ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਸੋਨੂ ਦੀ ਇਸ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਤਰੀਫ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੋਨੂ ਆਰਸਨਲ ਟੀਮ ਦਾ ਫੈਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਸੇ ਟੀਮ ਦਾ ਹੀ ਫੈਨ ਹਾਂ ਪਰ ਸੋਨੂ ਤਾਂ ਫੁੱਟਬਾਲ ਦਾ ਸੌਦਾਈ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਉਸ ਕੋਲ ਆਰਸਨਲ ਦੀ ਟੀਮ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਉਸ ਟੀਮ ਦੇ ਲੌਗੋ ਵਾਲੀ ਟੀ-ਸ਼ਰਟ, ਬੈਕਸਰ ਤੇ ਬੂਟ-ਜੁਰਾਬਾਂ ਵੀ। ਸੋਨੂ ਦਾ ਇਹ ਪੋਸਟਰ ਮੈਂ ਆਰਸਨਲ ਦੀ ਗਰਾਊਂਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਦਿਲ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਇਕ ਦਿਨ ਆਰਸਨਲ ਦੀ ਟੀਮ ਵਿਚ ਖੇਡੇ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਥਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਸੋਨੂ ਉਪਰ ਵੀ ਉਹ ਤਿੰਨ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਦਾ; ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ, ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼, ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਸੋਨੂ ਕੁਝ ਕਰ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/11

ਵੀ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਵਰਗਾ ਪਿਓ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਸੋਨੂ ਦੀ ਇਹੋ ਤਸਵੀਰ ਮੇਰੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ, ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜੜੀ ਹੋਈ। ਉਹ ਕੁਝ ਛੋਟੀ ਹੈ ਪਰ ਮੁਸਕਾਣ ਇਹੋ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਪੈਂਗ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਚੁੱਕਦਾ ਹੋਇਆ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਚੀਅਰਜ਼ ਮਾਈ ਸਿੰਬਾ!”

ਸਿੰਬਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ‘ਲਾਇਨ ਕਿੰਗ’ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਨੂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੰਬਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੂਜਾ ਪੈਂਗ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੀਜੇ ਪੈਂਗ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹਾਂ। ਚੌਥੇ ਪੈਂਗ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਉਪਰ ਚੀਕਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਮੇਰੇ ਤੇ ਚੀਕਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ,

“ਕਮ ਐਨ ਮਾਈ ਸਿੰਬਾ, ਮਾਰ ਕਿੱਕ, ਮਾਰ ਕਿੱਕ ਤੇ ਫੁੱਟਬਾਲ ਸਾਲੇ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਟਪਾ ਦੇ, ਲੋਕ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦੇਖਣ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਤੋਂ ਦੀ ਕੀ ਲੰਘ ਰਿਹੈ, ਕਮ ਐਨ ਸਿੰਬਾ!”

***

ਮੈਲਬੌਰਨ ਰੋਡ, ਅਠਾਈ ਨੰਬਰ ਘਰ। ਬਾਹਰ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ, ਮੈਗਨੋਲੀਆ ਰੰਗ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਦੋਹਰੀ ਲੋਅਰ ਵਾਲੀ ਡਬਲ ਗਲੇਜ਼ਿੰਗ, ਨਿੱਕੀ ਬੂਟੀ ਵਾਲੇ ਨੈੱਟ ਕਰਟਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਝਾਕਦੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਭਾਰੇ ਪਰਦੇ। ਪੋਰਚ ਵਿਚ ਪਏ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਆਉਣ ਲਗੇਗੀ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਓ ਤਾਂ ਸੰਗੀਤਕ ਡਿੰਗ ਡੌਂਗ ਬਾਹਰ ਤਕ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇਗੀ। ਕਦੇ ਇਹ ਮੇਰਾ ਘਰ ਸੀ। ਹਾਲੇ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜਗਾਹ ਨੂੰ ਖੁਣਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਕਤ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਘਰ ਇਕ ਦਮ ਖੁਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵਾਂ। ਫਿਰ ਖੁਣਨਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਡੂੰਘੀ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਘਰ ਹੀ ਕੰਚਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸੋਨੂ ਵੀ। ਮੈਲਬੌਰਨ ਰੋਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਅਪਣੱਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰੋਡ ਦੇ ਵਾਸੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹੈਲੋ ਭਾਵੇਂ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਈ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਂ, ਤੇਈ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਖਾਸ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖੈਰ ਖੁਆਹ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੰਚਨੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਝੜਪ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਦੇ ਹਨ,

“ਯਾਦ ਏ ਰਣਜੀਤ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜ਼ਹਿਮਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਤੇ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ।”

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਭਾਓਕੀ ਹੀ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਦਸਣ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/12

ਲਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਿਮਾਰੀ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਜ਼ਹਿਮਤਾਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਇਹ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਘਰ ਨੂੰ ਚੱਟ ਕੇ ਹੀ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਮਾਰੀ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਵਕੀਲ। ਉਹ ਦੋ ਹੋਰ ਛੋਟੀਆਂ ਜ਼ਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਿਆਹ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਚੱਕਰ। ਇਹ ਵੀ ਪੈ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਜ਼ਹਿਮਤਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਸਮਾਜ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਇਲਾਜ ਮੁਫਤ ਹੈ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਲੀਗਲ ਏਡ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋ ਜ਼ਹਿਮਤਾਂ ਹਾਲੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਖੜੀਆਂ ਹਨ।... ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਆਖਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,

“ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਚਕਰ ਵੀ ਛੋਟੀ ਜ਼ਹਿਮਤ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦੀ ਐ। ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਚੰਗੀ ਹੋਏਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਜਾ।”

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਕੰਚਨੀ ਨਾਲ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਬੁਲਾ ਲਵੇਗੀ। ਠਾਣਾ, ਕੋਟ ਕਚਿਹਰੀ ਤੇ ਅਗੇ ਜੇਲ੍ਹ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਲਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਇਥੇ ਵੀ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਚਾਰ ਵੱਡੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹ ਹਨ; ਸਕਰੱਬ, ਪੈਂਟੋਵੈਲ, ਵੈਂਡਜ਼ਵਰਥ ਤੇ ਬੈਲਮਾਰਸ਼। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀ ਭਰਕਮ ਕੰਧਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਡਰ ਲਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।... ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ,

“ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਨਾ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਰਨੈਲੇ ਦੀ, ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ ਨੇ ਤੀਵੀਂ ਦੇ ਦੋ ਥੱਪੜ ਮਾਰੇ, ਤੀਵੀਂ ਤੇਰੀ ਵਾਈਫ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਤ ਦੀ ਹਲਕੀ ਸੀ, ਓਹਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਨਾੜੀ ਫੜ ਗਈ ਤੇ ਜਰਨੈਲਾ ਅੱਜ ਵੀ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਤੇ ਨਿਆਣੇ ਕੌਸਲ ਕੋਲ ਰੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਆ।”

ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁੜ ਕੇ ਕੰਚਨੀ ਉਪਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਣਾ। ਬਹੁਤੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਇਵੇਂ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਿਆਹ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦਾਅ ਤੇ ਲਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਟਿੰਡ ਫੌਹੜੀ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਤੁਰ ਜਾਵੇ ਪਰ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਇੰਡੀਆ ਬੈਠੇ ਦੋ ਟੱਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਬੱਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਵਰਗੇ ਬੰਦੇ ਦੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਦਮ ਲਗਦਾ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਾਹੀਯਾਤ ਲਗਣ ਲਗਦੀ ਹੈ।

***

“ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ?” ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੀ ਸੁਬਕ-ਮਲੂਕ ਜਿਹੀ ਦੀ ਕੁੜੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ।

“ਜੀ ਕੰਚਨ।” ਉਹ ਨੀਵੀਂ ਉਪਰ ਚੁੱਕਦੀ ਦਸਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/13

“ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਤਨਾਮ ਦਸਿਆ ਗਿਐ।” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।

“ਜੀ ਪਰ ਮੈਂ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਡਿਬੇਟ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਨੀ ਆਂ ਤੇ ਕੰਚਨ ਨਾਂ ਹੀ ਵਰਤਦੀ ਆਂ, ਇਹੋ ਚੰਗਾ ਲਗਦੈ।”

“ਠੀਕ ਐ ਸਾਨੂੰ ਕੀ, ਕੰਚਨ ਹੋਈ ਜਾਂ ਸਤਨਾਮ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਹੀ ਕਰਾਉਣਾ ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਫੂਕ ਨਾਲ ਉੱਡਣ ਵਾਲੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਤੁਸੀਂ?”

“ਜੀ, ਏਦਾਂ ਨਾ ਕਹੋ, ਮੈਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਤਾਂ ਭਾਰ ਘਟਾਇਐ।”

ਕੰਚਨ ਬਰੀਕ ਜਿਹੇ ਸਵਰ ਵਿਚ ਆਖਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਬੇ-ਪਸੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਿਤਾ ਇਕ ਦਮ ਡਿਕਟੇਟਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਾਕ ਵਿਚ ਮਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿ ਲਵੇ ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਡਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਵੀ ਡਰਦੀ ਹੋਈ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਮੈਂ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਲਿਆ, ...ਇੰਨੀ ਸੁਹਣੀ ਕੁੜੀ ਕਿ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਤਾਂ ਗਲੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਦਿਸੇ, ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਭਲਾ ਅਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲ ਜਾਊ।”

“ਪਰ ਏਹਦੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਦੇਖੋ!”

“ਤੂੰ ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਰੈਸਲਿੰਗ ਕਰਾਉਣੀ ਐਂ! ਫੇਰ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਵੀ ਕਿੱਡੀ ਕੁ ਐ। ..ਦੇਖ ਇਹ ਘਰੇਲੂ ਕੁੜੀ ਐ, ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੁਘੜ ਐ, ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਐ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇਕੋ ਇਕ ਕੁੜੀ ਐ ਤੇ ਇਹਦਾ ਪਿਓ ਬਹੁਤ ਮੋਟੀ ਸਾਮੀ ਐਂ, ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਜਾਣਿਆਂ ਪਛਾਣਿਆਂ ਬੰਦਾ ਐ।”

ਪਿਤਾ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਮਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

“ਰਣਜੀਤ ਪੁੱਤ, ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਪਰ ਇਹਦੇ ਜਿੰਨੀ ਸੁਹਣੀ ਕੁੜੀ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਕਿਤੇ, ਯਕੀਨ ਕਰ।”

ਮੈਨੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕੰਚਨੀ ਸੁਹਣੀ ਹੈ, ਤੇਜ਼ ਹੈ, ਸੁਘੜ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ...। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲੀ ਰਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਉੱਚੀ ਲੰਮੀ ਜਾਂ ਸੁਹਣੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਹਿਣੇ ਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਕੰਚਨੀ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਤਰੀਫਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਵਧੀਆ ਪਤਨੀ ਹੀ ਹੋ ਨਿਬੜੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਸੁਹਣੀ ਲਗਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਰੇਸ ਵੀ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੰਚਨੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਪਿਆਰ ਪੈਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਡਾਰੀ ਭਰ ਅਸੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਲਬੋਰਨ ਰੋਡ, ਅਠਾਈ ਨੰਬਰ। ਸੋਨੂ ਦੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਪਿਆਰ ਹੋਰ ਵਧਦਾ ਹੈ।

ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਝ ਕੁ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਐਕਟਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੰਚਨੀ ਦੇਖਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸ਼ੌਂਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਫਿਲਮੀ ਬੰਦੇ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਫਜ਼ੂਲ ਜਿਹੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਫਿਲਮੀ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/14

ਗਾਇਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੰਚਨ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕੰਚਨ ਜਿਵੇਂ ਕੈਦ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਪੀਕਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਟੇਜ ਕੰਪੀਅਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਆਂ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਗਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ ਮੇਰਾ ਸ਼ੌਂਕ ਐ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ?”

“ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਪੀਕਰ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਇਕ ਪਤਨੀ ਐਂ, ਇਕ ਮਾਂ ਐਂ, ਤੇਰੀ ਇਥੇ ਘਰ ਵਿਚ ਲੋੜ ਐ ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ।”

***

ਜਨਮ ਦਿਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਓਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਲੈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੰਚਨੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ। ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਅਲਹਿਦਗੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੰਚਨੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਨਾ ਦਿੰਦਾ। ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਪਸੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਦਾ ਸੋਨੂ ਉਪਰ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹਰ ਅਗਲਾ ਸਪਤਾਹ ਅੰਤ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੰਚਨੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਵਰਤਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਇੰਡੀਆ ਹੀ ਨਾ ਲੈ ਜਾਵਾਂ ਜਾਂ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਡਰ ਮੇਰਾ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਧਮਕੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਰੱਖਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸੋਨੂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਵੀ ਪੈਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਹ ਵਾਲੀ ਰੋਸ ਹਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਰੋਸ ਵੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਤਮੰਨਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪ ਪਾਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਵਾਲਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਉਸ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਰਣ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਫਾਰਮੂਲਾ। ਰਣ ਜੀਤ ਬਣਨ ਦਾ ਫਾਰਮੂਲਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਫੇਲ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਹਲਾਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਦੀ ਇਕ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆਂ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਲਗਦੀ ਹੈ ਉਵੇਂ ਹੀ ਠਾਹ ਕਹਿ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇਗਾ,

“ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਬੈਠਾ ਏਂ ਸ਼ਹਿਰਨ ਨਾਲ ਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੈਗਾ ਅੰਦਰੋਂ ਪੇਂਡੂ ਜਿਹਨੇ ਨਾ-ਬਦਲਣ ਦੀ ਸੋਹ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਏ, ਜੇ ਉਦੋਂ ਈ ਓਹਦੇ ਨਾਲ ਐਡਜਸਟ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਹਨੂੰ ਵੀਡਿਓ ਗੇਮ ਵਿਚ ਚੁਡੇਲ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪੈਂਦੀ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/15

“ਬੇਲੀ ਰਾਮ, ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਫਜ਼ੂਲ ਐ, ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਈ ਬੀ. ਏ. ਕੀਤੀ ਐ।”

“ਫਗਵਾੜੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਫਰਕ ਐ।”

“ਕੀ ਫਰਕ ਐ?”

“ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਬੀਬੀ ਕਹਿ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਐ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਝਾਈ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਝਾਈ ਕਹਿਣ ਲਗੇਗਾ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੰਮੀ ਦਾ ਫੈਸ਼ਨ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੰਮੀ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਪੇਂਡੂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਚਾਚੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹੇਗਾ।”

ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਦਮ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਉਦਾਹਰਣ ਗਲਤ ਹੈ। ਕੰਚਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਰ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ ਨੂੰ ਦੁਜੈਲੇ ਥਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਚਕਾਚੌਧ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ। ਵੈਸੇ ਲੜਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪੇਂਡੂ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਔਰਤ ਹੀ ਚਕਾਚੌਧ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਲਮੀ ਤੇ ਸਟੇਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਡੀ ਅਲਹਿਦਗੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਬੋਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਐਕਟਰਾਂ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਐਕਟਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਆਉਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ। ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ ਉਹ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੱਛਾੜ ਕੇ ਉਹ ਰੇਸ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਸ ਫਲੈਟ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਘਰ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਸਮਝ ਨਾਲ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਸੋਨੂ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤਕ ਉਹ ਰਹੇ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਵੰਡ ਲਵਾਂਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਡਿਓ ਗੇਮ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਕੱਢਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਫਲੈਟ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਵਿਚ ਖੜ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਕੇ। ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਮੂੰਹ ਪਾੜ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਹੋਰ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

***

ਸੋਨੂ ਦਾ ਸੋਲਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ। ਸੋਨੂ ਦਾ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਤੂੰ ਪਰੋਮਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੈਪਟੋਪ ਦਾ।”

ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਆਇਆ ਮੇਰੇ ਨਵੇਂ ਲੈਪਟੋਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਬਹਾਨਾ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਹੀ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/16

ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਹ ਵਿਗੜ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵੇ।
ਲੈਪਟੋਪ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਲੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਸੋਲ੍ਹਾਂ
ਦਾ ਹੀ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਫਿਰ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਫਰੈਂਡਜ਼ ਕੌਲ ਹੋਗਾ।”

ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਘਾਰਾ ਭਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਮੌਮ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਸੋਚੋਗੀ ਤੇ ਦੋਨੇ ਨਾਲ
ਸਲਾਹ ਕਰੇਗੀ।”

ਦੋਨਾ ਕੰਚਨੀ ਦਾ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਉਸ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੁਣ ਦੋਨੇ ਦਾ ਨਾਂ
ਸੁਣਨ ਦੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਲੈਪਟੋਪ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦੋਨੇ ਦਾ
ਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਰੰਟ ਵਾਂਗ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਪੀ. ਸੀ. ਵਲਡ ਲੈ ਭਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀ
ਪਸੰਦ ਦਾ ਲੈਪਟੋਪ ਲੈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਖੁਸ਼ ਉਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ ਮੋਢਾ ਹਿਲਾਉਂਦਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਗੀਤ ਗਾਉਣ
ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਲੈਪਟੋਪ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਈ ਦਿਨ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਮੈਂ ਈਮੇਲ
ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਨਾ। ਫੋਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ। ਮੈਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣ ਲਗਦਾ
ਹਾਂ। ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਰਣਜੀਤ, ਹੋਰ ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਪੁੱਤਰ-ਮੋਹ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਐਂ, ਇਹ ਵੀ ਇਕ
ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਐ।”

“ਲਗਦਾ ਸਾਲਾ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕੁਸ਼, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦਿਲ ਹਲਕਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਨਾ
ਤੇ ਤੂੰ ਗੱਲ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਲਈ ਫਿਰਦੈਂ।”

“ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘਾ, ਗੱਲ ਓਥੇ ਦੀ ਓਥੇ ਈ ਐ, ਉਹ ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹਾ ਬੱਚਾ
ਨਹੀਂ, ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਟੀਨ ਏਜਰ ਐ, ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਟੀਨ ਏਜਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੀ
ਲਾਈਫ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਤੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਐਂ।”

ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਹੋਣਗੇ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਕੋਈ ਸਹੇਲੀ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਇਵੇਂ ਮਹੀਨਾ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ। ਇਕ ਦਿਨ
ਉਸ ਦੀ ਈਮੇਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕੁਝ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਰਖਦਾ
ਹੈ। ਪੰਜਾਹ ਪੈਂਡ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਪੁੱਛੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਦੋ ਕੁ ਵਾਰ ਉਪਰ ਹੇਠ
ਮਿਲ ਕੇ ਫਿਰ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਕੰਚਨੀ ਦੀ ਈਮੇਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਲਿਖਦੀ
ਹੈ,

—ਇਹ ਲੈਪਟੋਪ ਲੈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਖਰਚ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਏ, ਕਦੇ ਇਸ ਦੇ
ਨਤੀਜੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੋਚਿਆ! ਤੇਰਾ ਲਾਡਲਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡੀ ਬੈਠਾ ਏ।

ਈਮੇਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੋਨੂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/17

ਛੱਡੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਢਾਹਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ, ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਵੀਂ, ਕੋਈ ਗੜਬੜ ਕਰ
ਬੈਠੇਂਗਾ।”

ਮੈਂ ਕੰਚਨੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਈਮੇਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਹੋਰ ਜਾਣ ਸਕਾਂ ਪਰ ਉਹ
ਜਵਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਸੋਨੂ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਫੋਨ
ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਨੂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸਣ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ।
ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ,

“ਰਣਜੀਤ, ਵਧਾਈਆਂ ਬਈ, ਤੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਜੋਬ ਤੇ ਲਗ ਗਿਆ।”

“ਕੀ?”

“ਹਾਂ ਬਈ, ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਈ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਟੈਸਕੋ 'ਚ ਕੰਮ ਮਿਲ
ਗਿਆ।”

“ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਚਲੂਆਂ ਜਿਹਾ ਐ, ਉਹ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰ ਲਊ!”

“ਓ ਨਹੀਂ, ਮਾਂਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਛੋਟੇ ਈ ਲਗਦੇ ਹੁੰਦੇ ਆ ਪਰ ਉਹ ਹੁਣ ਸਤਾਰਾਂ
ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਕ ਗੱਲੋਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਸੀ ਤਾਂ
ਕੰਮ ਤੇ ਤਾਂ ਲਗ ਗਿਆ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵਿਹਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦਾ।”

ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸਹੀ ਜਾਪਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਬਾਪ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੰਮ ਤੇ
ਲਗ ਜਾਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸੋਨੂ ਉਪਰ ਮਾਣ ਹੋਣ ਲਗਦਾ
ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਈਮੇਲ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਉਹ
ਮਿਲਣ ਆਵੇਗਾ। ਹਫ਼ਤੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਬੰਬਨ ਉਸ ਦਿਨ ਬੇਲੀ ਰਾਮ
ਵੀ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋਨੂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵਿਸਕੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ
ਟਰੈਕ ਸੂਟ ਵੀ। ਅੱਜ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਟੈਸਕੋ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਕੁਝ
ਸਸਤੇ ਵੀ ਮਿਲ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਇੰਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਤਾਂ ਰਖਦਾ ਹੈ।
ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਚਾਬੀ ਜਿਹੀ ਕੱਢਦਾ ਬੋਲਿਆ,

“ਡੈਡ, ਇਹ ਏਟ ਗਿੱਗਾ ਬਾਈਟ ਦੀ ਯੂ. ਐਸ. ਬੀ. ਐ।”

ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਉਸ ਤੋਂ ਯੂ. ਐਸ. ਬੀ. ਫੜਦਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ,

“ਪੁੱਤਰਾ, ਇਹ ਯੂ. ਐਸ. ਬੀ. ਤੇਰੇ ਪਿਓ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨੀ ਐਂ, ਨਾ ਇਹਨੇ ਗਾਣੇ
ਸੁਣਨੇ ਆਂ ਤੇ ਨਾ ਫਿਲਮ ਦੇਖਣੀ ਐਂ ਤੇ ਇਹਦਾ ਕੀ ਕਰੂ ਇਹ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਤਾਂ
ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣੋਂ ਰਿਹਾ।”

ਮੈਂ ਯੂ. ਐਸ. ਬੀ. ਫੜ ਕੇ ਸਾਂਭਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,

“ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਐ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦਾ ਸਾਂ।”

“ਡੈਡ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਕੋਈ ਥਿੰਗ ਲੈਣੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਟੈੱਲ ਕਰੀਂ, ਚੀਪ
ਮਿਲਦੀ ਐ।”

ਸੋਨੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਪਸੰਦੀਦਾ ਗੀਤ ਲਾ ਕੇ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/18

ਸੱਜਾ ਮੋਢਾ ਹਿਲਾਉਂਦਾ ਤੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਵਿੰਗੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੋਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਈਮੇਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਸ਼ੁਗਲੀ ਜਿਹੀ ਤਸਵੀਰ ਬਗੈਰਾ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਿਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲੈ ਕੇ। ਘੰਟਾ ਕੁ ਬੈਠ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ੁਗਲ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਮੰਗਦਾ।”

“ਫਿਰ ਆ ਜਾ, ਮੈਂ ਫਲੈਟ 'ਚ ਈ ਹਾਂ।”

“ਨਹੀਂ ਡੈਡ, ਤੂੰ ਹੇਠ ਆ ਜਾ, ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਸਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਐ।”

ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਨੂੰ ਨਵੀਂ ਕਢਾਈ ਆਸਟਰਾ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲੈਸਨ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਕਾਰ ਵੀ ਖਰੀਦੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਲਗਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਪਸੰਦ ਦਾ ਗੀਤ ਲਗਾ ਕੇ ਕਾਰ ਤੋਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰ ਮੇਨ ਰੋਡ 'ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਸੱਜਾ ਮੋਢਾ ਮਾਰਦਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵਿੰਗਾ ਜਿਹਾ ਦੇਖਦਾ ਗੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਲਗਿਆ।

***

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਤ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰਾ ਮੁਬਾਈਲ ਵਜ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਫੋਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ। ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ੁਕਰ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,

“ਰਣਜੀਤ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਪੁਲੀਸ ਆਈ ਸੀ, ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਵੈਨਾਂ।”

“ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ! ਇਹ ਲੰਮੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲਾ ਦੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ।”

“ਨਹੀਂ ਰਣਜੀਤ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਸੋਨੂੰ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪੁਲੀਸ ਲੈ ਗਈ ਐ ਉਹਨੂੰ।”

“ਇਹ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਆਉਂਨਾ।”

“ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਦੂਰ ਰਹਿ, ਮੈਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਆ ਰਿਹਾਂ।”

ਕਹਿ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਫੋਨ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪੁਲੀਸ ਸੋਨੂੰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਹ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਹੱਥ ਹੀ ਕਿਉਂ ਪਾਇਆ? ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਦੋਨੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੰਚਨੀ ਨੇ ਹੀ ਦੋਨੇ ਮਗਰ ਲਗ ਕੇ ਕੋਈ ਚਾਲ ਚਲ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/19

ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਕਮਲਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਵੀ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਕੁਝ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਹੋਇਆ ਕੀ ਐ?”

“ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਚਲਿਆ, ਪੁਲੀਸ ਸੋਨੂੰ ਨੂੰ ਲੈ ਗਈ, ਕੰਚਨ ਬਾਹਰ ਖੜੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।”

“ਤੇ ਉਹ ਲੰਮੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲਾ ਦੋਨਾ?”

“ਉਹ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੜਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਕੰਚਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਬੋਲੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਪੁਲੀਸ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਗਈ ਐ।”

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਜੋਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,

“ਉਹ ਤਾਂ ਫੁੱਲ ਭਰ ਬੱਚਾ ਐ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਝਗੜਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ। ਕੰਮ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਐ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਕੀ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗ ਗਿਆ।”

“ਇਵੇਂ ਈ ਲਗਦੇ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਟਪਲਾ ਖਾ ਗਈ ਐ, ਸੋਨੂੰ ਤਾਂ ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਪੁਲੀਸ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਵੇ।”

ਮੈਂ ਘੜੀ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਹਾਲੇ ਸੱਤ ਹੀ ਵੱਜੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਲਗਿਆ। ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਜ਼ਾਤ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣੀ ਪਈ ਤਾਂ। ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ,

“ਮੈਂ ਵੀ ਚਲਦਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ।”

“ਨਹੀਂ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਏਨੀ ਫੇਵਰ ਦੇ ਦਿਓ ਕਿ ਉਸ ਕੰਚਨੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿ ਅਸਲ ਗੱਲ ਕੀ ਐ ਤੇ ਜੇ ਉਥੇ ਕੋਈ ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ਬਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਦੱਸ ਦਿਓ, ਭਾਵੇਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਆਵੇ।”

ਮੈਂ ਬੋਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਬੋਲਦਾ ਹੈ,

“ਲੁਕ ਰਣਜੀਤ, ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠਰੰਮੇ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਐ, ਇਕ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਪੀਵੀਂ, ਦੂਜੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਧੀਰਜ ਨਾ ਗੁਆਈਂ ਤੇ ਤੀਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣ ਲੈ ਕਿ ਜੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਵੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦਬਕੀਂ ਨਾ, ਉਹਦੀ ਹਰ ਮੱਦਦ ਕਰੀਂ, ਗਲਤੀਆਂ ਵੀ ਬੰਦਾ ਈ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੈਂਡਲ ਕਰੀਂ।”

ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਮੈਂ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਬੰਦੇ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੰਦਰ ਕਾਊਂਟਰ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਸਿਪਾਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਲਗ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣ ਨੂੰ ਕਈ ਘੰਟੇ ਲਗ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਓਧਰ ਸੋਨੂੰ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਡੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੋ ਕੁ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/20

ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ,

“ਮੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਨਹੱਕਾ ਈ ਫੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਦੇਖੋ ਇਹ ਪੁਲੀਸ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਾਲਮ ਐ!”

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਪੁਲੀਸ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣੇ ਕੋਈ ਮਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਗੱਰਾ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ,

“ਤੇਰੀ ਕੀ ਸਮੱਸਿਆ ਐ?”

“ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਹੋ, ਪੁੱਛਦਾ ਮੈਂ ਕਿ ਕਿਸ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ?”

“ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਏ।”

“ਲਿਆਏ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਈ ਪਰੈੱਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।”

ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਨੂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰਾ ਵੀ ਤੇ ਦਫਤਰ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚਲਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਲੈਜਾ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਤੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਡਰੱਗ ਨਿਕਲੇ ਨੇ, ਏ ਕਲਾਸ ਡਰੱਗ, ਹੁਣ ਦੱਸ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਨਾ ਏ?”

“ਜ਼ਰੂਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਣੀ ਐ, ਇਵੇਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।”

“ਤੂੰ ਹੁਣ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਹ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ।”

“ਕੀ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ?”

“ਨਹੀਂ ਤਫਤੀਸ਼ ਚਲ ਰਹੀ ਐ।”

“ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਐ, ਹਾਲੇ ਉਨੀ ਸਾਲ ਦਾ ਈ ਐ।”

“ਓਹਦਾ ਵਕੀਲ ਓਹਦੇ ਨਾਲ ਐ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਹ, ਜੇ ਤੂੰ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਪੁਲੀਸਮੈਨ ਧਮਕੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਫਲੈਟ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੋਨੂ ਇਥੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਘਰ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਤੁਰੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਚਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ ਪਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਘੰਟਾ ਕੁ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਹੌਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਅ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਦਸ ਕੁ ਵਜੇ ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/21

“ਸੋਨੂ ਘਰ ਆ ਗਿਆ, ਹੁਣੇ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਵੜਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ।”

ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਾਹਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਕੇਸ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਜਲਦੀ ਛੱਡ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ। ਮੈਂ ਸੁਨੇਹਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜ ਕੁ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਸਵੇਰੇ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਣਾ ਮੈਂ, ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਆਵਾਂਗਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ।”

ਇਸ ਦਾ ਸਾਫ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕੇਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੇ ਛੱਡਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਘਰ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੋਚਣ ਲੱਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗਿਆ ਹੀ ਕਿਉਂ? ਸਾਡੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਜ ਤਕ ਠਾਣੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਜੱਗੋਂ ਤੇਰਵੀਂ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਮੈਨੂੰ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕਰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਕਿਉਂ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਅਗਲੀ ਸ਼ਾਮ ਸੋਨੂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਵੇਂ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਸੌਰੀ ਡੈਡ, ਆਏ ਲੈੱਟ ਯੂ ਡਾਊਨ!”

“ਹੋਇਆ ਕੀ ਐ?”

“ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਡਰੱਗ ਸੀ।”

“ਵੋਹ?”

ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸੇ ਵਕਤ ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਧੀਰਜ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਸੁੰਘਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮੁਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਨਾ?”

“ਨਹੀਂ ਡੈਡ, ਮੈਂ ਡੋਪ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ।”

“ਫਿਰ?”

“ਕਿਸੇ ਫਰੈਂਡ ਨੇ ਪੈਕਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਗਾਈ ਨੂੰ ਦੇ ਆਵਾਂ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਸਪੌਟ ਚੈੱਕ ਵਿਚ ਰੋਕ ਲਿਆ।”

“ਕਿਹੜੇ ਫਰੈਂਡ ਨੇ?”

“ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਉਹਨੂੰ।”

“ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੈਕਟ ਵਿਚ ਕੀ ਐ?”

“ਹਾਂ, ਓਹਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।”

“ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮਾਲ ਸੀ?”

“ਅਬਾਊਟ ਟੈਨ ਗਰੈਂਡ ਔਫ ਸਟਰੀਟ ਵੈਲੂਯ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਏ ਕਲਾਸ ਡਰੱਗ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰਤਾ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/22

ਨਾਲ ਲੈਂਦੇ ਆ।”

“ਸੌਰੀ ਡੈਡ! ਵੱਟਸ ਨੈਕਟ?”

“ਵਕੀਲ ਕਰਦੇ ਆਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਦੇਖਦੇ ਆਂ ਕਿ ਕੀ ਹੁੰਦੇ।”

ਉਹ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਾਰਡ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਵਕੀਲ ਦਾ ਨੰਬਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਕੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸੋਨੂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਹੁਣ ਵੱਰੀ ਨਾ ਕਰ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਬੱਟ ਵੀ ਕੇਅਰਫੁੱਲ ਨਾਓ।”

“ਡੈਡ, ਮੇ ਬੀ ਪਰਿਜ਼ਨ!”

ਆਖਦਾ ਉਹ ਰੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,

“ਤੂੰ ਤੇ ਸਿੰਬਾ ਐਂ, ਮੇਰਾ ਲਾਇਨ ਪੁੱਤ! ਏਦਾਂ ਰੋ ਕੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ, ਹੌਸਲਾ ਕਰ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਰੈਸਟ ਕਰ, ਆਪਾਂ ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਆਂ, ਦੇਖਦੇ ਆਂ ਕਿ ਕੀ ਬਣਦਾ।”

ਉਹ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੇਖਦਾ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਫੁੱਲ ਭਰ ਬੱਚਾ ਹੁਣ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ। ਇੰਡੀਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਕੇਸ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਾ। ਮੈਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹਾਂ। ਏ ਕਲਾਸ ਡਰੱਗ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਜੁਰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਮਾਲ ਸੋਨੂ ਤੋਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਓਨਾ ਮਾਲ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਰਨ ਲਗਦਾ ਹਾਂ। ਲੰਡਨ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੰਧਾਂ ਪਿੱਛੇ ਮੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕੇਗਾ। ਹੁਣ ਸੋਨੂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬੱਚਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਇਸ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਲਗਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਡਾ ਗੈਂਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਵੱਡੇ ਗੈਂਗਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ ਤੇ ਸੋਨੂ ਵਰਗੇ ਛੋਟੇ ਮੋਹਰੇ ਅੜਿੱਕੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੈਕਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪੁਲੀਸ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ।

ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਸਲਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਦੇਖੋ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਕੇਸ ਦੇਖ ਲਿਆ ਐ, ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਤਾਂ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਹੋਣੀ ਹੀ ਏ, ਜੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਗੁਨਾਹ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਐ ਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਕੁਝ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ, ਵੈਸੇ ਵੀ ਇਹ ਇਹਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਨਾਹ ਐ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਐ। ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਇਹਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦੀ ਐ ਉਹ ਇਹ ਐ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਡਰੱਗ ਲੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਖਰੀਦੇ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਜੱਜ ਕੁਝ ਨਰਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਆ ਸਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਰ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਐ ਕਿ ਇਹ ਡਰੱਗ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੇਚਣ ਲਈ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ

ਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਐ।”

ਵਕੀਲ ਆਪਣੀਆਂ ਉਘ ਦੀਆਂ ਪਤਾਲ ਮਾਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸੋਨੂ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੋਨੂ ਰੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਅਜਿਹਾ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤੈਨੂੰ ਕੈਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਐ?”

ਉਹ ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਫਿਰ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਡਰੀ ਜਾਨੈਂ! ਸ਼ੇਰ ਪੁੱਤ ਬਣ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਿੰਬਾ ਐਂ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ।”

ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਦਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਚਨੀ ਦੇ ਘਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਕਾਹਲ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਫੌਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਹੌਸਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸੋਨੂ ਦੀ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਵਕੀਲ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਗੁਨਾਹ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ੀ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,

“ਆਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਟੈਲੀ ਤੇ ਦੇਖਦਾ, ਪਰਿਜ਼ਨ ਬਰੇਕ ਬਰੈਗ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜੇਲ੍ਹ ਏਨੀ ਬੁਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਲੋਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਨਰ ਸਿਖ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਆ, ...ਹਿਮਾਲੇ ਗੈਰਜ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ, ਇਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਈ ਕੰਮ ਸਿਖ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਆਹ ਕਰੀਗਾ ਵਿੰਡੋ ਗਲੇਜ਼ਿੰਗ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਵੀ, ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਆਂ, ਅੱਜ ਉਹ ਮਿਲੀਅਨਏਅਰ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ, ਜੇ ਜੇਲ੍ਹ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ।”

“ਡੈਡ, ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ।”

ਅਚਾਨਕ ਸੋਨੂ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਨ ਰਖਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਮੇਰਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਦੋਸਤ ਸੁੰਦਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਤੇਜ਼ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜੇਲ ਵਿਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਦੋ ਘੰਟੇ ਉਸ ਨਾਲ ਖੂਬ ਹਾਸਾ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੁੰਦਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਚਲਾਕੀਆਂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਲੀ ਰਾਮ ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਨੂ ਨਾਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਕਈ ਲੋਕ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸੁਹਰਾ ਘਰ ਈ ਸਮਝਦੇ ਆ।”

“ਡੈਡ, ਏਹਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ?”

“ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਨਾਲ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਐ ਕਿ ਉਹ ਉਥੇ ਏਦਾਂ ਜਾਣ ਲਗਦੇ ਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਹਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਜਿਦਾਂ ਓਥੇ ਕੋਈ ਸਹੇਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇ।”

“ਯੂ ਮਸਟ ਬੀ ਜੋਕਿਨ, ਅੰਕਲ!”

ਉਹ ਖਿੜ ਦਾ ਹੋਇਆ ਆਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਕੋਰਟ ਦੀ ਤਰੀਕ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਘੇਰ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਮੁਹਰੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਿਗੂੰ ਡਿਗੂੰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਦਬਕਾ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਗਲਤ ਕਦਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਸੋਨੂ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਨਾਮੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਜੇ ਘਰ ਨਾ ਟੁੱਟਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੋਨੂ ਦਾ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਮੈਂ ਸਟੋਰ ਜਾ ਰਿਹਾਂ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ?”

ਇਵੇਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ,

“ਸਟੋਰ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੂੰ ਕੀ ਲੈਣੈ?”

“ਫਿਊ ਕਲੋਦਜ਼।”

“ਕਿਹੜੇ ਕਪੜੇ?”

“ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਲਈ ਗਰੇਅ ਕਲਰ ਦੇ ਕੁਝ ਕਪੜੇ ਲੈਣੇ ਆਂ, ਉਥੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸੈਕਿੰਡ ਹੈਂਡ ਈ ਮਿਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਮੈਂ ਨੈੱਟ ਤੇ ਦੇਖਿਆ।”

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਗਲ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬੋਲ ਸੰਘ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਰੁਕ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਠੀਕ ਐ, ਜੋ ਲੈਣਾ, ਲੈ ਲਾ ਤੇ ਇਧਰ ਆ ਜਾ।”

ਕੁਝ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੈਂਗ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਬੈਂਗ ਖੋਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਖਰੀਦੋ ਫਰੋਖਤ ਦਿਖਾਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਲੁਕ, ਆਹ ਜੋਗਿੰਗ ਸੂਟ, ਆਹ ਸ਼ੂਅ, ਆਹ ਟੁੱਬ-ਪੇਸਟ, ਤੇ ਪਰਫਿਊਮ, ਜੈੱਲ...”

ਉਹ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਬੰਦੇ ਵਾਂਗ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਇਕ ਫਾਈਲ ਕੱਢ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮੁਹਰੇ ਰੱਖਦਾ ਆਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਦੇ ਪੇਪਰ ਐ ਤੇ ਨਾਲ ਈ ਕਾਰ ਦੀ ਸਪੋਅਰ ਕੀਅ ਵੀ। ਜੇ ਤੂੰ ਯੂਜ਼ ਕਰਨੀ ਮੰਗਦਾ ਤਾਂ ਕਰ ਲਈਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੈੱਲ ਕਰ ਦੇਵੀਂ। ਜਿਹੜੀ ਮਨੀ ਹੋਊ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/25

ਕਾਰ ਦੀ ਮੈਂ ਆ ਕੇ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਲਊਂ। ...ਆਹ ਮੇਰਾ ਲਾਇਸੈਂਸ, ਆਹ ਮੇਰੀ ਬੈਂਕ-ਬੁੱਕ ਐ, ਮੈਂ ਐਂਪਟੀ ਚੈੱਕ ਤੇ ਸਾਈਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਆ, ਜੇ ਮਨੀ ਵਿਦਡਰਾਅ ਕਰਨੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕਰ ਲਈਂ। ...ਆਹ ਪਾਸਪੋਰਟ ਤੇ ਆਹ ਸਮ ਅਦਰ ਪੇਪਰਜ਼।”

ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਨਾ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਚਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਇੰਡੀਆ ਗਏ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਘਰ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਇਹ ਸਭ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਪਰ ਕਾਬੂ ਰਖਦਿਆਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਸੋਨੂ, ਤੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹੈ! ..ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਚਲਿਆਂ? ਦੋ ਚਾਰ ਮੀਲ ਇਧਰ ਓਧਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਫੋਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਐਂ, ਕੋਈ ਐਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।”

ਮੈਂ ਵਿਅੰਗ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਮੁਸਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਫੁੱਟਬਾਲ ਦਾ ਮੈਚ ਦੇਖਣ ਲਗਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੀ ਟੀਮ ਆਰਸਨਲ ਵੈਸਟਨ ਵਿਲਾ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਗੋਲ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਕੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣ ਲਗਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਚ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਉਹ ਜਾਣ ਲਈ ਉੱਠ ਖੜਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਦੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਸਲੀਪ ਵੈੱਲ ਮਾਈ ਸਨ, ਹੁਣ ਵੱਗੀ ਨਾ ਕਰ।”

“ਡੈਡ, ਵੋ ਵੇਅ ਆਊਟ?”

“ਆਏ ਵਿਜ਼, ਆਏ ਕੁੱਡ ਡੂ ਸਮਬਿੰਗ ਮਾਈ ਸਨ!”

ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਿੰਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਭੱਜ ਕੇ ਬਾਥਰੂਮ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੂੰਹ ਧੋਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ।

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਸੋਨੂ ਨਾਲ ਕੀ ਬੀਤ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਮੈਂ ਕਿਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਸੋਚਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

***

ਮੈਲਬੌਰਨ ਰੋਡ। ਅਠਾਈ ਨੰਬਰ ਘਰ। ਉਹੋ ਘਰ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਉਨੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਸਵੇਰ ਦੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸੋਨੂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਦਸ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਕੋਰਟ ਪੁੱਜਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਫੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਅਗਿਓਂ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਨੇਹਾ ਉਸ ਤਕ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੈਂਗ ਪਿੱਛੇ ਟੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਵੇਂ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਫੌਜੀ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਸਕਾਹਟ ਦਿੰਦਾ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਕਿੱਦਾਂ ਮੇਰਾ ਸਿੰਬਾ, ਮੇਰਾ ਸ਼ੇਰ ਪੁੱਤ, ਰੈਡੀ?”

“ਯੈੱਸ ਡੈਡ, ਹੰਡਰਡ ਪਰਸੈਂਟ ਰੈਡੀ!”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/26

ਉਹ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਾਰ ਭਜਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਸੀ. ਡੀ. ਤੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਪਸੰਦ ਗੀਤ ਲਾ ਕੇ ਸੱਜਾ ਮੋਢਾ ਹਿਲਾਉਂਦਾ, ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਗਾਉਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ੀਲਾ

ਉਸ ਨੇ ਗੱਤੇ ਉਪਰ ਮਾਰਕਰ ਨਾਲ 'ਸਟੋਨਹੈਂਜ' ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਖਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸੜਕ ਕੰਢੇ ਬਣੀ ਪਾਈਪ ਦੀ ਵਾੜ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਲਿਫਟ ਮੰਗਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਤਖਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੋਟਰਵੇਅ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਸਲਿਪ ਰੋਡ ਤੇ ਆਇਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਲਿੰਡਾ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿੰਝ ਵੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਸੀ। ਚਮਕਦੀ ਧੁੱਪ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਖਿੜਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜਿਆਂ। ਕੰਮ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ। ਟੋਨੀ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਮਾਲ ਦੇ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਹੀ ਕੈਨਾਬੀਸ ਪੀਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵੜਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਲਿੰਡਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਟੋਨਹੈਂਜ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲਗਿਆ।

ਫਿਰ ਲਿੰਡਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਦਿਸ ਪਈ। ਉਹ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੈਮੀ ਨੇ 'ਸਟੋਨਹੈਂਜ' ਲਿਖੀ ਵਾਲੀ ਤਖਤੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਤੇ ਸੜਕ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਕ ਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਪਈ, ਉਸ ਨੇ ਤਖਤੀ ਦਿਖਾਈ ਪਰ ਕਾਰ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਸਪੀਡ ਵਿਚ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਲਿੰਡਾ ਉਸ ਤਕ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਾਹ ਨਾਲ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਲ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੇਟ ਹੋਣ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ। ਸੈਮੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਰੈਗ-ਸੈਕ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੋਂ ਲਾਹਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਵਾੜ ਦੇ ਪੋਲ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਲਿਆ ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਟੋਨਹੈਂਜ ਲਗਦੇ ਜਿਪਸੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਵਾਲਾ ਸੈਮੀ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਗਰੁੱਪ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਟੋਨੀ ਤੇ ਮਾਰਕ ਅਸਟਰੇਲੀਅਨ ਸਨ, ਪੀਟਰ ਨਿਯੂਜ਼ੀਲੈਂਡਰ, ਬਾਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੇ ਕਾਲੀ ਨਸਲ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਸਨ। ਲਿੰਡਾ ਉਸ ਦੀ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗਰਲ-ਫਰੈਂਡ ਬਣੀ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਟੋਨੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਲਿੰਡਾ ਉਸ ਨੇ ਟੋਨੀ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਮੁੰਡੇ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਪਸੰਦ ਆਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖੋਹਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਗੇ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਲਿੰਡਾ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਟੋਨੀ ਕੋਲੋਂ ਉਸ

ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਟੋਨੀ ਦੇ ਕੁ ਵਾਰ ਸੈਮੀ ਨਾਲ ਖਹਿਬੜਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਮੁੜ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਜਦ ਸਾਰੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਕੌਣ ਕਿਸ ਦੀ ਗਰਲ-ਫਰੈਂਡ ਨਾਲ ਹੈ। ਸਨ-ਸੈਟ ਕਲੱਬ ਦੀ ਬੇਸਮੈਂਟ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੱਡਾ ਸੀ ਜਿਥੇ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਚਲਦਾ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗਾਂਜਾ, ਮੈਰੀਜ਼ੁਆਨਾ ਜਾਂ ਕੈਨਾਬੀਸ ਤੇ ਹੋਰ ਡਰੱਗ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਸੈਮੀ ਦੇ ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਤਾਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਡਰੱਗ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਗੋਲੀਆਂ ਤੇ ਟੀਕਿਆਂ ਤਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਸੈਮੀ ਸਿਰਫ ਕੈਨਾਬੀਸ ਦਾ ਗਾਹਕ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ ਸੀ ਪਰ ਕਲੱਬ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਮਹੀਨਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਸਟੋਨਹੈਂਜ ਹਰ ਸਾਲ ਜਿਪਸੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਜਿਪਸੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਜਾਇਆ ਸੰਗੀਤ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੈਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਫਿਰ ਮਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਵੈਨ ਚਲਾਏਗਾ ਕੌਣ, ਹਰ ਕੋਈ ਤਾਂ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਟੁੰਨ ਹੁੰਦਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲਿਫਟ ਮੰਗਦੇ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੇ। ਸਟੋਨਹੈਂਜ ਤਾਂ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਸੀ, ਸੈਮੀ ਤਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਇਵੇਂ ਸਾਰਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਘੁੰਮ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਕੀ ਉਹ ਯੋਰਪ ਤਕ ਜਾ ਪੁੱਜਦਾ ਸੀ।...

ਲਿੰਡਾ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬੈਠ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਾਹ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਪੁੱਛਣ ਲਗੀ,

“ਸੈਮੀ, ਰੋਲ-ਅੱਪ ਲਵੇਂਗਾ?”

“ਬਣਾ ਲੈ।”

ਸੈਮੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ। ਲਿੰਡਾ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਨੇ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਰਿਜ਼ਲਾ ਪੇਪਰ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਥਲੀ ਜਿਹੀ ਵਿਚੋਂ ਕੈਨਵਸ ਦੀ ਚੁੱਟਕੀ ਭਰੀ। ਤੇਜ਼ ਵਗਦੀ ਹਵਾ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਸਿਗਰਟ ਬਣਾ ਲਈ ਤੇ ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਬਣਾਉਣ ਲਗੀ। ਫਿਰ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਬੁੱਕ ਵਿਚ ਲਾਈਟਰ ਜਗਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿੰਡਾ ਨੇ ਸੈਮੀ ਦੀ ਸਿਗਰਟ ਲਗਵਾਈ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ। ਦੋਵੇਂ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਕਸ਼ ਲੈਣ ਲਗੇ। ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਨਸ਼ਾ ਦੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਸੈਮੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੁਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਗਲੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁਝ ਅਗਾਂਹ ਵਧ ਕੇ ਤਖਤੀ ਦਿਖਾਉਣ ਲਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਟੋਨਹੈਂਜ ਜਾਣ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਲਿਫਟ ਜ਼ਰਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਮਿਲਣੀ ਸੀ ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸਟੋਨਹੈਂਜ ਬਰੀਕ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਵਿੰਡਨ ਮੋਟਾ ਕਰਕੇ। ਸਵਿੰਡਨ ਤੋਂ ਅਗੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਟੋਨਹੈਂਜ ਤੋਂ ਸੈਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਥੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਇਸ ਡਰੱਗ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇਗਾ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਬਹੁਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਸੈਮੀ ਬੇਪਰਵਾਹ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਬਣ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/29

ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਚਾਚੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਜੈਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਪਸੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ। ਜਿਪਸੀਆਂ ਵਾਲੀ ਮਲੰਗੀ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ। ਰਜ਼ਨੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਬੈਠਣ ਲਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਬੱਚੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ ਪਰ ਰਜ਼ਨੀ ਚਲੇ ਗਈ ਤਾਂ ਮੁੜ ਉਹੋ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੰਜ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਡਰੱਗੀਆਂ ਨਾਲ ਬਿਤਾਉਣੇ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਸੀ ਕਿ ਕੰਮ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਾਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਉਂਦਾ। ਡਰੱਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਲੈਟ ਦੀ ਸਫਾਈ ਵੀ ਰਖਦਾ। ਪੰਜ ਦਿਨ ਉਹ ਡਰੱਗ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਸਿਗਰਟ ਉਹ ਕੰਮ ਤੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਤੇ ਇਕ ਸੌਣ ਵੇਲੇ। ਬਾਕੀ ਪੂਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਉਹ ਨਾ ਪੀਂਦਾ ਪਰ ਉਹੋ ਕਸਰ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ।

ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਨਸ਼ੇ ਹੀ ਅਜਮਾ ਕੇ ਦੇਖੇ ਸਨ ਪਰ ਕੈਨਾਬੀਸ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸੀ। ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ, ਟਿਕਾਊ ਨਸ਼ਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਗੀਤ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰਾ ਜਹਾਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਭੰਗ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਭੰਗ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੋੜ ਮੋੜ ਉਪਰ ਉਗੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿੰਨੇ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਇੰਡੀਆ ਗਏ ਸੈਮੀ ਨੇ ਵੀ ਜਦ ਏਨੀ ਭੰਗ ਦੇਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲੱਤ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਗੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਚਾਚਾ ਮੁਖਤਾਰਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੰਘਾਇਆ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਨਸ਼ੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਾਂਜਾ, ਹੈਰੋਇਨ, ਅਫੀਮ, ਡੋਡੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡਿਆ ਉਹਨੇ। ਹੁਣ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੀ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਚਾਚੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਜੈਲੀ ਵੀ ਸਾਰੇ ਨਸ਼ੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜੈਲੀ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਪਰਦੇ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਸੈਮੀ ਦੇ ਫਲੈਟ ਵਿਚ ਆ ਵੜਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਅਗਾਂਹ ਆਪਣਾ ਮੁੰਡਾ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਡਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਕਿਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨਕਲ ਹੀ ਨਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਵੇ। ਜੈਲੀ ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ,

“ਤੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵੱਲ ਸਵਿੱਚ ਕਰ ਜਾ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ।”

“ਨਹੀਂ ਜੈਲੀ, ਸ਼ਰਾਬ ਬਹੁਤ ਭੈੜੀ ਚੀਜ਼ ਏ, ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏ, ਸਿਰ ਦੁਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।”

ਸੈਮੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੱਥ ਵਿਚ ਗਿਆ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਸ ਬੀਅਰ ਦੇ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਬੱਸ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਉਹ ਜੈਲੀ ਤੇ ਮੁਖਤਾਰੇ ਨਾਲ ਪੱਥ ਜਾਣ ਲਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਖਤਾਰਾ ਆਪ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਫਗਵਾੜੀਆ ਗੋਜਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਏਜੰਟ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵੀ, ਉਸ ਨੇ ਮੁਖਤਾਰੇ ਦਾ ਟੱਬਰ ਇਧਰ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਵੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਖਤਾਰੇ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/30

ਨੇ ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਨੀ ਭੇਜੀ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਸੈਮੀ ਵੀ ਉਹਦੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਓ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਥੱਕ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਘਰ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ ਪਰ ਸੈਮੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੈਮੀ ਉਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਲਈ ਕੁੜੀ, ਰਜਨੀ ਲੱਭ ਲਈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਸੈਮੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਕੁ ਦੇਰ ਲਈ ਸੈਮੀ ਬਦਲਿਆ ਵੀ, ਘਰ ਦਾ ਫਿਕਰ ਵੀ ਕਰਨ ਲਗਿਆ ਪਰ ਰਜਨੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਰਖਦੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਸੈਮੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਹੀ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਰਜਨੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਵੀ ਪੈਸਿਆਂ ਲਈ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਉਣ ਲਗੀਆਂ। ਜਦ ਉਹ ਰਜਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਆਸਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਨਾ ਦਿੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਸੈਮੀ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਹਾਂ ਵੱਲ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਦਰਮਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਵੀ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਰਜਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰਦੀ ਬਣੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ।

ਹੁਣ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਛੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਸੈਮੀ ਦਾ ਅਪਣਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸੰਸਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਂਦਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਪੱਥ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਾਕਫ਼ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦਾ, ਸਨੂਕਰ ਖੇਡਦਾ, ਡਾਟਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਾਉਂਦਾ। ਕੈਨਬੀਸ ਵਾਲੀ ਢਾਣੀ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀਕ ਐਂਡ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਢਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਉਹਦੇ ਵਰਗੇ ਸਨ ਭਾਵ ਕਿ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਨ ਤੇ ਸਪਤਾਹ ਅੰਤ 'ਤੇ ਇਵੇਂ ਮਸਤੀ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਣ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ, ਕਦੇ ਯੋਰਪ, ਕਦੇ ਸਕੌਟਲੈਂਡ, ਕਦੇ ਵੇਲਜ਼ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿਪਸੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਵੜਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਪੱਕੀ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਕੋਈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਲਿੰਡਾ ਹਾਲੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਪੱਥ ਵਿਚ ਗਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫਗਵਾੜੀਆ ਗੋਜਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦਾ,

“ਯੰਗ ਮੈਨ, ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈ।”

“ਅੰਕਲ, ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁਣ, ਏਦਾਂ ਲਾਈਫ ਸੌਖੀ ਆ।”

“ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤੈਨੂੰ ਕੁੜੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਤੇਰਾ ਡੈਂਡਾ ਕਾਹਲੀ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੰਡੀਆ ਜਾਹ ਤੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਪਸੰਦ ਕਰ ਆ, ਉਹਨੂੰ ਲੰਘਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ਰਹੀ।”

ਉਹ ਗੋਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇੰਡੀਆ ਜਾਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਖਤਾਰੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਚਾਚੀ ਅਮਰ ਕੌਰ ਨੇ ਵੀ ਤੇ ਘਰੋਂ ਵੀ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਫੋਨ ਆਏ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਓ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਬਿਮਾਰ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪੰਜ ਕੁ ਸਾਲ

ਹੋਏ ਇੰਡੀਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਮੁੜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਹੀ ਮੰਗੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਪੂ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਦੇ ਇੰਗਲੈਂਡੀਏ ਪੁੱਤ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਦਿੱਤੀ, ਫਲਾਨੇ ਨੇ ਕੋਠੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਸੋ ਪੌਂਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੇਜਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਕਦਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭੰਗੀ ਕਹਿ ਕੇ ਛੇੜਨ ਲਗਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸਾਰੀ ਭੰਗ ਤੋੜ ਕੇ ਕੋਠੇ ਸੁਕਣੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਏਨੀ ਭੰਗ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਭੰਗੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਉਸ ਦੀ ਭਰਜਾਈ ਸ਼ਿੰਦੋ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ। ਛੜੇ ਦਿਉਰ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਦਿਉਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ। ਸ਼ਿੰਦੋ ਭਾਬੀ ਲੱਖ ਉਸ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵਧਾਉਂਦੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਔਰਤ ਪਸੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਰਜਨੀ ਵੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਔਰਤ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਨ ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਗੀਆਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਟਦਾ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਸੰਦ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ਜੈਲੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਪ੍ਰੀਤੀ। ਉਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਕਹਿ ਉੱਠਦਾ, ‘ਇਹ ਹੋਈ ਨਾ ਸ਼ੀਲਾ!’ ਸ਼ੀਲਾ ਅਸਟਰੇਲੀਅਨ ਬੋਲੀ ਦਾ ਸਲੈਂਗ ਸ਼ਬਦ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਔਰਤ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅਸਟਰੇਲੀਅਨ ਦੋਸਤ ਬਹੁਤੀ ਸੁਹਣੀ ਔਰਤ ਲਈ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਦੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸ਼ੀਲਾ ਹੀ ਜਾਪਦੀ।

ਉਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਲਭਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੈਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਜਾਂ ਚਾਚੇ ਮੁਖਤਾਰੇ ਤੇ ਚਾਚੀ ਅਮਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਟੋਟਕਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਜੈਲੀ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲਵੇ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਵੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਉਂਦੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ,

“ਸੈਮੀ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਏਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਏਂ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਲੈਂਦਾ।”

“ਭਾਬੀ, ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਜਿਹੀ ਸ਼ੀਲਾ ਮੰਗਦਾਂ।”

“ਏਨੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਏਂ ਕੋਈ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ?”

“ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੀਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।”

“ਪਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਕਿਉਂ ਪਿਆਂ ਹੋਇਆਂ? ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਭਰਾ ਦੀ ਵਾਈਫ ਆਂ।”

“ਸੋ ਵੱਟ! ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਹਾਂ ਕਰ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈਪੀ ਰੱਖੂੰ।”

“ਸੈਮੀ, ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਨਾਪ, ਇਹਨਾਂ ਤਿਲਾਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਹੈ ਨਹੀਂ।”

ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਮਝ ਨਾ ਲਗੀ ਪਰ ਇੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝ ਗਿਆ

ਕਿ ਉਹ ਨਾਂਹ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਨਾਂਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਗਲਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਵਾਰ ਜਦ ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਜਾਣ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ,

“ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ੀਲਾ ਦੇਖ ਆਵੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਮਨ ਟਿਕਾਏ ਰਹੇ।”...

ਇਸ ਵਾਰ ਇੰਡੀਆ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਿਹਾ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਜਾਪਿਆ। ਨਿਰਮਲ ਉਸ ਨੂੰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਲੈਣ ਗਿਆ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪੁੱਛਣ ਲਗਿਆ ਸੀ,

“ਚੁਲਟ ਪੀਨਾ ਕਿ ਛੱਡ 'ਤਾ?”

“ਚੁਲਟ ਮਤਲਬ?”

“ਜਿਹੜੀ ਸਿਗਰਟ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਭੰਗ ਪੀਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ।”

ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਭੰਗ ਪੀਣ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਨਰਾਜ਼ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਰਮਲ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਫਿਰ ਗਲਾਸੀ ਲਾਏਂਗਾ?”

“ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ, ਪੱਥ ਵਿਚ ਗਿਆ ਬੀਅਰ ਦਾ ਗਲਾਸ ਮਾਰਦਾਂ, ਬੱਸ।”

“ਜੇ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਆਹ ਡਰੈਵਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਦਿੰਨਾ, ਇਹ ਕਰ ਦੇਉ ਚੁਲਟ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ।”

ਨਿਰਮਲ ਨੇ ਪੂਰੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਸੈਮੀ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਝਿਜਕਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਲਗਿਆ ਪਰ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸੈਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ,

“ਨਿੰਮਿਆਂ, ਪੁੱਛ ਤਾਂ ਏਹਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਦਾ ਇਕ ਰੈਪ-ਅੱਪ ਆਉਂਦਾ।”

“ਰੈਪ-ਅੱਪ ਕੀ ਹੁੰਦਾ?”

“ਜਿਹਨੂੰ ਤੂੰ ਚੁਲਟ ਕਹਿੰਨਾ।”

ਡਰਾਈਵਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਭਾਜੀ, ਇਥੇ ਇਹ ਮਾਲ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਦਾ।”..

ਘਰ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੈਮੀ ਪੂਰੇ ਕੰਡੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਉਸ ਦੀ ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦਿਆਂ ਇਕ ਚੁੱਢੀ ਵੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸਕੂਲੋਂ ਬੱਚੇ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਨਿਰਮਲ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਹੁਣ ਆਕਰੇ ਹੋਏ ਖੜੇ ਸਨ। ਦੋ ਜੌੜੀਆਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਸੰਗਦੀਆਂ ਸੰਗਦੀਆਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੜੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦੀ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ,

“ਇਹ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ, ਸੁੰਦਰੀ-ਸੁੰਦਰੀ। ਜਦੋਂ ਦਾ ਬਲਰਾਜ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਈ ਆ ਗਈਆਂ, ਰੋਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਗਈ ਹੋਈ ਆ, ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਈ ਜਾਂਦੀ ਆ, ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਈ ਆ।”

ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਜਵਾਨ ਭੈਣ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਕੇ ਘਰ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/33

ਆ ਬੈਠੀ ਸੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਪਿਓ ਸਿਰ ਆ ਪਈ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਭੈਣ ਦੇ ਵਿਧਵਾ ਹੋਣ ਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਇਥੇ ਹੀ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਖੱਪਾ ਪੈ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਰਿਸ਼ਤੇ ਧੰਧਲਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਪਿਓ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਰਮਲ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਆਏ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬਹੁਤੀ ਵਧੀਆ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਵਰਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਿਆ।

ਹਾਲੇ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਸਕੂਟਰ ਦਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਰੁਕਿਆ। ਸੁੰਦਰੀ-ਸੁੰਦਰੀ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਸੈਮੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਔਰਤ ਨੇ ਸਕੂਟਰ ਅੰਦਰ ਲਿਆ ਕੇ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਵੱਲ ਭੱਜ ਤੁਰੀ। ਇਹ ਔਰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਲਗੀ, ਜੈਲੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵਧ ਸੋਹਣੀ। ਉਹ ਔਰਤ ਦੌੜ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆ ਚੁੰਬੜੀ ਤੇ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਬੋਲੀ,

“ਵੀਰਾ, ਭੈਣ ਦੀ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਈ?”

ਸੈਮੀ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰੋਜ਼ੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈ ਰਹੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੇ ਤੇ ਕੀ ਕਰੇ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਆ ਕੇ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਰੋਜ਼ੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਲਗੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਰੋ ਕੇ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾ ਮਨ ਹਲਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸੈਮੀ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਗੀ। ਫਿਰ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਨਿਰਮਲ ਨੇ ਆਖਿਆ,

“ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਫਗਵਾੜੀਆ ਗੋਜਾ ਆਇਆ ਸੀ, ਤੇਰੀਆਂ ਤੇ ਚਾਚੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਦੇ ਕਦੇ ਪੱਥ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਆ।”

“ਹਾਂ, ਉਹ ਅਕਸਰ ਮਿਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਫੋਨ ਵੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਆਹ ਵਾਲਾ ਪੇਜ ਮੈਂ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਐ।”

ਕਹਿ ਕੇ ਸੈਮੀ ਹੱਸਣ ਲਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਵੀ ਹੱਸਿਆ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਨਿਰਮਲ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ,

“ਏਨੀ ਉਮਰ ਹੋ ਗਈ ਓਹਦੀ, ਹਾਲੇ ਵੀ ਏਜੰਟੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਐ।”

ਸੈਮੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਈ। ਫਗਵਾੜੀਆ ਗੋਜਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟਾਊਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਏਜੰਟ ਸੀ ਜਿਹਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਬੰਦੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੰਘਾਏ ਸਨ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੰਘਿਆਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਕਰਾਇਆ ਸੀ। ਜਾਹਲੀ ਪੇਪਰ ਤੇ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਉਹ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਸੱਦਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਪੇਪਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੰਮ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਗੋਜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਿਰਮਲ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ,

“ਸੈਮੀ, ਦੇਖਲਾ ਭਰਾਵਾ ਤੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਮੱਦਦ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/34

ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੇ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਈ ਮੁਤਬੰਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ।”

“ਨਿੰਮੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਔਫ ਕੰਟਰੋਲ ਆ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਲਲੀਗਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।”

“ਚਲ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਇਕ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਜਿਹੜਾ ਹੈਗਾ ਵੀ ਸੌਖਾ ਤੇ ਸਿੱਧਾ।”

“ਉਹ ਕਿਹੜਾ?”

“ਰੋਜ਼ੀ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਹ, ਸੱਚ ਜਾਣ ਸੋਮੀ। ਇਹ ਭੈਣ ਨਹੀਂ ਭੈਣ ਆਂ! ਇਹਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲੜਾਈ ਪਾਈ ਹੋਈ ਆ, ਜ਼ਮੀਨ ਅਗੇ ਈ ਥੋੜੀ ਆ ਤੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬਰਾਬਰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਐ, ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਇਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਲੈ ਜਾ।”

ਸੋਮੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਦੁਹਰਾਈ। ਗੱਲ ਉਥੇ ਹੀ ਮੁੱਕ ਗਈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦ ਸੌਣ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠੀ ਤੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਬੋਲੀ,

“ਸੋਮੀ ਪੁੱਤ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਇਕ ਦਮ ਈ ਮੁੱਖ ਮੋੜੀ ਬੈਠਾ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਹਾਂ ਕੋਈ ਓਪਰੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।”

“ਨਹੀਂ ਮਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਵੇਂ ਈ ਲਗਦਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਵ ਕਰਦਾ।”

“ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡਾ ਕਦੇ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਕਦੇ ਕੁਸ਼ ਭੇਜਿਆ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਗੇੜਾ ਲੁਆ ਦਿੰਦਾ।”

“ਮਾਂ, ਉਥੇ ਠੰਡ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਆ, ਬੁੱਢਿਆਂ ਲਈ ਉਹ ਕੰਟਰੀ ਨੋ ਗੁੱਡ ਆ।”

“ਔਛਾ! ਚੱਲ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਈ ਕਰਾ ਲਾ।”

“ਮਾਂ, ਹੁਣ ਵਿਆਹ ਕੀ ਕਰੋਣਾ, ਮੇਰਾ ਬੋਈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁੜੀ ਵੀ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਆ।”

“ਫੇਰ ਪੁੱਤਰਾ, ਮੇਰਾ ਇਕ ਕੰਮ ਹੋਰ ਕਰਦੇ, ਆਹ ਰੋਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈ ਜਾ।”

ਸੋਮੀ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਇਕ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਈ ਰੋਜ਼ੀ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਿਆ। ਅੱਜ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਬਲਰਾਜ ਦੇ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਰੋਂਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੱਸਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬਲਰਾਜ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਮਾਂਪਿਓ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਕੇ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਪੇਕੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਣੀ ਪਈ। ਇਹ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਧਿਆਪਕਾ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ,

“ਇਹਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਿੰਮੇ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਹ ਲੜਾਈ ਪਾਈ ਹੋਈ ਆ ਕਿ ਰਹੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ। ਪੁੱਤ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਦੀ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਆ, ਇਹਦਾ ਕੁਸ਼ ਕਰ, ਇਹਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਜਾਹ, ਤੈਨੂੰ ਦੁਆਵਾਂ ਦੇਏਗੀ, ਉਥੇ ਤੂੰ ਕੱਲਾ ਐਂ, ਤੇਰੀ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਦੇਉ, ਤੇਰਾ ਘਰ ਸਾਂਭ ਦੇਉ ਤੇ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਊ। ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਫਗਵਾੜੀਏ ਗੇਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/35

ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਜ਼ੀ ਚਲੇ ਜਾਊ ਤੇ ਫਿਰ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਲੰਘ ਜਾਣਗੀਆਂ।”

“ਪਰ ਮਾਂ, ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਨੂੰਨ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਰਾ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਲੰਘਾ ਸਕੇ।”

“ਇਹਨੂੰ ਘਰਵਾਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈਜਾ!”

ਮਾਂ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਬੋਲੀ। ਸੋਮੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ,

“ਪੁੱਤ, ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਆ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਈ ਏਦਾਂ ਕਰਦੀ ਆ, ਦੇਖ ਲੋਕ ਏਦਾਂ ਈ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਕਰਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਕਨੈਡਾ ਢੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਆ, ਇਕ ਤੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ ਦੇਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕੀ ਮਾੜਾ ਐ!”

“ਮਾਂ, ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਸੌਂ ਜਾਹ ਜਾਕੇ।”

ਸੋਮੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਸੌਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆ।

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਕਸਰ ਰੋਜ਼ੀ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਦਾ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਤਾਂ ਭਰ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਤਰਾਸ਼ੇ ਹੋਏ ਨੈਣ ਨਕਸ਼, ਲੰਮਾ ਕਦ। ਰੋਜ਼ੀ ਵੀ ‘ਵੀਰਾ, ਵੀਰਾ’ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰੀ ਫਿਰਦੀ। ਉਸ ਦੀ ਖੂਬ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ, ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਖਾਣੇ ਬਣਾ ਕੇ ਖਵਾਉਂਦੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੀ। ਸੋਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਹ ਰੋਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਸੌਖੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਬਹੁਤ ਸੋਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ,

“ਰੋਜ਼ੀ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਮੰਗਦੀ ਆਂ?”

“ਵੀਰੇ ਕਿਥੇ?”

“ਕਿਤੇ ਵੀ, ਫ਼ਿਲਮ...”

“ਵੀਰੇ, ਤੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਹਿ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮ ਦਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਨਾ।”

“ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ।”

“ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ?”

“ਹਾਂ, ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ।”

“ਪਰ ਵੀਰੇ, ਨਿੰਮਾ ਵੀਰ ਗੁੱਸਾ ਕਰੂ ਕਿ ਉਹਦੇ ਨਿਆਣੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਏ।”

“ਆਏ ਡੱਟ ਕੇਅਰ।”

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਰੋਜ਼ੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮ ਦਿਖਾਈ। ਪੀਜ਼ਾ ਹੱਟ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕੇ ਪੀਜ਼ਾ ਖਵਾਇਆ। ਕਾਫੀ ਸਾਰੇ ਤੋਹਫੇ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਕਸਰ ਰੋਜ਼ੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਲੈ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/36

ਜਾਂਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਰੋਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਟਾਫ਼ ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਸਭ ਆਖਦੇ ਕਿ ਭਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ। ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕੁਝ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਚੁੱਪ ਸਨ। ਵਾਪਸ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਬਾਪੂ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਸੈਮੀ ਪੁੱਤ, ਜਾਂਦਾ ਈ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾ ਕੁਸ਼ ਕਰੀ। ਭਲਾ, ਧੀ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਪਿਓ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਗੇਜੇ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਦੇਉਂ, ਤੂੰ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਈ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲ ਲਈਂ, ਸਾਰੇ ਪੇਪਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦੇਉ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਈਨ ਈ ਕਰਨੇ ਆਂ।”

ਉਸ ਨੇ ਬਾਪੂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਰੋਜ਼ੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੜੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੈਮੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ, ਗਲ਼ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਸੀ।

ਵਾਪਸ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਕੇ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਦਿਲ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਈ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਰਜਨੀ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਛੜ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਏਨਾ ਗਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹੀ ਉੱਡ ਗਈ ਸੀ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਟੋਨੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਮੈਰੀਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਲਗਿਆ। ਕੰਮ ਤੋਂ ਸਿੱਕ ਮਾਰ ਕੇ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਲਈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਚੁੱਕਦਾ ਹੀ ਨਾ। ਇਹ ਤੇ ਲਿੰਡਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਪੁੱਜ ਗਈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਹੋਰ ਅੰਦਰੇ ਹੀ ਵੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਲਿੰਡਾ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਪੈਣ ਲਗਿਆ। ਸਟੋਨਹੈਂਜ਼ ਵਾਲਾ ਮੇਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਰਲ਼ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਗਿਆ।...

ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਨੀਚਰ ਦੇ ਵਾਰ ਸੈਮੀ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਸਨ-ਸੈਟ ਵਿਚ ਮਹਿਫਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਗੀਤ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਚੁੱਭਵਾਂ ਪੁੰਆਂ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਟੋਨੀ ਸੈਮੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਸੈਮੀ, ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਫੋਨ ਵਰਤ ਸਕਦਾਂ?”

“ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤ, ਬਹੁਤ ਮਿੱਟ ਪਏ ਆ।”

ਸੈਮੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੁਬਾਈਲ ਟੋਨੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਟੋਨੀ ਨੇ ਫੋਨ ਔਨ ਕੀਤਾ। ਫੋਨ-ਲਾਈਟ ਜਗੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਫੋਟੋ ਵੀ ਉਭਰ ਆਈ। ਟੋਨੀ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ,

“ਸੈਮੀ, ਕੌਣ ਏ ਇਹ ਏਨੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਔਰਤ? ..ਤੇਰੀ ਸ਼ੀਲਾ?”

ਸੈਮੀ ਟੋਨੀ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਗੁੱਝੀ ਜਿਹੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦੇਣ ਲਗਿਆ। ਟੋਨੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਹੁੰਦਾ ਬੋਲਿਆ,

“ਦੋਸਤੋ, ਅਗਲਾ ਰੋਲ-ਅੱਪ ਸੈਮੀ ਵੱਲੋਂ!”

ਸੈਮੀ ਉੱਠ ਕੇ ਸਭ ਲਈ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਸਿਗਰਟਾਂ ਭਰਨ ਲਗਿਆ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/37

ਮਿਹਰਬਾਨ

ਆਰਤੀ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ, ਸਾਡਾ ਲੋਕਲ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗਰੋਸਰੀ ਉਸ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਦੋਸਤੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਡਾ ਮਜ਼ਾਕ-ਮਸ਼ਕਰੀ ਵੀ ਚਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਨੌਕਰੀ ਪੁੱਛਣ ਆਈ ਆਰਤੀ ਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਭੇਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਕੰਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਂ ਆਇਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਅੱਕ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਗਲ਼ੋਂ ਲਾਹੁਣ ਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਰਤੀ ਆਈ, ਕੰਮ ਪੁੱਛਣ ਲਗੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਕੋਲ ਖੜਾ ਸਾਂ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ,

“ਏਸ ਭਾਈ ਸਾਬ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਾਕਫੀ ਐ, ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਹੋਲਪ ਕਰ ਸਕਦੇ ਆ।”

ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖ ਦੱਬ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ, ਆਰਤੀ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਸਰ ਜੀ, ਪਲੀਜ਼, ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਸਖਤ ਲੋੜ ਏ, ਮੈਂ ਦੁਕਾਨ, ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਆਂ।”

ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਝ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਕਹਾਂ, ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਬੋਲਿਆ,

“ਓਹ ਕੇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਹ ਤੁਹਾਡਾ ਦੋਸਤ ਐ ਤੇ ਫੇਰ ਚੈਂਪੀਅਨ ਕੈਸ਼ ਐਂਡ ਕੈਰੀ ਵਾਲਾ ਗਿੱਲ ਵੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਦੇਖੋ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਏਗਾ ਤਾਂ ਅਗਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਆਵਾਂ ਦੇਏਗਾ।”

“ਜੀ ਸਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਖ ਲੱਖ ਦੁਆਵਾਂ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਇਕ ਵਾਰ ਕੰਮ ਦੁਆ ਦੇਵੋ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਖਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਏ, ਆਹ ਰਹੀ ਮੇਰੀ ਸੀਵੀ।”

ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫਾਈਲ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪੇਪਰ ਕੱਢੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਨੂੰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਝ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਮਿੰਨਾ ਮਿੰਨਾ ਮੁਸਕਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੀਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗਿਆ। ਆਰਤੀ ਗੁਪਤਾ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/38

ਉਮਰ ਬੱਤੀ ਸਾਲ, ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਰਜਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ, ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ। ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਗਰੋਸਰੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ। ਚੰਗੇ ਚਾਲਚਲਣ ਬਾਰੇ ਹੈਂਡਰੈਸਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਜੇ ਕੰਮ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ। ਹੇਠਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ, ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਤੇ ਈਮੇਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀਵੀ ਵਿਚ ਗੁਆਚਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਔੜ ਸਕੇ। ਆਰਤੀ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਸਰ ਜੀ, ਪਲੀਜ਼, ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੀਵੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਓ, ਮੇਰਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਇਸ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ ਤੇ ਈਮੇਲ ਵੀ, ਪਲੀਜ਼...”

ਆਰਤੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰਲਾ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵੀ। ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੁਸ਼ਕੀ ਰੰਗ ਦੀ ਪਰ ਕਸਵੇਂ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਹਣੀ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਰ ਛੱਡਦਿਆਂ ਕਿਹਾ,

“ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਰ ਜੀ ਦਾ ਨੰਬਰ ਲੈ ਲਓ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਜੋਬ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹੋ, ਇਹ ਬੀਜੀ ਲੋਕ ਨੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਐ।”

ਆਰਤੀ ਨੇ ਪੈਂਨ ਪੇਪਰ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਦੇਵਾਂ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨਣ ਲਗਦੀ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇੰਨਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਦੇ ਆਦੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਆਰਤੀ ਵੀ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵਰ੍ਹਿਆ ਤੇ ਆਰਤੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਤੁਸੀਂ ਇਉਂ ਕਰੋ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਨੰਬਰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਾਇਲ ਕਰਕੇ ਸ਼ੋਅਰ ਕਰ ਲਓ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਸੇਵ ਕਰ ਲਓ।”

ਆਰਤੀ ਨੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨੰਬਰ ਬੋਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਡਾਇਲ ਕਰਕੇ ਪੱਕ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ‘ਸਰ ਜੀ’ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸੇਵ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਆਹਿਸਤੇ ਜਿਹੇ ਕਿਹਾ,

“ਠੀਕ ਐ ਜੀ, ਮੈਂ ਟਰਾਈ ਕਰਾਂਗਾ।”

ਇੰਨੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੀ ਬੋਲਿਆ ਸਾਂ। ਆਰਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਈ ਤੇ ਨਮਸਤੇ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਚਲੇ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਬੋਲਿਆ,

“ਲਓ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆਹਰੇ ਲਗੋ। ਇਹ ਵਿਚਾਰੀ ਕੋਈ ਦੁਖੀ ਆਤਮਾ ਐ, ਪਰਸੋਂ ਵੀ ਆਈ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਰਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ

ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੋਚ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਹਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਓ।”

“ਯਾਰ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ, ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।”

“ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਕਹਿੰਨਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਓ, ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਭਾਈ ਸਾਬ, ਆਪਾਂ ਉਮਰ ਦੇ ਐਸੇ ਮੋੜ ਤੇ ਖੜੇ ਆਂ ਜਿਥੇ ਘਰਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਈ ਦੁਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖਦੇ ਸਿਰ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕੰਮੇ ਬਣਾ ਸੁੱਟਦੇ ਆ। ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਆਰਤੀਆਂ-ਸ਼ਾਰਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਐ।”

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੇਰੇ ਜਿੰਨੀ ਈ ਲੋੜ ਐ।”

“ਬਿਲਕੁਲ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲੋੜ ਐ ਪਰ ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਚਾਰ ਪਰੋਂਠੇ ਖਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਈ ਖੜੀ ਸ਼ੁੱਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ, ਨਾ ਇਹ ਕਦੇ ਛੁੱਟੀ ਕਰਦੀ ਐ ਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਬਿਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਐ ਬੱਸ ਰੋਲਾ ਪਾਈ ਜਾਊ ਕਿ ਮੇਰਾ ਆਹ ਦੁਖਦਾ, ਮੇਰਾ ਓਹ ਦੁਖਦਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਅਜ਼ਾਦ ਪੰਛੀ ਓ, ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਓ।”

ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਹੀ ਲਗਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਦੁਕਾਨ ਅੰਦਰ ਆ ਵੜਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸੌਦਾ ਖਰਦਿਆ ਤੇ ਆ ਗਿਆ।...

ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਇਵੇਂ ਕੰਮ ਲਭਦੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੱਜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਵੀਜ਼ੇ ਦੀ ਮੁਨਿਆਦ ਪੂਰ੍ਹਣ ਤੇ ਲੁਕ ਛੁਪ ਕੇ ਰਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਉਹ ਗੈਰ-ਕਨੂੰਨੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੈੜੀ ਤੋਂ ਭੈੜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮੁੰਡੇ ਹੀ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਆਉਣ ਲਗੀਆਂ ਹਨ। ਏਸ਼ੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਇਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਤੋਂ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਰਤੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਸੀ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਕੰਮ ਲੱਭ ਦੇਵਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਵਾਕਫੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਰੀ ਗੱਪ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਆਰਤੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕੁ ਸੋਚਿਆ ਪਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਆਰਤੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ, ਬੋਲੀ,

“ਸਰ ਜੀ, ਆਰਤੀ! ...ਕੀਤਾ ਮੇਰਾ ਕੁਝ?”

“ਸੌਰੀ ਆਰਤੀ ਜੀ, ਹਾਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਪੌਜ਼ੇਟਿਵ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।”

“ਸਰ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਆਰਤੀ ਜੀ ਨਾ ਕਹੋ, ਸਿਰਫ ਆਰਤੀ ਆਂ ਮੈਂ, ...ਪਲੀਜ਼, ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਲੱਭ ਦਿਓ।”

ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ

ਆਇਆ ਵੀ ਕਿ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਵਾਕਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕਹਿ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਨਾਲ ਆਰਤੀ ਲਈ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਗਰੇਵਾਲ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਤਾਂ ਲੋੜ ਸੀ ਪਰ ਸੁਬਕ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵੈਨਾਂ ਲੱਦਣ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਦੀ ਡਬਲ ਗਲੇਜ਼ਿੰਗ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਵੀ ਭਾਰਾ ਕੰਮ ਹੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਵੀ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਰਤੀ ਦਾ ਫਿਰ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਾਕਫ ਦੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਉਹ ਗਈ ਵੀ ਪਰ ਖਾਲੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ।

ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਆਰਤੀ ਬਾਰੇ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਐਸ. ਐਮ. ਐਸ. ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਈਮੇਲ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਉਸ ਨੂੰ ਈਮੇਲ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਤੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਪਸ ਈਮੇਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਧਿਆਨ ਆਇਆ ਕਿ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਫੇਸ ਬੁੱਕ ਤੇ ਹੋਵੇ ਪਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤਕ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਸੀਵੀ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜਗਾਹ ਕਿਥੇ ਕੁ ਹੋਈ। ਇੰਨਾ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਫਲੈਟਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਈਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਅਕਸਰ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਣ ਲਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਮੇਰੇ ਦੋਨਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਹਾਲਚਾਲ ਪੁੱਛਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਮੇਰੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕਰਦੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਟੇਡੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਈਮੇਲ ਬਾਰੇ ਉਤੇਜਨਾ ਜਿਹੀ ਬਣੀ ਰਹਿਣ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਵੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਈਮੇਲ ਦੇਖਦਾ ਤੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਵੀ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਬੈਠਾ ਕਈ ਵਾਰ ਈਮੇਲ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਆਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਨਿਕਲੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਹਰੇ ਲਗ ਗਿਆ ਸਾਂ, ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਸੁਗਲ ਚਲ ਪਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਜਿਸਮ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਘੁੰਮਣ ਲਗੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪਤਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖਦੇ ਸਿਰ ਸਾਨੂੰ ਨਿਕੰਮੇ ਬਣਾ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਸਭ ਚੰਗਾ ਵੀ ਲਗਦਾ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਆਉਣ ਲਗਦਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਹੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਈਮੇਲ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੀ ਨਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ। ਬੋਲੀ,

“ਸਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਈਮੇਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣੋਂ ਹੀ ਹਟ ਗਏ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/41

ਈਮੇਲ ਦਾ ਈ ਬਹੁਤ ਆਸਰਾ ਏ।”

“ਆਰਤੀ ਜੀ, ਮੈਂ ਬੀਜੀ ਸਾਂ।”

“ਆਰਤੀ ਜੀ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਆਰਤੀ। ...ਸਰਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਓ।”

“ਨਹੀਂ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਦੱਸ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕਦ ਵਕਤ ਐ, ਆਪਾਂ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ।”

“ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਵਕਤ ਹੀ ਵਕਤ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜੌਬ ਦਾ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਦੇਖ ਕੇ।”

ਮੈਂ ਆਰਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਗਿਆ। ਇਕ ਗੱਲ ਵਧੀਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚਾਰੇ ਜੀਅ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਦਿੰਦੇ। ਪਤਨੀ ਸਵੇਰੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਤੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਹੀਥਰੋ ਨੇੜੇ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਉਲਟੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਬੱਚੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਣ ਤੁਰੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਪੱਥ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ ਤੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਜਨਮਦਿਨ ਸਮੇਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਜਾਂਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹੀ ਚਾਲੇ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੋ ਆਰਤੀ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਚਾਅ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਦਿਨ ਤੈਅ ਕਰ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਈਲਿੰਗ ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਥੋਂ ਉਸ ਦਾ ਫਲੈਟ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੂ ਪੈਣ ਲਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਿਨ ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਟੋਪ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਕਸਵੀਂ ਜੀਨ। ਹਲਕੇ ਜਿਹੇ ਮੇਕਅੱਪ ਤੇ ਸਾਂਵਲੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਨੈਣ ਨਕਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਹਣੇ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਭਰਵੀਂ ਜਿਹੀ ਮੁਸਕਾਹਟ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂ। ਉਹ ਨਮਸਤੇ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਕਾਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਬੈਠੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇਂਗੀ ਆਰਤੀ, ਪੱਥ, ਕਲੱਬ ਜਾਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ?”

“ਸਰ ਜੀ, ਸਟੇਅਰਿੰਗ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਏ ਤੇ ਪੁੱਛ ਮੈਨੂੰ ਰਹੇ ਓ! ..ਕਿਤੇ ਵੀ ਲੈ ਚਲੋ।”

“ਫਿਰ ਵੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੋਣ ਹੋਏਗੀ।”

“ਮੇਰੀ ਚੋਣ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਏ।”

“ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਵਕਤ ਐ ਤੇਰੇ ਕੋਲ?”

“ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਵਕਤ ਈ ਵਕਤ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋ, ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।”

“ਹਾਂ, ਉਹ ਤੇ ਹੈ।”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਘਰ ਮੁੜਨ ਦੀ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਮੈਂ ਦੋਸਤਾਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/42

ਨਾਲ ਪੱਥ ਵਗੇਰਾ ਚਲੇ ਹੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੰਮ ਤੇ ਹੀ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਬਗੈਰਾ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਈਲਿੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਫੀ ਨਾਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਣ ਲਗਿਆ,

“ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਏਂ?”

“ਨਹੀਂ ਸਰ ਜੀ, ਨੀਲਮ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਵਾਂ।”

“ਨੀਲਮ ਕੌਣ?”

“ਨੀਲਮ ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਏ, ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਏ, ਇਹਨੇ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਹੌਲਪ ਕੀਤੀ ਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੌਬ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨੀਲਮ ਵਿਚਾਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖ ਲਿਆ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਐ।”

“ਵੇਸ਼ੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹਦੀ ਬੱਚੀ ਸੰਭਾਲ ਦਿੰਨੀ ਆਂ, ਉਹ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਲੈਂਡਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਏ, ਇਵੇਂ ਰਲ਼ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਰਿਹੈ।”

“ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਓ ਇਹ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਇਸਟੇਟ ਲਗਦੀ ਏ।”

“ਜੀ, ਨੀਲਮ ਨੂੰ ਫਲੈਟ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਏ।”

ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਉਹ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਜਵਾਬ ਹੀ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਣਾਈ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਲੀਨਿਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਕਿਸੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਕਲਰਕ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਸੀ। ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਬਣ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਆਰਤੀ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਲੰਡਨ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਘਰ ਹੀ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ। ਬੱਸ ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਹੀ ਤਲਾਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਰਤੀ ਮੁੰਡਾ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਮੁੜ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭਵਿੱਖ ਸੁਨਹਿਰਾ ਦਿਸਣ ਲਗਿਆ ਸੀ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਉਹ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਇਥੇ ਲਾ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਕੰਮ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੇ ਠੀਕ ਠੀਕ ਕਮਾਈ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਹ ਇਥੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੈਟਲ ਹੋਣ ਦੇ ਮਨ ਨਾਲ ਆਈ ਸੀ ਪਰ ਕੋਈ ਸਬੱਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਰਿਹਾ। ਵੀਜ਼ਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਉਹ ਗੈਰ-ਕਨੂੰਨੀ ਵਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬੱਸ ਕੰਮ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਸੀ ਜੋ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ।

ਅਸੀਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵਧ ਸਮਾਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਬੈਠੇ। ਰੱਜ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ। ਉਸ ਦਾ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਲਹਿਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਉਹ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਔਰਤ

ਨਾਲ ਇੰਨੀ ਨੇੜਿਓਂ ਏਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀਆਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ,

“ਸਰ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਇਵੇਂ ਨਿੱਜੀ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਫਿਰ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਾ ਵੀ ਕੌਣ ਏ!”

“ਆਰਤੀ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਬਹੁਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਓਸ ਦਿਨ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ।”

“ਸਰ ਜੀ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਏ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਏ, ਕੰਮ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਏ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਮੈਂ ਨੇੜ ਮਾਣ ਸਕੀ ਵਾਂ।”

ਮੈਨੂੰ ਆਰਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੀ ਲਗਣ ਲਗ ਪਈ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਆਰਤੀ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਹਾਂ ਜੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਚਲਦਾ ਰਹੇ।”

“ਨਹੀਂ ਸਰ ਜੀ, ਐਸੀ ਕੋਈ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨਹੀਂ ਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਰ ਗਈ ਸਾਂ, ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਜੋੜ ਲਏ ਸਨ ਤੇ ਇਥੇ ਅਕਾਊਂਟ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਹਸਬੈਂਡ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੇਮ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਏ, ਹੁਣ ਵੀ ਮੈਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਵਾਂ ਸੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਹੋਰੇ ਨੇ।”

ਅਸੀਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਵਿਚ ਬਾਂਹ ਪਾ ਲਈ। ਇਵੇਂ ਕਦੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ। ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਅਸੀਂ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੇ। ਮੈਂ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰੱਜ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਕਾਰ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਮੁਹਰੇ ਰੋਕੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਉਜਰ ਨਾ ਕੀਤਾ।...

ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਵੜਦੇ ਨੂੰ ਪਤਨੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ, ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਅੱਜ ਤੇ ਬਹੁਤ ਈ ਖੁਸ਼ ਜਾਪ ਰਹੇ ਓ, ਰੱਬ ਖੈਰ ਕਰੇ!”

“ਤੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਆਂ।”

“ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।”

“ਜੇ ਅੱਜ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਹੀ ਗਿਆਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ।”

ਆਖਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਮੁਹਰੇ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਮੈਂ ਪਾਸਵਰਡ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲੀ,

“ਏਸ ਡੱਬੇ ਨਾਲ ਮਗਜ਼ਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਓ।”

“ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਖਾਣੀ, ਪੱਥ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਖਾ ਆਇਆਂ, ਹਾਂ ਚਾਹ ਬਣਾ

ਦੇ।”

“ਪੱਥ ਵਿਚੋਂ ਆਕੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਨਹੀਂ, ਅੱਜ ਸੁੱਖ ਤਾਂ ਹੈ?”

ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੀਅਰ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਚਾਹ ਨਹੀਂ ਪੀਆ ਕਰਦਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਅੱਜ ਮੈਂ ਬੀਅਰ ਵੀ ਹਿਸਾਬ ਦੀ ਪੀਤੀ ਐ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸਿਰ ਵਿਚ ਦਰਦ ਵੀ ਐ।”

“ਸਿਰ ਘੁੱਟ ਦੇਵਾਂ?”

“ਤੂੰ ਵੀ ਅੱਜ ਜਗੋਂ ਤੇਰਵੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਐਂ, ਅੱਜ ਤਕ ਤਾਂ ਸਿਰ ਘੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੂੰ।”

ਮੈਂ ਉਸੇ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਨਿਹੋਰਾ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਚਲੇ ਗਈ। ਮੈਂ ਆਰਤੀ ਨੂੰ ਈਮੇਲ ਲਿਖਣ ਲਗਿਆ। ਈਮੇਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਸਨਹਿਰੀ ਕਿਹਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸ਼ੁੱਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਵੀ ਕਹੀਆਂ। ਜਲਦੀ ਮੁੜ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ।

ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਈਮੇਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਨੀਲਮ ਦਾ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਜਿਹੜਾ ਵਰਤਦੀ ਸੀ, ਖਰਾਬ ਸੀ ਪਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਰੋਜ਼ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲਗੀਆਂ। ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵੀ ਵਧ ਗਿਆ। ਕੰਮ ਤੋਂ ਮੁੜਦਾ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਉਹ ਆ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਹਾਸਾ, ਗੱਲ ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਜੂਦ ਹੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ। ਕੰਮ ਉਪਰ ਵੀ ਤੇ ਘਰ ਵੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੀ ਸੁਹਣੀ ਲਗਣ ਲਗ ਪਈ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਮੁੰਡਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਤਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਗੈਰੀ, ਦੇਖ ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੇ ਡੈਡੀ ਵੱਲ, ਕੋਈ ਚੋਜ ਦਿੱਸਦੀ ਐ ਤੈਨੂੰ?”

ਗੈਰੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਦਮ ਬੋਲ ਪਿਆ,

“ਯੈਸ, ਡੈਡੀ ਨੇ ਹੇਅਰ ਡਾਈ ਕਰ ਲਏ ਆ।”

“ਨਹੀਂ ਗੈਰੀ, ਇਕੱਲੇ ਹੇਅਰ ਡਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ, ਦੇਖ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦੇਖ, ਕਿੰਨੇ ਡਾਰਕ ਰੰਗ ਦੇ ਪਾਏ ਆ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ। ਭਾਰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਸਾਈਕਲ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਆ।”

“ਗੀਅਲੀ ਡੈਡ, ਯੂ ਹੈਵ ਲੌਸਟ ਵੇਟ! ..ਕੋਈ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਗਈ? ..ਡੈਡ, ਬੀ ਕੇਅਰਫੁੱਲ, ਨੋ ਬਰੱਦਰ, ਨੋ ਸਿਸਟਰ!”

“ਗੈਰੀ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਕੱਢ ਲਈ, ਜਦ ਟਾਈਮ ਸੀ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/45

ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਦਾ ਉਦੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਤੇ ਹੁਣ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲ ਜਾਊ! ...ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਕਮਲ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਆ।”

ਪਤਨੀ ਭੜਕਦੀ ਹੋਈ ਆਖਣ ਲਗੀ,

“ਫਿਰ ਏਨੀ ਟੋਹਰ ਕਾਹਤੋਂ ਕੱਢਣ ਲਗ ਪਏ ਓ?”

“ਇਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਐ ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਰਿਹਾ ਕਰੀਏ, ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਬਹੁਤ ਵਕਤ ਪਿਐ, ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਈ ਫਿਲੋਸਫੀਆਂ ਝਾੜਨ ਬਹਿ ਜਾਨੀ ਐਂ।”

“ਮੈਨੂੰ ਕੀ, ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਢੱਠੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਓ।”

ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਗੁੱਸਾ ਦਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਡਰਿਆ ਕਿ ਵਸਿਆ ਵਸਾਇਆ ਘਰ ਹੀ ਨਾ ਉਜਾੜ ਲਵਾਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਆਰਤੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਮਾੜਾ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਆਪਣੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੋਸਣ ਲਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਆਰਤੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੁੱਕਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਵੀ ਨਾ ਪਰ ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਮੁੜ ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋ ਗਿਆ।...

ਆਰਤੀ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਭੇਦ ਰਖ ਸਕਾਂ ਪਰ ਇਹ ਭੇਦ ਮੈਂ ਸਾਂਭ ਲਿਆ। ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਛਦਾ,

“ਭਾਈ ਸਾਬ, ਕਿਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਫੋਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?”

“ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਦੇ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ।”

“ਨਾ ਜੀ ਨਾ, ਓਸ ਕੁੜੀ ਦੀ ਤਾਂ ਅੱਖ ਈ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚੁੰਬੜ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਲਾਲਚਣਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਇਹ। ਬਲੈਕਮੇਲ ਕਰਨ ਲਗਦੀਆਂ। ਸਾਡੇ ਗਵਾਂਢ ਇਕ ਗੋਰੀ ਨੇ ਘਰ ਤੁੜਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ ਸੀ, ਗੋਰੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪੈਸੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਦ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਧੀ ਘਰ ਈ ਆ ਗਈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਬੋਹਲ ਗਈ।”

“ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਓਹਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਸੀ!”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਬ ਸ਼ੁਗਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਈ ਸਲਾਮ ਭਲੀ ਐ।”

ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਵਾਂਗ ਦੱਸਣ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਆਰਤੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੰਨੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਉਹਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖੀ ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਰੱਖੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਵੀ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਨਾ ਕਦੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਪਤਾ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘਰ ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ। ਬੱਸ ਇੰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਬਾਈਲ ਵਿਚ ਕਰੈਡਿਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘੰਟੀ ਮਾਰ ਕੇ ਦਸ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਾਂ। ਹਾਂ, ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਵਿਚ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/46

ਮੱਦਦ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ੀਤਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਪਰਖਣ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਆਰਤੀ, ਚਲ ਤੈਨੂੰ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੌਪਿੰਗ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂ।”

“ਨਹੀਂ ਸਰ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਏਨੇ ਕਪੜੇ ਨੇ ਕਿ ਕਈ ਸਾਲ ਤਕ ਨਾ ਮੁੱਕਣ।”

“ਤੇਰੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਚੇਨੀ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂ।”

“ਸਰ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸ਼ੌਂਕ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨੇੜਤਾ ਨਾਲ, ਬੱਸ, ਦਿੱਸਦੇ ਰਹੇ।”

ਆਖਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੁੰਬੜ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝਲਕੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇ ਭਾਰੂ ਹੁੰਦੇ; ਇਕ ਕੰਮ ਮਿਲਣ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਸੈਟਲ ਹੋਣ ਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਆਰਤੀ, ਤੂੰ ਮੁੰਡਾ ਲੱਭ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਲੈਂਦੀ।”

“ਸਰ ਜੀ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਹਾਲੇ ਤਲਾਕ ਬਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਈ ਏ ਪਰ ਵਿਆਹ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਵਿਆਹ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ, ਕੋਈ ਦਿਲ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵੀ ਬਣੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਕਲਿੱਕ ਵੀ ਕਰੇ। ਨਾਲੇ ਸਰ ਜੀ, ਵਿਆਹ ਦਾ ਬੰਧਨ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਈ ਔਰਤਾਂ ਇਕੱਲੀਆਂ ਰਹਿ ਰਹੀਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ, ਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ।”...

ਇਕ ਦਿਨ ਆਰਤੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਦੱਸਣ ਲਗੀ,

“ਨੀਲਮ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ ਇੰਡੀਆ ਗਈ ਹੋਈ ਏ।”

“ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਐ?”

“ਉਹਦੇ ਵਾਲੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਜੌਬ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਏ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ।”

“ਚਲੋ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੋਇਆ।”

“ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਗੱਲ ਏ।”

“ਉਹ ਕਿਹੜੀ?”

“ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਬਣੇ ਡੋਸੇ ਖਵਾਇਆ ਕਰਾਂਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਫਲੈਟ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੇ ਓ, ਚਾਰ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਏ ਇਥੇ।”

ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਝ ਖਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਡੋਸੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਫਲੈਟ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਗੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੰਦੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਝਿਜਕ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਫਿਕਰ ਸੀ।

ਇਕ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਛੱਲ ਜਿਹੀ ਉੱਠੀ

ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਦਾ ਸਟੇਅਰਿੰਗ ਈਲਿੰਗ ਵੱਲ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਆਰਤੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ਗਾਹ ਨਜ਼ਦੀਕ ਜਾ ਕੇ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਸੋਹਣੀਏਂ, ਕੀ ਹੋ ਰਿਹੈ?”

“ਸਰ ਜੀ, ਇੰਤਜ਼ਾਰ, ..ਤੁਹਾਡਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ। ..ਆ ਜਾਓ ਕਿ ਆਖੇਂ ਵਿਛਾਏ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।”

“ਕੰਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਈ?”

“ਤੁਸੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਣੋ, ਕੰਮ ਤੋਂ ਮੈਂ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ, ਲੈਂਡਰੀ ਦੀ ਮਾਲਕਣ ਇਥੇ ਈ ਏ, ਉਹ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ, ਅੱਜ ਦੀ ਵਜਾਏ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਲਗਾ ਦੇਵਾਂਗੀ।”

ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਕੰਮ ਤੇ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਲਈ।

ਆਰਤੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਖੋਲ ਕੇ ਮਿਲੀ। ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਏਨਾ ਚਾਅ ਚੜਿਆ ਕਿ ਇਧਰ ਓਧਰ ਭੱਜੀ ਫਿਰਨ ਲਗੀ। ਚਾਹ ਬਣਾਉਂਦੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਆਪਾਂ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰੋਪਰ ਖਾਣਾ ਲੰਚ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ ਕਰਾਂਗੇ।”

“ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਐ ਮੇਰੀ ਜਾਨ, ਅੱਜ ਸਟੇਰਿੰਗ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਐ।”

ਉਹ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਮਨਲੁਭਾਵੇਂ ਨਖਰੇ ਜਿਹੇ ਵੀ ਕਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਸਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਵੇਗ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਸੋਚਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ‘ਐਕਸਕਿਊਜ਼ ਮੀ’ ਕਹਿੰਦੀ ਬਾਥਰੂਮ ਜਾ ਵੜੀ। ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਫਲੈਟ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਗਿਆ। ਦੋ ਕਮਰਿਆਂ ਦਾ ਫਲੈਟ ਸੀ। ਇਕ ਬੈੱਡਰੂਮ ਤੇ ਇਕ ਬੈਠਕ। ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਸਾਮਾਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਸੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨੀਲਮ ਦੀ ਇਕ ਫੋਟੋ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਫੋਟੋ ਉਸ ਦੀ ਬੱਚੀ ਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਰਤੀ ਛੋਟੀ ਹੀ ਬਾਥਰੂਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦੀ ਨਾਈਟੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਦਿਲਕਸ਼ ਅਤਰ ਫਲੇਲ ਛਿੜਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਗੂਹੜਾ ਜਿਹਾ ਮੇਕਅੱਪ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲ ਡੋਰੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤਿਖੀ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ ਸੁੱਟਦੀ ਪੁੱਛਣ ਲਗੀ,

“ਸਰ ਜੀ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਲਗ ਰਹੀ ਵਾਂ?”

“ਅਪਸਰਾ, ਇੰਦਰ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚੋਂ ਆਈ ਅਪਸਰਾ!”

ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਆਹਿਸਤੇ ਜਿਹੇ ਬੋਲੀ,

“ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇੰਦਰ, ਸਾਂਭ ਮੈਨੂੰ!”...

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਰਤੀ ਤੋਂ ਅਲਵਿਦਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਨੀਲਮ ਦਾ ਹਸਬੈਂਡ ਵੀ ਇੰਡੀਆ ਗਿਆ ਹੋਇਐ?”

“ਨਹੀਂ, ਓਹਦਾ ਹਸਬੈਂਡ ਹੈ ਨਹੀਂ।”

“ਤਲਾਕ ਹੋ ਗਿਆ?”

“ਨਹੀਂ, ਹਸਬੈਂਡ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।”

ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਬੱਚੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਉਠਾਈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਅੱਜ ਨੀਲਮ ਜੋ ਵੀ ਹੈ ਇਸ ਬੱਚੀ ਕਰਕੇ ਈ ਏ।”

“ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ?”

“ਜੇ ਇਹ ਕੁੜੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਨੀਲਮ ਵੀ ਅੱਜ ਇਥੇ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਨੀਲਮ ਦਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਈ ਵੀਜ਼ਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਜਾਣ ਦੇ ਆਰਡਰ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਹ ਬੱਚੀ ਜੰਮ ਪਈ, ਨੀਲਮ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਟੇਅ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਆਹ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਫਲੈਟ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਸੋਸ਼ਲ ਸਕਿਊਰਟੀ ਵੀ ਤੇ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਪੈਸੇ ਅਲੱਗ!”

“ਤੇ ਹਸਬੈਂਡ ਦੀ ਕੀ ਡੈੱਥ ਹੋ ਗਈ?”

“ਨਹੀਂ, ਹਸਬੈਂਡ ਇਹਦਾ ਹੈ ਈ ਨਹੀਂ।”

“ਤੇ ਇਹ ਬੱਚੀ?”

“ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਕਿਸੇ...।”

ਓਪਰੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਸੈਰ ਦੀ ਆਦਤ ਉਸ ਨੇ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ। ਬਿਨਾਂ ਨਾਗਾ ਸੈਰ। ਮੀਂਹ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਰਫ। ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਤੇ ਮੀਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੋ ਮੀਲ ਤਕ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਾ ਆਉਣਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਬਹੁਤ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਚੱਕਰ ਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸੈਰ ਹੋ ਗਈ। ਲੰਡਨ ਦੇ ਗਰੀਨ ਪਾਰਕ ਦਾ ਉਹ ਆਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਪਾਰਕ ਵੱਲ ਵੀ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ। ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਪਾਰਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਇਕ ਚੱਕਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਸੈਰ ਦਾ ਇਕੋ ਫਰਕ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਉਹ ਕਦੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਇਥੇ ਪਿੰਡ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਹੀ ਸੈਰ ਲਈ ਨਿਕਲਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਧਰੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਸੈਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਫਾਇਦੇ ਵੀ ਦੱਸਦਾ। ਹੁਣ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਸੈਰ ਤਾਂ ਸੁਫਨਾ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਵਾਂਗ। ਆਪਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਹ ਸਿਰ ਤੇ ਪਟਕਾ ਬੰਨ ਕੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਜੁੱਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ। ਸਾਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਜੀਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਘਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਬਾਹਰ ਖੂਹ ਤੇ ਹੀ ਕੋਠੀ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਜਿਡੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਉਹ ਪੈਰੇ ਤੇ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਰਾ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਭੇਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਭੇਤ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਓਪਰਾਪਨ ਵੀ ਹੈ। ਪੈਰੇ ਦੇ ਘਾਹ ਤੇ ਪੈਰ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤ੍ਰੇਲ ਬਹੁਤ ਠੰਡੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਆਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਆਵੇ ਪਰ ਉਹ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਤ੍ਰੇਲ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੰਦਮਈ ਲਗਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪੈਰੇ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੀਂ ਕਣਕਾਂ ਲਹਿ ਲਿਹਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਰ੍ਹੋਂ ਸਿਰ ਕੱਢੀ ਖੜੀ

ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੀਲੇ ਫੁੱਲ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਚੇਤ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਉਸ ਦੇ ਨੱਕ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਥੇ ਰਿਹਾ ਇੰਨੇ ਸਾਲ। ਉਹ ਤੁਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਸ ਦੇ ਮੁਹਰੇ ਨਾ ਆ ਖੜਦਾ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਸ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਕਹੀ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਮਾਸਟਰਾ ਕਦੋਂ ਆਇਆਂ?”

“ਕੱਲ੍ਹ ਈ ਆਇਆਂ, ਸੁਣਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਆਂ ਕੀ ਹਾਲ ਐ?”

“ਠੀਕ ਆ ਮਾਸਟਰਾ, ਕੱਲ੍ਹ ਤੁਹਾਡੇ ਭੱਈਏ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਬਈ ਬੜੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਆਉਣਾ।”

“ਹਾਂ, ਬੱਸ ਰਾਤੀਂ ਈ ਆਇਆਂ।”

“ਰਹੇਂਗਾ ਕੁਸ਼?”

“ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਥੇ ਈ ਰਹੂੰ।”

“ਭਾਬੀ ਪਾਸ਼ੋ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ, ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਕੁਸ਼?”

“ਆਹੋ ਬਿਮਾਰੀ ਤਾਂ ਬਹਾਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਆਂ, ਜਦ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਆ ਗਈ।”

“ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰਾ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਆ।”

“ਸੁਣਾ ਫਸਲ ਬਾੜੀ ਕਿੱਦਾਂ ਐਤਕੀ?”

ਉਹ ਪਾਸ਼ੋ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਪਾਸ਼ੋ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਉਸ ਨੇ ਸੁਫਨਾ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਇੰਡੀਆ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਜਰਨੈਲ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚਾਅ ਸੀ ਪਰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਪਾਸ਼ੋ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਤੁਰ ਗਈ। ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹ ਮੁੜ ਇਥੇ ਵਸਣ ਲਈ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਫਸਲ ਬਾੜੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ,

“ਫਸਲ ਤਾਂ ਐਤਕੀ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੀ ਆਂ ਪਰ ਆਹ ਭੈਣ ਦੇਣੇ ਦਾ ਮੌਸਮ ਠੀਕ ਰਹੇ ਤਾਂ ਈ ਆ, ਸਾਲੇ ਮੇਰੇ ਰੱਬ ਦਾ ਜਦੋਂ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਪਾਣੀ ਆਲੀ ਟੂਟੀ ਖੋਲ ਦਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਐੜ ਪਾਈ ਰੱਖਦਾ।”

“ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੁਣਦਾ ਰਹਿੰਨਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਐ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ।”

“ਆਹੋ ਮਾਸਟਰਾ, ਹੈਗਾ ਤਾਂ ਔਖਾ ਈ ਪਰ ਚੱਲੀ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਮਰਸੀਵਲ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ।”

“ਅੱਛਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹਾਲੇ।”

“ਮਾਸਟਰਾ, ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਆ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਅਫਸਰ ਘਰ ਢੁੱਕਦੇ ਆ, ਐਮ. ਐਲ. ਏ., ਐਸ ਪੀ, ਤੁਰੇ ਈ ਰਹਿੰਦੇ ਆ। ਆਹ ਠਾਣੇਦਾਰ ਤਾਂ ਇਹਦਾ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/51

ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ ਆ, ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹਤ ਐ ਜੱਟ ਦੀ।”

“ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਇਹਦਾ ਈ ਬਹੁਤਾ ਫਿਕਰ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਉਮਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੰਘਣੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਇਹੋ ਫਿਕਰ ਕਰਦੀ ਮਰ ਗਈ, ਕਿਤੇ ਆ ਕੇ ਦੇਖਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਬਹਿਰਾਂ।”

“ਮਾਸਟਰਾ, ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ ਆ ਸਾਰੇ, ਅੱਛਾ ਫਿਰ ਮਿਲਦੇ ਆਂ, ਮੈਂ ਨੱਕਾ ਮੋੜਨਾ।”
ਕਹਿੰਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਸ਼ੋ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇ। ਇਵੇਂ ਕਰਨ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਸ਼ੋ ਨੂੰ ਹੋਈ ਬੀਤੀ ਦੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚ ਕਰਨ ਗਿਆ ਵੀ ਇਵੇਂ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਖੇਗਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਹੇਗਾ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਧਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਉਹਨੇ ਵੀ ਕਰ ਲਈਆਂ ਤਾਂ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਕੋਈ ਦੇਖੇਗਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਹੇਗਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਕੁ ਹੀ ਕਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਦੇਖ ਪਾਸ਼ੋ, ਜਿਹਦਾ ਤੂੰ ਏਨਾ ਫਿਕਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਟੋਪ ਤੇ ਆ। ਵਲਾਇਤਾਂ ਇਹਦੇ ਮੁਹਰੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਹਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਇਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਭੱਜਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਪਾਸ਼ੋ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਚਕਰ ਮਾਰਨ ਆਈ ਨੂੰ ਦਸ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਮੁੜ ਇੰਡੀਆ ਸੈਟਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਫਨਾ ਲੈ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਤੁਰ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਸ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ ਦੇਖੇ ਪਰ ਹੁਣ ਆਖਰੀ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਜਰਨੈਲ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਰਨੈਲ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮੂੰਹੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੱਢੇ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਨੈਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਰਨੈਲ ਦੀ ਪਤਨੀ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਨਾਲ ਦਾ ਹੀ ਘਰ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਮੁਸ਼ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਤੇ ਪਾਸ਼ੋ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਖ-ਦੁੱਖ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਪਾਲੇ ਤੇ ਵਿਆਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਸ਼ੋ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ। ਇੰਡੀਆ ਆਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਉਹ ਪਾਸ਼ੋ ਨਾਲ ਕਈ ਦਿਨ ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਜਿਵੇਂ ਪਾਸ਼ੋ ਨੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਇੰਡੀਆ ਆਉਣਾ, ਜਰਨੈਲ ਦੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਇਸ ਸਭ ਸ਼ਾਇਦ ਪਾਸ਼ੋ ਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਤਮੰਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਆਉਣਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਮੁਲਕ, ਆਪਣੇ ਲੋਕ, ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ, ਆਪਣੀ ਫਿਜ਼ਾ। ਫਿਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/52

ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਸਾ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁੜ ਆਵੀਂ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਡੰਗੋਰੀ ਫੜਨ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੁੜਿਆ ਹੈ। ਚਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਹੈ। ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਬਾਪੂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਉਥੇ ਕਿਉਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਉਥੇ ਨਾ ਆਪਣੇ ਲੋਕ। ਨਾ ਆਪਣਾ ਸਮਾਜ। ਨਾ ਆਪਣਾ ਧਰਮ। ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਕਰਨੈਲ ਆਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ,

“ਡੈਡੀ, ਪਿਛਲੇ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇੰਡੀਆ ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਤੁਹਾਡਾ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ, ਉਹ ਮੌਸਮ ਵੀ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਾਈਮ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਣੈ, ਤੁਸੀਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣ ਤਾਂ ਜਾ ਆਓ ਪਰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰੋ।”

“ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਢਾਣੀਆਂ, ਮੇਰੇ ਹਾਣੀ ਹਾਲੇ ਮਰੇ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਖੇਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੂੰ, ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਹੋਲਪ ਕਰੂੰ।”

“ਡੈਡੀ, ਮੇਰੇ ਫਰਿੰਡ ਦਾ ਡੈਡੀ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਫ ਮੈਂਟਲ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਿਆ।”

ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਹੱਸਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ,

“ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਜਾਣਾ ਇਦਾਂ ਐ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਹੋਵੇ।”

ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕਤਾ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਣਾਉਂਦੀ ਵਿਗੜਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਹੀ ਇੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੁਕਣ ਲਗੀ। ਜੇ ਜਰਨੈਲ ਦੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਲਗੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉਹ ਦੂਰ ਖੜਾ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਛੱਤੀ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲੀ ਸਲੇਟੀ ਕੋਠੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ—‘ਦੇਖ ਪਾਸ਼ੋ ਦੇਖ, ਪੂਰਾ ਖੇਤ ਈ ਛੱਤ ਧਰਿਆ ਤੇਰੇ ਜਰਨੈਲ ਪੁੱਤ ਨੇ, ਉਪਰ ਬਣਾਇਆ ਘੋੜਾ, ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਟੈਂਕੀ ਦੀ ਜਗਾਹ, ਇਹ ਘੋੜਾ ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦਾ ਲਗਦੈ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ!’ ਫਿਰ ਉਹ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।

ਉਥੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਪਿੰਡੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੇ। ਜਰਨੈਲ ਦੀਆਂ ਤਰੀਫਾਂ ਕਰਦੇ ਨਾ ਥਕਦੇ। ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਖੇਤੀ ਲਈ ਮੈਨੇਜਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਡਾਇਰੀ ਫਾਰਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਮੱਛੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੱਲੋਮੱਲੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਟੌਹਰ ਤਾਂ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਜਿੰਨੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਬਣਿਆ ਕਿ ਬਣਿਆਂ। ਪਾਸ਼ੋ ਦੇ ਦਾਗਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ਜਰਨੈਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/53

“ਬਾਪੂ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡ ਆ ਜਾਵੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰੂੰ, ਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਵਾਰ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇਖੋ।”

ਕੋਠੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਉਹ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਚੇਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਜੱਦੀ ਖੂਹ ਨੂੰ ਪੂਰ ਕੇ ਗੋਲ ਜਿਹਾ ਬੜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਭੱਈਏ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਭੱਈਏ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਟੁੱਟੀ-ਫੁੱਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾ ਕੇ ਮੁੜ ਬੜੇ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਪੁਰਾਣੇ ਖੂਹ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਇਕ ਬੋਹੜ ਸੀ ਜਿਸ ਥੱਲੇ ਬਾਪੂ ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਕੇ ਪਿਆ ਜਾਂ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਬੋਹੜ ਹੇਠ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ,

“ਸਰੈਣ ਸਿਆਂ, ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਪਟਵਾਰੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ, ਲਿਖਾਇਆ, ਮਾਸਟਰ ਬਣਾਇਆ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਦੀ?”

“ਬਾਪੂ, ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।”

“ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਝੋਟੇ ਦੇ ਸਿਰ ਵਰਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਈ ਆ, ਕੱਲਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਆਂ, ਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਟੱਬਰ ਪਾਲ।”

“ਬਾਪੂ, ਮੈਂ ਅਗਾਂਹ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਸੈੱਟ ਕਰਨੇ ਆਂ, ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਹਾਉਣੀਆਂ।”

“ਮੈਂ ਵੀ ਦੋ ਵਿਆਹੀਆਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਵਿਆਹਿਆ ਤੇ ਵਿਆਹ ਜਿੰਨਾ ਖਰਚ ਤੇਰੇ ਬੀ ਆ ਤੇ ਹੋਇਆ।”

ਬੋਹੜ ਹੇਠ ਬੈਠਾ ਬਾਪੂ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਦਲੀਲ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਲਗਿਆ। ਫਿਰ ਤਾਏ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਵੇ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਸ਼ੋ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਬਾਪੂ ਦਾ ਮਿੰਨਤ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਉਸ ਕੋਲ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਈਆ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਫਸੀਲ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਕੁ ਪੌਂਡ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਪੌਂਡ ਦੇ ਇੰਨੇ ਰੁਪਏ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਕਮਾਉਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ। ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਈ ਲੋਕ ਤੇਲੀਏ ਨੂੰ ਗਏ ਮੁੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਵਲਾਇਤ ਗਏ ਗੋਰੀਆਂ ਜੋਗੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਵਾਲ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਟਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਪੂ ਨਾਲ ਹਰ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਵੇਂ ਖੜਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਪੋਤੀ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਬਾਬਾ ਜੀ, ਅੰਦਰ ਆਓ, ਨਾਸ਼ਤਾ ਤਿਆਰ ਆ।”

ਉਹ ਲਾਲੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਲਾਲੀ ਪੁੱਤ, ਤੂੰ ਨਿਰੀ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਤੇ ਗਈ ਐ।”

ਲਾਲੀ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/54

“ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਸੀ ਜਦ ਬੇਬੇ ਜੀ ਇੰਡੀਆ ਆਏ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਦੇਖੀ ਆ।”

“ਸਭ ਕਿਸਮਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ!”

ਉਹ ਕੋਠੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਰਨੈਲ ਕਿਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਖੜਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਬਾਪੂ ਜੀ, ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚੱਲਿਆਂ, ਸੀ. ਐਮ. ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਅੱਜ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲੇਟ ਈ ਮੁੜ ਹੋਣਾ।”

“ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰ, ਮੇਰਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੇੜਾ ਮਾਰਦਾਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾਂ, ਅੰਦਰਲਾ ਘਰ ਦੇਖਦਾਂ।”

“ਦੇਖ ਆਓ, ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਸ਼ ਓਦਾਂ ਦਾ ਓਦਾਂ ਈ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨ, ਬੇਬੇ ਦੀ ਪੇਟੀ ਵੀ, ਬਾਬੇ ਦੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸੰਦ, ਸਾਰੇ ਪਏ ਆ। ਤੁਸੀਂ ਦੋਖੋ ਸਹੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਾ ਕੇ।”

ਫਿਰ ਜਰਨੈਲ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਬਾਪੂ ਜੀ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਖਾਸ ਕਮਰਾ, ਖਾਸ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਲਈ। ਆਹ ਦੇਖੋ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸਕੀ ਪਈ ਆ, ਏਸ ਫਰਿਜ ਵਿਚ ਸੋਡਾ ਵੀ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਪੈਂਗ ਪੀ ਲੈਣਾ।”

“ਜਰਨੈਲ ਸਿਆਂ, ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਸ਼ੁਕੀਨ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੀ ਗਲਾਸੀ ਲਾਉਣੀ ਹੋਈ ਤੇਰੇ ਆਏ ਤੇ ਈ ਲਾ ਲਊ।”

ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਸ਼ੋ ਇਸੇ ਕੋਲੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਖੜੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ,

“ਦੇਖ ਪੁੱਤ ਸੁਰੈਣਿਆਂ, ਤੂੰ ਚਲਿਆਂ ਓਪਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ, ਉਥੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਸ਼ ਨਵਾਂ ਹੋਣਾ, ਸ਼ੈਦ ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਉਨੀ ਇਕੀ ਦਿੱਸੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਾਲ ਦੀ ਗੀਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।”

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਸ ਨੇ ਓਪਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਆਪਣੀ ਬਣਾ ਲਈ। ਓਪਰੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵਧੀਆ ਜਗਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਦਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਦਿਲ ਲਗਿਆ ਕਿ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਅਰਥੀ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭੋਗ ਵੇਲੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭੋਗ ਵੇਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਪੂ ਜਾਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਵਿਗੋਚਾ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਜਰਨੈਲ ਆਕਰਾ ਹੋਇਆ ਖੜਾ ਸੀ। ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜਗਾਹ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਪੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਖਿਡਾਉਣ ਲਗਿਆ ਸੀ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਰਨੈਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਪਿਓ ਪੁੱਤਰ ਪੈਂਗ ਖੜਕਾਉਂਦੇ ਹਨ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/55

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਰਨੈਲ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਹੰਢੇ ਹੋਏ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਵਾਂਗ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਦਾਅ ਪੇਚਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਵੀ ਆਹ ਸਰੱਗੀ ਦੇਖ ਲੈਂਦੀ।”

“ਬਾਪੂ ਜੀ, ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ, ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਰਹੋ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਨਾਲੇ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ, ਸੁੱਖੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪੇਪਰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਆ, ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਜਾਣਾਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੀ ਕਰਨਾ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਲਾਲੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਈ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਇਧਰ ਅਜ ਕਲ ਮੁੰਡੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਰਹੇ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਘਰ ਰਹੋ ਤੇ ਇਸ ਖਿਲਾਰੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੋ।”

ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਰਨੈਲ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਆਪ ਲੱਭਣੇ ਪਏ ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਨਿਖਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਮੁੰਡਾ ਇੰਨੀ ਤਰੱਕੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਅਗਲਾ ਸੰਭਾਵੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਹੈ। ਦਸਵੀਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖੇਤੀ ਵੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਟਰੈਕਟਰ ਲੈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਖੇਤੀ ਇੰਨੇ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੋਰ ਕਈ ਖੇਤ ਖਰੀਦ ਲਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਹੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਖੇਤੀ ਲਈ ਮੈਨੇਜਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਨਾ ਜੋੜ ਹੋਏ। ਉਹ ਇਸੇ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਹੀ ਵਸ ਜਾਵੇ ਕਿ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਜਾਵੇ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਦ ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਪੱਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਲਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁੜ ਇਥੇ ਆ ਵਸੇ ਪਰ ਜਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਯਾਦ ਸਤਾਉਣ ਲਗੀ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਸੱਦੇ ਕਿ ਨਾ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਬੁਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਉਮਰ ਚੜ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚੇ ਪਾਸ਼ੋ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਾਸ਼ੋ ਨੂੰ ਜਰਨੈਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਫਿਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਰਨੈਲ ਵੱਲੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਆਉਣ ਲਗੀਆਂ ਤਾਂ ਪਾਸ਼ੋ ਕੁਝ ਕੁ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਕਿ ਜੇ ਜਰਨੈਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ।

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤੇ ਹਾਣੀ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਪਰ ਜੋ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿਚਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਵਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/56

ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਲੀਡਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਘਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਹਨ। ਨੂੰਹ ਹੈ, ਪੋਤਰੀ ਲਾਲੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਲਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਾਲੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਲਜ ਜਾਣ ਲਈ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਲਾਲੀ ਕਾਰ ਸਿਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਾਰ ਸਿਖ ਲੈਣ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੂਬ ਘੁਮਾਇਆ ਕਰੂੰਗੀ।”

ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਡੀਆ ਆਉਣ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਲਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਕਰਨੈਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ,

“ਬਾਪੂ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ ਰਖਿਆ ਕਰਾਂਗੇ।”

“ਨਹੀਂ, ਇਹਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਿਉਂ ਰੱਖਣਾ, ਇਹਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਦੇ ਦਿਓ। ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਆਉਣਗੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਆਇਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਈ ਰਹਿ ਲਿਆ ਕਰੂੰ।”

“ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾ ਕੇ ਮਹੀਨਾ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਖੋ।”

ਹੁਣ ਉਹ ਕਰਨੈਲ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਸੈਟਲ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਵੇ। ਘਰ ਵਿਚ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਭ ਔਛਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਟੈਲੀ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਨੰਗੇਜ਼ ਦਿਖਾ ਲਗੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਠ ਕੇ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਬਲਿਕ ਉਹ ਟੀਵੀ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਹੀ ਝਿਜਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਘਰ ਦਾ ਨੌਕਰ ਰਾਮੂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਧੜ ਜਿਹਾ। ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਚਾਹੇ ਧੁਸ ਦਿੰਦਾ ਜਾ ਵੜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਦੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਰੋਕਿਆ ਵੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਫਿਰ ਲਾਲੀ ਉਸ ਨਾਲ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਲਾਲੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਲਾਲੀ ਪੁੱਤ, ਨੌਕਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਮਿਕਸ ਔਪ ਨਹੀਂ ਹੋਈਦਾ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰਾਂ ਦੀ ਜਗਾਹ ਈ ਰੱਖੀਦਾ।”

“ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਮਲਾ ਜਿਹਾ ਈ ਆ।”

“ਕੁਸ਼ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਨੌਕਰ ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਈ ਆ।”

ਉਹ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਪੁੱਤ, ਤੁਸੀਂ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਈ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਚੜਾਇਆ ਹੋਇਆ।”

“ਨਹੀਂ ਬਾਪੂ ਜੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਝੱਲਾ ਜਿਹਾ ਈ ਆ, ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸੀ ਜਦ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਈ ਆ।”

ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਪਤਨੀ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਰਾਮੂ ਉਸ ਦੀ ਰੜਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/57

ਲਾਲੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਕਾਲਜ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਮੂ ਉਸ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਰੈਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਝੇਡਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲਾਲੀ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਚੁੰਢੀਆਂ ਵੱਢਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਰਨੈਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੇ, ਫਿਰ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਦਖਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਬੇਹਤਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੂੰਹ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਵਾਨ ਧੀ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਦਿੱਸਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ। ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਹੀ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਹੱਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੁੱਤ ਉਠੀਦਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਲਾਲੀ ਤੇ ਰਾਮੂ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਲਾਲੀ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਭੱਜਦੀ ਹੈ। ਲਾਲੀ ਰਾਮੂ ਤੋਂ ਲੁਕਦੀ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਵੜਦੀ ਹੈ। ਰਾਮੂ ਵੀ ਮਗਰੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲਾਲੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਚੁੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਲ ਪਏ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਧੋਅ ਧੋਅ ਕੁੱਟਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਰਾਮੂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲਾਲੀ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਕੇ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਬਾਪੂ ਜੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਈ ਸਿਧੜ ਆ, ਇਹਦਾ ਵਿਚਾਰੇ ਦਾ ਕੀ ਮਾਰਨਾ!”

“ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿਧੜ ਆਂ!”

ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਹ ਹੋਰਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਾਲੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇੰਨੇ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਕਰੇ। ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਘਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਵੀ ਕਰ ਜਾਵੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਖਾਮੋਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਤੇ ਜਰਨੈਲ ਬੈਠੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਰਨੈਲ ਆਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਬਾਪੂ ਜੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੀ ਐ, ਇੰਡੀਆ ਤਾਂ ਇਸ ਚੋਂਜ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਿਹੈ, ਮੀਡੀਆ ਬਹੁਤ ਸਟਰੋਂਗ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਹ ਨਵੀਂ ਪੀੜੀ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਦੀਆਂ ਰੀਸਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਆ। ਆਹ ਗਰਲ ਫਰਿੰਡ ਬੁਆਏ ਫਰਿੰਡ ਹੁਣ ਇਥੇ ਵੀ ਆਮ ਹੋ ਗਏ। ਤੁਹਾਡੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਆਮ।”

“ਪਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਿਆਣੇ ਕਦੇ ਇਥੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਣ ਦਿਤੇ।”

“ਉਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿਨਾਂ ਕਿ ਇੰਡੀਆ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਅਗੇ ਈ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਆਹ ਡਰੱਗ, ਆਹ ਟੀਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਕਿਹੜਾ ਗੰਦ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦਬੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/58

ਨਵੀਂ ਪੀੜੀ ਸ਼ਰੇ ਆਮ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਨ ਲਗੀ ਆ। ਬਾਪੂ ਜੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੈਗਾ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ, ਅਗਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਖੜਨਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਿਆਣਾ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ ਐ, ਏਦਾਂ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨੂੰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਉਛਾਲਦੀ ਆ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨਵੀਂ ਹਨੇਰੀ ਤੋਂ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵਾਂ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਲੈ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਹੁਣ ਕੁੜੀ ਆਪਣੀ ਸੁਹਣੀ ਆ ਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਕਈ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ, ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਆ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਆ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦੇ ਆਂ ਨਾ!”

“ਨਹੀਂ ਬਈ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ।”

“ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਆ ਕਿ ਜੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਜ਼ਜ਼ਬਾਤ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇਜ਼ਤ ਬਚੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਆ, ਰਾਮੂ ਦਾ ਕੀ ਆ, ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਗਾਇਬ ਕਰ ਸਕਦਾਂ, ਜੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।”

ਕਹਿ ਕੇ ਜਰਨੈਲ ਆਪਣਾ ਪੈਂਗ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਆਖਦਾ ਹੈ-ਪਾਸ਼ੋ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਮਰ ਗਈ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸੁਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਕਰਨੈਲ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਹੈ,

“ਕਰਨੈਲ ਬਈ, ਮੇਰਾ ਘਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਨਾ ਚਾੜੀਂ, ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਆ ਰਿਹਾਂ।”

ਮਾਸਟਰ

ਮਾਸਟਰ! ਇਥੇ ਮਾਸਟਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ। ਇਹੋ ਨਾਂ ਸੀ ਜੋ ਰੂਪਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਾਲੇ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਇਸੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਫੋਨ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਲੰਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹੇਗੀ-‘ਢੋਲਕੀ ਮਾ.ਸ.ਟ.ਰ!’ ਵੇਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕੋਈ ਗਰਜ਼ ਪਵੇ ਪਰ ਜਦ ਫੋਨ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਰੀ ਖ਼ਬਰ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲਵੇਗੀ।

ਰੂਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਮਾਸਟਰ ਯੋਗ ਰਾਜ ਦੀ ਮਿਊਜ਼ਕ ਅਕੈਡਮੀ ਵਿਚ ਪਈ ਸੀ। ਇਹ ਅਕੈਡਮੀ ਉਸ ਨੇ ਐਟਕਨ ਹਾਈ ਸਟਰੀਟ ਦੀ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਉਪਰ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅਦਾਰਾ ਸੀ। ਰੂਪਾ ਉਥੇ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਣ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਮੈਂ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਸਿੱਖਦਾ ਸਾਂ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਜ਼ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੈਂਜੋ, ਕਦੇ ਹਰਮੋਨੀਅਮ, ਕਦੇ ਵਾਇਲਨ ਤੇ ਕਦੇ ਗਿਟਾਰ ਪਰ ਸਿਖ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਥੇ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਅਜਿਹਿਆਂ ਦੀ ਸੀ ਜੋ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਾਜ਼ ਵਜਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸ਼ੌਂਕ ਉੱਠਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਯੋਗ ਰਾਜ ਦੀ ਮਿਊਜ਼ਕ ਅਕੈਡਮੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਹੀ ਰੂਪਾ ਵੀ ਪੱਕੇ ਰਾਗ ਸਿਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ। ਵੱਡਾ ਨੀਲ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ। ਬੱਚੇ ਪਿਆਰੇ ਸਨ, ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕਰਦੇ। ਮਾਸਟਰ ਯੋਗ ਰਾਜ ਖਿੱਝ ਖਿੱਝ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਰੂਪਾ ਤੋਂ ਔਕਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬੱਚੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਭੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਵੇਂ ਹੋਇਆ। ਮਾਸਟਰ ਯੋਗ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲਗਦੀ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ ਲਗਦਾ। ਅਕੈਡਮੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਛੇ ਵਜੇ ਤੋਂ ਨੌਂ ਵਜੇ ਤਕ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਫਟ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਛੁੱਟੀ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਮੈਂ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਸਿਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਲਗਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਗੱਲ ਬਣ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੋੜੀ

ਵਜਾਉਣੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਯੋਗ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਫੀਸ ਹੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਜੇ ਤੂੰ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਨਾ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇਹ, ਬਿਨਾਂ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਣਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣ ਨਾਲੋਂ ਰੂਪਾ ਦੇ ਨਿਆਣੇ ਖਿਡਾਉਣੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਆ।”...

ਸ਼ਾਇਦ ਯੋਗ ਰਾਜ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗੀ। ਰੂਪਾ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤੋਤਲੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਰੂਪਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੋ ਕੁ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਫਟ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਤਲਾਕ ਦਾ ਕੇਸ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ ਪਰ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤਾਂ ਦਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਗਲਾ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸਿੱਖਣ ਯੋਗਰਾਜ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਆ ਤਾਂ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਕਲਾਸੀਕਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਗਦੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਲਕੇ-ਫੁਲਕੇ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤ ਗਾਉਣੇ ਹੀ ਪਸੰਦ ਸਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਸਟਰ ਯੋਗ ਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਦੇਖ ਯੰਗ ਮੈਨ, ਕਿਸੇ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਮੰਗਦਾ ਤੇ ਮੈਂ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੋ ਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵਕਤ ਖਰਾਬ ਕਰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣਾ, ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਇਆ ਕਰ।”

“ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਢੋਲਕੀ ਵੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖਣੀ ਈ ਪਏਗੀ।”

“ਨਹੀਂ, ਢੋਲਕੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਜੀਨ ਵਿਚ ਈ ਹੁੰਦੀ ਐ।”

“ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ?”

“ਸਾਡੀ ਹਰ ਰਸਮ ਵਿਚ ਢੋਲਕੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਐ, ਇਸ ਕਰਕੇ।”

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਯੋਗਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਿਆ। ਉਹ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਂਦਿਆਂ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਈ ਹੋਵੇਗਾ।”

“ਹਾਂ, ਵਿਆਹਾਂ 'ਚ, ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਵਾਰ।”

“ਬੱਸ ਇੰਨਾ ਈ ਬਹੁਤ ਐ, ਤੂੰ ਏਦਾਂ ਕਰ ਢੋਲਕੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਤੇ ਵਜਾ ਕੇ ਦੇਖ, ਕੋਈ ਵੀ ਤਾਲ ਚੁੱਕ, ਚੁੱਕ ਲਏਗਾ।”

ਮੈਂ ਨਿੱਮੋਝੂਣਾ ਹੋਇਆ ਅਕੈਡਮੀ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰ ਆਇਆ। ਕਦੇ ਯੋਗਰਾਜ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ। ਹੇਠਾਂ ਹਾਈ ਸਟਰੀਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੜਾ ਮੈਂ ਇਧਰ ਓਧਰ ਝਾਕ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਰੁੱਖੇ ਜਿਹੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹੋਣੇ ਕਿ ਰੂਪਾ ਵੀ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਦੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀ ਬੋਲਣ ਲਗੀ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/61

“ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦਾ ਇਹ ਮਾਸਟਰ, ਅਸੀਂ ਭਲਾ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਦੇ ਆਂ, ਪੂਰੀ ਫੀਸ ਦਿੰਨੇ ਆਂ।”

“ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ?”

“ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰਾ ਟਾਈਮ ਨਾ ਖਰਾਬ ਕਰ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਬੈਠਾ ਸੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ!”

ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਅੱਜ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਆਏ ਨਾਲ?”

“ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹੇਲੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ।...ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਮਾਸਟਰ ਕੁਸ਼ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ?”

“ਉਹੀ ਤੇਰੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ, ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਹ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਵੱਸ ਦਾ ਨਹੀਂ।”

“ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤ ਈ ਗਾ, ਇਹੋ ਤੇਰੇ ਫਾਇਦੇ ਵਿਚ ਆ, ਇਹ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਮੇਰਾ ਫਾਇਦਾ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ!”

“ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਵਜਾਉਣਾ ਆ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਇਆ ਕਰ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਢੋਲਕੀ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆਂ ਈ ਆਉ, ਕਹਿੰਦਾ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਣੀ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਆ।”

“ਚਲ, ਦਫਾ ਕਰ ਇਹਨੂੰ, ਐਵੇਂ ਮਨ ਨਾ ਖਰਾਬ ਕਰ।”

ਯੋਗਰਾਜ ਦੇ ਕੀਤੇ ਮਾੜੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਂਝ ਜਿਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣਾਂ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ?”

“ਜਾਣਾਂ ਪਰ ਰਾਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਆਣੇ ਲੈਣੇ ਆਂ ਜੇ ਟਾਈਮ ਹੈਗਾ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲੈ।”

“ਟਾਈਮ ਬਹੁਤ ਐ।”

ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਖੜੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਾਕਫ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਮੁਹਰੇ ਕਾਰ ਰੋਕੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਜੇ ਟਾਈਮ ਹੈਗਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਹ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਢੋਲਕੀ ਹੈਗੀ ਆ, ਮੈਂ ਗਾਵਾਂਗੀ ਤੇ ਤੂੰ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਵੀਂ।”

“ਮੈਂ ਕਦੇ ਵਜਾਈ ਨਹੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ।”

“ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਾ ਕਿ ਢੋਲਕੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।”

ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਹੱਸਣ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਕਾਰ ਨੂੰ ਲੌਕ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਫਰੰਟ ਰੂਮ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੁੜੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਪੜੇ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਜ਼ੀ ਜਾਪ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਟੈਲੀ ਵਿਚ ਖੁਭੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹ ਬੋਲੀ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/62

“ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਵਿਹਲੀ ਈ ਆਂ, ਤੂੰ ਕੀ ਲਵੇਂਗਾ, ਚਾਹ ਜਾਂ ਕੁਝ ਠੰਡਾ?”

“ਜੋ ਵੀ ਸੌਖਾ ਹੋਗਾ।”

“ਮੈਂ ਚਾਹ ਬਣਾਉਂਦੀ ਆਂ।”

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਵਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਚਾਹ ਦੇ ਦੋ ਕੱਪ ਲੈ ਕੇ ਫਰੰਟ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤੇ ਇਕ ਢੋਲਕੀ ਵੀ ਚੁੱਕ ਲਿਆਈ।

“ਲੈ ਬਈ, ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਤੇ ਫਿਰ ਦੇਖਦੇ ਆਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਣੀ ਆਉਂਦੀ ਐ ਕਿ ਨਹੀਂ।”

ਮੈਂ ਢੋਲਕੀ ਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਢੋਲਕੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆ। ਰੂਪਾ ਇਕ ਦਮ ਬੋਲੀ,

“ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਦੀਆਂ ਤਣੀਆਂ ਤਾਂ ਕੱਸ ਲੈ, ਏਦਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਢੋਲਕੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦੇਵੇਂਗਾ।”

ਫਿਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਢੋਲਕੀ ਕੱਸਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਣ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਕੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਉਂਗਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਖਿਚਣ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਢੋਲਕੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੋਹਿਕ ਸੀ। ਮੈਂ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆ। ਰੂਪਾ ਗਾਉਣ ਲਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਣ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਅਨੰਦ ਆਉਣ ਲਗਿਆ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤਕ ਰੂਪਾ ਗਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਮੈਂ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਬੋਲੀ,

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਈ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੀ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਂਦਾ, ਕਈ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਗਾਇਆ ਪਰ ਤੇਰੇ ਜਿਹੀ ਢੋਲਕੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵਜਾਈ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਈ ਹੋਰ ਐ।”

“ਤੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਗਾਉਂਦੀ ਐਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਈ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਈ, ਏਦਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਫੁਲਕੇ ਗੀਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦੇ ਆ।”

“ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਸਿੰਗਰ ਬਣਨਾਂ ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਰਾਗ ਸਿੱਖਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਆ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਆਂ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਬਣ ਕੇ ਮੈਂ ਕੀ ਲੈਣਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਨ ਦਾ ਰਾਜ਼ਾ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗਾਉਂਦੀ ਆਂ।”

ਉਹ ਮੈਨੂੰ ‘ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ’ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁਖਤਿਬ ਹੋਈ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਇਸੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਟਾਇਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਸਨ, ਇਕ ਸਵੇਰੇ ਛੇ ਤੋਂ ਦੋ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਤੇ ਦੂਜੀ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਦੋ ਤੋਂ ਰਾਤ ਦੇ ਦਸ ਵਜੇ ਤਕ। ਦੋ ਹਫਤੇ ਇਕ ਸ਼ਿਫਟ ਤੇ ਫਿਰ ਦੋ ਹਫਤੇ ਦੂਜੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਰਹੀ, ਮੈਂ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਅਸੀਂ ਫਰੰਟ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਉਹ ਗਾਉਣ ਲਗਦੀ ਤੇ ਮੈਂ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ

ਸਾਰੇ ਗਾਣੇ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਕੋਲ ਇਕ ਕਾਪੀ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਉਪਰ ਗਾਣੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਫਿਲਮੀ ਗਾਣਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਸੀ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਹ ਲਤਾ, ਆਸ਼ਾ ਦੇ ਗਾਏ ਗੀਤ ਹੀ ਗਾਉਂਦੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਨੇੜਤਾ ਵਧਣ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਮਾਨਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਫਟ ਬਦਲ ਕੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੁਲ ਮਿਲ ਗਏ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸਵੀਟਾਂ-ਚਾਕਲੇਟ ਲੈ ਜਾਂਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੌਨ-ਫੇਅਰ ਤੇ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਰੂਪਾ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ। ਉਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵੀ ਸੀ। ਲਿਆਕਤ ਵਾਲੀ ਵੀ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਵੀ ਅੜਬ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਵਾਂਗ ਢਾਲ ਲੈਂਦੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਆਮ ਹੀ ਉੱਠਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ। ਉਹ ਦੱਸਣ ਲਗੀ,

“ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਗਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਕਿਸੇ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ, ਮੈਂ ਗਾਉਂਦੀ, ਲੋਕ ਮੇਰੀਆਂ ਤਰੀਫਾਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਜੈਲਸੀ ਕਰਨ ਲਗਦਾ, ਘਰ ਆ ਕੇ ਝਗੜਾ ਕਰਦਾ, ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਸੀ ਉਹਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਗਰਲ ਫਰਿੰਡ ਵੀ ਹੋਗੀ ਸੀ, ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਅਲਹਿਦਗੀ ਹੋ ਗਈ।”

“ਬਹੁਤ ਕਮਲਾ ਨਿਕਲਿਆ!”

“ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਦਿਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਾਈ, ਉਹਦੀ ਮਰਜ਼ੀ।”

“ਕਦੇ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ?”

“ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਮੈਨੂੰ ਮੇਨਟੇਨੈਂਸ ਮਿਲੀ ਜਾਂਦੀ ਐ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾਂ।”

“ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣ ਆਉਂਦਾ।”

“ਆਇਆ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ, ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪੰਗਾ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਉਣੋਂ ਹਟ ਗਿਆ।”

ਉਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਣ ਲਗਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਰ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ। ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਸੋਚਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਾ ਰੱਖਦੀ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ,

“ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿਹਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਿੰਦਾਂ ਤੇਰਾ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਣਾ ਸ਼ੌਂਕ ਐ ਏਦਾਂ ਈ ਮੇਰਾ ਗਾਉਣਾ, ਬੱਸ ਹੋਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਕਰਦੀ ਆਂ।”

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇੰਨੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ

ਇਹ ਚੰਗੀਆਂ ਵੀ ਲਗਦੀਆਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਤੂੰ ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਿਰਾਇਆ ਤੂੰ ਉਥੇ ਦਿੰਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਈ ਜਾਈਂ।”

“ਇਹ ਘਰ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਲੱਭੂ ਦਾ ਐ, ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰੇਗਾ।”

“ਨਹੀਂ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਉਹਦੀ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਗ ਮੈਂ ਵੱਢ ਦਿਤੀ ਐ, ਇਹ ਘਰ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਈ ਐ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਵੀ ਪਰੋਪਰਟੀ ਹੈਗੀ ਐ ਤੇ ਇਹ ਘਰ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਈ ਐ।”

ਮੈਂ ਵੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਕਮਰਾ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਰੂਪਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪਾੜ ਕੇ ਕਿਰਾਏ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗੀ ਪਰ ਜਦ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸੋਚਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਆਪਾਂ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਥੇ ਆਏ ਆਂ ਤੇ ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਤਨਖਾਹ ਖਾ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਏਹਤੋਂ ਬਚ, ਨਾਲੇ ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਇੰਡੀਆ ਵੀ ਜਾਣਾ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਏਸ ਔਰਤ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕੀ ਬਣੈ!”

ਸਤਨਾਮ ਬੋਲਿਆ,

“ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ, ਐਵੇਂ ਈ ਇਹਦਾ ਦਿਲ ਤੋੜੀ ਜਾਨਾਂ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਇਹ ਉਹਦੀਆਂ ਤਰੀਫਾਂ ਕਰਦਾ, ਸੁਣ ਕੇ ਲਗਦਾ ਬਈ ਏਦਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗੀ ਜਿੱਦਾਂ ਦੀ ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ, ਨਾਲੇ ਆਹੀ ਤਾਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਇੰਜੁਆਏ ਕਰਨ ਦੇ ਆ, ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਕੇ ਤਾਂ ਫਸਣਾਂ ਈ ਫਸਣਾਂ।”

ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਆਖਣ ਲਗਿਆ,

“ਤੂੰ ਏਦਾਂ ਕਰ, ਸਾਡੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਾ ਦੇ, ਅਸੀਂ ਉਹਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ।”

ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੁਗਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਨਾਲ ਸ਼ੌਪਿੰਗ ਕਰਨ ਟਾਊਨ ਸੈਂਟਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਮਿਲ ਪੈਣਗੇ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕਿਤੇ ਚਾਹ ਪੀ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਚਾਹ ਪੀਤੀ। ਰੂਪਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਖਾਸ ਦੋਸਤ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਉਣ ਦੀ ਦਾਅਵਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰੂਪਾ ਦੇ ਘਰ ਮੂਵ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਸਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ।

ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ ਸਿੱਧੀ ਕਰਦੀ ਸੀ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ ਪੁੱਛ ਲਿਆ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/65

“ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਪੂਰਾ ਕਿਰਾਇਆ ਕਿੰਨਾ ਲਵੇਂਗੀ, ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਕਿਰਾਇਆ ਟੋਟਲ।”

“ਤੂੰ ਹੁਣ ਕਿੰਨਾ ਦਿੰਨਾ?”

“ਮੈਂ ਹੁਣ ਚਾਲੀ ਪੈਂਡ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਤੇ ਵੀਹ ਪੈਂਡ ਨਾਸ਼ਤੇ, ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਬਗੈਰਾ ਦੇ।”

“ਇੰਨੇ ਈ ਮੈਨੂੰ ਦੇਈ ਜਾਈਂ। ਇਕ ਕੰਮ ਹੋਰ ਕਰ ਲੈ ਜੇ ਕਰ ਸਕਦਾ।”

“ਦੱਸ ਕਿਹੜਾ?”

“ਜੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਫਟ ਪੱਕੀ ਈ ਸਵੇਰ ਦੀ ਕਰਾ ਲੈ, ਤੂੰ ਬੱਚੇ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਾਂ, ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਰਜਰੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪਾਰਟ-ਟਾਈਮ ਕੰਮ ਮਿਲ ਰਿਹੈ, ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲੈਸਨ ਵੀ ਲੈਣੇ ਆਂ।”

ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਹਿਕਾਮੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਕਰਕੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਸਨ, ਸ਼ਿਫਟ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੋ ਮੈਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦਾ।

ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਗਦੀ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਰੂਪਾ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅੰਕਲ ਅੰਕਲ ਕਰਦੇ ਮੈਨੂੰ ਚੁੰਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਰੂਪਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨੂੰ ਵੜੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਮੈਂ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਏ ਰਹਿੰਦੇ। ਰੂਪਾ ਦੀਆਂ ਵੀ ਦੋ ਕੁ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਭ ਵੱਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ। ਗੁਰਦੇਵ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ,

“ਲੈ ਬਈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੈਟਲ, ਏਦਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ। ਰਾਮ ਨਾਲ ਏਹਦੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈ ਤੇ ਪਿਛਲ ਝਾਕ ਛੱਡ ਦੇਹ।”

ਸਤਨਾਮ ਵੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਵੀ। ਕਿਸ਼ੋਰ ਨੂੰ ਇਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਸਤਨਾਮ ਕਹਿੰਦਾ,

“ਏਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਖਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਗਦੇ ਆ, ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਤੇ ਜਲਦੀ ਉਡਾਭੂ ਹੋ ਜਾਣੇ ਤੇ ਫਿਰ ਦੋਨੋਂ ਮੌਜ ਕਰਿਓ।”

“ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਆ ਕਿ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਓ ਤੇ ਤੂੰ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਦੇ ਕਿ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੁੜੀ ਨਾ ਲੱਭੋ।”

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮੰਜ਼ਲ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਰੂਪਾ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਮੇਰਾ ਖਰਚ ਵਧਣ ਦੀ ਥਾਂ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਹਰ ਖਾ ਪੀ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜਨ ਦੀ ਕਾਹਲ ਕਰਦਾ ਤੇ ਪੱਥ ਆਦਿ ਵੀ ਨਾ ਜਾਂਦਾ। ਕੁਝ ਕੁ ਪੈਸੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜੋੜ ਲਏ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਲੈ ਲਵਾਂ। ਰਹੀ ਇਵੇਂ ਰੂਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤੇ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/66

ਘਰ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਘਰ ਦੇਖਣ ਲਗਿਆ। ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਪੈਸੇ ਘਟੇ ਮੈਂ ਦੋਸਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਗੇ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਚਾੜ ਦਿੱਤਾ।

ਭੇਡ ਕੁ ਸਾਲ ਰੂਪਾ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ,

“ਰੂਪਾ, ਤੇਰੇ ਤਲਾਕ ਦਾ ਕੇਸ ਤਾਂ ਹੁਣ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਚਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਈਏ।”

ਉਹ ਵਿੰਗੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਝਾਕੀ ਤੇ ਬੋਲੀ,

“ਕਿਉਂ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਏਸ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਪੇਪਰ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ?...ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਐ?”

“ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਓਦਾਂ ਈ ਕਿਹਾ ਸੀ।”

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਮੈਰਿਜ ਸਟਰੀਫਿਕੇਟ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਸਹਿਮਤ ਸਨ।

ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਵੱਡੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਸਿਰ ਕੱਢ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਵਾਲ ਬਣਨ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਹਾ,

“ਰੂਪਾ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਪਾਂ ਇਕ ਬੇਵੀ ਲੈ ਲਈਏ।”

ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਤਬਕੀ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗੀ,

“ਨਹੀਂ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਬੱਚੇ-ਜੱਚੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਏਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਆਂ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ?”

“ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਨਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਹੋਣ।”

“ਆਹ ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਵੀ ਤੇਰੇ ਈ ਆ, ਦੇਖ ਤੇਰਾ ਕਿੰਨਾ ਮੋਹ ਕਰਦੇ ਆ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਆ ਪਰ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਨਾ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਰਨੇਮ ਜੁੜ ਸਕੇ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਈ ਆਪਣਾ ਲਗੇ।”

“ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਇਹ ਕੰਮ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਦਾ ਨਹੀਂ।”

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨਿਬੇੜ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖੀ। ਸਤਨਾਮ ਦੇ ਘਰ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਇਕ ਬੱਚੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਿਓ ਹੋਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਈ ਮਜ਼ਾ ਐ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਫਿਰਨ ਲਗਦੀਆਂ, ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/67

ਆਪਣਾ ਬੱਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।”

ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਉਪਰ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਲਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਨਾਂਹ ਹੋਰ ਸਖਤ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰਦੇਵ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਇਹ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਰੂਪਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੜੀ ਫੜੀ ਰੱਖੀ ਤੇ ਅੰਤ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਇੰਨੀ ਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਐ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਔਰਤ ਦੇਖ ਲੈ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਨਾ ਰੱਖੀ।”

ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਦੋ-ਟੁੱਕ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਇੰਡੀਆ ਵੱਲ ਝਾਕਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਥੋਂ ਮੇਰੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਆ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ। ਸੋਚਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਠਹਿਰ ਕੇ ਦੱਸਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਜੇ ਰੂਪਾ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਇੰਨੀ ਸਖਤ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੂਪਾ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ-ਸਾਥੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਪਰ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਹੋਣਗੇ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਬਿਮਾਰ ਪੈ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇੰਡੀਆ ਲਈ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਗਈ ਤੇ ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਿਆ। ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਖ਼ਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰੂਪਾ ਪੂਰੇ ਸਵਾਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲੀ। ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਾਰੇ ਸੂਟ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਦੋਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਬੋਲੀ,

“ਆ ਜਾ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਚੁੱਕ ਢੋਲਕੀ।”

ਉਹ ਗਾਉਣ ਲਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਗਾਉਣਾ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਮੇਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਈ ਗਾਉਂਦੀ ਐ ਉਹ ਵੀ?”

ਮੈਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਬੋਲ ਹੀ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਫਿਰ ਆਖਣ ਲਗੀ,

“ਤੇਰੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਢੋਲਕੀ ਤੋਂ ਤਿਲਕ ਰਹੀਆਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਆਇਆਂ, ਗੁੱਡ ਲੱਕ!”

ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲਈਆਂ। ਮੈਂ ਅਪਰਾਧੀ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਕਿਹਾ,

“ਮੈਂ ਕਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਚਿਆ ਪਰ ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਔਲਾਦ ਦੀ ਭੁੱਖ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਐ, ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਚਾਹੀਦੇ ਆ।”

“ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਐ, ਤੇਰਾ ਫੈਸਲਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਆਪਣਾ ਘਰ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/68

ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਾ ਲੈ।”

ਫਿਰ ਇਕ ਦਮ ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਰੂਪਾ ਉਹ ਰੂਪਾ ਨਾ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਨਪੀ-ਤੁਲੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਟਾਲ ਜਾਂਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਨੇ ਗਾਉਣਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ। ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਆ ਗਈ। ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਮੇਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਲਗਿਆ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰੂਪਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਸਰਨ ਲਗੀ। ਮੇਰੇ ਘਰ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਸਤਵੇਂ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ ਹੋਵਾਂ। ਦੂਜੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂ।...

ਇਕ ਦਿਨ ਰੂਪਾ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਹੀ ਚੁੱਕਿਆ। ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਨੌਰਥ ਸਰਕੁਲਰ ਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ, ਜੇ ਕੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਆ ਜਾ।”

ਮੈਂ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਸਟਾਰਟ ਕਰਾ ਆਇਆ। ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਤੇ ਮਿਲੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਖ਼ਬਰਸਾਰ ਪੁੱਛਦੀ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਕੁਸ਼ ਦੇਰ ਉਹਨਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਿਸ ਕੀਤਾ ਪਰ ਫਿਰ ਸਭ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ।”

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੂਪਾ ਫਿਰ ਕਿਧਰੇ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ। ਕੋਈ ਫੋਨ ਨਾ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਿਨ ਰੂਪਾ ਮੈਨੂੰ ਬਰਿੰਟਕਰੋਸ ਸ਼ੌਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਮਿਲੀ। ਮੈਂ ਐਸਕਾਲੇਟਰ ਰਾਹੀਂ ਉਤਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤੇ ਉਹ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਥ ਹਿਲਾਉਂਦੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲੀ,

“ਠੀਕ ਐਂ ਢੋਲਕੀ ਮਾ.ਸ.ਟ.ਰ?”

ਮੈਂ ਵੀ ਹੱਥ ਹਿਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾਈ। ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੜੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਉਪਰ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਤੂੰ ਮੁਬਾਈਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ?”

“ਮੇਰਾ ਨੰਬਰ ਬਦਲ ਗਿਆ।”

“ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਥਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਚਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਨੰਬਰ ਦੇਹ।”

“ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਘਰਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਸੀ।”

“ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਤੇਰੀ ਬੇਗਮ ਔਖੀ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।”

“ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਔਜਕਲੂ?”

“ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੀ ਆਂ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/69

“ਤੂੰ ਤੇ ਵਿਆਹ!”

“ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਆਂ ਕਿ ਕਰਾ ਹੀ ਲਵਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੈਨੂੰ ਨਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕਰਾਂਗੀ, ਏਦਾਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਦਿਲ ਤੋੜੀ ਜਾਵਾਂਗੀ!”

ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਹੱਸਣ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਫਾਇਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਇਹ ਵਿਆਹ ਕਿੱਦਾਂ?”

“ਬਿਲਕੁਲ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਰਨੀ ਆਂ ਇਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਹੈਲਥ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਰਿਕਰੂਟਮਿੰਟ ਅਫਸਰ ਐ ਤੇ ਮੇਰੀ ਔਖ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਜੌਬ ਉਪਰ ਐ, ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਟਰਾਈ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਆਂ ਪਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਬਰਨੀ ਨੂੰ ਲਭਿਆ, ਇਹ ਕਾਰਨ ਐ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਦਾ।”

“ਏਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਣੀ, ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਈ ਰਹਿਣ ਲਗਦੀ।”

“ਨਹੀਂ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਵਿਆਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਉਣਾ।”

ਮੇਰਾ ਮਨ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਇਹ ਬਰਨੀ ਵੀ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾ ਲੈਂਦਾ।”

“ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮਾਊਥ ਔਰਗਨ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਜਾਉਂਦਾ।”

ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੱਸੀ। ਇੰਨੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਕਿ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਫਿਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਰਕਾਂ!”

“ਮੁਬਰਕਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ, ਤੂੰ ਇਸ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਬੈੱਸਟਮੈਨ ਦਾ ਰੋਲ ਕਰਨਾ।”

ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਮੰਗੇਤਰ ਬਰਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਵਧੀਆ ਆਦਮੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਬੱਚੇ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਡਰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ,

“ਇਸ ਗੋਰੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲੈਣਗੇ?”

“ਆਸ ਤਾਂ ਹੈ, ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਸਾਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਕੋਈ ਪਰੋਬਲਮ ਨਹੀਂ ਪਈ।”

ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁੜ ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਮਹੀਨੇ ਫੋਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਫੋਨ ਆਇਆ ਤੇ ਬੋਲੀ,

“ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਕਿਧਰ ਮਰ ਗਿਆਂ, ਮੁੜ ਕੇ ਦਿੱਸਿਆ ਈ ਨਹੀਂ?”

“ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਹਨੀਮੂਨ ਮਨਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ।”

“ਨਹੀਂ ਏਦਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰ, ਏਦਾਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/70

ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋਗਾ। ਹੁਣ ਉਹਦੇ ਦੋਸਤ ਕਈ ਵਾਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਆ ਪਰ ਮੇਰਾ ਕਦੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।”

“ਤੇਰੀ ਜੋਬ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆਂ?”

“ਜੋਬ ਤਾਂ ਮਿਲ ਗਈ।”

“ਫਿਰ ਬਰਨੀ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਕਦੋਂ ਕਰ ਰਹੀ ਐ?”

ਮੇਰੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਹੱਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਆਖਣ ਲਗੀ,

“ਏਦਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਹਾਲੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਿਭ ਰਹੀ ਐ।”

ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ,

“ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਆ ਬਈ ਕਿਸੇ ਦਿਨ, ਬਰਨੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਮੇਰੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਆ।”

“ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰੂੰ ਆ ਕੇ?”

“ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ।”

ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਸਭ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੀ ਸੀ। ਬਰਨੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਰੂਪਾ ਦੇ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ। ਬਰਨੀ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮਿਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੋਂ ਪੱਥ ਗਏ ਤੇ ਖਾਣਾ ਵੀ ਇਕੱਠਿਆਂ ਨੇ ਖਾਧਾ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਆਮ ਵਾਂਗ ਸੀ ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਸਮਾਜਕ ਪਿਛੋਕੜ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਡੱਟ ਕੇ ਖੜਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਰੂਪਾ ਮੈਨੂੰ ਅਕਸਰ ਫੋਨ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਬਰਨੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਖਰਚਦੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਜੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਐ ਤਾਂ ਸੈਪੇਰੇਟ ਹੋ ਜਾਹ, ਐਵੇਂ ਤੰਗ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੀ ਆਂ।”

“ਨਹੀਂ ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਹਾਲੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਲੈਣੀ ਆਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ।”

ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਬਰਨੀ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕਈ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਮੁਬਾਈਲ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ, ਰੂਪਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸਕਰੀਨ ਤੇ ਫਲੈਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਾਲ ਲਈ। ਉਸ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਇਵੇਂ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ। ਇਵੇਂ ਕਈ ਸਾਲ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਉਸ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਨੀਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਚਲੇ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁੜੀ ਏ ਲੈਵਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਅਗਲੇ ਚਲੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਹੁਣ ਵੱਡੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਫੋਨ ਕਰਦੀ। ਸਾਲ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੀ, ਕਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਲੰਮੇਰੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਸਗੋਂ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਲ-ਵਿੰਗ ਦੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/71

ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਹਾ,

“ਹੁਣ ਕੀ ਕੰਮ ਪੈ ਗਿਆ?”

“ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਤੂੰ ਵੀ ਕਮਾਲ ਕਰੀ ਜਾਨਾਂ, ਆਪਣੀ ਇੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਐ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਮੈਂ?”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੱਸ ਰਿਹਾਂ, ਕੀ ਹਾਲ ਐ ਤੇਰਾ?”

“ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਕਦੋਂ ਪੁੱਛਦਾ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਗਮ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਐਸਾ ਵੜਿਆ ਕਿ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਦੇਖਣਾ ਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਕਦੇ ਆ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਗਾਣਾ ਨਹੀਂ ਗਾਇਆ।”

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੁਜਲੀ ਹੋਣ ਲਗੀ, ਉਂਗਲਾਂ ਫਰਕਣ ਲਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਅਗਲੀ ਸ਼ਾਮ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਦੋਨੋਂ ਬੱਚੇ ਘਰ ਹੀ ਸਨ। ਨੀਲ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਲੰਮਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਾਮੀਆ ਵੀ ਰੂਪਾ ਜਿਡੀ ਹੀ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਮੋਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ। ਉਹ ਬੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਰੂਪਾ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਢੋਲਕੀ ਮਾਸਟਰ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਸਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁੜ ਕੇ ਪਿੱਛਾ ਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਮਿੱਸ ਕੀਤਾ!”

ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਦਾ ਇਹ ਰੂਪ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ। ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੋਈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਉਹੋ ਰੂਪਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਇੰਨਾ ਮੋਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ। ਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰੂਪਾ ਇਹ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਮੋਹ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਵੀ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹਦੇ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਕਰ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਦਿਲੋਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹੇ ਸਾਂ, ਇੰਨੇ ਕੁ ਚਿਰ ਵਿਚ ਮੋਹ ਪੈ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਆਉਣ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਰੂਪਾ, ਤੂੰ ਸੱਚ ਈ ਇੰਨਾ ਬੋਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜਨਾ ਔਖਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਰਾ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਦੇਖਦਾ ਆਂ ਸੋਚਦੇ ਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਈ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿਣਾ ਸੀ।”

“ਚਲ ਛੱਡ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਇਕ ਰਾਤ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਠਹਿਰ।”

“ਤੇਰੇ ਆਹ ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ?”

“ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਕੁਸ਼!... ਮੈਂ ਆਪ ਈ ਸਭ ਦੱਸ ਰੱਖਿਆ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਾਤ ਰਹਿ, ਪਲੀਜ਼!”

ਉਹ ਤਰਲਾ ਲੈਣ ਲਗੀ। ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਲੱਭੂ ਜਿਹੇ ਭਰਨ ਲਗੇ। ਰਾਤ ਰਹਿਣ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/72

ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਸਾਂ ਪਰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਕੀ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਵਾਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਕਦੇ ਰਾਤ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਕੋਲ ਦੋ ਘੰਟੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲਗੀ ਕਿ ਕਿਸ ਦਿਨ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਤਨਾਮ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਵਿਚ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤਨਾਮ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਰੂਪਾ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਨੇ ਮੇਰਾ ਭਰਪੂਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ, ਫਿਰ ਦੇਰ ਤਕ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਰੂਪਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਪਤਨੀ ਯਾਦ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਇਕ ਅਪਰਾਧ ਭਾਵਨਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਫੜ-ਫੜਾਉਣ ਲਗੀ ਪਰ ਇਸ ਵਕਤ ਰੂਪਾ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਜਾਦੂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਛਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਮੁਗਧ ਹੋਣ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਰੂਪਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਤੇਜਤ ਸੀ। ਉਹ ਅਨੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੂਜੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਨੀਲ ਤੇ ਕਾਮੀਆ ਹਨ, ਰੂਪਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਹਨਾਂ ਤਕ ਪੁੱਜਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਰੂਪਾ ਜਿਵੇਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਸੀ।...

ਸਵੇਰੇ ਮੈਂ ਉੱਠਿਆ ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਰੂਪਾ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਾਤੀਂ ਕੋਈ ਆਇਆ ਸੀ?”

“ਨਹੀਂ, ਇਥੇ ਕਿਹਨੇ ਆਉਣਾ!”

“ਫਿਰ ਆਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ?”

“ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲਗਾਇਆ ਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।”

“ਕਿਉਂ?...ਘਰ ਵਿਚ ਕਾਮੀਆ ਤੇ ਨੀਲ ਐ।”

“ਸੋ ਵੱਟ!”

“ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਣਗੇ!”

“ਉਹੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੰਗਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਮੌਮ, ਤੇਰੇ ਦਿਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ, ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਮਿਲੇ ਤੇ ਨਾ ਈ ਤੂੰ ਸੈਕਸ ਇੰਜੁਆਏ ਕਰੇਂ,... ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਹੈਰੀ ਆਂ।”

ਖਵੱਈਆ

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸਵੇਰ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਚਾਹ ਲਿਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਪੁੱਛ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਦੀਆਂ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਦੇ ਚੀਕ ਚੀਕ ਕੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਸਤਿਆ ਐ, ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਲੀਨੋ ਨੂੰ ਦਬਕ ਰਹੀ ਐ।”

“ਕਿਉਂ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ?”

“ਮਰ ਜਾਣੀ, ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਨੂੰ ਰੋਂਦੀ ਐ, ਸਤਿਆ ਚਾਹੁੰਦੀ ਐ ਕਿ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ।”

“ਮਾਤਾ, ਨਿਆਣੇ ਤਾਂ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਰੋਂਦੇ ਐ ਪਰ ਇਹ...”

“ਇਹ ਚੰਦਰੀ, ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਐ, ਮੈਂ ਹੀ ਸਤਿਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਮੁਕਾ ਦੇ, ਫੇ ਲਾਟ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣੇ ਆਂ, ...ਲਾਟ ਪੁੱਤ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ, ਕਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਫੜ ਲੈਣਾ, ਕਹਿਣਗੇ; ਸਫਾਈ ਵਾਲੀ ਤੋਂ ਈ ਰੋਟੀ ਬਣਵਾਈ ਜਾਂਦੇ ਆ।”

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ। ਸਤਿਆ ਸਾਡੀ ਪੁਰਾਣੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਰਸੋਈ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਹਰ ਹੈ ਪਰ ਮਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਰਦਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹ ਰਸੋਈ ਵੀ ਸਾਂਭਦੀ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਉੱਠ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਆ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪੋਚਾ ਮਾਰਨ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਤੇਰੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਈ ਪਿਆਰ ਲਗਦੈ!”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਮਨੀਟਰਨੀ ਐ ਮਨੀਟਰਨੀ ਪਰ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਟਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ, ...ਅਖੇ ਸਕੂਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਛੇੜਦੀਆਂ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੱਲ ਇਹ ਐ ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਰ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਵੀ ਜਾਨੀਆਂ। ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਨੌਕਰ ਹੁੰਨੇ ਆਂ ਤੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਇਹ

ਮਨੀਟਰਨੀ, ਬੱਸ ਇਸੇ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਇਹ ਝਿਜਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ, ਹੁਣ ਲਾਟ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਕਿਸਬ ਹੋਇਆ ਉਹ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਈ ਹੋਇਆ ਨਾ, ਫੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੱਦਦ ਵੀ ਹੈ ਨੀ।”

“ਤੇਰਾ ਆਦਮੀ ਕਿਧਰ ਗਿਐ?”

“ਓਸ ਮੂਏ ਦੀ ਨਾ ਪੁੱਛੋ, ਬੱਸ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲਿਟਦਾ ਰਹਿੰਦੇ, ਹੋਇਆ ਨਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਐ।”

***

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ। ਇਕ ਸੁਬਕ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਮੇਰੇ ਮੁਹਰੇ ਖੜੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਪੁੱਛਦੀ ਐ ਕਿ ਚਾਹ ਨਾਲ ਕੀ ਖਾਣੈ?”

“ਤੂੰ ਸਤਿਆ ਦੀ ਕੁੜੀ ਐ?”

“ਜੀ, ਲਾਟ ਜੀ।”

“ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਕੀ ਐ?”

“ਜੀ, ਲੀਨੋ।”

“ਲੀਨੋ ਕੀ?”

“ਜੀ, ਬੱਸ ਲੀਨੋ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਲੀਨੋ ਈ ਕਹਿੰਦੀ ਐ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾਂ ਨਾ ਹੋਇਆ।”

“ਜੀ, ਇਹੋ ਨਾਂ ਈ ਸੁਣਨ ਦੀ ਮੇਰੀ ਆਦਤ ਐ।”

“ਪਰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗਿਆ।”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਸਕੂਲ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰ ਨੂੰ ਕੌਣ ਦੇਖਦੈ!”

ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸੇ ਪਲ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ,

“ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਾਂ?”

“ਤੂੰ ਦੱਸ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਬਣਾਉਣਾ ਆਉਂਦੈ?”

“ਮੈਨੂੰ! ...ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਆਮਲੇਟ ਬਣਾਉਣਾ ਆਉਂਦੈ, ਟਮਾਟਰ ਪਾ ਕੇ।”

“ਕਿਹਨੇ ਸਿਖਾਇਐ?”

“ਮੈਂ ਆਪੇ ਈ ਟਰਾਈ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ ਜੀ।”

“ਜਾਹ ਫੇਰ, ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆ।”

ਉਹ ਜਾਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੋਇਆ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਕੀ ਐ ਤੇਰਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ?”

“ਜੀ, ਲਵਲੀਨ।”

“ਬਿਊਟੀਫੁੱਲ!”

ਉਹ ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਸੁਣੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/75

***

ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਸਵੇਰ ਹੈ। ਲਵਲੀਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਚਾਹ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਲਾਸ ਵੀ। ਮੇਜ਼ ਉਪਰ ਰੱਖਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਪੀਓ, ਫੇਰ ਚਾਹ, ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਸ਼ ਦੇਰ ਠਹਿਰ ਕੇ।”

“ਵਾਹ ਲਵਲੀਨ, ਤੂੰ ਤੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ।”

“ਜੀ, ਨਹੀਂ ਜੀ, ਲਾਟ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਏਦਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਐ।”

“ਅੱਛਾ ਲਵਲੀਨ, ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੀ ਐ?”

“ਜੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।”

“ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਈ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਤੈਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਜਿਹੇ ਵਿਚ ਦੇਖਦਿਆਂ, ਸੱਚ ਦੱਸ ਕੀ ਗੱਲ ਐ?”

“ਜੀ, ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਾਟ ਜੀ।”

“ਲਵਲੀਨ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੰਗ ਕਰਦੈ?”

ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਭੋਲੀ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਵਾਲ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

“ਕਈ ਲੋਕ ਹਰਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਆ ਲਾਟ ਜੀ, ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ।”

“ਕੌਣ?”

“ਆਹੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਮੰਮੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀ ਐ, ਇਹ ਜੱਟੀਆਂ-ਬਾਹਮਣੀਆਂ!”

“ਕੀ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਤੈਨੂੰ?”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਸ਼ ਕਹਿ ਕੇ ਮਰਨੈਂ, ਫੜ ਕੇ ਚੁੰਡੀ ਨਾ ਮਰੋੜ ਦੇਊ!”

ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਉਹ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਹਿਸਤਾ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਲਵਲੀਨ, ਬੰਦੇ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਐ, ਐਵੇਂ ਖਫਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈਦਾ, ਏਦਾਂ ਖਫਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿੱਦਾਂ ਕੰਮ ਚਲੂ!”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਇਕ ਕਸੂਰ ਮੇਰੀ ਜਾਤ ਦਾ ਐ ਤੇ ਦੂਜਾ ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਕੰਮ ਮੰਮੀ ਕਰਦੀ ਐ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਓਏ ਕਹਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਆਪ ਜਾਤ-ਕੁਜਾਤ ਏਦਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਜਿੱਦਾਂ ਮੂੰਹ ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ ਪਾਟਾ ਹੋਵੇ।”

ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਫਰਕਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਬੋਲਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਕਿਤੇ ਹੋਵੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਏ. ਕੇ. ਫੋਰਟੀ ਸੈਵਨ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਕੇ ਰਖ ਦੇਵਾਂ!”

ਬੋਲਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਨਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੱਚ ਹੀ ਏ.

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/76

ਕੇ. ਫੋਰਟੀ ਸੈਵਨ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,
“ਲਵਲੀਨ, ਬਹਿ ਜਾ। ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ, ਏਨਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈਦਾ।”
“ਲਾਟ ਜੀ, ਕੀ ਕਰਾਂ, ਜਦ ਲੋਕ ਟਿਕਣ ਨਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਸੋਚਦੀ ਆਂ ਕਿ ਇਹੋ
ਇਕ ਰਾਹ ਐ।”

“ਤੂੰ ਜਵਾਨ ਏਂ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਏਂ, ਤੇਰੇ ਹੱਸਣ ਖੇਡਣ ਦੇ ਦਿਨ ਐਂ ਨਾ ਕਿ ਏਨਾ
ਗੁੱਸਾ ਕਰਨ ਦੇ।”

ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਖਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਿਰ
ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਸੱਚ! ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿ ਰਿਹਾਂ।”

ਉਹ ਕੁਝ ਪਲ ਲਈ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਵਾਪਸ ਕਦੋਂ ਜਾਣਾ?”

“ਅਗਲੇ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, ਪੰਜ ਤਰੀਕ।”

“ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਈ ਲੈ ਜਾਣੈ?”

“ਨਹੀਂ।”

“ਲੈ ਜਾਓ, ਏਥੇ ਮਾਤਾ ਵਿਚਾਰੀ ਇਕੱਲੀ ਐ।”

“ਕਿਉਂ, ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈਗੀ?”

“ਏਦਾਂ ਨਾ ਕਹੋ ਲਾਟ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੈਗੀ ਆਂ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਈ
ਬਹੁਤ ਐ, ਅਸੀਂ ਕਈ ਘਰੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ, ਮਾਤਾ ਵਰਗਾ ਚੰਗਾ ਸੁਭਾਅ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ,
ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਕਰਦੀ ਆ।”

“ਲਵਲੀਨ, ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਵੇਲੇ
ਅੰਦਰ ਈ ਅੰਦਰ। ਮਾਤਾ ਦੀ ਸਿਹਤ ਹਾਲੇ ਠੀਕ ਐ, ਹਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ
ਤਾਂ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ।”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ, ਮਾਤਾ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਕਰਦੀ ਐ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੇਰਾ
ਲਾਟ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਲਾਟ ਜੀ ਗਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਐ।”

“ਮਾਂ ਜਿਉਂ ਹੋਈ।”

“ਕਹਿੰਦੀ ਐ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਲਾਟ ਪੁੱਤ
ਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ।”

ਮੈਂ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ। ਲਵਲੀਨ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਝਿਪਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਕੀ ਸੱਚ ਐ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਓ?”

“ਸੱਚ ਐ ਲਵਲੀਨ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਜਾਦੂ ਐ, ਚੰਗੀ ਮਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪੁੱਤ ਹੋਣ
ਦਾ ਜਾਦੂ।”

ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਹੱਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਲਵਲੀਨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀ
ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/77

“ਲਵਲੀਨ, ਤੂੰ ਇਕ ਚੰਗੀ ਕੁੜੀ ਐਂ, ਦੱਸ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਕਰਾਂ?”
ਲਵਲੀਨ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ
ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ।

***

ਅਗਲਾ ਸਾਲ। ਲਵਲੀਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਮੇਰੀ
ਮਾਤਾ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਤਿਆ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਤੂੰ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਹਟਾ ਲਿਆ?”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਦਸ ਕਰਾ ਲਈਆਂ, ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਕਿਤੇ! ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ
ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਨਾਲੇ ਲਾਟ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਸਿਆਣੇ ਓ, ਅਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ
ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ, ਜੁਆਨ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਭੇਜਣਾ ਵੀ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ, ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਉਪਰੋਂ
ਸਮੇਂ ਵੀ ਖਰਾਬ ਐ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਦੀ ਆਂ ਕਿ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਏਹਦਾ
ਵਿਆਹ ਕਰ ਦੇਈਏ, ...ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੁਸ਼ ਮੱਦਦ ਕਰ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਭਲਾ ਹੋਵੇ।”

“ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਤਿਆ, ਜੋ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਏ।”

“ਓਦਾਂ, ਏਹਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਮੈਂ ਤਿਆਰੀ ਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾਨੀ ਆਂ।”

ਲਵਲੀਨ ਬਾਹਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ
ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ,

“ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਵਿਆਹ-ਵਿਊਹ!”

“ਕਿਉਂ?”

“ਕਿਉਂ ਕਰਾਵਾਂ ਲਾਟ ਜੀ? ਕਿਉਂ ਕਰਾਵਾਂ ਵਿਆਹ? ਜੁੱਤੀਆਂ ਖਾਣ ਨੂੰ! ਮੇਰੀ
ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਜੀਜਾ ਰੋਜ਼ ਕੁੱਟਦਾ, ਏਦਾਂ ਕੋਈ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੁੱਟਦਾ ਹੋਣਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ
ਕਰਾਉਣਾ ਵਿਆਹ।”

“ਲਵਲੀਨ, ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਕੁੱਟ ਜਾਵੇ! ਮਰਨਾ
ਅਗਲੇ ਨੇ!”

“ਪਰ ਲਾਟ ਜੀ, ਮੈਂ ਏਸ ਚਕਰ 'ਚ ਈ ਕਿਉਂ ਪਵਾਂ!”

ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਹ ਮੁੜ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਭੰਬੀਰੀ ਵਾਂਗ ਭੱਜੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਨਹਾਉਣ ਲਈ
ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਪੜੇ ਪਰੈੱਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਨਾਸ਼ਤਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ,
ਕਦੇ ਪਕੌੜੇ ਕੱਢ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਬੁੱਤੀ-ਨੱਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਾਰਾ
ਦਿਨ ਇਵੇਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਚਾਬੀ ਦੇਕੇ ਛੱਡੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਵਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ
ਵਿਚ ਟੈਲੀ ਦੇਖਣ ਵੀ ਆ ਬੈਠਦੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੀ
ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਗੱਲੀ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਦਮ
ਲਵੇਗੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਦੱਸਣ ਲਗੇਗੀ,

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/78

“ਲਾਟ ਜੀ, ਕਲ੍ਹ ਬਾਜ਼ੀਗਰਨੀ ਥੜ੍ਹੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਗੱਪਾਂ ਹੱਕਦੀ ਬੋਲੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੁੰਡਾਂ ਗਿੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹੁਣਾ।”

“ਬਾਜ਼ੀਗਰਨੀ ਕੌਣ?”

“ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਕਾਣੇ ਗਿਆਨ ਨੇ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੱਡੀ ਜੱਟੀ ਬਣੀ ਫਿਰਦੀ ਐ!”

“ਗਿਆਨ ਕੌਣ?”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਏਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ! ...ਕਾਣਾ ਗਿਆਨ ਮੀਂਹਾਂ ਸੂੰਹ ਦਾ, ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੱਟ ਐ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲੀ ਦੋ ਕਨਾਲ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਵਿਕ ਗਈ ਜਦ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਭੇਜਿਆ, ਹੁਣ ਅਖੇ ਹਮ ਜੱਟੀ ਹੋ, ਮੁੰਡਾ ਗਿੱਲਾਂ ਮੇਂ ਵਿਆਹੋਗੇ!”

ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਉਹ ਵਿੰਗਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾਏਗੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਕੋਲ। ਜਿਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦਾ ਵਕਤ ਨੇੜੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਲਵਲੀਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਖਿੜਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

“ਨਹੀਂ ਲਾਟ ਪੁੱਤ, ਕੁਸ਼ ਨਾ ਦੇਵੀਂ, ਇਹ ਕਿਹੜਾ ਮੁਫਤ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਐ, ਰੁੱਗ ਭਰ ਕੇ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦੀ ਐ, ਛੇ ਸੌ ਥੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।”

ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਕੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਾਤਾ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂ। ਮੈਂ ਮੌਕਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਲਵਲੀਨ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਐ, ਦੱਸ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਚਾਹੀਦੈ, ਤੇਰੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਓ?”

ਉਹ ਪੂਰੇ ਦਮ ਨਾਲ ਸਵਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਮੰਗ ਰਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੰਘਾ ਦੇਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਇਹੋ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਨੂੰ ਪਰਖ ਹੀ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,

“ਲਵਲੀਨ, ਤੂੰ ਦੱਸ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾਂ, ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੂੰ ਜੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ।”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤੈ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਕੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਓ, ਮਾਤਾ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ।”

“ਏਨਾ ਯਕੀਨ!”

“ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਐ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/79

“ਚਲ ਦੱਸ, ਕੀ ਕਰਾਂ ਤੇਰੇ ਲਈ?”

ਉਹ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਜੱਟੀ ਬਣਾ ਦਿਓ।”

***

ਇਸ ਵਾਰ ਇੰਡੀਆ ਜਾਂਦਿਆਂ ਏਅਰ ਪੋਰਟ 'ਤੇ ਰੋਣਕੀ ਵਿਰਕ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੋਣਕੀ ਵਿਰਕ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਮਿਡਲੈਂਡ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਘਰੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁੜੀ ਵੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਲੰਡਨ ਉਸ ਨੂੰ ਓਪਰਾ ਓਪਰਾ ਲਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮਿਡਲੈਂਡ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਉਥੇ ਜਾ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਾਲੀ ਰੋਡ ਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਪੱਥ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਪੂਰਾ ਗਲਾਧੜ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਵੀ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਲੋਕ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਸੰਬੰਧ ਦੋਸਤਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਦਿਲ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਕਿਉਂ ਬਈ ਰੋਣਕੀ ਸਿਆਂ, ਕਿਧਰ?”

“ਕਿਉਂ, ਵੱਡਿਆ ਲਾਟਾ, ਤੂੰ ਇੰਡੀਆ ਬੈਠ ਕਰਾਇਆ ਹੋਇਐ?”

“ਨਹੀਂ ਯਾਰ, ਤੂੰ ਵੀ ਜੰਮ ਜੰਮ ਕੇ ਇੰਡੀਆ ਜਾਹ ਪਰ ਏਨੇ ਸਾਲ ਰਿਹਾ ਕਿਧਰ?”

“ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਬਈ ਲੰਡਨ ਸਾਲਾ ਹੈਗਾ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵੈਲਸੋਲ ਚਲੇ ਗਿਆਂ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਲਗ ਗਈ, ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਘਰ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਹੋਰ ਦੱਸ ਛਣਕੰਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ!”

“ਦਿਲ ਲਗਿਆ ਲਗ ਗਿਆ ਸੀ ਓਥੇ?”

“ਦਿਲ ਨੂੰ ਕੀ ਐ, ਘਰ ਦੀ ਕੱਢ ਲਈਦੀ ਐ, ਮੇਰੇ ਅਰਗੇ ਚਾਰ ਕੁ ਲੰਡੂ ਜਿਹੇ ਫਰੈਂਡ ਮਿਲ ਗਏ, ...ਹੁਣ ਸੋਚਿਆ ਬਈ ਇੰਡੀਆ ਈ ਜਾ ਆਵਾਂ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਵਿੰਬਰੀ ਢੇਂ ਹੋ ਜਾਣੀ ਐਂ।”

“ਚਲ ਫੇ ਵੀ ਚੰਗਾ ਐ।”

“ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਚਲਿਆਂ।”

“ਅੱਛਾ! ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕੀਤੀ ਐ ਆਉਣ ਬਾਰੇ?”

“ਖਬਰ ਹੁਣ ਕੇਹਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਕਰ ਦੇਵਾਂ?”

“ਓ ਵਿਰਕ ਸਾਬ, ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਤੋਂ ਲੈਣ ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਆਉ?”

“ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਰ 'ਤੀ ਤੇਰੇ ਅਰਗਿਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ।”

ਉਸ ਦੀਆਂ ਟਿੱਚਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਿੜਾਉਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਐ ਕਿ ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੈਗਾ ਵੀ ਐ ਕਿ ਨਹੀਂ?”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/80

“ਵੱਡਿਆ ਲਾਟਾ, ਤੂੰ ਵੀ ਟੇਡੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁੱਛਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਟੈਚੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇ ਘਰ ਈ ਰੱਖਣਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਗਲੇ ਨੇ ਰਖਾਉਣਾ ਕਿ ਨਹੀਂ।”

“ਏਹਦਾ ਮਤਲਬ ਤੂੰ ਓਦਾਂ ਈ ਤੁਰ ਪਿਆਂ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ?”

“ਓਹ ਸਾਡਾ ਪੇਂਡੂ ਹੈਗਾ ਨਾ ਗੁਰਦੇਬ ਸੁੰਹ, ਓਹਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਲਿਖਤਾ ਬਈ ਮੈਂ ਆ ਰਿਹਾਂ।”

“ਛੱਡ ਸਾਰੇ ਝੰਜਟ, ਮੈਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਰਹਿਣਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਈ ਰਹੀਂ।”

“ਅੰਨਾ ਕੀ ਭਾਲੇ ਦੋ ਅੱਖਾਂ, ਮੈਂ ਫੇਰ ਓਹਨਾਂ ਸਾਲੇ ਸੋਫੀਆਂ ਜਿਹਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਕੀ ਕਰਨ ਜਾਣੈ!”

“ਬੱਸ ਹੋ ਗਈ ਗੱਲ।”

“ਲਾਟ ਸਿਆਂ, ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ ਬਈ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਮਹਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਅੱਧੀਏ ਕੁ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਰ ਜਾਂਦੈ।”

“ਯਾਰ, ਅੱਧੀਆ ਪੀਵੀਂ ਜਾ ਬੋਤਲ, ਇਹ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।”

“ਓਦਾਂ ਬਹੁਤਾ ਵੀ ਲਾਟ ਨਾ ਬਣੀ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੰਜ ਕੁ ਸੌ ਪੈਂਡ ਹੈਗਾ ਵੀ ਐ।”

ਉਹ ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਹਾਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਰੋਣਕੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇਣਾ ਵੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵੀ ਦਿਲ ਲਗਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਸ਼ੁਗਲ ਕਰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਰੋਣਕੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਸਭ ਦਾ ਦਿਲ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਰੋਣਕੀ ਦਾ ਰੋਣਕੀਲਾ ਸੁਭਾਅ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਕਫੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਲਵਲੀਨ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਵਾਹਵਾ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰੋਣਕੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਯਾਰ, ਆਹ ਕੁੜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਐ, ਐਨੀ ਕਾਮੀ ਤੇ ਐਨੀ ਬੀਬੀ! ਏਨੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਸੁਣਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ।”

ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸੌ ਪੈਂਡ ਕੱਢ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਇਹ ਇਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ, ਵਿਚਾਰੇ ਗਰੀਬ ਐ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਈ ਰੋੜਨੇ ਆਂ।”

ਮੈਂ ਲਵਲੀਨ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ। ਰੋਣਕੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਤੇ ਸਤਿਆ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਸੌ ਪੈਂਡ ਲਵਲੀਨ ਨੂੰ ਦਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਘਰੋਂ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਣਕੀ ਲਵਲੀਨ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,

“ਰੋਣਕੀ ਸਿਆਂ, ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਾਂ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/81

“ਕਹਿ ਯਾਰ, ਤੂੰ ਇਕ ਛੱਡ ਕੇ ਦੱਸ ਕਹਿ ਲੈ।”

“ਪੁੰਨ ਖੱਟ ਲੈ, ਏਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਜਾਹ, ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰੂ, ਤੇਰਾ ਅਖੀਰ ਸੁਧਰ ਜਾਊ।”

***

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ। ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਦਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਲਵਲੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਲਵਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਰਾਂ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਘਰ ਛੱਤ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਭਜਾਈ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਹੇਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਸਮਾਜਕ ਦਾਇਰਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਹ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਜਦ ਕਦੇ ਵੀ ਛੁੱਟੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਲਾਹ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭੱਜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ-ਬਿਲਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਾਰ ਠੀਕ ਕਰਾਉਣ ਤਕ ਦੀ ਸਲਾਹ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲੇ ਵੀ ਵਕਤ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਵੀ ਉਹ ਹੋਲੇ ਜਿਹੇ ਬੋਲਗੀ ਕਿ ਅਗਲਾ ਸੁਣ ਨਾ ਲਵੇ। ਕਹੇਗੀ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਮਠਾਰੂ ਐ ਨਾ, ਕਹਿੰਦੀ ਐ ਕਿ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡਾ ਉਹਦੇ ਘਰ ਦੇ ਗੋੜੇ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੈ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੱਟਾਂ ਵਿਚ ਏਦਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਮਿਟਾਂ 'ਚ ਸੋਧ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਨੇ ਆਂ!”

ਕਿਸੇ ਗੁਜਰਾਤਣ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਦੱਸੇਗੀ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਗਮਾ ਬ੍ਰੈਨ, ਹਮਕੋ-ਤੁਮਕੋ ਈ ਕਰਦੀ ਰਹੂ, ਮੈਂ ਕਹੂੰ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਏਨੀ ਦੇਰ 'ਚ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦੈ!”

ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਫੋਨ ਉਪਰ ਹੀ ਦੱਸਣ ਲਗੇਗੀ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਅੱਜ ਇਕ ਭਾਪਣ ਜਿਹੀ ਲਗੀ ਮੈਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢਣ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਕੁਜਾਤੇ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਐਸੀ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰੂੰ ਕਿ ਸੱਤ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਗੀਆਂ!”

ਹਾਂ, ਰੋਣਕੀ ਪੂਰੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਵਲੀਨ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰੋਣਕੀ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਵੋਲਸੋਲ ਇਕੱਲੀ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਲੰਡਨ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਸੈਟਲ ਹੈ। ਸਤਿਆ ਦੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸੁਨੇਹੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਵੇ। ਵੈਸੇ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇੰਡੀਆ ਜਾਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/82

ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਲਵਲੀਨ, ਜੇ ਇਥੇ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਦੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਦੱਸ ਦੇ, ਤੇਰਾ ਇਥੇ ਈ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੰਨੇ ਆਂ।”

“ਨਹੀਂ ਲਾਟ ਜੀ, ਕੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਓਂ, ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।”

“ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਏਦਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਦੱਸ ਦੇਵੀ, ਸਤਿਆ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪੇ ਮਨਾ ਲਵਾਂਗਾ।”

***

ਇਕ ਦਿਨ ਲਵਲੀਨ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੱਸੇ ਈ ਬੰਨ ਦਿੰਨੇ ਆਂ।”

“ਹੁਣ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ?”

“ਮੈਂ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੈੜੇ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਵਾਹ ਪਏ ਤੇ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਊ ਹੁੰਦੇ ਆ।”

“ਅੱਛਾ! ਤੈਨੂੰ ਕਿੱਦਾਂ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਇਹ?”

“ਲਾਟ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਐ ਸੁਸ਼ਮਾ, ਬੜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਾਰਦਵਾਜ ਐ, ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਓ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਜਿੱਦਾਂ ਕੋਈ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਈ ਨਹੀਂ, ਹਾਲੇ ਕਿ ਤਿੰਨ ਬੱਚੇ ਆ, ਇਹਦਾ ਹਸਬੈਂਡ ਵੀ ਏਦਾਂ ਗੱਲ ਕਰੂ ਜਿੱਦਾਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਈ ਪਰਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ...ਮੈਂ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਿਆਹ ਚਲੇ ਗਈ, ਨਾ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ਰਾਬ, ਨਾ ਕੋਈ ਖੱਪ, ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ।”

“ਓ ਬਈ, ਇਹ ਸ਼ਰਾਬ ਈ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਾਉਂਦੀ ਐ।”

“ਨਹੀਂ ਲਾਟ ਜੀ, ਮੈਂ ਕਈ ਪੰਡਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਵੀ ਦੇਖੇ ਆ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਵੀ ਗੁੱਗਲ ਈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਆ।”

“ਅੱਛਾ! ਤੂੰ ਪੰਡਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਕਿਥੇ ਦੇਖ ਲਏ?”

“ਸੁਸ਼ਮਾ ਦਾ ਭਰਾ ਹੈਗਾ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ, ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ, ਹੈਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਲਲੀਗਲ ਈ ਪਰ ਪਲੀਮਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ, ਸੁਹਣੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਸੁਸ਼ਮਾ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ।”

***

ਕੁਝ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲਵਲੀਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾ ਰਹੀ। ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਗੜਬੜ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਕੁਝ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਲਵਲੀਨ ਜੱਟੀਏ!”

ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਜੱਟੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ,

“ਤੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਐ?”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/83

“ਲਾਟ ਜੀ, ਕੁਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ।”

“ਕੁਸ਼ ਤਾਂ ਹੈ, ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜੀਬ ਅਚਵੀ ਐ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ, ਸੱਚ ਦੱਸ ਕੀ ਗੱਲ ਐ?”

“ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਾਟ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਹੀ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਨੀ ਆਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਏਨਾ ਕੁਸ਼ ਕੀਤਾ।”

“ਚਲ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ, ਅਗੇ ਗੱਲ ਕਰ ਕਿ ਤੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਨੀ ਏਂ।”

ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਹੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

“ਕੀ ਐ?”

“ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ, ਬੱਸ ਉਹੀ ਥੈਂਕਸ।”

“ਸੱਚ ਬੋਲ ਜੱਟੀਏ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੀ ਤੂੰ।”

ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਹ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਡੀਕਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕਹੇ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹ ਹੌਲੇ ਜਿਹੇ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

“ਲਾਟ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਪੰਡਤਾਣੀ ਬਣਾ ਦਿਓ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/84

ਮਿਰਜ਼ਾ

ਉਹ ਆਪਣੇ ਗਾਰਡਨ ਵਿਚ ਖੜਾ ਆਪਣੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਉੱਡਦੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਜਹਾਜ਼ ਤੇਜ਼ੀ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੇਜ਼ੀ, ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ, ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਬੂਬਾ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਅੱਜ ਉਹ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣਿਆ ਖੜਾ ਹੈ। ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸਹੀ ਪਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁਣ ਮਿਰਜ਼ਾ। ਇੰਨੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਤੇਜ਼ੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੰਡਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ-‘ਬੈਂਕਸ ਤੇਜ਼ੀ, ਬੈਂਕਸ ਫੋਰ ਕਮਿੰਗ! ਜੇ ਉਹ ਲੰਡਨ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ; ਮਜ਼ਨੂੰ, ਰਾਂਝਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹਾ ਸੁੱਖਾ। ਤੇਜ਼ੀ ਦੀ ਫਲਾਈਟ ਅੱਠ ਵਜੇ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਵੱਜ ਗਏ ਹਨ ਸਾਢੇ ਅੱਠ, ਇਹਨਾਂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉੱਡਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇਜ਼ੀ ਗਈ। ਉਹ ਅੰਦਰ ਸਿਟਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਪਤਨੀ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੁਝ ਦੇਰ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਹਾਲੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਨੌਕਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣ ਲਗੀ। ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਜਵਾਨ ਵਿਹਲੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕੰਮ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ।...

ਤੇਜ਼ੀ, ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਬੂਬਾ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਹਿਬੂਬਾ। ਇਕੱਠੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਗਏ। ਸੁੱਖੇ ਦੇ ਲਾਠ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸ ਵਲ ਖਿੱਚੀ ਚਲੇ ਗਈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੁੱਖੇ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਦਾ ਮਲੂਕ ਜਿਹਾ ਵਜੂਦ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ। ਸੁੱਖਾ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਤੇਜ਼ੀ ਇਸੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਸੀ, ਪੋਸਟ ਗਰੇਜੂਏਟ ਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਤੇਜ਼ੀ ਦਾ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਓ ਦਾ ਕੰਮ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਬੀਜਦਾ ਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਫਾਇਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰ ਸੁੱਖੇ ਦੇ ਪਿਓ ਦਾ ਕੰਮ ਕੁਝ ਢਿਲਾ ਸੀ, ਸਧਾਰਣ ਜਿਹਾ ਕਿਸਾਨ ਜੋ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਸੁੱਖੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੁੱਖੇ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/85

ਅਹਿਸਾਸ ਸੀ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਜਲਦੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ’ਤੇ ਲਗ ਕੇ ਪਿਓ ਲਈ ਸਹਾਰਾ ਬਣੇ ਪਰ ਤੇਜ਼ੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਸਿਰਫ ਵਧੀਆ ਪਤੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਬਰ ਸੀ।

ਕੰਟੀਨ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਤਾਂ ਸੁੱਖਾ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ,
“ਤੇਜ਼ੀ, ਤੂੰ ਏਨੀ ਸੁਹਣੀ ਐਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣਨ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ।”

“ਸ਼ਾਇਦ ਏਹ ਦੀ ਲੋੜ ਈ ਨਾ ਪਵੇ, ਗੱਲ ਕਰ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨਾਲ, ਉਹ ਕਰਨ ਮੇਰੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਤੇ ਬਣ ਜਾ ਮਿਰਜ਼ਾ।”

“ਏਦਾਂ ਤਾਂ ਸਾਲਾ ਹਰੇਕ ਈ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ, ਇਹ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ ਮਿਰਜ਼ਾ!”

“ਹੋਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਕਿੱਦਾਂ ਬਣਨਾਂ?”

“ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਤੈਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ।”

ਤੇਜ਼ੀ ਹੱਸਣ ਲਗਦੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ। ਹੋਰ ਸਾਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਸੁੱਖਾ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਿਨੇਮੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸੁੱਖੇ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇਜ਼ੀ ਦਾ ਜਿਸਮ ਮਿਣਨ ਲਗਦੇ, ਕੁਝ ਦੇਰ ਤਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਝਟਕਦੀ ਕਹਿੰਦੀ,

“ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।”

“ਮੈਂ ਮਿਰਜ਼ਾ, ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਉਡੀਕ ਸਕਦਾ।”

...ਤੇ ਲੰਡਨ ਦੇ ਸਿਨੇਮੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਤੇਜ਼ੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੀ। ਸੁੱਖਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਕਮਾਲ ਐ ਜਾਨ, ਨਾ ਤੇਰਾ ਢਿੱਡ ਵਧਿਆ ਤੇ ਨਾ ਈ ਛਾਤੀਆਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਪਈਆਂ, ਕੀ ਰਾਜ਼ ਐ?”

“ਯੋਗਾ।”

ਕਹਿ ਕੇ ਤੇਜ਼ੀ ਹੱਸਦੀ ਹੈ। ਸੁੱਖਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਜ਼ੀ ਉਪਰ ਪਿਛਲੇ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਮੋਟਾ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਾਲ ਵੀ ਸਫੈਦ ਹੋ ਚਲੇ ਹਨ। ਚਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਚਾਲ ਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਤੁਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।...

ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਤਮ ਕਰ ਲਈ। ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਤੁਰ ਪਈ। ਦੋਵੇਂ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਕਲ ਪਏ ਪਰ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੁਨੀਆ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਫਨੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਹਕੀਕਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬੀ. ਐੱਡ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਸੁੱਖਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਬੋਝੇ ਜਿਹੇ ਪੈਸਿਆਂ ’ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਅੜਿੱਕਾ ਆਣ ਲਗਿਆ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/86

ਇਕ ਤਾਂ ਅਮੀਰੀ-ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜੱਟ-ਸੈਣੀ ਦਾ ਵੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਫਿਲਮ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸੁੱਖੇ ਨੇ ਕਿਹਾ,

“ਤੇਜੀ, ਚਲ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਸ਼ਿਮਲੇ ਚੱਲੀਏ।”

“ਸ਼ਿਮਲੇ ਕੀ ਕਰਨਾ?”

“ਜੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ।”

ਤੇਜੀ ਹੱਸਣ ਲਗੀ ਤੇ ਬੋਲੀ,

“ਤੂੰ ਕੋਈ ਢੰਗ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭ, ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਵੀ ਬੀ. ਐੱਡ. ਕਰ ਲਵਾਂ, ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ ਕੇ ਆਪਾਂ ਘਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈਨੇਂ ਆਂ।”

ਸੁੱਖਾ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਐੱਮ. ਏ. ਇੰਨੇ ਸਨ ਕਿ ਅਗੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਬਹੁਤ ਬੋੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਦੀ ਨਿਗੂਣੀ ਤਨਖਾਹ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਟਿੱਚਰ ਜਿਹੀ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਕੀ ਕਰੇ, ਅੱਕ ਚਬਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ, ਜੇਬ ਖਰਚ ਵੀ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪਈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣਨ ਲਗਿਆ। ਓਧਰ ਤੇਜੀ ਨੇ ਬੀ. ਐੱਡ. ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਜੋਗੀ ਉਹ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਤਨਖਾਹ ਸੁੱਖੇ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਫਰਕ ਸੀ ਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਦਾ ਵੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਤਨਖਾਹ ਅੱਧੀ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੁੱਖਾ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਜਾਨ, ਕਿੱਦਾਂ ਕਰਨੀ ਹੁਣ?”

“ਜਿੱਦਾਂ ਕਰੋ।”

“ਚੱਲੀਏ ਸ਼ਿਮਲੇ?”

“ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।”

“ਚਲ, ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਈਏ।”

“ਠੀਕ ਐ ਪਰ ਇੰਨੀ ਕੁ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿਦਾਂ ਹੋਏਗਾ! ਜਦੋਂ ਘਰ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਹੌਲਪ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਸੋਚ ਕੇ ਦੇਖ, ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਘਰ, ਸਭ ਕੁਝ ਮੁੱਲ ਦਾ ਤੇ ਸਾਡੀ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ! ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ?”

“ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਕ ਸਾਡਾ, ਇਹਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਐ।”

“ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਆਖਦੇ ਪਏ ਆ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਆਂ ਪਰ ਤੂੰ ਵੀ ਕਰ ਕੁਝ, ਤੇਰੀ ਤਨਖਾਹ ਤਾਂ ਚਪੜਾਸੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਐ।”

“ਇਕ ਹੋਰ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਰਿਹੈ।”

“ਉਹ ਕਿਹੜਾ?”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/87

“ਮੇਰੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਦਾ।”

“ਇਹ ਠੀਕ ਐ।”

“ਚੱਲ, ਫੇਰ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਈਏ।”

“ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਕਿਹਦੇ ਆਸਰੇ ਛੱਡ ਜਾਏਂਗਾ!”

ਸੁੱਖਾ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਜੀ ਦੀ ਠੀਕ ਸੀ। ਇਹੋ ਵਧੀਆ ਸੀ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਵੇ ਤੇ ਤੇਜੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਸੱਦ ਲਵੇ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ,

“ਚੱਲ, ਸ਼ਿਮਲੇ ਚੱਲੀਏ।”

“ਨਹੀਂ, ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।”

“ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ?”

“ਤੂੰ ਸੁੱਖਾ ਹੋਣ ਨਾਲ਼ ਈ ਕੰਮ ਚਲਾ ਲੈ।”

ਤੇਜੀ ਹੱਸਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ।

ਸੁੱਖਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਗਿਆ। ਤੇਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੁੰਡਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਸੁੱਖੇ ਨੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਿਆ। ਮਿਰਜ਼ੇ ਵਾਲਾ ਸੁਫਨਾ ਜਾ ਪਿਆ ਕਿਸੇ ਖੱਡ ਵਿਚ। ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਜਾਂਦਾ, ਪੁਰਾਣੀ ਮੁਹੱਬਤ ਛੱਲ ਮਾਰਦੀ ਤੇ ਉਹ ਤੇਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਉਸ ਦੇ ਸਕੂਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤੋਹਫ਼ਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ; ਕਦੇ ਕੋਈ ਕਪੜਾ, ਕਦੇ ਘੜੀ ਜਾਂ ਮੁਬਾਈਬਲ ਫੋਨ। ਸੁੱਖਾ ਆਖਦਾ,

“ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਕਤ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਵਕਤ ਕੱਢ ਲੈ।”

ਤੇਜੀ ਉਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੋਹਫ਼ੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੀ ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ,

“ਦੇਖੋ, ਜੇ ਮੌਕਾ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਸੋਚਣਾ ਪੈਂਦਾ।”

ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਉਤਰ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜੇ ਸੁੱਖੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਹੀ ਕਿ ਉਹ ਤੇਜੀ ਕੋਲ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਮਿਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਫਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਰਾਹਾਂ ਉਪਰ ਤੁਰਦੇ ਕੁਝ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੀਨ ਏਜਰ ਦੇ ਧੀਆਂ ਤੇ ਘਰ ਬੈਠੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਨਵੀਂ ਰਾਹਾਂ ਲੱਭ ਸਕੇਗਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਨੇ ਕਰਵਟ ਲੈ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂਹਰੇ ਕਿਹੜਾ ਤੋਹਫ਼ਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੁੱਖੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਮੁਬਾਈਲ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਦੀ ਹੈ। ਫੋਨ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਨੰਬਰ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਸ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਫੋਨ ਔਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਔਰਤਾਨਾ ਆਵਾਜ਼ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ,

“ਮਿਰਜ਼ਿਆ, ਕੀ ਹਾਲ ਐ?”

“ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਾਹਦਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਤੂੰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣਨ ਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਅੱਜ ਕਿਦਾਂ ਯਾਦ ਆ ਗਈ?”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/88

“ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦਿਆਂ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਂ, ਤੇਰਾ ਨੰਬਰ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਘੁਮਾ ਲਿਆ।”

“ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ, ਸੁਣਾ ਕੀ ਹਾਲ ਐ ਤੇਰੇ ਟੱਬਰ ਦਾ, ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਾ।”

“ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਠੀਕ ਐ, ਮੇਰੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਮੁੰਡਾ ਐ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਕੁੜੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਬ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਮੈਂ ਐਤਕੀਂ। ਤੂੰ ਸੁਣਾ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ।”

“ਕੁੜੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਜੌਬ ਛੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਵਿਹਲਾਂ।”

“ਫੇਰ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣਦਾ ਹੋਏਗਾ।”

“ਹੈ ਕਮਲੀ, ਭਲਾ ਘਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣ ਸਕਦੇ!”

“ਅੱਛਾ, ਗੱਲ ਸੁਣ, ਮੇਰੀ ਭਾਣਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਐ, ਸਾਊਥਾਲ ਈ ਰਹਿੰਦੀ ਐ ਮੇਰੀ ਭੈਣ, ਆ ਜਾਵਾਂ ਵਿਆਹ 'ਤੇ?”

“ਜਾਣੀ ਕਿ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਫਨਾ ਫਿਰ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵਾਂ?”

ਸੁੱਖੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਤੇਜੀ ਹੱਸਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਤੂੰ ਬੜਾ ਜ਼ਿੰਦੀ ਐਂ, ਗੱਲ ਸੁਣ, ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਹੱਥ ਹੁਣ ਤੰਗ ਐ, ਟਿਕਟ ਖਰਚੇਗਾ?”

ਸੁੱਖਾ ਸੋਚਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਜੀ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਹਿ ਰਹੀ ਆ।”

“ਹਾਂ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾ।”

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਸੁੱਖੇ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ। ਉਹ ਨਵੇਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤੇਜੀ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਉਪਰ ਦੀ ਲੰਘਦੇ ਹਰ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਉਪਰ ਦੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਲਾਂਘਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਨਹੀਂ। ਤੇਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਫਲਾਈਟ ਨੰਬਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਬੈਠ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੋਂ ਤੇਜੀ ਦੀ ਫਲਾਈਟ ਬਾਰੇ ਦੇਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਈਟ ਵਕਤ ਸਿਰ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਹਲ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੇਜੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਗਈ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਸ਼ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਉਹ ਤੇਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਤੇਲ ਚੋ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲੰਘਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਘੜੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ...ਤੇਜੀ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਭੈਣ ਸਾਊਥਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹੰਸਲੋਂ ਤੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦੂਰ। ਦਸ ਮਿੰਟ ਦਾ ਰਾਹ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਤੇਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰੇਗੀ। ਉਹ ਫੋਨ ਉਡੀਕਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਘੰਟੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੀ ਫੋਨ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇ ਹੀ ਨਾ। ਸਵੇਰ ਦੀ ਲਗੀ ਫਲਾਈਟ ਤੇ ਹੁਣ ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਫੋਨ ਨੂੰ ਰਹਿ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਖਰਾਬ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅੰਤ ਅੱਠ ਕੁ ਵਜੇ ਉਸ ਦੇ ਫੋਨ ਘੰਟੀ ਵਜਦੀ ਹੈ। ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਲੋਕਲ ਮੁਬਾਈਲ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਉਹ ਹੈਲੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/89

ਅਗੇ ਤੇਜੀ ਹੀ ਹੈ, ਫਤਿਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੱਸਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਇਹ ਮੇਰਾ ਨੰਬਰ ਐ, ਮੇਰੇ ਭਾਣਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਫੋਨ ਵਿਚ ਸਿਮ ਕਾਰਡ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਰਹੀ ਇਹੋ ਵਰਤਾਂਗੀ।”

“ਮੈਨੂੰ ਘੰਟੀ ਕਰ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਆ ਕਰ, ਮੈਂ ਆਪੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਹੁਣ ਕੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਐਂ, ਕਦੋਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਰਹੀ ਐਂ?”

“ਪਰਸੋਂ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਵਿਹਲ ਐ, ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਵਿਹਲੀ ਈ ਆਂ ਸਿਰਫ ਰਸਮਾਂ ਵਿਚ ਈ ਜਾਣਾਂ।”

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗਿਆਰਾਂ ਕੁ ਵਜੇ ਸੁੱਖਾ ਤੇਜੀ ਨੂੰ ਸਾਊਥਾਲ ਦੀ ਇਕ ਰੋਡ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੁੰਨੀ ਜਿਹੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਕਾਰ ਖੜੀ ਕਰ ਉਸ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਤੇਜੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਂਹਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਭਰਵਾਂ ਜਿਹਾ ਚੁੰਮਣ! ਤੇਜੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਉਡੀਕਣਾ ਪਿਆ ਇਸ ਪਲ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਲਈ।”

“ਹਾਂ, ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ! ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ।”

“ਮਿਰਜ਼ਿਆ, ਤੇਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੇਰੀਆਂ ਵੀ, ਕਿਦਾਂ ਵਕਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ! ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦੇਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਐ ਹਨੇਰ ਨਹੀਂ, ਦੇਖ ਰੱਬ ਨੇ ਕਿਦਾਂ ਮੌਕਾ-ਮੇਲ ਬਣਾਇਆ ਹੁਣ।”

ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਤੇਜੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸੁੱਖਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਉਸ ਉਸੇ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਤੇਜੀ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਕਿਧਰ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲੇਗਾ?”

“ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਈ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।”

ਸੁੱਖਾ ਕਾਰ ਨੂੰ ਨੇੜਲੀ ਇਕ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਜਾੜ ਜਿਹੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਉਹ ਉਥੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਬਿਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਬੀਤੇ ਪਲ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਏ ਉਤਰਾ-ਚੜ੍ਹਾਅ। ਵਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਬੀਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਜੀ ਘੜੀ ਦੇਖਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਲੇਟ ਹੋ ਗਈ, ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ ਹੋਣਗੇ।”

“ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ।”

“ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਮਾਰ, ਗੱਡੀ ਤੋਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲਾਹ ਦੇ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸਹੀ।”

“ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰਨੇ ਮੈਂ, ਮੈਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵਕਤ ਚਾਹੀਦਾ।”

“ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਮਿਰਜ਼ਿਆ, ਤੇਰਾ ਈ ਵਕਤ ਐ ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਚਲਣਾ ਪੈਣੈ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/90

“ਇਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਨਾ, ਤੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਲੰਡਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਜਗਾਹ ਤੂੰ ਦੇਖਣੀ ਚਾਹੁੰਨੀ ਐਂ ਦਿਖਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਲੰਡਨ ਦਾ ਇਹ ਥੰਮ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਨੀ ਆਂ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ਼ ਬੈਠਾ, ਹੋਰ ਜੋ ਤੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਦਿਖਾਈ ਜਾਹ। ਮੈਂ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਠਹਿਰਨਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਰਸਮ ਹੋਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਵਿਹਲੀ। ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਈ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਐ ਤੇ ਪਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ!”

ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਕਸਰ ਨਿਕਲਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਲੰਡਨ ਦੀ ਕੋਈ ਜਗਾਹ ਤੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਟਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਮਰਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਵੇ ਸੁੱਖਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਗਿਆਰਾਂ ਕੁ ਵਜੇ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਮੋੜ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਛੇ ਕੁ ਵਜੇ ਉਸੇ ਮੋੜ 'ਤੇ ਉਤਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਟਲ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਦੱਖਣੀ ਲੰਡਨ ਵੱਲ ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵਾਕਫ਼ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਈ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਕਦੋਂ ਲੰਘ ਗਏ ਹਨ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਸੁੱਖੇ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਕੁ ਖ਼ਬਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਲਾਲ ਲਕੀਰ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਅਨੰਦ ਦੇ ਇਸ ਆਲਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਸੋਚਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ।

..ਹੁਣ ਤੇਜ਼ੀ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਯੌਰਪ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਉਪਰ ਦੀ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਬੀਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਰੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪਿਛਲੇ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁਝੱਤਣ ਉਪਰ ਭਾਰੀ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਦੀ ਫੋਨ ਉਪਰ ਪਹਿਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਖਰੀ ਅਲਵਿਦਾ ਤਕ ਦੇ ਹਰ ਪਲ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਮਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ, ਫਿਰ ਦੂਜੀ...। ਅਚਾਨਕ ਉਹ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕੰਕਰ ਹੈ, ਇਕ ਕੋਕੜੂ ਹੈ ਜੋ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੜਕਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ਼ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਕਰ ਕੈਸਾ ਹੋਇਆ। ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਬਿਤਾਏ ਸਮੇਂ ਵਿਚਲੇ ਇੰਨੇ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਕਰ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਫਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਚੇਤੇ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਮੁਲਾਕਾਤ 'ਤੇ ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੀਜੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਮੇਂ ਉਤਰੀ ਲੰਡਨ ਦੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਰ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮਰਾ ਬੁੱਕ ਕਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਜ਼ੀ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਸੁੱਖਾ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵਿਸਕੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਲਈ ਵੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਾਰਾ। ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ। ਢੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ। ਸੁੱਖਾ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/91

ਪੈਂਗ ਤੇ ਪੈਂਗ ਚੁੱਕਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਤੇਜ਼ੀ ਤੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਤਣਾਓ ਹੈ। ਸੁੱਖਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਸਤਰ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਖੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤੇਜ਼ੀ ਚੁੱਪ ਚੁੱਪ ਹੈ ਪਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸੁੱਖਾ ਹੋਰ ਅਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਤੇਜ਼ੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਨਹੀਂ ਸੁੱਖੇ, ਨਹੀਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਨਹੀਂ।”

“ਇਥੇ ਤਕ ਪੁੱਜ ਗਈ ਐਂ ਹੁਣ ਨਾਂਹ ਕਿਉਂ?”

“ਨਹੀਂ ਸੁੱਖੇ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਹੋ ਮੇਰੀ ਹੱਦ ਐ, ਮੈਂ ਤੇਜ਼ੀ ਵੀ ਆਂ ਪਰ ਇਕ ਪਤਨੀ, ਮਾਂ, ਸੌਸ, ਦਾਦੀ, ਨਾਨੀ ਵੀ ਆਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਨੀ ਆਂ।”

“ਨਹੀਂ ਤੇਜ਼ੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪਾਂ ਦੋ ਆਸ਼ਕ ਆਂ, ਸਭ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ।”

“ਨਹੀਂ ਸੁੱਖੇ, ਮੈਂ ਜੋ ਵੀ ਆਂ ਪਰ ਇਕ ਹੱਦ ਐ ਮੇਰੀ।”

“ਤੇਜ਼ੀ, ਉਹ ਹੱਦ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈ, ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਕਤ ਬਿਸਤਰ ਵਿਚ ਸਹਿਵਾਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਆਂ, ਜਿਹੜੀ ਹੱਦ ਦੀ ਗੱਲ ਤੂੰ ਕਰਦੀ ਐਂ ਉਹ ਇਸ ਬਿਸਤਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਐ।”

“ਕੁਸ਼ ਵੀ ਹੋਵੇ ਸੁੱਖੇ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵਧੇਂਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਂਗਾ, ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਕੁਰਲਾਵੇਗੀ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਮੁਆਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ।”

ਸੁੱਖਾ ਇਕ ਦਮ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਆਖਰ ਤੇਜ਼ੀ ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਹੱਬਤ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ਼ ਗੁੱਸੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਜ਼ੀ ਅਜਿਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੰਨਾ ਫਾਸਲਾ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗੜਬੜ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਉਹ ਪਾਗਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਨੂੰ ਇਲਹਾਮ ਹੋਣ ਵਾਂਗ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੋਕ ਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੌਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਮੋੜ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਨੀ ਜਿਹੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਰੋਕ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ,

“ਏਅਰ ਟਿਕਟ ਕਿੰਨੇ ਦਾ ਆਇਆ ਫੇਰ?”

“ਚਾਰ ਸੌ ਪੱਚੀ ਪੈਂਡ।”

ਸੁੱਖਾ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਪੱਚੀ ਪੈਂਡ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਆਹ ਲੈ, ਜਿਦਾਂ ਮੈਂ ਪਰੋਮਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/92

“ਪਰ ਸੁੱਖੇ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਆਪ ਜੋਬ ਹੈ ਨਹੀਂ।”

“ਐਡੀ ਵੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਐ।”

“ਚੱਲ ਇਹ ਪੈਸੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਉਧਾਰੇ ਰਹੇ, ਮੈਂ ਮੋੜ ਦਿਆਂਗੀ।”

“ਇਟਜ਼ ਓਕੇ।”

“...ਅੱਜ ਕਿਥੇ, ਉਸੇ ਹੋਟਲ ਚਲਣਾ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ?”

ਕਮਾਈ

ਲੌਂਜ ਭਰੀ ਭਰੀ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਮੁਹਰੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਖੋਲ੍ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਚੈਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਤਨੀ ਦੂਜੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਨਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸੀਰੀਅਲ ਵਿਚ ਵੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਸੱਸ-ਨੂੰਹ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਕਾਰਨ ਭਾਵੁਕ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਦੀਪ ਡੈਕ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਇੰਨੀ ਹੌਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਤਕ ਹੀ ਮਸਾਂ ਪੁੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੌਂਜ ਦੇ ਚੌਥੇ ਕੋਨੇ ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਦੇ ਬੰਡਲ ਪਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਖੰਭਾਂ ਉਪਰ ਬਣੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀ ਲੌਂਜ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ।

ਅੱਧ ਕੁ ਪੀਤਾ ਵਿਸਕੀ ਦਾ ਪੈਂਗ, ਅੱਧ ਕੁ ਜਲੀ ਉਂਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਸਿਗਰਟ ਤੇ ਡੈੱਕ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤ; ਇਹੋ ਹੈ ਦੀਪ ਦੀ ਅਯਾਸ਼ੀ। ਗੀਤ ਦੇ ਮੁਕਦਿਆਂ ਇਸ ਦੇ ਵਹਾਅ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਰੜੀ-ਬਰੜੀ ਦਾਹੜੀ ਵਿਚ ਉਂਗਲਾਂ ਫੇਰਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਤਰ ਵਲ ਦੇਖਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਪਤਨੀ ਵੱਲ ਤੇ ਫਿਰ ਵਿਸਕੀ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਸਿਗਰਟ ਦਾ ਲੰਮਾ ਕਸ਼ ਖਿੰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਏਨੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚਾਹੀਦਾ ਵੀ ਕੀ ਹੈ; ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਤਨੀ ਤੇ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਵਿੱਕੀ ਹਾਲੇ ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਦੀਪ ਨਾਲੋਂ ਲੰਮਾ ਹੋਇਆ ਖੜਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਲੇ ਹੋਰ ਲੰਮਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਜਿੱਡਾ। ਉਸ ਦਾ ਮਾਮਾ ਆਪਣੇ ਕੱਦ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਾਸਕਟ ਬਾਲ ਦਾ ਨਾਮੀ ਖਿਡਾਰੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੀਪ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਵਿੱਕੀ ਵੀ ਖੇਡਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਹੋ ਤੁਰੇ ਭਾਵੇਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਪਰ ਦੀਪ ਕਾਫੀ ਆਸਵੰਦ ਹੈ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਵਿੱਕੀ, ਕੁਝ ਖੇਡਿਆ ਕਰ।”

“ਆਏ ਪਲੇਅ ਡੈਡ, ਆਏ ਪਲੇਅ ਵਨਸ ਏ ਵੀਕ।”

“ਕੀ ਖੇਡਦਾ?”

“ਟੇਬਲ ਟੈਨਿਸ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੇਮ ਹੋਈ! ਸੌਕਰ ਖੇਡ, ਰਘਬੀ ਖੇਡ ਜਾਂ ਫਿਰ

ਬਾਸਕਟ ਬਾਲ ਹੀ।”

“ਇਹ ਸਭ ਮੈਂ ਲਾਈਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।”

ਵਿੱਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਸੁਣ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦਖਲ ਦਿੰਦੀ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਖਲੋਣਾ ਏਹਨੂੰ, ਪੜ੍ਹਨ ਦਿਓ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ, ਰੱਜ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਪਰ ਕੁਝ ਖੇਲ੍ਹੇ-ਮੱਲ੍ਹੇ ਵੀ, ਜ਼ਰਾ ਹੱਡ ਪੈਰ ਖੁੱਲ੍ਹਣ। ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਹੋਵੇ ਤੇ ਗਜ਼ ਚੌੜੀ ਛਾਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।”

ਦੀਪ ਵਿਸ਼ਕੀ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਵਿੱਕੀ ਉਸ ਦਾ ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਮੰਦਰ, ਕੋਈ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਦੀ ਕੋਈ ਜਗਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡੀ ਜਿਥੇ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਗੜਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਅਲੱਗ। ਕਦੇ ਹੋਮੋਪੈਥੀ, ਕਦੇ ਆਰਯੂਵੈਦਿਕ ਤੇ ਕਦੇ ਐਲੋਪੈਥੀ। ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਕਹੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਮੁਤਬੰਨਾ ਬਣਾ ਲਵੇ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਕਹੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਧੀ ਬਣਾ ਲਵੇ। ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ। ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਲੰਘੇ, ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਰੱਬ ਮੁਹਰੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਰੀਂ ਸਾਲੀਂ ਤਾਂ ਰੂੜੀ ਦੀ ਵੀ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਐਤਕੀਂ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ। ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੱਬਣ ਦੱਬਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਫਿਕਰਵੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਕੋਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਨੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ‘ਟੈਸਟ ਟਿਊਬ ਬੇਬੀ’ ਦੀ ਕਾਢ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਸੀ ਹੁਣ ਵਿੱਕੀ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਦੀਪ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਨੰਦ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਉਹ ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ; ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੈਂਗ, ਉਂਗਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਗਰਟ ਤੇ ਡੈੱਕ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਗਾਣੇ।

ਦੀਪ ਦਾ ਦੋਸਤਾਂ ਤੋਂ ਪੱਛੜ ਜਾਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹੁਣ ਤਕ ਵਿਆਹੇ ਵੀ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹਾਲੇ ਦੂਰ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁੜੀ ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਆਪਾਂ ਵਿੱਕੀ ਜਲਦੀ ਈ ਵਿਆਹ ਲਈਏ।”

“ਕਿਉਂ, ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਦੀ?”

“ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਹਦੀ ਵਹੁਟੀ ਕਹੂ ਕਿ ਸੱਸ ਸੁਹਰਾ ਕਿੰਨੇ ਬੁੱਢੇ ਆ।”

“ਤੇ ਆਪਾਂ ਜਵਾਨ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਆਂ! ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਬੁੱਢੇ ਈ ਹੋਣਾਂ।”

“ਪਰ ਏਨੇ ਬੁੱਢੇ ਵੀ ਨਾ ਲਗੀਏ ਕਿ ਏਹਦੀ ਵਹੁਟੀ ਸਾਨੂੰ ਰਿਜੈਕਟ ਕਰ ਕੇ ਈ ਰੱਖ ਦੇਵੇ।”

“ਤੂੰ ਆਹ ਚਿੱਟਾ ਸਣ ਰੰਗ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਲਗੇਂ।”

“ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਰੰਗਦੀ-ਰੁੰਗਦੀ, ਤੁਸੀਂ ਰੰਗਦੇ ਫਿਰੋ।”

“ਮੈਂ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਲਾਈਫ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦਾਂ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/95

ਕਹਿੰਦਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਰਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸ਼ਿੰਦਰ ਕੌਰੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੁੱਤ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚੋਂ ਈ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਹੂੰ, ਦੇਖੀਂ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਏਡਾ ਜਵਾਨ ਨਿਕਲੂ ਕਿ ਜਿਧਰ ਦੀ ਲੰਘੂ ਕੁੜੀਆਂ ਮਰ ਮਰ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਪੂਰਾ ਦਰਸ਼ਨੀ ਜਵਾਨ!”

ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਨੂੰ ਕਿਆਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜੀ, ਆਪਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਈ ਵਿਆਹ ਲੈਣਾਂ।”

“ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਅਠਾਰਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨਿਆਣਾ ਹੋਊ, ਹਾਲੇ ਘੁੰਮੇ ਫਿਰੇ, ਇੰਜੁਆਏ ਕਰੇ, ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਐਸ਼ ਵੀ ਅਣਵਰਤੀ ਪਈ ਐ ਇਹ ਉਹ ਵੀ ਵਰਤੇ, ਸਹੇਲੀਆਂ ਰੱਖੇ, ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੇ। ਵੱਤ ਸਿਰ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇਵਾਂਗੇ।”

“ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਨੇ ਓ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਟੱਪਣੇ ਤੁਸੀਂ ਰਹਿ ਗਏ ਓ, ਇਹ ਟੱਪੇ! ...ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਏਹਨਾਂ ਡਾਇਲੋਗਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕੀ ਪਈ ਆਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮੀਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਓ।”

“ਓ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਾਅ ਪੂਰੇ ਕਰੇ ਜੇ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਫਸ ਜਾਊ, ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੇਰੇ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਐ, ਸਾਰੀਆਂ ਤਮੰਨਾਵਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ।”

“ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਹੜੀ ਤਮੰਨਾ ਮਰ ਗਈ?”

“ਮੇਰੀ ਤਮੰਨਾ ਸੀ; ਹੇਠ ਸਪੋਰਟਸ ਕਾਰ ਤੇ ਬਗਲ ਵਿਚ ਬਲੈਂਡੀ! ...ਮੇਰਾ ਚਾਅ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਮੁੰਡਾ ਇਹ ਚਾਅ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਵੇ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਊਂ ਨਾਲੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਅਫੋਰਡ ਕਰ ਸਕਦੇ ਆਂ।”

ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿਡਾਉਂਦੀ ਫਿਰੇ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਕੀ ਦੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪ ਪਾਲੇ। ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਉਹ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਰੱਖੇ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਤਮੰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿੱਕੀ ਲਈ ਕੁੜੀ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਸੁਹਣੀ ਕੁੜੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਕੁੜੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕਹਿਣੇਕਾਰ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗੀ।...

ਕਈ ਵਾਰ ਦੀਪ ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਕਿਉਂ ਬਈ ਯੰਗਮੈਨ, ਕੋਈ ਬ੍ਰਡ ਵੀ ਹੈਗਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿ ਨਹੀਂ?”

“ਵੋਹ ਯੂ ਮੀਨ ਡੈਡ?”

“ਗਰਲ ਮੈਨ ਗਰਲ, ਥਰਟੀ ਟੂ-ਥਰਟੀ-ਥਰਟੀ ਟੂ!”

“ਆਏ ਐਮ ਟੂ ਯੰਗ ਡੈਡ।”

“ਆਹ ਗੋਰੇ ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਜੰਮਦੇ ਈ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਆ, ਇਹੋ ਤਾਂ ਉਮਰ ਐ ਸ਼ੁਰੂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/96

ਕਰਨ ਦੀ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ, ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਘਰ ਆਵੇਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁੜੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਐ।”

ਵਿੱਕੀ ਪਿਓ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਾ ਸ਼ਰਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਬ ਰੂਮ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਦਾ ਹੈ।...

ਦੀਪ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਉਪਰ ਚਮਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਕਹੇਗਾ,

“ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਯਾਰ, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਰਹੇ! ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ ਕੇ ਬੈਠਾ ਲੈਂਨੇ ਆਂ ਕਿ ਆਹ ਨਾ ਕਰੋ ਓਹ ਨਾ ਕਰੋ, ...ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਨਾ ਕਿ ਗੋਰਿਆਂ ਵਾਗੂੰ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਰੱਸੇ ਖੋਹਲ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਆ।”

“ਨਹੀਂ ਦੀਪ, ਇਹ ਨਿਆਣੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਕਰਨਗੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਈ ਐ।”

“ਕੀ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ! ...ਗੋਰੇ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਕਿ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੁੰਡਾ ਨਹਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਵਰਜਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਆ ਪਰ ਅਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ।”

“ਦੀਪ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਈ ਸੌਖਾ ਐ, ਸੋਚ ਕੇ ਦੇਖ ਜੇ ਤੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਜਾਂ ਕੁੜੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮੁੰਡਾ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਮਨ ਤੇ ਕੀ ਬੀਤੇਗੀ।”

“ਸਭ ਦਕਿਆਨੂਸੀ ਗੱਲਾਂ ਐਂ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਵੱਰੀ ਕਰਦਾ ਏਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ।”

“ਸ਼ਾਇਦ ਏਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਨਹੀਂ।”

“ਜੇ ਕੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਏਦਾਂ ਈ ਸੋਚਦਾ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪੈਣਾਂ, ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾਂ ਤਾਂ ਬਦਲਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾਂ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲ ਗਏ।”

ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚਮਨ ਲਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵੇਗਾ।

ਚਮਨ ਲਾਲ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕੰਮ ਉਪਰ ਉਸ ਦੀ ਬੈਠਣੀ ਉਠਣੀ ਐਂਜਲਾ ਨਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਐਂਜਲਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਮੋਟੀ ਠੁੱਲੀ ਸਕੌਟਿਸ਼ ਐਂਜਲਾ ਜਦ ਹੱਸਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਾਸਾ ਦੂਰ ਤਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਕਸਰ ਖੰਘਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਦੀਪ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਵਿੱਕੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਐਂਜਲਾ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮੋਹ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਐਂਜਲਾ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਮਾਰਦੀ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰੌਂਦੇ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਦੇਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੱਸਦੇ ਨਾਲ ਹੱਸਣਾ। ਐਂਜਲਾ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਵੀ ਦੀਪ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।...

ਇਕ ਦਿਨ ਵਿੱਕੀ ਭੀੜੀ ਜਿਹੀ ਜੀਨ ਪਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਦੀਪ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ,

“ਇਹ ਕੀ ਓਏ! ...ਇਹ ਕੀ ਚਿਤੜ-ਘੁਟਣੀ ਜਿਹੀ ਪਾਈ ਫਿਰਦੈਂ?”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/97

“ਡੈਡ, ਵੌਹਜ਼ ਰੌਂਗ ਵਿਦ ਦਿਸ?”

“ਕੁੜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਜੀਨ ਪਾ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾਂ ਕਿ ਵੱਟਜ਼ ਰੌਂਗ! ਜਾਹ, ਜਾ ਕੇ ਬਦਲ ਏਹਨੂੰ।”

ਪਤੀ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਸੋਚਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਕਿਧਰੇ ਡਰ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਦੀਪ ਪਿਆਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਬਕਾ ਵੀ ਭਾਰਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿੱਕੀ ਅਗਿਓਂ ਰਿਹਾ ਡਰਾਕਲ ਜਿਹਾ। ਦਬਕਾ ਸਹਿਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਵਿੱਕੀ ਬੇਟੇ, ਮੁੰਡੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਟਰਾਊਜ਼ਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਵੱਡੇ ਆਸਣ ਵਾਲੀ।”

“ਮੌਮ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।”

“ਵੱਡੇ ਆਸਣ ਵਾਲੀ ਟਰਾਊਜ਼ਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਕੰਫਰਟੇਬਲ ਹੁੰਦੀ ਐ, ਸਿਹਤ ਲਈ ਵੀ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਐ।”

ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਆਸਣ ਵਾਲੀ ਜਗਾਹ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਕਰਦੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੀਪ ਹੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿੱਕੀ ਵੀ ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਨਾ ਏਦਾਂ ਬੋਲਿਆ ਕਰੋ, ਮੁੰਡਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਿਲ ਤੇ ਲਾ ਲਊ।”

ਦੀਪ ਪਤਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਕੀ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਵਿੱਕੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਦੋਸਤ ਘਰ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁੰਡੇ ਹਨ। ਦੀਪ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਹਤਵੰਦ ਨਹੀਂ ਜਾਪ ਰਹੀ। ਉਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸੁਫਨਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿੱਕੀ ਆਪਣੀ ਸਪ੍ਰੋਟਸ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸੋਹਣੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮਣ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ ਕਿ ਕਾਰ ਵਿਚ ਵਿੱਕੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਆਪ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਵਿੱਕੀ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਡੈਡ, ਮੈਨੂੰ ਨਵਾਂ ਮੁਬਾਈਲ ਚਾਹੀਦੈ, ਟੱਚ ਸਕਰੀਨ ਵਾਲਾ।”

“ਫੋਨ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ ਪਰ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਐ।”

“ਵੌਹ?”

“ਨਵਾਂ ਫੋਨ ਤਾਂ ਮਿਲੂ ਜੇ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਲੱਭ ਲਵੇਂਗਾ।”

“ਆਏ ਹੋਵ ਵੱਨ।”

“ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਆ।”

“ਯੂ ਮੱਸਟ ਬੀ ਜੋਕਿਨ! ਉਹਦੀ ਫੈਮਿਲੀ ਕੀ ਕਹੂ?”

ਵਿੱਕੀ ਅੱਖਾਂ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੀਪ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/98

ਵਿੱਕੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਵੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਕੰਜਰਾ! ਸਿੱਧਾ ਰਹੀਂ, ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਲਿਆ।”

“ਵੱਟ ਯੂ ਮੀਂ ਡੈਡ?”

“ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ, ਜਾਹ ਜਾ ਕੇ ਹੋਮ ਵਰਕ ਕਰ।”...

ਵਿੱਕੀ ਇਕ ਸਾਲ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਕਹਰਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਲੱਖ ਕਹਿਣ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਅੰਢ-ਸੰਢ ਜਿਹਾ ਖਾ ਕੇ ਢਿੱਡ ਭਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਖਿੱਝਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਦੀਪ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਟੋਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿੱਕੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਉਹ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਜੈੱਲ ਜਿਹਾ ਲਾ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਖੜੇ ਕਰ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਖਿਚਵੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਦਮ ਰੱਖਦਾ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਵੀ ਅਜੀਬ ਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਮਕਾ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਸੀ. ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਵਧੀਆ ਗਰੇਡ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਪਰ ਅਗੇ ਏ ਲੈਵਲ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਸਕੂਲ ਕੁਝ ਦੂਰ ਹੈ। ਦੀਪ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਵਿੱਕੀ ਇਕੱਲਾ ਦੂਰ ਤਕ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧੇਗਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਵੱਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਇਥੇ ਲੋਕਲ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਏਸ਼ੀਅਨ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਾੜ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਐਂਜਲਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸਹੇਲੀ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫਿਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।”

“ਡੀਪ, ਐਵੇਂ ਨਾ ਘਬਰਾ, ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਸ਼ਰਮਾਕਲ ਹੁੰਦੇ ਆ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵਕਤ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਆ।”

“ਪਰ ਹੁਣ ਸਤਾਰਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।”

“ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਜੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਸਹੇਲੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਹਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਗੇਅ ਹੋ ਗਿਆ।”

“ਐਂਜਲਾ, ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਇਦ ਠੀਕ ਐ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਲੈਜ਼ਬੀਅਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਫਿਕਰ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ।”

“ਡੀਪ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਇਹ ਆਜ਼ਾਦ ਦੁਨੀਆਂ ਐਂ, ਲੈਜ਼ਬੀਅਨ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਗੇਅ ਹੋਣਾ ਅਗਲੇ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ ਐ। ਅਗਲੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਐ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤੇ।”

ਦੀਪ ਨੂੰ ਐਂਜਲਾ ਉਪਰ ਵੀ ਗੁੱਸਾ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਲਿੰਗੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੁਰਿਆਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸ ਰਹੀ। ਜਦ ਉਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਮਲਿੰਗੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਰੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕੁੜੀ ਵੀ ਕੋਈ ਸਧਾਰਣ ਕੁੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਡੈਂਟਿਸਟ ਸੀ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਮੰਗੀ ਹੋਈ। ਵਿਆਹ ਵੀ

ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਐਨ ਮੌਕੇ ਤੇ ਆਕੇ ਕੁੜੀ ਨੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਦੀਪ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਮਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ,

“ਇਹੋ ਕਸਰ ਪੈਂਦੀ ਐ ਜਦ ਅਸੀਂ ਨਿਆਣੇ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਜਦ ਉਮਰ ਹੁੰਦੀ ਐ ਤਾਂ ਸੌ ਸੌ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਲਾਈ ਜਾਂਨੇ ਆਂ। ਅਸੀਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਐਂਪਜ਼ੈਂਟ ਸੈਕਸ ਵੱਲ ਵਧਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਹੋਮੋ ਬਣਨ ਵੱਲ ਉਲਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਆ।”

ਚਮਨ ਲਾਲ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਉਹ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਗਿਓਂ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੁੜੀ ਨਹੀਂ।”

“ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਜੰਮਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਡਰਾਈ ਜਾਂਦਾ।”

“ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਈ ਖੋਰੂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ ਓ, ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ ਕਹਿੰਦਾ!”

“ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਖੋਰੂ ਪਾਉਂਨਾ ਕਿ ਕੁਸ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ, ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਚੈਟ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਫੇਸਬੁੱਕ ਤੇ ਵੀ ਇਹਦੇ ਮੁੰਡੇ ਈ ਦੋਸਤ ਆ ਜਦ ਕਿ ਹਾਲੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕੁੜੀਆਂ ਹੋਗੀਆਂ।”

“ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਵਾਲੀ ਹੱਦ ਈ ਲਾਹੀ ਜਾਂਦੇ ਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਪਿਓ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਦੇ।”

ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਆਖਦੀ ਹੈ।...

ਵਿੱਕੀ ਦਾ ਅਠਾਰਵਾਂ ਜਨਮਦਿਨ ਹੈ। ਦੀਪ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਉਦਾਸ ਵੀ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਉਹ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਇਕ ਪੈਂਗ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਵਿੱਕੀ ਪੁੱਤ, ਔਜ ਤੈਨੂੰ ਕਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲ ਗਈ ਐ, ਆਹ ਫੜ ਪੀ।”

“ਨਹੀਂ ਡੈਡ, ਮੈਂ ਬੀਅਰ ਪੀਣੀ ਮੰਗਦਾਂ ਵਿਸਕੀ ਨਹੀਂ।”

ਤੇ ਵਿੱਕੀ ਆਪ ਹੀ ਉੱਠ ਕੇ ਬੀਅਰ ਦਾ ਇਕ ਡੱਬਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚੀਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਦੀਪ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਵਿੱਕੀ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ।”

“ਡੈਡ, ਵਾਏ?”

“ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ।”

“ਡੈਡ, ਇਟਜ਼ ਮਾਏ ਪਰਸਨਲ ਬਿੰਗ।”

“ਲਗਦਿਆ ਪਰਸਨਲ ਦਾ, ਜੇ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮਾਂ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ੂਟ ਕਰ ਦੇਉਂ!”

ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਦੀਪ ਵਿੱਕੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਵਿੱਕੀ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੀਪ ਵਿੱਕੀ

ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਕਰਵੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਰਮ ਪੈਂਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਦੇਖ ਵਿੱਕੀ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਵ ਕਰਦਾ, ਮੇਰੇ ਲਵ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਤੇ ਕੋਈ ਬੁਝ ਲੱਭ ਆਪਣੇ ਲਈ।”

ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿੱਕੀ ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।...

ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਝਗੜੇ ਕਾਰਨ ਤੇ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚ ਕੇ ਦੀਪ ਵਿੱਕੀ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣਾ ਵਤੀਰਾ ਬਦਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਸਤਾਂ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਾਸਾ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਔਰਤ ਪਾਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਮਿੰਟ ਦੇਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਵਿੱਕੀ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੀ ਨਾ ਚਲੇ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਆਸ ਬਚਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਲਗੇ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਏਸ਼ੀਅਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚ ਘਰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਜ਼ੋਰ ਫੜਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਕੀ ਦੀ ਔਰਤ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਐਂਜਲਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

“ਐਂਜਲਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਗੇਅ ਬਣਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਮੇਰਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਮੇਰੀ ਸਿਗਰਟਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਐ।”

“ਪਰ ਡੀਪ, ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੰਗ ਇਹੋ ਹੋਵੇ, ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕੋਈ ਕਰੋਪੀ!”

“ਨਹੀਂ ਐਂਜਲਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਲੋਕ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਬਹੁਤੇ ਗਲਤ ਆਦਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਲੋਕ ਹੀ ਐ, ਇਹ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਜਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਗੈਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਇਸ ਰਾਹੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਆ, ਮੈਂ ਵਿੱਕੀ ਦਾ ਪਿਓ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ, ਕਮੀ ਏਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।”

“ਡੀਪ, ਜੇ ਏਦਾਂ ਸਮਝਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਉਹਦੇ ਲਈ ਕੁੜੀ ਲੱਭ ਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਵੀ ਧੀ-ਪੁੱਤ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਓ।”

“ਐਂਜਲਾ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਹੁਣ ਏਦਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਆਪ ਕੁੜੀ ਲੱਭੇ, ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਾਂ!”

“ਡੀਪ, ਉਹ ਅਠਾਰਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੇ ਉਹਨੇ ਲੱਭਣੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਲੱਭ ਲੈਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਹਿੰਮਤੀ ਨਹੀਂ ਐ।”

“ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਕਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਆਹ ਕੰਮ ਸਿਖਾ।”

ਦੀਪ ਬੇਵਸ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਐਂਜਲਾ ਕੁਝ ਸੋਚਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲਦੀ

ਹੈ,

“ਏਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਇਕ ਹੱਲ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਟੇਡਾ ਐ।”

“ਤੂੰ ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ।”

“ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਕੁੜੀ ਲੱਭ।”

“ਐਂਜਲਾ, ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖਰਚ ਦੇਵਾਂਗਾ ਪਰ ਮੇਰਾ ਏਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਕੋਈ ਤੀਵੀਂ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਾਂ!”

“ਡੀਪ, ਕੁੜੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਲੱਭ ਸਕਾਂ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੇਦ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ।”

“ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਭੇਦ ਰਖਾਂਗਾ।”

“ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁੰਘ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।”

“ਐਂਜਲਾ, ਪਰੋਮਿਸ਼, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਪਰ ਕੁਝ ਕਰ ਪਲੀਜ਼!”

“ਮੇਰੀ ਇਕ ਦੋਸਤ ਐ ਸੂਜੀ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬਰੋਥਲ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਐ, ਸ਼ਾਇਦ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਾਹ ਹੋਣ ਜਾਂ ਵਾਕਫੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਓਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੀ।”...

ਇਕ ਦਿਨ ਐਂਜਲਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਡੀਪ, ਮੇਰੀ ਸੂਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਐ, ਉਹ ਇਕ ਮਾਹਰ ਕੁੜੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।”

“ਐਂਜਲਾ, ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਅਸੀਂ ਅਰੋਜ ਕੀਤਾ ਐ।”

“ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ। ਖਰਚ ਬਾਰੇ ਸੂਜੀ ਕਹਿੰਦੀ ਐ ਕਿ...”

“ਐਂਜਲਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਰੱਖ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹੋਏ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਤੂੰ ਅਗੇ ਆਪੇ ਸੂਜੀ ਨਾਲ ਜਿੱਦਾਂ ਹੁੰਦਾ ਕਰ।”

“ਡੀਪ, ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਸੂਜੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਮਿਲ ਲੈ।”...

‘ਦਾ ਵੋਲਫ’ ਐਕਟਨ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੱਥ ਹੈ। ਦੀਪ ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਹ ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਪੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਥ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਅਕਸਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਸਨੂਕਰ ਖੇਡਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਡਾਟਰ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਗਲਾਸ ਗਲਾਸ ਪੀ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ‘ਦਾ ਵੋਲਫ’ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਗਲਾਸ ਭਰਾ ਕੇ ਇਕ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਆ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਬੀਅਰ ਦਾ ਗਲਾਸ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਨੂਕਰ ਦੀ ਗੇਮ ਲਾਉਣੀ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਔਰਤ ਆ ਖੜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੀਪ ਨੂੰ ਹੈਲੋ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੀਪ ਉਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੰਮੀ ਜਿਹੀ ਔਰਤ ਨੇ ਐਨਕਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਸਤਾਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉੱਚੇ ਕਰਕੇ ਵਾਲ ਵਾਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੀਪ ਵਿੱਕੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਮਾਈ ਸਨ, ਵਿੱਕੀ, ਐਂਡ ਵਿੱਕੀ ਸੀ ਇਜ਼ ਸੂਜੀ, ਮਾਈ ਵਰਕ-ਮੇਟ।”

ਵਿੱਕੀ ਸੂਜੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਵਾਈਨ ਲੈਣ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਸੂਜੀ ਉਸ ਦੀ ਪੱਛਾਣ ਆਪਣੀ ਭਾਂਡੀ ਸਮਾਂਬਾ ਵਜੋਂ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਾਨਚੈਸਟ ਤੋਂ ਉਸ ਕੋਲ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰਹਿਣ ਲਈ ਆਈ ਹੈ। ਵਿੱਕੀ ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਵਾਈਨ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਜੀ ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਯੰਗ ਮੈਨ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਸਮਾਂਬਾ ਨਾਲ ਪੂਲ ਦੀ ਇਕ ਗੇਮ ਲਾ ਲੈਂਦਾ।”

ਵਿੱਕੀ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਸਮਾਂਬਾ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਦੀ ਲੈ ਤੁਰਦੀ ਹੈ। ਸੂਜੀ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਡੀਪ, ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਸਮਾਂਬਾ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਕੁੜੀ ਐ, ਸਭ ਸਮਝਦੀ ਐ, ਵਿੱਕੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇਗੀ।”

“ਸੂਜੀ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਐ।”

“ਡੀਪ, ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਤੇ ਛੱਡ ਦੇ ਸਗੋਂ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੱਸੀ।”

ਕਹਿੰਦੀ ਸੂਜੀ ਹੱਸਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਦੀਪ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸ਼ਰਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ।...

ਵਿੱਕੀ ਤੇ ਸਮਾਂਬਾ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਚਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਂਬਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਆਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਵਿੱਕੀ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਗਿਆ ਰਾਤ ਰਹਿ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਕੁਝ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਦੀਪ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸਮਾਂਬਾ ਬਦਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੁੜੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ ਔਰਤ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣਾ ਹੈ ਜਦ ਆਦਤ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਵਿੱਕੀ ਆਪੇ ਹੀ ਕੋਈ ਸਹੇਲੀ ਲੱਭ ਲਵੇਗਾ। ਵੈਸੇ ਵਿੱਕੀ ਦਾ ਸਮਾਂਬਾ ਨਾਲ ਮੋਹ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਪੂਰੇ ਮੂਡ ਵਿਚ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਵਿਸਕੀ ਦਾ ਪੈਂਗ, ਉਂਗਲਾਂ ਵਿਚ ਐਂਧ ਜਲੀ ਸਿਗਰਟ ਤੇ ਡੈੱਕ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਫਿਲਮੀ ਗਾਣੇ। ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਵਿੱਕੀ ਸਮਾਂਬਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਦੀਪ ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

“ਦੇਖਿਆ, ਏਦਾਂ ਪਾਲਦੀ ਐ ਔਲਾਦ, ਏਦਾਂ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦੈ, ਲੋਕ ਸਾਲੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਸਿਆਣੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਆ ਕਿ ਨਿਆਣੇ ਪਾਲਣੇ ਸੋਨਾ ਧੋਣ ਵਾਂਗੂੰ ਆਂ।”

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਈ ਹੋਈ ਐ, ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਐ ਕਿ ਵਿੱਕੀ ਕਿਤੇ ਏਸ ਗੋਰੀ ਨਾਲ ਈ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਾ ਲਵੇ।”

“ਤੂੰ ਸਿਰ ਹੇਠ ਬਾਂਹ ਦੇ ਕੇ ਸੁੱਤੀ ਰਹਿ, ਸਾਰੀਆਂ ਤੜਾਵਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਐ।”

“ਲੋਕ ਏਦਾਂ ਫਿਰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੀ ਸੋਚਣਗੇ!”

“ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਚਲ ਰਹੀ ਐ।”

ਆਖਦਾ ਦੀਪ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੱਸਦੀ। ਵੈਸੇ ਉਹ ਦੀਪ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੈ। ਪਹਿਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿੱਕੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਪਦੀ ਬਲਕਿ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਉਹ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਸਮਝਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਜਦ ਦੀਪ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਦੀਪ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਦੀਪ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਹੈ ਪਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਹ ਵਿੱਕੀ ਦੀ ਤੌਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਐਂਜਲਾ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਐਂਜਲਾ ਖਿੜਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਡੀਪ, ਤੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਫਿਕਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਨਾ ਐਂ, ਕਿਸੇ ਮਰਦ ਦੀ ਤੌਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮਰਦ ਦਾ ਭਾਰਾ ਪਿੱਛਾ ਹੋਣਾ, ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਅੰਦਰ ਫੀਮੇਲ ਹਾਰਮੋਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਹੋ ਸਕਦੈ।”...

ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

“ਕਿਉਂ ਨਾ ਵਿੱਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੀ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਆਹ ਗੋਰੀਆਂ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰਾਈ ਰੱਖਦੀਆਂ।”

“ਸੋਚ ਲੈ, ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲੈ।”

“ਉਹਨੂੰ ਕੀ ਪੁੱਛਣਾ, ਕੋਈ ਸੁਹਣੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਆਂ।”

“ਫੇਰ ਵੀ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦੈ।”

“ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੰਡੀਆ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਈ ਕੁੜੀ ਪਸੰਦ ਕਰਾ ਆਵਾਂ।”

ਦੀਪ ਪਤਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਹੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ। ਉਹ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ,

“ਏਦਾਂ ਕਰ, ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਈ ਅਗਲੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਵੋ, ਇਹਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਬਿਨਾਂ ਕੁਸ਼ ਨਾ ਕਰੀਂ ਪਰ ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਧਾ ਨਾ ਪੁੱਛੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰੀਂ, ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦੇਵੀਂ।”...

ਡੈੱਕ ਤੇ ਗਾਣੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਸਕੀ ਦਾ ਪੈਂਗ ਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਗਰਟ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਦੀਪ ਦਾ ਮਨ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਦਿਨ ਤਾਂ ਕੰਮ ਤੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ ਗੁਜ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਇਕੱਲ ਉਸ

ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਦਰਾਂ ਤੇ ਵਿੱਕੀ ਕਈ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇੰਡੀਆ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ।
ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਜੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਹੈ,

“ਕੀ ਹਾਲ ਐ ਸੂਜੀ ਡਾਰਲਿੰਗ?”

“ਠੀਕ ਐ ਡੀਪ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿੱਕੀ ਤਾਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਗਿਆ
ਹੋਇਐ।”

“ਹਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਤੇ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਵਾਂ।”

“ਭੇਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ?”

“ਕੀ ਚਾਰਜ ਕਰੇਂਗੀ?”

“ਡੀਪ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਗਾਹਕ ਥੋੜ੍ਹੇ ਐਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਦੋਸਤ ਐਂ, ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦੇਵੀਂ।”

“ਠੀਕ ਐ, ਭੇਜ ਦੇ ਕੋਈ ਰੂਹ ਵਾਲੀ, ...ਧਿਆਨ ਰੱਖੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ
ਚੱਲੇ।”

“ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਡੀਪ, ਸਾਡੇ ਪੰਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਹੱਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ
ਚਲਦਾ ਕਿ ਦੂਜਾ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।”

ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਘੰਟੀ ਵਜਦੀ ਹੈ। ਉੱਚੀ ਜਿਹੀ ਸਕੱਰਟ ਵਾਲੀ ਇਕ ਔਰਤ
ਬਾਹਰ ਖੜੀ ਹੈ। ਦੀਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਲੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਦੀਪ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦਾ
ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਦਰ ਲੌਂਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੋਟ ਉਤਾਰ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ
ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੀਪ ਵੱਲ ਹੱਥ ਵਧਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

“ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਮੈਰੀ।”

“ਮੈਂ ਡੀਪ, ਕੀ ਲਵੇਂਗੀ, ਵਿਸਕੀ, ਬਰਾਂਡੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ?”

ਮੈਰੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਦੀਪ ਦਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵੀ ਹੈ ਤੇ
ਉਸ ਦੀ ਮੁਸਕਾਹਟ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲਦਾਰ ਔਰਤ ਹੈ। ਮੈਰੀ ਆਖਦੀ ਹੈ,

“ਵੇਦਕਾ ਲਵਾਂਗੀ ਜੂਸ ਨਾਲ।”

ਦੀਪ ਉਸ ਲਈ ਡਰਿੰਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਕ ਸਿਗਰਟ ਆਪ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਇਕ ਮੈਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਲਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਰੀ ਕਸ਼ ਲੈਂਦੀ ਲੌਂਜ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ
ਇਕ ਦਮ ਕਹਿ ਉੱਠਦੀ ਹੈ,

“ਵਿੱਕੀ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਐ?”

“ਤੂੰ ਜਾਣਦੀ ਐਂ ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ?”

“ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ...ਜੇ ਸਮਾਂ ਬੱਕੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਕਲੀ ਲਿੰਗ ਵਾਲੀ ਬੈੱਲਟ ਮੈਨੂੰ
ਹੀ ਬੰਨਣੀ ਪੈਂਦੀ ਐ।”

ਕਲਿੱਫ

ਕਲਿੱਫ; ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਪਹਾੜੀ ਤਕ ਦੀ ਡੂੰਘਾਣ ਜਾਂ ਸਿੱਧੀ ਕੰਧ ਵਾਂਗ
ਉਤਰਦੀ ਢਲਾਨ ਪਰ ਜਿਸ ਕਲਿੱਫ ਦੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਹੋਰ
ਉਚਾਈ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੱਸ ਦੂਰ ਤਕ ਖਿਲਰਿਆ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਲਿੱਫ ਹੈ
ਵੀ ਸੋ ਫੁੱਟ ਡੂੰਘਾ। ਕਲਿੱਫ ਦੀ ਅੱਸੀ ਤੋਂ ਖਿਸਕੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੋ ਫੁੱਟ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗੇ ਨਹੀਂ। ਸੋ
ਫੁੱਟ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗ ਕੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸੌਦਾਈਆਂ ਨੂੰ
ਕਲਿੱਫਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕ ਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦੰਦੀ 'ਤੇ ਜੀਣਾ
ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੰਦੀ 'ਤੇ ਜੀਣ ਵਿਚ ਜੇ ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਜ਼ਾ ਵੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਕਲਿੱਫ ਦੀ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਹ ਕਾਉਂਟੀ ਡੈਵਨ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ,
ਪੈਨਯੈਂਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਡੈਵਨ ਕਾਉਂਟੀ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਕਲਿੱਫਾਂ ਨਾਲ
ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਕਲਿੱਫ ਹਨ ਭਾਵ ਕਿ ਇਹ ਆਮ
ਬੀਚਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਿਥੇ ਧਰਤੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਇਕ ਕੰਧ ਜਿਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ
ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਇਕ ਕਲਿੱਫ ਤੇ ਮੇਰਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ
ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਅਜਿਹੇ ਕਲਿੱਫ ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਿ ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਕੁ
ਹਿਲਿਆ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਡਿਗਾਗਾਂ, ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਫਾੜਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ,
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗ ਕੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਚਣ ਵਾਲਾ। ਇਥੇ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਡਰ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਮੰਨਤ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ
ਕਲਿੱਫ ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਲਮਕਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲਗਦਾ ਤੇ ਉਹ ਨਾਲ
ਝੂਮਣ ਲਗਦੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਹੱਸਦੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹਾਸਾ ਕੱਚ ਦੇ ਗਲਾਸਾਂ
ਵਾਂਗ ਟੁਣਕਦਾ ਦੂਰ ਤਕ ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਖਿਲਾਰਨ ਲਗਦਾ। ਵਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ
ਚਲਦਾ। ਹਨੇਰਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਗੁਆਚੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਹ
ਸਾਰਾ ਹੀ ਟੂਰਿਸਟ ਏਰੀਆ ਸੀ। ਪੈਨਯੈਂਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਿਊਟੀ ਸਪੋਟ ਕਹਿਲਾਇਆ
ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਟੂਰਿਸਟ ਏਰੀਆ ਪਰ ਜਿਥੇ ਕੁ ਅਸੀਂ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਸਾਂ ਇਧਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੀ
ਆਉਂਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਨਾਲ ਸੈਰ ਕਰਨ ਨਿਕਲਦਾ, ਕਲਿੱਫ ਤੋਂ ਕੁਝ

ਫੁੱਟ ਦੂਰ ਪੈਂਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਹੀ ਚਲਦਾ ਜਾਂਦਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਵੇਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲਾ ਸਾਨੂੰ ਪਾਗਲ ਵੀ ਆਖਦਾ ਹੋਵੇ।

ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਕਸਮਾਊਬ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਕਲਿੱਫਾਂ 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਗਾਹ ਬਾਬ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਥਾਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਰਗੀ ਰੁਮਾਂਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਲਿੱਫ ਵੀ ਘੱਟ ਉੱਚੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਤਦ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਜਦ ਵਕਤ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਪੈਨਯੋਸ ਹੀ ਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਹੋਰ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਹੀ ਲੈਂਡਜ਼ ਐਂਡ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦਾ ਅੰਤ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਤਕ ਫੈਲਿਆ ਸਮੁੰਦਰ। ਕਲਿੱਫ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਦੂਰ ਤਕ ਨੀਲਤਣ ਖਿਲਾਰਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇਖਣਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਾਂ ਡੁੱਬਦਾ ਸੂਰਜ ਦੇਖਣਾ। ਡੁੱਬਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਲਹੂ ਰੰਗਾ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਾਲੇ ਫਿਰਨ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਉਪਰ ਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਦਿੱਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦੂਰ ਕਿਧਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਹੀ ਚੇਤਾ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਕਿ ਇਥੇ ਸੌ ਫੁੱਟ ਡੂੰਘੀ ਖਾਈ ਹੈ। ਗਤ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣ ਲਗਦੀ ਤਾਂ ਮੰਨਤ ਹੱਥ ਫੜਦੀ ਮੈਨੂੰ ਆਖਦੀ, “ਜੀ, ਉਠੋ ਚੱਲੀਏ, ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਪੱਥ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹਿਲਣਾ, ਸੌਣਾ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਐ!”

ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਾ ਉੱਠ ਖੜਦਾ ਤੇ ਹੌਲੇ ਜਿਹੇ ਆਖਦਾ,
“ਆਪਾਂ ਛੁੱਟੀਆਂ 'ਤੇ ਆਏ ਆਂ ਕਿ ਸੌਣ ਆਏ ਆਂ!”

ਮੰਨਤ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਦੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ। ਹੁਣ ਤਕ ਕੁਝ ਠੰਡ ਵੀ ਉਤਰ ਆਈ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨੂੰ ਵੜ ਕੇ ਤੁਰਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਲਗਦੀ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰੇ ਕਪੜੇ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਧੁੱਪ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਕਲਿੱਫ ਵੱਲ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ। ਜੇਕਰ ਸਮੁੰਦਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਕਲਿੱਫ ਦੇ ਐਨ ਹੇਠ ਚਟਾਨ ਵਿਚ ਇਵੇਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਹਾਥੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੂਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਹੇਠਾਂ ਚਿੱਕੜ ਹੀ ਚਿੱਕੜ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਬਣੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਾਤਰੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਹਲੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਤੇ ਖਰ ਮਸਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣ; ਵਿਗਾੜ ਲੈ ਸਾਡਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਨਾ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਗਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਘੁਰਨੇ ਵਿਚ ਵੜਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਾਣੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕਈ ਸਾਲ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੰਦੀ ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿਲਸਿਲਾ। ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਮਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਸਹਿਮ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ। ਇਥੇ ਮੰਨਤ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਦਿੰਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤੇ ਦੂਰ ਬੈਠੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਸਹਿਮ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਿਸ ਕੋਲ ਮੈਂ ਕਈ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਇਥੇ ਪੁੱਜਿਆ ਹੁੰਦਾ।...

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/107

ਮੰਨਤ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਤਾਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਮੰਨਤ ਕਦੋਂ ਬਣੀ ਇਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੰਨਤ ਹੀ ਸੀ। ਲੰਮਾਂ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਭਾਰੀ ਸਰੀਰ, ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਬੁਲ੍ਹ, ਮੁਸ਼ਕੀ ਰੰਗ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ। ਅੱਖਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਹੋਣ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੀ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਵੇਂ ਹੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਅਸਲੀ ਹਾਸਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ।...

ਇਕ ਵਾਰ ਇੰਡੀਆ ਗਿਆਂ, ਇਕ ਦਿਨ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਔਰਤ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਸੁੱਖ ਫੁੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਲੋੜਕਾਰ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਵੇਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪੁੰਝਦੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ,

“ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਕਿਸਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੇਚ ਕੇ ਕੁੜੀ ਵਿਆਹੀ ਸੀ, ਧੋਲਾ ਧੋਲਾ ਜੋ ਵੀ ਕੋਲ ਸੀ ਖਰਚ ਦਿੱਤਾ, ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਿਹਦੇ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਨਾ ਫੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੀ ਸਕੀ ਭੈਣ ਨੇ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਕੁੜੀ ਵੱਲੋਂ ਕੰਡ ਕਰ ਗਈ।”

ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਔਰਤ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗੀ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਮੁਖਤਬ ਹੁੰਦੀ ਬੋਲੀ,

“ਕਾਕਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਆਸ ਰੱਖ ਕੇ ਆਈ ਆਂ, ਨਿਰਾਸ਼ ਨਾ ਕਰਿਓ।”

ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰੇ ਮੰਗਣੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਉਹ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਮੇਰੀ ਧੀ, ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਧੀ ਬਹੁਤ ਮੁਸੀਬਤ 'ਚ ਐ, ਰੱਬ ਕਰਕੇ ਓਹਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰੋ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਧਿਰ ਬਣ ਕੇ ਖੜੋਵੋ, ਵਲੈਤ 'ਚ 'ਕੱਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਓਹ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਦੇ ਰਹੇ ਆ ਮੇਰੀ ਫੁਲਾਂ ਵਾਗੂੰ ਪਾਲੀ ਧੀ ਨੂੰ।”

“ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਧੀ?”

“ਤੁਹਾਡੀ ਵਲੈਤ 'ਚ ਈ ਆ।”

“ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ?”

“ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਆਹ 'ਡਰੈਸ ਹੈਗਾ।”

ਉਹਨੇ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ। ਜਿਸ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ; ਕੇਵਲ ਰਾਮ, 12 ਮੈਨਰ ਸਟਰੀਟ, ਬਾਬ। ਬਾਬ ਸ਼ਹਿਰ ਦੱਖਣੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਜਮਾਨੇ ਦੇ ਗੁਸਲਖਾਨਿਆਂ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਇਥੇ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਚਸ਼ਮਾ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਕਦੇ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਤੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਨੋਟ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਔਰਤ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਦੁਖੜਾ ਲੈ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਦੇ ਸੱਸ ਸੁਹਰਾ ਤੇ ਪਤੀ ਉਸ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/108

ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਬਹੁਤੀ ਸੁਹਣੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਹਣੇ ਸਹਿਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਆਹ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹੋ ਕਹਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਜਬਰਦਸਤੀ ਕਰਦੇ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਕੁੜੀ ਮੰਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਰਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਚਲੇ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਤਕ ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਕਈ ਚਕਰ ਮਾਰ ਗਈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹੱਥ ਦੇਣ ਲਈ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਇਕ ਬੈਗ ਵੀ ਲੈ ਆਈ। ਮੈਂ ਬਥੇਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣੀ ਤੇ ਬੈਗ ਰੱਖ ਕੇ ਚਲੇ ਗਈ।

ਵਾਪਸ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਬੈਗ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾ ਗਿਆ। ਪਤਨੀ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਬੈਗ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਦਿੱਸਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਮੁਬਾਈਲ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ। ਫੋਨ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਸੀ। ਉਸੇ ਔਰਤ ਦਾ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਬੈਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਕਾਕਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਉਡੀਕਦੀ ਪਈ ਸੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ ਓਪਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਫੋਨ ਦਾ ਈ ਬਹੁਤ ਆਸਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਨੰਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰ ਲਵੇ।”

ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆਂਦਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਨੰਬਰ ‘ਤੇ ਫੋਨ ਘੁੰਮਾਇਆ। ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੀ ਜਿਹੀ ਔਰਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਜੀ, ਮੈਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਪਿੰਡੋਂ ਆਂ ਤੇ ਇਥੇ ਲੰਡਨ ਰਹਿੰਨਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਹਦੀਆਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ ਪਈਆਂ।”

ਸਿਆਣੀ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਸੇ ਨਿੱਘ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲਗੀ ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਲਗੀ। ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੁੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਵਜ਼ਨ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ,

“ਅਸੀਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਆ ਦੱਸ ਕਦੋਂ ਆਈਏ?”

ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਝਿਜਕੀ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਦੇ ਦਿਓ, ਅਸੀਂ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗੇ।”

ਮੈਂ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਫੋਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੀਚੈ ਮੰਨਤ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਭਾਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ਆਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲੇ ਪੜ੍ਹਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਰ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵੀ ਗਈ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੰਮੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸੂਟ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਡੀਕੀ ਜਾਨੀ ਆਂ।”

“ਮੈਂ ਅੱਜ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਤੇਰੀ ਸੌਂ ਸੀ।”

“ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ ਪਰ ਏਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ...ਭਾਜੀ, ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਆ ਮੈਨੂੰ, ...ਮੇਰੇ ਹਸਬੈਂਡ ਨੇ ਹੋਰ ਔਰਤ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਆ, ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਘਰ ਨਹੀਂ ਵੜਿਆ ਤੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਨੌਕਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦੇ ਆ, ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਆ। ਉਪਰੋਂ ਦਬਕਾ ਝਿੜਕ ਵਾਧੂ ਦੀ।”

ਦੱਸਦੀ ਮੰਨਤ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੈਂ ਮਿਲਣ ਆਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਮੰਨਤ ਦੇ ਸੁਹਰੇ ਘਰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹ ਕੋਈ ਲੜ ਸਿਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੜਾ ਰਹੇ। ਮੰਨਤ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਫੋਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਵਾਂਗਾ। ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਰੂਪੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ,

“ਚਲ ਬਾਬ ਚਲੀਏ ਤੇ ਆਹ ਬੈਗ ਦੇ ਆਈਏ।”

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ, ਨਿਆਣੇ ਵੀ ਲੰਮੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਸਿੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਆ, ਤੁਸੀਂ ਈ ਜਾ ਆਵੋ।”

ਰੂਪੀ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਿਮਾਰ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਤਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਬ ਦਾ ਰਾਹ ਡੇਢ ਕੁ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਕੱਲਾ ਮੈਂ ਬੋਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਕੋਈ ਸਾਬ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਔਖੇ ਸੌਖੇ ਕਾਰ ਐਮ ਫੋਰ ਤੇ ਪਾ ਹੀ ਲਈ। ਬਾਬ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦਖਲ ਦੇਵਾਂ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਹੋਣੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਖਲ ਨਾਲ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਸਗੋਂ ਗੱਲ ਵਿਗੜ ਹੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੰਨਤ ਦੇ ਕਪੜੇ ਫੜਾ ਕੇ ਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਹੌਂਸਲੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜਾ। ਉਸੇ ਸਿਆਣੀ ਉਮਰ ਦੀ ਔਰਤ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦੱਸਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਮੰਨਤ ਖੜੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਮੜੰਗਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵਰਗਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੱਛਾਣਨ ਵਿਚ ਦਿਕਤ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਮੰਨਤ ਭੱਜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਗੱਲ ਲਗ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੋਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਤਰਸ ਵੀ ਆਇਆ ਤੇ ਚੰਗਾ ਵੀ ਲਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਮੋਢਾ ਥਾਪੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ,

“ਕੁੜੀਏ, ਹੌਂਸਲਾ ਰੱਖ, ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ।”

ਉਸ ਦੀ ਸੌਂਸ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਫਰੰਟ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਔਰਤ ਸ਼ਾਇਦ ਮੂੰਹ ਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ। ਮੂੰਹ ਜ਼ੋਰ ਔਰਤਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਫਰੰਟਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸੈਟੀ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਮੰਨਤ ਦਾ ਰੋਣਾ ਹਾਲੇ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝੀ ਬੈਠੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਧੋ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੌਂਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੋਵਾਂਗਾ ਤੇ ਉਹ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਲਗ ਪਈ। ਉਹ ਮੰਨਤ ਦੇ

ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੀ ਬੋਲੀ,

“ਧੀਏ, ਹੋਸਲਾ ਕਰ, ਸਾਡਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਐ, ਜੇ ਉਹ ਬਦਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਤੇ ਤੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਦੋਸ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਆਂ, ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਧੀ ਦੀ ਮਾਂ ਵਾਂ ਤੇ ਚਾਹੁੰਨੀ ਆਂ ਕਿ ਸਭ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਸੁਖੀ ਵਸਣ। ਤੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਧੀ ਈ ਐਂ, ਮੈਂ ਸਦਾ ਈ ਤੇਰਾ ਸੁਖ ਮੰਗਦੀ ਆਂ।”

ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਬੁੱਢੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲਈਆਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਮੁੰਡਾ ਘਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ?”

“ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ! ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਪੂਰਾ ਸਾਲ, ਨਿਖਸਮੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਿਆਂ, ...ਮੈਂ ਮਾਂ ਆਂ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਵੀ ਤਾਂ ਢਿੱਡ ਹਿਲਦੈ!”

ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਔਰਤ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈ। ਮੰਨਤ ਵੀ ਚੁੰਨੀ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਦੇਈ ਡੁਸਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੱਸ ਫਿਰ ਬੋਲੀ,

“ਸਾਨੂੰ ਕਿਤੇ ਇਹਦਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਨਹੀਂ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਏਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਮੰਨਦੇ ਆਂ, ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਏਹਨੂੰ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐ ਪੁੱਛ ਲਵੋ।”

“ਤੁਹਾਡਾ ਮੁੰਡਾ ਕਦੋਂ ਕੁ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?”

“ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਜੀ ਪਤਾ ਈ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ।”

ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਔਰਤ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਝਿਜਕ ਵੀ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਕਿਹਾ,

“ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜੇਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਾਂ?”

ਸੱਸ ਉੱਠੀ ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਗਈ। ਇਕ ਬੁੱਢਾ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵਲਾਂ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੁੱਕੀ, ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਹੁੱਕੀ ਜ਼ਰੂਰ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਬੋਲਣ ਲਗਿਆ,

“ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਿਦਾਂ ਕਹੋਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਆਂ, ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਓਸ ਕੰਜਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਕੀ ਕਰੀਏ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਸਿਆਣੇ ਓਂ।”

“ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਬਾਹਰ ਔਰਤ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਐ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵਿਆਹ ਈ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ?”

“ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਰੱਬ ਦੀ ਸੋਹ, ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ।”

ਉਸ ਨੇ ਵਿਚਾਰਾ ਜਿਹਾ ਬਣਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਂ ਤੇ ਕਿਹਾ,

“ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਾ ਸਮਝਿਓ ਕਿ ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ।”

“ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਓ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆਂ ਤੇ ਧੀਆਂ ਤਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/111

ਮੰਨਤ ਦੀ ਸੱਸ ਵੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਓਹਲੇ ਖੜੀ ਸੁਣ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਅੰਦਰ ਆ ਗਈ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜਦੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਸਿਆਣੇ ਓ, ਦੱਸੋ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇਗਾ ਕਿ ਉਹਦਾ ਨੂੰਹ-ਪੁੱਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸੁਖੀ ਵਸਣ ਪਰ ਜਦ ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ ਵਰਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੈ, ਜਿੱਦਣ ਦਾ ਉਹ ਗਿਆ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਿਹੜੀ ਪੂਰੀ ਝਪਕੀ ਲੈ ਕੇ ਦੇਖੀ ਆ।”

ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਉਹ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਗੁੱਸਾ ਕੁਝ ਘਟ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਆਖਣ ਲਗਿਆ,

“ਹੁਣ ਏਹਦਾ ਹੱਲ ਕੀ ਐ? ਕੀ ਇਹ ਕੁੜੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਈ ਏਦਾਂ ਬੈਠੀ ਰਹੂ?”

“ਤੁਸੀਂ ਜਿਦਾਂ ਕਹੋਂ ਅਸੀਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।”

“ਤੁਸੀਂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਓ, ਜਿਸ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਐ ਉਹਨੂੰ ਨਿਭਾਓ, ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਸਮਝਦੇ ਓ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਵਸਦੀ ਕਰੋ।”

“ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਸਾਡਾ ਰੱਬ ਜਾਣਦੈ ਅਸੀਂ ਹਰ ਵਾਰ ਲਾ ਚੁੱਕੇ ਆਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹੇ ਆ ਜਾਊ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਆਂ ਕਿ ਧੀਏ ਸਬਰ ਰੱਖ।”

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਨਿਮਾਣੇ ਜਿਹੇ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹੋਰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁੱਝ ਰਹੀ। ਔਰਤ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉੱਠ ਗਈ ਤੇ ਮਗਰੇ ਹੀ ਬਿਜ਼ਰਗ ਵੀ ਉੱਠ ਖੜਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇ ਮੰਨਤ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਚੱਲ ਕੁੜੀਏ, ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰ ਹੁਣ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਵੀ ਹਾਲਾਤ ਹੈਗੇ, ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ।”

“ਭਾਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਈ ਰਹੀ ਆਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਟੰਗਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।”

“ਤੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਮੁੜ ਆਊ?”

“ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਦੀ ਇਕੋ ਸਲਾਹ ਐ।”

“ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੰਡਨ ਚੱਲ, ਜਿੱਦਣ ਮੁੰਡਾ ਮੁੜ ਆਊ ਤੂੰ ਵੀ ਆ ਜਾਵੀਂ।”

“ਮੇਰੀ ਜੋਬ ਐ।”

“ਜੋਬ ਓਥੇ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਊ।”

“ਨਹੀਂ ਭਾਜੀ, ਏਥੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੋਬ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ, ਪੈਸੇ ਵੀ ਚੰਗੇ, ਲੰਡਨ ਗਈ ਨੂੰ ਏਦਾਂ ਦੀ ਜੋਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ।”

“ਫੇਰ ਕੀ ਚਾਹੁੰਨੀ ਐ?”

“ਭਾਜੀ, ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਏਥੇ ਵੀ ਏਹ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਬੱਸ ਨੌਕਰਾਣੀ ਸਮਝਦੇ ਆ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਤੀਆਂ-ਨੱਤੀਆਂ!”

“ਮੰਨਤ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਲਾਹ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ, ਏਹਦੇ ਤੋਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/112

ਤਲਾਕ ਲੈ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਆਹ ਕਰਾ।”

“ਭਾਜੀ, ਕੀ ਇਹ ਹੱਥ ਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਜਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਐ! ..ਤਲਾਕ ਤੇ ਫੇਰ ਵਿਆਹ, ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਲਗਦੇ ਆ। ਨਾਲੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤਲਾਕ ਲਵਾਂ।”

“ਫੇਰ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਆ?”

“ਮੁਫਤ ਦੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਤਨਖਾਹ।”

ਕਹਿੰਦੀ ਮੰਨਤ ਹੱਸਣ ਲਗੀ। ਕੁਝ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਏਦਾਂ ਕਰ, ਤੂੰ ਅਲੱਗ ਹੋ ਜਾ। ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਜੋਬ ਤਾਂ ਹੈ ਈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਮਰਾ ਲਭ।”

“ਫਿਰ?”

“ਫਿਰ ਕੀ, ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ, ਅਲੱਗ ਹੋਏਗੀ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਨੀਂਦੇ ਸੌਂਵੇਗੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਨੀਂਦੇ ਉੱਠੇਗੀ।”

“ਭਾਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ।”

“ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਕੀ ਤੈਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ, ਦੇਖ ਸਹੀ ਤੂੰ! ਜਦ ਕਮਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਵੀਂ, ਮੈਂ ਆ ਕੇ ਏਹਨਾਂ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦਵਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵਾਂ।”

ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਮੰਨਤ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹਿਣ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਵਿਕਲਪ ਰੱਖੇ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੁਝੀ ਨੂੰ ਵਸਾਓ ਤੇ ਜਾਂ ਤਲਾਕ ਕਰਾਓ। ਉਹ ਮੰਨਤ ਦਾ ਤਲਾਕ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਅਪਲਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਤਲਾਕ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੇ ਤਲਾਕ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੰਨਤ ਏਨੀ ਲੁਭਾਵੀਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਾਲੀ ਕੁਝੀ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਹੀ। ਇਹ ਕੁਝੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਇਕ ਗੋਡਾ ਬਾਥ ਲਗਣ ਲਗਿਆ। ਮੰਨਤ ਦੇ ਤਲਾਕ ਦਾ ਕੇਸ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਫਲੈਟ ਦਵਾਉਣ ਵਿਚ ਰੁਝ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਾਥ ਵਿਚ ਹੀ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੰਨਤ ਵਿਚ ਉਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣ ਗਿਆ ਜੋ ਅੱਜ ਹੈ।...

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ, ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ, ਮੇਰਾ ਘਰ; ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁਹਾਵਣੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦਾ ਹੈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ। ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਇਕ ਸੁਫਨਾ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪੈਰ ਫਿਸਲਿਆ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਗਾਇਬ। ਪਤਨੀ ਇਕ ਵਾਰ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੀ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਨਹੀਂ, ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇਹੋ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਰੀਕ ਜਿਹਾ ਝੂਠ ਬੋਲ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਰਾਹ ਤੇ ਮੈਂ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੰਨਤ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਨਾ। ਮੰਨਤ ਸਹਾਰੇ ਮੈਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/113

ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ। ..ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੰਨਤ ਵਿਚਕਾਰ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫਰਕ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤਦਾਰ ਬੰਦਾ ਸਾਂ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਰਕਲ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ, ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਣਗੇ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਲਗਦੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਫਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਆਉਂਦੇ। ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੇ ਮੰਨਤ ਕਲਿੱਫ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ। ਡਿਗਦੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਟਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਅੰਤ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਜਾਂਦਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੁੜ ਮੰਨਤ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਮਨ ਵਿਚ ਉੱਠਦੇ-ਮੁੜਦੇ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਬੋਝੂਚਿਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੰਦੀ ਤੇ ਜੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਖਿਆਲ ਫੁਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਦੰਦੀ ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰਨੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਬਚਦੀ ਸੀ; ਮੰਨਤ, ਇਕ ਖੁਸ਼ਬੂ।...

ਮੰਨਤ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਰੂਪੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹਵਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਬਿਤਾਉਣਾ ਵਰਦਾਨ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਥ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਰੂਪੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਇੰਡੀਆ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਹੁਣ ਆਪ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਭੇਜਦਾ। ਬੋਝੂਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਨ ਲਗਦਾ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਗੁਨਾਹ ਭਾਵਨਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਫੈਲਣ ਵੀ ਲਗਦੀ। ਰੂਪੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਸਾਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਆਹ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਵੇਂ ਕਰਨਾ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਧੋਖਾ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਮੰਨਤ ਕੋਲੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਨਾਹ ਭਾਵਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੀ। ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸੇ ਭਾਵਨਾ ਹੇਠ ਰੂਪੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਮੋਹ ਦਿਖਾਉਣ ਲਗਦਾ। ਫਿਰ ਜਦ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਇਹੋ ਗੁਨਾਹ ਭਾਵਨਾ ਮਨ ਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਕਾਰ ਚੌਥੇ ਮੋਟਰ ਵੇਅ 'ਤੇ ਚੜਦੀ ਤਾਂ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਨਸ਼ਾ ਚੜਨ ਲਗਦਾ, ਮੰਨਤ ਦਾ ਨਸ਼ਾ।...

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮੰਨਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ,

“ਦੇਖ, ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਤਲਾਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈ ਹੁਣ।”

“ਜੀ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਖ ਜੀਣਾ!”

ਫਿਰ ਉਹ ਇਸੇ ਤੁਕ ਦਾ ਗੀਤ ਬਣਾ ਕੇ ਗਾਉਣ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ,

“ਨਹੀਂ ਮੰਨਤ, ਮੇਰਾ ਇਕ ਘਰ ਐ, ਬੱਚੇ, ਬੀਵੀ...।”

“ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਦਿੱਸਦਾ ਐ ਤੇ ਨਾਲ ਈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦਿੱਸਦੇ ਓ, ਇਸੇ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੀ ਆਂ, ਦੂਰੋਂ ਈ ਸਹੀ, ਬੱਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਜੀ ਲੈਣਾਂ ਉਮਰ ਭਰ।”

ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਸੁਦਾਅ ਸੀ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਵੀ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/114

ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਲਗਿਆ। ਦੋ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਇੰਡੀਆ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰੀਖ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਓ ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਵਾਰ ਹੀ ਮੰਨਤ ਖਾਲੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ। ਕਈ ਸਾਲ ਇਵੇਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਮੰਨਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਸਾਂ ਕਿ ਰੂਪੀ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ। ਜੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਭਿਆਨਕ ਹੁੰਦਾ। ਰੂਪੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਸੀ, ਆਰ-ਪਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਮੈਂ ਮੰਨਤ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕੇ ਲੱਭੇ ਪਰ ਅਸਫਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਧੁਰ ਤਕ ਉਤਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਝਟਕਾ ਜਿਹਾ ਲਗਿਆ ਤੇ ਕਲਿੱਫ ਦੀ ਅੱਸੀ ਮੇਰੇ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ, ਅਗੇ ਜੋ ਹੋਇਆ ਕੁਝ ਯਾਦ ਨਹੀਂ।...

ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਘਰ ਕਾਫੀ ਸਾਰੇ ਮਹਿਮਾਨ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਰੂਪੀ ਹਸਤਪਾਲ ਪਈ ਸੀ। ਹਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪਤਰਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਘਰ ਆ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਕੰਮ ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ। ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਰੋਟੀ ਕੌਣ ਬਣਾਏਗਾ, ਸਫਾਈ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਵੇਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਸਰ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਰੂਪੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ,

“ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵੱਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਹੈ ਨਾ ਮੰਨਤ, ਜਿਹੜੀ ਬਾਬ ਰਹਿੰਦੀ ਐ, ਉਹਨੂੰ ਕਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਵਕਤ ਟਪਾ ਜਾਵੇ?”

ਰੂਪੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਬਿਸਤਰ 'ਤੇ ਪਈ ਪਈ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਹਿੰਮਤ ਆ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਬੁਲ੍ਹ ਫਰਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਸਨ। ਉਹ ਕੰਬਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲੀ,

“ਖਬਰਦਾਰ ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਤਾਂ, ..ਮੈਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦਿਓ ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੂੰ, ..ਦੱਸੂੰ ਕਿਹੜੇ ਭਾਅ ਵਿਕਦੀ ਐ, ..ਮੇਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਬਾਬ ਜਾਂਦੇ ਓ!”

ਚਿੱਪੀ

ਮੇਰਾ ਭਾਈਆ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਾਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਭਾਈਏ ਦਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਅਟਾਲ ਸੀ। ਜੱਟ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਰੋਧਾਰ। ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮਾਜਕ ਰੁਤਬੇ ਉਪਰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿਉਂ ਕਿ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹੀ ਪਰ ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਨ ਜੋ ਭਾਈਏ ਦੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨਾਲ ਖਫਾ ਸਨ ਪਰ ਭਾਈਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਪਹਾੜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੱਕੜ ਦੇ ਭਰੇ ਗੱਡੇ ਆਉਂਦੇ, ਭਾਈਏ ਦੇ ਅਟਾਲ ਵਿਚ ਖਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ। ਭਾਈਆ ਦੁੱਗਣੇ ਭਾਅ ਵੇਚੀ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਖੜੇ ਦਰਖਤ ਵੀ ਖਰੀਦਦਾ। ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਾਉਂਦਾ, ਪੇਪਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਜਿਹਾ ਲਾਉਂਦਾ, ਦਰਖਤ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਖਿਲਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਤੇ ਦਰਖਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾ ਦਿੰਦਾ। ਦਰਖਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੁਝ ਏਧਰ ਓਧਰ ਕਰਕੇ ਸਾਈ ਫੜ ਲੈਂਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਮੁਹਰੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ। ਕਈ ਲੋੜਕਾਰ ਆਪਣਾ ਦਰਖਤ ਵੇਚਣ ਲਈ ਭਾਈਏ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਫਿਰਦੇ। ਉਹ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸਾਈ ਫੜ ਲੈਂਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਸੜਕਾਂ ਜਾਂ ਨਹਿਰੀ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਵੀ। ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਰਖਤ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਕਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਭਾਈਏ ਨੇ ਇਹ ਲੈਣੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਨਿੱਜੀ ਦਰਖਤ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਵੇ, ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ,

“ਇਹ ਕਿੱਕਰ ਅੱਠ ਹੱਥ ਲੰਮੀ ਆਂ ਤੇ ਜੱਫੀ ਭਰ ਮੋਟੀ, ਚਾਰ ਸ਼ਤੀਰੀਆਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ। ...ਐਸ ਟਾਹਲੀ 'ਚੋਂ ਵੀਹ ਫੱਟੇ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਕਲ ਆਉਣਗੇ। ...ਐਸ ਨਿੰਮ 'ਚੋਂ ਸੌ ਬਾਲਾ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ...ਆਹ ਦੇਖ ਪੰਜ ਹਲਸਾਂ, ਐਸ ਕਿੱਕਰ 'ਚੋਂ ਕਈ ਚੜ੍ਹ ਨਿਕਲ ਆਉਣੇ ਆਂ।”

ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਦਾ ਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਭਾਈਆ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੁੱਲ ਉਸ ਦਰਖਤ ਦਾ ਪਾਉਂਦਾ।

ਦਰਖਤ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਈਏ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਾਕਫੀ ਸੀ।

ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਭਾਈਏ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲਾ ਜੱਟ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਦੋ ਕਨਾਲ ਦਾ ਅਟਾਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੱਕੜ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਲਣ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਨ ਵੀ। ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਮਾਨ। ਚੌਢੀ ਤੋਂ ਸੁਹਾਗੇ ਤਕ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ। ਖੁਰਲੀਆਂ ਭਾਈਏ ਦੇ ਅਟਾਲ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਸਨ। ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਿਹਾੜੀ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣਯੋਗ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੰਦਾ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਲੈਣ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਭਾਈਆ ਆਪ ਵੀ ਕੁਹਾੜਾ ਅਤੇ ਆਰੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਆਰੇ ਆਰੀਆਂ ਦੇ ਦੰਦੇ ਬੜੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਤਿੱਖੇ ਕਰਦਾ। ਫਿਰ ਦੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛੀਣੀ-ਬੋੜੇ ਨਾਲ ਬੋੜੇ ਟੇਡੇ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਉਹ ਵਿਉਂਤ ਲਾਉਣੀ ਕਹਿੰਦਾ। ਦੰਦਿਆਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਜਿਹਾ ਟਕੋਰਾ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖਦਾ। ਦੰਦੇ ਤਿੱਖੇ ਕਰਕੇ, ਵਿਉਂਤ ਲਾ ਕੇ ਆਰੀ ਜਾਂ ਆਰੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਕਿ ਕੰਮ ਠੀਕ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ ਦੇਖਦਾ, ਜੇ ਤਾਂ ਦੰਦੇ ਚੁੱਭ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਿਉਂਤ ਠੀਕ ਲਗੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਰੀ ਫੜੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਨੀਝ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਚੀਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਇਹ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਬਣੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਵੱਡਾ ਮਿਸਤਰੀ!”

ਮੇਰੇ ਆਰੀ ਫੜਨ ਦੇ ਢੰਗ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੰਗ ਆਈ। ਮੈਨੂੰ ਮਿਸਤਰੀ ਬਣਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਭਾਈਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖਿਡਾਉਣੇ ਵੀ ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਮੇਰੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦਾ ਬੋੜਾ ਹੁੰਦਾ, ਕੁਹਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਰੰਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਮੇਖਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਮੈਂ ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਮਿਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਬੋਹੜ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਬਲਦ ਬਣਾ ਕੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਗੱਡਾ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਹੀ ਬੋਲਦ ਵੀ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚਾਅ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ। ਮੇਰੇ ਨਾਨੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸੌ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਲੱਕੜ ਦਾ ਗੱਡਾ ਤੇ ਬੋਲਦ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਲੈ ਆਇਆ ਸਾਂ।

ਇਹ ਮੇਰਾ ਨਾਨਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿਖਾਏ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਮੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਛੱਲੀਆਂ ਗੁਡਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਲਗ ਪਿਆ ਸਾਂ। ਹਲ੍ਹ ਦੀ ਹੱਥੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਮਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੜ ਲਈ ਸੀ। ਵਢਾਈ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਗੇ ਨਾ ਲਗਣ ਦਿੰਦਾ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/117

ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਨਾਨਾ ਮੈਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗਿਆ,

“ਹੇਖਾਂ! ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਂ ਜੱਟ ਦੀ ਤੇ ਇਹ ਖੇਤੀ ਛੱਡੀ ਬੈਠਾ ਤੇ ਆਹ ਤਖਾਣਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜੱਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ ਲਈ ਬੈਠਾ।”

ਇਹੋ ਗੱਲ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਭਾਈਏ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਪੂਰੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ, “ਦੇਖ ਪੁੱਤਰਾ, ਖੇਤੀ 'ਚ ਉਹ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਏਸ ਕੰਮ 'ਚ ਆ, ਹੁਣ ਦੇਖ ਆਹ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਘਰ ਮੈਂ ਇਸੇ ਕੰਮ 'ਚੋਂ ਬਣਾਇਆ, ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਵਧੀਆ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਆ, ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਵੀ ਕੋਲ਼ ਹੋਗੇ ਆ, ਖੇਤੀ 'ਚ ਬੰਦਾ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ।”

ਭਾਈਏ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਵੀ ਲਗਦੀ ਪਰ ਮੇਰਾ ਰੁਝਾਨ ਖੇਤੀ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ। ਮੈਂ ਬਹਾਨਾ ਲੱਭ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭੋਲੀਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵੀ ਪੁਆ ਦਿੰਦਾ। ਜਦ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕਿਆਂ ਨੇ ਟਰੈਕਟਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵੀ ਕਾਹਲਾ ਪੈਣ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਭਾਈਏ ਨੂੰ ਕਿਹਾ,

“ਭਾਈਆ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਪਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਲੈ ਲਈਏ, ਮੈਂ ਖੇਤੀ ਆਪ ਕਰੂੰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਵਾਹ ਦਿਆ ਕਰੂੰ।”

“ਪੁੱਤਰਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੈਂ ਦਸੂੰ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨਾ। ਸ਼ਹਿਰ ਜਾ ਕੇ ਆਰਾ ਲਾਵਾਂਗੇ। ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ, ਖੇਤੀ 'ਚ ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ, ਨਾਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਖੇਤੀ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਈਏ।”

ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਠੀਕ ਸਾਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ।

ਬਾਕੀ ਸਭ ਚਲਦਾ ਸੀ ਪਰ ਭਾਈਏ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲਗਦੀ, ਹੋਰਨਾਂ ਮਿਸਤਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਵੀ ਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜ ਤੇ ਬੈਠਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਵਿਸ਼ਵਾਕਰਮਾ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਦਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਰਦਾ ਕਿ ਭਾਈਏ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਟੋਕਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਏਨੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈਆ ਆਪਣੇ ਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਭਾਈਏ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਰੋਕਿਆ-ਟੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਹਰ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਝੱਟ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ। ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਸਾਡੇ ਘਰ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਨਵੇਂ ਨਿਕਲੇ ਸਨ। ਦਸਵੀਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਲੈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜੇਬੂ ਖਰਚਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਮਿਲਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈਏ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਲੱਡ-ਪਰੈਸ਼ਰ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੈ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਉਹ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਿਆ ਭਾਈਆ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਲੱਕੜ ਦਾ ਕੰਮ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਨਾ ਕਰੀਂ ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰੀਂ, ਮੇਰੇ ਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀਂ, ਇਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਰਿਜ਼ਕ ਕਮਾਇਆ, ਜੇ ਇਹ ਦੇਣੇ ਵੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੰਢੇ ਹੋਏ ਕਾਰੀਗਰ ਨੂੰ ਦੇਵੀਂ ਜਿਹਨੂੰ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/118

ਤੇ ਮੈਂ ਭਾਈਏ ਦੀ ਆਖਰੀ ਇੱਛਿਆ ਪੂਰੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਅਟਾਲ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਵਿਚੇ ਹੀ ਸੰਦ ਵੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਅਟਾਲ ਖਰੀਦਿਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਬਾਲਣ ਹੀ ਵੇਚਣਾ ਸੀ। ਸੰਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਟ-ਮ-ਸੁਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈਆ ਮੇਰੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਆਇਆ ਪਰ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਨਰਾਜ਼ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਕੇ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ।

...ਅੱਜ ਮੈਂ ਆਪ ਇਕ ਵਧੀਆ ਚਿੱਪੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰੀਗਰ ਪੂਰੇ ਸਾਊਥਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਭਾਈਏ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ।

ਮੌਕਾ-ਮੇਲ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੰਡਨ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਜਿਥੇ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਇਕ ਲੱਕੜ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਹੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਘਰਾਂ ਲਈ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੰਟਰਵਿਊ ਸਮੇਂ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਫੋਰਮੈਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਕਰਿਊ ਕਸਵਾ ਕੇ ਦੇਖੇ। ਇਹ ਸਕਰਿਊ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਕੱਸ ਹੋ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੋਵਾਂ। ਇਸ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਲੱਕੜ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਸਾਫ ਹੋਣ ਲਗਿਆ। ਛੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਵਾਕਫਕਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ, ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਸੋਈ ਅਤੇ ਬੈਂਡਰੂਮਾਂ ਵਿਚ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਫਿੱਟ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵੰਡਾਉਣ ਲਗਿਆ। ਫਿਰ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਇਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਠੇਕੇ ਲੈਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਅਲੱਗ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੰਮਾਂ ਉਪਰ ਹੱਥ ਅਜਮਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਦਾ। ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਰਾ ਆਪਾ ਝੋਕ ਕੇ ਕੰਮ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੀ ਮੁਹਾਰਤ ਵਧਦੀ ਗਈ ਤੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਜਾਣਿਆਂ ਪਛਾਣਿਆਂ ਚਿੱਪੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਵੈਨ ਹੈ ਜਿਸ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਤੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਵੀ। ਕੰਮ ਦੀ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਕਈ ਕਈ ਹਫਤੇ ਲਈ ਬੁੱਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

...ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਪਰਤਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਜਲਦੀ ਕੰਮ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਆਉਣਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਜਿਹੇ ਕਿਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਬੁੱਢਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਪਣੀ ਸੋਟੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਤੁਰਦਾ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਮੁਹਰ ਦੀ ਨਿਕਲਦਾ ਤੇ ਰੁਕ ਕੇ ਡਰਾਈਵ ਵੇਅ ਵਿਚ ਖੜੀ ਮੇਰੀ ਵੈਨ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਗਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਗੇ ਲੰਘ ਕੇ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵੀ ਦੇਖਦਾ। ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭਰਵੀਂ 'ਵਿਸ਼' ਵੀ ਕਰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਮੌਸਮ ਬਾਰੇ ਸਰਸਰੀ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕਰ ਮਾਰਿਆ,

“ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਵਧੀਆ ਚਿੱਪੀ ਐਂ?”

“ਮੈਂ? ...ਬੱਸ ਕੰਮ ਚਲਾ ਲੈਨਾਂ।”

ਉਸ ਦਾ ਸਵਾਲ ਅਜੀਬ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਤਰ ਮੈਂ ਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ

ਸਾਂ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ,

“ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਜੇਮਜ਼ ਐਂ, ਇਸੇ ਰੋਡ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਤਾਨਵੇਂ ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਨਾਂ, ਕਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਚਿੱਪੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ।”

“ਨਹੀਂ ਜੇਮਜ਼, ਤੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਚਿੱਪੀ ਐਂ, ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਚਿੱਪੀ ਬਣ ਗਿਆ ਉਹ ਸਦਾ ਚਿੱਪੀ ਰਹਿੰਦਾ।”

“ਨਹੀਂ ਨੌਜਵਾਨ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ।”

ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਸੋਟੀ ਦਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਇਕ ਪਲ ਰੁਕ ਕੇ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ,

“ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾਂ, ਉਹ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਦਾ, ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਵਧੀਆ ਕਾਰੀਗਰ ਐਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹਦਾ ਕੰਮ ਦੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ, ਸੋ ਨੌਜਵਾਨ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ।”

“ਚੰਗਾ ਜੇਮਜ਼, ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਲੈ ਚਲਾਂਗਾ ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ।”

ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਧਰੇ ਗਵਾਚਦਾ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖਣ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।”

ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਜੇਮਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਫਾਈਲ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਫਾਈਲ ਖੋਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਨ। ਕਿਧਰੇ ਜੇਮਜ਼ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਥੋੜਾ ਫੜੀ ਖੜਾ ਸੀ, ਕਿਧਰੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮਸਰੂਫ ਸੀ, ਕਿਧਰੇ ਅਫਸਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਕੁ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਰਨਾਂ ਵੀ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਤਰੀਫ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਚਿੱਪੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਰਮਾਣ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਹੈਰਾਨੀ ਵੀ ਹੋਈ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਇਵੇਂ ਫਾਈਲ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਫੜੀ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

...ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਭ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਕਮਰਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਈ ਥਾਂ 'ਤੇ ਘਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਨਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਟਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਵਾਕਫ ਰਾਜ ਤੋਂ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਲੱਕੜ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਜੇਮਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੇਮਜ਼ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕੁਰਸੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਉਹ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਨਾ ਬੈਠਿਆ, ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਹੱਥਲਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਕੇ ਰੁਕਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ,

“ਚੰਗੇ ਚਿੱਪੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਚਿੱਪੀ ਉਹ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ।”

ਫਿਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲਗਿਆ। ਫਿਰ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਕਹੇ ਬਿਨਾਂ ਚਲੇ ਗਿਆ।

ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਕੰਮ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੜਾ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਘਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲਗਿਆ। ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਉਪਰ ਉਂਗਲਾਂ ਫੇਰਦਾ, ਫੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਦਮ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਦੇਖਦਾ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਖਣ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਬਹੁਤ ਖੂਬ! ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਵਧੀਆ ਚਿੱਪੀ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਕਿਥੇ ਨੇ, ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਕਾਓ-ਬੁਆਏ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਚਿੱਪੀ ਘੱਟ ਆ ਪਰ ਨੌਜਵਾਨ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਪਿਓ ਵੀ ਅੱਜ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਦੇਖੇਗਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਮਾਣ ਕਰੇਗਾ।”

“ਜੇਮਜ਼, ਉਹ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਨਹੀਂ।”

“ਓਹ ਸੌਗੀ!”

ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਉਪਰ ਕਰੋਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭਾਈਏ ਦੀ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਆਈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਆਰੀ ਫੜਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਚੇਤੇ ਆਉਣ ਲਗਿਆ। ਕਾਸ਼! ਅੱਜ ਭਾਈਆ ਜਿਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ!

ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਹੀ ਜੇਮਜ਼ ਨੇ ਸਾਡਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਆ ਖੜਕਾਇਆ। ਮੈਂ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇਮਜ਼ ਇਕ ਰੇਹੜੀ ਲਈ ਖੜਾ ਸੀ। ਰੇਹੜੀ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ,

“ਜੇਮਜ਼ ਇਹ ਕੀ?”

“ਨੌਜਵਾਨ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਉਹ ਸੰਦ ਆ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਾਥ ਨਿਭਾਇਆ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਸੰਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਕਈ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਦ ਮੰਗਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਮੇਰੀ ਤਮੰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਕਾਰੀਗਰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਵਾਂਗਾ ਇਹ ਸਭ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨ ਇਹਨਾਂ ਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ।”

ਮੈਂ ਰੇਹੜੀ ਵਿਚ ਪਏ ਸੰਦਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੰਦ ਸਨ ਤੇ ਸਨ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਿਜਲਈ ਸੰਦ। ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਦ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਉਣੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਜਗਾਹ ਹੀ ਘੇਰਨੀ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਖਿਲਰੇ ਸੰਦਾਂ ਕਾਰਨ ਲੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਇਹ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਐ ਜੇਮਜ਼ ਕਿ ਤੇਰੇ ਇਹ ਸੰਦ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਾਂਗਾ।”

“ਕਿਉਂ?”

“ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵਾਧੂ ਸੰਦ ਹੋਗੇ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/121

“ਨੌਜਵਾਨ, ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਦੇ ਸੰਦ ਵਾਧੂ ਹੋਏ ਆ!”

“ਜੇਮਜ਼, ਇਕ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਵੀ ਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਦੂਜੇ ਕਾਰੀਗਰ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਉਹ ਸਫਾਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੇ ਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਆ।”

“ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਸਹਿਮਤ ਆਂ, ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਮਾਲਕ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।”

ਆਖਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਰੇਹੜੀ ਧੱਕਦਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤਕ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ।

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਮਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੱਥ ਹਿਲਾ ਕੇ ਹੈਲੋ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਕਦੇ ਰੁਕ ਕੇ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਫਿਰ ਕਈ ਦਿਨ ਤਕ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦਾ ਵਕਤ ਕਦੇ ਨਿਸਚਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਗਵਾਢਣ ਮਾਗਰੇਟ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,

“ਜਿਹੜਾ ਬੁੱਢਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।”

ਮੈਨੂੰ ਧੱਕਾ ਜਿਹਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਤੁਰ ਜਾਣ ਦੀ ਹੈ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਵਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਉਦਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਮਜ਼ ਸਾਡੇ ਵਾਲੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਤਾਨਵੇਂ ਨੰਬਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕੌਣ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਪਰ ਮੈਂ ਜੇਮਜ਼ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ, ਮੈਂ ਜਾ ਜੇਮਜ਼ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਜਾ ਖੜਕਾਈ। ਇਕ ਬੁੱਢੀ ਔਰਤ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

“ਮੈਂ ਜੇਮਜ਼ ਦਾ ਦੋਸਤ ਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਕੀ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਸੀ?”

“ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਆ, ...ਉਹ ਖਾਸ ਬਿਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਉਮਰ ਦਾ ਕਲੋਕ ਰੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਵਾਂਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਨੁੱਖ ਸੀ ਪਰ ਚਲੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆ, ਉਹ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਬੱਸ ਸੈਟੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਬੈਠਾ ਲੁੜਕ ਗਿਆ।”

“ਬਹੁਤ ਠੰਡੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸੀ ਜੇਮਜ਼!”

“ਹਾਂ, ਇੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਸਾਡੀ ਬਹੁਤੀ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਨਾ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਉਹ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਦੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।”

“ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਾਰੀਗਰ ਸੀ ਉਹ।”

“ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨ, ਉਹ ਚਿੱਪੀ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਮਾਰਤਸਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਨਾਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਕਮਾਇਆ। ਜੇਮਜ਼ ਨੂੰ ਇਕੋ ਝੋਰਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਚਿੱਪੀ ਨਾ ਬਣਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਨਾ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/122

ਅਪਣਾਇਆ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਹਰ ਬਾਪ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।”

“ਇਕ ਝੋਰਾ ਹੋਰ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ।”

“ਉਹ ਕਿਹੜਾ?”

“ਜੇਮਜ਼ ਨੇ ਜਿਹਨਾਂ ਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਕਮਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੰਦ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਚਿੱਪੀ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਦ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜੇਮਜ਼ ਦੇ ਸੰਦ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਬੱਸ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜੇਮਜ਼ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਲਗਿਆ ਸੀ।”

ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਭਾਈਏ ਨੂੰ ਨਰਾਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮੌਕਾ

ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਲਕਿ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਕਿਡਨੀਆਂ ਫੇਹਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਲਿਵਰ ਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਸਾਰੇ ਰੋਕਦੇ ਰਹੇ। ਸ਼ੂਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸਿਓਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਵੇਸਲੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਂ।

ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਸਤਾਰਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਸਬੰਧ ਬਣੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਮਨਜੀਤ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਸਿਮਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਾਂ ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅੱਜ ਵਾਲੇ ਨਿੱਗਰ ਸਬੰਧ ਬਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ; ਮੁਖਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਦ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਦ ਤਖੱਲਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਗੈਰਜ ਵਿਚ ਹਰ ਵੀਕਐਂਡ ਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਮਹਿਫਲ ਸਜਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਕਈ ਸ਼ੌਕੀਨ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ, ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਾਰੂ ਵੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਹਰਮੋਨੀਅਮ 'ਤੇ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਗਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਰੌਣਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਓਧਰ ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਖਿੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਏਧਰ ਸਿਮਰਾਂ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਰ ਪਤਨੀਆਂ ਵੀ ਔਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਹੀ ਪਰ ਸਾਡੀ ਮਹਿਫਲ ਬਾਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ ਪਏ ਹੋਣਾ ਸਭ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅਖੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰਵੰਦ ਵੀ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਵੀ ਜਾਂਦੇ

ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਹਾਲੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਪਰ ਅਲੱਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਉਹ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗੈਰਜ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਬੇਟੀ ਚੇਤਨੀ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਡੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਸਪਤਾਲ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੈ।

****

ਇਕ ਦਿਨ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਮੀਰਾਂ ਭਾਬੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਕਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਹੀ। ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੇ ਕਦੇ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਵਲ ਦੇਖਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਹੌਲੇ ਜਿਹੇ ਆਖਦੀ ਹੈ,

—ਜੋਗੀ, ਅੱਜ ਸ਼ਾਮੀ ਘਰੇ ਆਵੀਂ, ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨੇ।”

ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮਾਰਦਾ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਵਸੀਅਤ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੇ ਵਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹਾ ਕਿਹਾ ਵੀ ਪਰ ਉਹ ਗੱਲ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਕਹਿਣ ਲਗਦੇ,

—ਤੈਨੂੰ ਲਗਦੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਚੱਲਿਆਂ!”

—ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ, ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਬਸ ਇਹ ਵਸੀਅਤ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਏ, ਟੈਕਸ ਆਦਿ ਦਾ ਝੰਜਟ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਅਜੋਕਲ੍ਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਈ ਸੌਖੀ ਹੋ ਗਈ ਏ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੋਂ ਹੀ ਫਾਰਮ ਡਾਊਨਲੋਡ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।”

—ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਏ, ਵਸੀਅਤ ਬਣਾਉਣੀ ਔਖੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਈ ਕੀ ਏ। ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਚੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜੇ ਚਲੇ ਵੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਭਾਬੀ, ਇਕਬਾਲ ਤੇ ਚੇਤਨੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਭ ਵੰਡ ਹੋਵੇ।”

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਹੀ ਸਮਝ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਫਿਰ ਆਖਦੇ,

—ਦੇਖ ਜੋਗੀ, ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂ, ਚੇਤਨੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਦੇਵਾਂ।”

ਗੱਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਅਮੀਰਾਂ ਭਾਬੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਫਿਕਰ ਹਨ। ਉਹ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਡਰ ਅੰਦਰ ਲਈ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਇਵੇਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਵੀ ਉੱਠ ਖੜੇ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਬੀ ਕਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਆਖਦੀ। ਵੈਸੇ ਉਹ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਚਲੋ ਵਸੀਅਤ ਕਰਾ ਦੇਈਏ ਪਰ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿਚ ਪਾ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਮੌੜ ਤੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਵਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਭਾਬੀ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੁਹਰੇ ਇਕਬਾਲ ਬੈਠਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਮੈਂ ਸਕਤੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਕੀ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/125

ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਬੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹਨ, ਜ਼ਰੂਰ ਰੋਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕਬਾਲ ਵੀ। ਜ਼ਰੂਰ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਗੱਲ ਤੋਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਇਕਬਾਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

—ਯੰਗ ਮੈਨ, ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਏ?”

—ਠੀਕ ਏ ਅੰਕਲ।”

—ਕਦੇ ਮੇਰੀ ਹੈਲਪ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਦਸ ਦੇਵੀਂ, ਗੈਰਜ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗਾ, ਵਿਹਲਾ ਈ ਹੁੰਨਾ ਵਾਂ।”

—ਬੈਂਕਸ ਅੰਕਲ, ਕੰਮ ਠੀਕ ਚਲ ਰਿਹਾ ਏ।”

ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਓ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦਾ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

—ਇਕਬਾਲ ਬੇਟੇ, ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਰੱਬ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।”

—ਅੰਕਲ, ਤੁਹਾਡੀ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਈ ਸੀ?”

—ਨਹੀਂ ਤਾਂ।”

—ਮੇਰੀ ਡਾਕਟਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਖੱਬੀ ਲੱਤ ਕੱਟਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਸ਼ੂਗਰ ਕਾਰਨ ਸਾਰੀ ਗੱਲ੍ਹ ਗਈ ਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਡੈਡ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ।”

ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਇਕਬਾਲ ਰੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਵੀ। ਮੇਰਾ ਵੀ ਮਨ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੂਗਰ ਬਿਮਾਰੀ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਸਹਿਜ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਵਸੀਅਤ ਦੀ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ ਪਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੈਂ ਵੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

****

ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ ਜਦ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਉਪਰ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਔਰਤ ਜਾਦੂ ਕਰ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਗਾਉਣ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ੋਅ ਕੀਤੇ। ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ੋਅ ਵਿਚ ਮੁਹਰਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਬੈਠਦਾ। ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਵੀ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਿਲ ਉਸ ਉਪਰ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਸੁਫਨੇ ਫੁੱਟ ਤੁਰੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੋਅ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਹੀ ਸੈਂਟਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕੇ। ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੇ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਵੱਲ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਕਬਾਲ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਚੇਤਨੀ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ। ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ। ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਵਾਨ ਸੀ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਲਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਪੀਘਾਂ ਸਤਵੇਂ ਅਸਮਾਨੀਂ ਚੜਨ ਲਗੀਆਂ। ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਣੂੰਆਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/126

ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਫੈਲ ਗਈ। ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੀ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੈਰਜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਵੀ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸੁਫਨਿਆਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੀ ਔਰਤ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਵਿਆਹੋ-ਵਰੇ ਸਰਦਾਰ ਉਪਰ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਮਰ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਅਫਵਾਹ ਇਹ ਵੀ ਉੱਡੀ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੇ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸੁੰਨਤ ਕਰਾ ਲਈ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਤਕ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਬੀ ਵੀ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕਾ ਕੇ ਭਾਬੀ ਕੋਲੋਂ ਖਰਚੇ ਦਾ ਕੇਸ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੱਸਦਾ ਵਸਦਾ ਘਰ ਉਜੜ ਗਿਆ।...

ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਇਆ ਹੀ ਸਾਂ ਤੇ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਲੋਕ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖੈਰ ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ ਜਦ ਮੈਂ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਉਖੜ ਕੇ ਮੁੜ ਪੈਰੀਂ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵਾਪਸ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਈ, ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਕਿ ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੋਲ ਜਾ ਰਹਿਣ ਲਗੀ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸੱਟ ਖਾਧੀ ਕਿ ਗਾਉਣਾ ਹੀ ਛੱਡ ਗਈ। ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਚਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਟੀਸ ਸੰਭਾਲਦੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਦੇ ਹਨ,

—ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹ ਤੇ ਤੇਰੀ ਭਾਬੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮੋੜ ਲਿਆਇਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਮੁੜਨ ਵਾਲਾ ਸਾਂ।”

ਕਈ ਵਾਰ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹੋ ਗੱਲ ਉਹ ਭਾਬੀ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭਾਬੀ ਮੁਹਰਿਓਂ ਔਖੀ ਹੁੰਦੀ ਬੋਲਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

—ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੈਸਾ ਮੋਹ! ਇਹ ਤਾਂ ਕਚਹਿਰੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਭੂਤਨੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਡੰਡਾ ਚਾੜ੍ਹਿਆ! ...ਜੇ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਇਥੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਵਿਚੇ ਓਸ ਸੁੱਲੀ ਨੂੰ ਤੇ ਵਿਚੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਬ ਹੀ ਕਰਾ ਦੇਣਾ ਸੀ!”

ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਦੀ ਘਰ ਵਿਚ ਚੱਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਤਲਖੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਮਜ਼ਾਹ ਜਿਹੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਅੱਜ ਜਦ ਭਾਬੀ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਸੱਦ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਉਹ

ਵਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਡਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਹੀ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲੈ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਫਵਾਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਹੈ।

****

ਸਵੇਰ ਦੇ ਦਸ ਕੁ ਵਜੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮੁਬਾਈਲ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਕਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲੋਂ ਹੀ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਖ਼ਬਰ ਨਾ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਫੋਨ ਚੁੱਕਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਹੈਲੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੀ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

—ਭਾਬੀ ਜੀ, ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੀ ਸਿਹਤ ਕਿਵੇਂ ? ...ਹੋਸਪੀਟਲ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ?”

—ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਰ ਕੇ ਹਟੀ ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ...ਜ਼ੋਰੀ, ਜਦ ਵੀ ਟਾਈਮ ਲਗੇ ਤਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਆਈਂ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਏਂ।”

—ਠੀਕ ਏ ਭਾਬੀ ਜੀ, ਮੈਂ ਸਿਮਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘੰਟੇ ਕੁ ਤਕ ਆਉਂਨਾ।”

—ਨਹੀਂ, ਓਹਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆਈਂ, ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਆਵੀਂ, ਤੇਰੇ ਇਕੱਲੇ ਨਾਲ ਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਏਂ।”

ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਦਾ ਕਾਹਦਾ ਪੜਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਬੀ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਚੇਤਨੀ ਨੂੰ ਵਸੀਅਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਬੀ ਚੇਤਨੀ ਦੇ ਪਤੀ ਡੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੇਤਨੀ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣ ਲਗੀ। ਚੇਤਨੀ ਦਾ ਪਤੀ ਟੋਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਢ ਕਾਮਾ ਹੈ। ਕੌਂਸਲਰ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗੋਂ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਕਿਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਮ. ਪੀ. ਦੀ ਸੀਟ ਵੀ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਵੀ ਲਾਲਚੀ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣ ਲਗਿਆ। ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਸੋਚਦਾ ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੋਂ ਵਸੀਅਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਫਾਰਮ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਕੇ ਪਰਿੰਟ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਅਚਾਨਕ ਵਸੀਅਤ ਬਣਾਉਣੀ ਪਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਭਾਬੀ ਕੋਲ ਜਾ ਪੁੱਜਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਪਰਦੇ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਆਖਦੀ ਹੈ,

—ਜ਼ੋਰੀ, ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਰੀਬੀ ਦੋਸਤ ਏਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਰਗਾ, ਸ਼ਾਦ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਤੇਰੇ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਆਪਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਏ।”

—ਭਾਬੀ ਜੀ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਏ, ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਮੇਰੇ ਸੱਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਨੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸਕੀ ਭੈਣ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੱਸੋ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ।”

—ਪਰ ਪਰਦਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰ, ਸਿਮਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਕ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹਵਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।”

—ਬਿਲਕੁਲ ਭਾਬੀ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਸਮ ਏ ਜੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਦੇ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹਾਂ।”

ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ

ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਸਕਾਂ ਕਿ ਵਸੀਅਤ ਦੇ ਫਾਰਮ ਮੈਂ ਲੈ ਆਂਦੇ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਨਾਂ ਹੀ ਭਰਨੇ ਹਨ। ਇਕ ਗਵਾਹੀ ਮੈਂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤੇ ਇਕ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਪਵਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੱਚੀ ਜਿਹੀ ਵਸੀਅਤ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਕੰਮ ਆ ਸਕੇਗੀ। ਮੈਂ ਫਾਰਮ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਡੋਰ ਬੈਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਬੀ ਉੱਠ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬੇਟੀ ਚੇਤਨੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਡੇਵ ਨਾਲ ਖੜੀ ਹੈ। ਚੇਤਨੀ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀ ਹੀ ਰੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਖਦੀ ਹੈ,

—ਮੌਮ, ਮੈਂ ਹੋਸਪੀਟਲ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ...ਡੈਡ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਲਦੀ ਆਓ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਐਂ।”

ਭਾਬੀ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਹੱਥ ਮਾਰਦੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਵਸੀਅਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਕੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਚੇਤਨੀ ਇਕਬਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਸਪਤਾਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਖਾਸ ਜੀਅ ਹੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਸੀਅਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਗਈ-ਗਵਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਭਾਬੀ ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਮਿਲਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬੁਰੀ ਖ਼ਬਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਤੜਕਸਾਰ ਹੀ ਹਸਪਤਾਲੋਂ ਫੋਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਆਖਰੀ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਮ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਮੇਰੇ ਗਲ ਲਗ ਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਵਸੀਅਤ ਨਾ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦਾ ਝੋਰਾ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਹਨ। ਇਕਬਾਲ ਫਿਊਨਰਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਰੀਕ ਤੈਅ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਵੀ। ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਵਕਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਬੀਤਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੋਰਵੇਂ ਲਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ,

—ਜੋਗੀ, ਚਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ, ਜ਼ਰਾ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਜਾਣਾ ਏਂ, ਗਰੰਥੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਏਂ।”

ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕਬਾਲ ਆਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ,

—ਮੌਮ, ਮੈਂ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਜਾ ਕੇ ਆਇਆਂ, ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਏ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸ, ਮੈਂ ਕਰ ਦਿੰਨਾਂ ਜੋ ਕਰਨਾ।”

—ਤੇਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ, ਤੇਰੇ ਜੋਗੀ ਅੰਕਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਆਉਂਨੀ ਆਂ।”

ਭਾਬੀ ਝਿੜਕਾ ਜਿਹਾ ਮਾਰਦਿਆਂ ਇਕਬਾਲ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਭਾਬੀ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਵੇਂ ਜਾਣਾ ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ

ਪਰ ਹੋਰ ਕਰ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਬੀ ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

—ਜੋਗੀ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਏਂ ਪਰ ਵਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗ ਰਿਹਾ, ...ਚਲ ਗੱਡੀ ਤੋਰ।”

ਮੈਂ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕਾਰ ਤੋਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਡੀਕਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਕਿਹੜੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

—ਮੈਂ ਫਿਊਨਰਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਆਈ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਸਬੈਂਡ ਦੀ ਬੋਡੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਟੱਚ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਹੋਵੇ।

—ਇਹ ਕਿਉਂ ਭਾਬੀ?”

—ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਆਵੇ ਸਿਰਫ ਮੂੰਹ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕੇ।”

—ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ।”

—ਤੇਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਘਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਫਸਾਦ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਏ।”

—ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ?”

—ਡੇਵ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਸ਼ਾਦ ਸਾਬ ਨੇ ਸੁੰਨਤ ਕਰਾ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਗਏ ਸੀ।”

ਭਾਬੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਖਲਾਅ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਅਫਵਾਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਡੀ ਤਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਬਣੇ ਸਨ ਪਰ ਮੁੜ ਕੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ,

—ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਏ?”

—ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਏ! ...ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕਦੇ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ।”

—ਭਾਬੀ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੋ, ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੇ ਸੁੰਨਤ ਕਰਾਉਣ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਜਾਣਦੇ ਹੋਵੋਗੇ।”

—ਨਹੀਂ ਜੋਗੀ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਦੇ ਪਰਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਿਗੇ ਨੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਡੇਵ ਦਾ ਪਿਓ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਗਿਆ ਏ। ...ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁੰਨਤ ਕਰਾ ਲਈ ਤਾਂ ਆਖਰੀ ਰਸਮ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਭਾਈ ਨਾਲ ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਸ਼ੋਅਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਠੀਕ ਤਾਂ ਏ, ਕਿਤੇ ਏਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਗੜਬੜ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ।”

ਮੈਂ ਕਾਰ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਕਾਰ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾ ਖੜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਭ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਠੀਕ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਊਨਰਲ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗਰੰਥੀ ਨੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਪੁੱਜ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ

ਪਾਠ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਫਿਊਨਰਲ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਭੋਗ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਦੀ ਹੈ,

—ਜੋਗੀ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਮੱਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਏ, ਤੂੰ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲ। ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੋਈ ਤਾਂ...! ...ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਫਿਊਨਰਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਟੱਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਨਿਰਖ ਪਰਖ ਕਰਨਗੇ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਈ ਏ ਡੇਵ ਦਾ ਪਿਓ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਏ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਈ ਲਗਦਾ ਏ, ਸਾਡੀ ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ।”

ਭਾਬੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਟੇਡਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਡੇਵ ਦੇ ਪਿਓ ਨਾਲ ਖਿੱਚੋ-ਤਾਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,

—ਭਾਬੀ ਜੀ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ ਪਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ।”

—ਪਲੀਜ਼ ਜੋਗੀ, ਮੌਕਾ ਸੰਭਾਲ। ...ਇਕਬਾਲ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬੁਧੂ ਏ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਓਹਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਟਰਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਚਾਂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ...ਜੋਗੀ, ਪਲੀਜ਼।”

ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਭਾਬੀ ਤਾਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਫਸਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹੈਂਡਲ ਕਰਾਂਗਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਾਂਗਾ ਕਿਵੇਂ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਮਰਗਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਲਗ ਰਹੀ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਭੇਦ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖ ਸਕਾਂਗਾ। ਵੈਸੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸੱਚ ਜਾਨਣ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋਏ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਝੂਠ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਸਕ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਅਫਸੋਸ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਡੇਵ ਦਾ ਡੈਡੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਆਖਦਾ ਹੈ,

—ਫਿਊਨਰਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਜਾਓ, ਨਾਲ ਗਰੰਥੀ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਓ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਆਵੇ।”

—ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੂੰ ਸ਼ੂਗਰ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ੂਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਦੇਹ ਕਈ ਵਾਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾ ਕਰਾਈਏ ਤਾਂ...।”

ਮੈਂ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਮ ਭੜਕ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ,

—ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ! ਭਲਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਦਾਗ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਨੇ? ਨਾਲੇ ਦੇਹ ਤਾਂ ਫਰੀਜ਼ਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ।”

ਉਹ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਇਕਬਾਲ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

—ਦੇਖ ਯੰਗ ਮੈਨ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਡੈੱਡ ਬੋਡੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਇਹ ਫੈਮਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਟੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਤੇਰਾ ਡੈਡੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਖਾਸ ਖਾਸ ਬੰਦੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਵੇਲੇ ਟੱਚ ਕਰਨ, ਆਏ ਮੀਨ; ਸ਼ੌਵਰ ਦੇਣ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਾਂ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।”

ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਇਕਬਾਲ ਦੇ ਖਾਨੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸੋਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਕਿਹੜੇ ਹੋਣਗੇ। ਸੋਚਦਾ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

—ਅੰਕਲ ਇਕ ਤੁਸੀਂ, ਇਕ ਮੈਂ, ਇਕ ਡੇਵ, ਇਕ ਅੰਕਲ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।”

—ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਓਲਡ ਏ, ਬੋਡੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਹੈਲਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਫਰੈਂਡ ਲੈ ਲਾ।”

ਜਦ ਅਸੀਂ ਫਿਊਨਰਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਡਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਤਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖਾਸ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

****

ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੀ ਦੇਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਣੇ ਟੱਬ ਵਿਚ ਲੰਮੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਉਪਰ ਇਕ ਲੰਮਾ ਤੌਲੀਆ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਊਨਰਲ ਸਰਵਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜੌਹਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ੌਵਰ ਫੜੀ ਖੜਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਹ ਨੂੰ ਨਹਿਲਾਉਣ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮੱਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਟੇਪ ਉਪਰ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੌਹਨ ਸਭ ਨੂੰ ‘ਰੈਡੀ’ ਪੁੱਛ ਕੇ ਸ਼ੌਵਰ ਚਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਹ ਉਪਰ ਪਏ ਤੌਲੀਏ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦਾ ਭੇਦ ਛੁਪਾ ਸਕਾਂ। ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਤੌਲੀਏ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਤੌਲੀਏ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜਦਾ ਆਖਦਾ ਹਾਂ,

—ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੂੰ ਡਾਇਲੈਸਿਜ਼ ਲਗਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਨੇ।”

ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਖਿੜਦਾ ਹੋਇਆ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੌਲੀਏ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤੀ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾ ਪੁੰਝ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਜਦ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਕੇ ਕਪੜੇ ਪਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸਫਰ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਕੇ ਜਦ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਲਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਰਦੇ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਜੌਹਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

ਹੁਣ ਸ਼ਾਦ ਭਾਈ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਖਾ ਜਾਣੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

****

ਫਿਊਨਰਲ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਚਾਲੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਭਾਬੀ ਅਮੀਰਾਂ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ,

—ਜੋਗੀ, ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੱਚ ਕੀ ਸੀ?”

—ਭਾਬੀ ਜੀ, ਏਹਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।”

—ਅੱਛਾ! ...ਹੁਣ ਤੇ ਚਲੋ..., ਜੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ...”

ਜ਼ਹਿਰ

ਮੇਰਾ ਵਿਹਲਾ ਵਕਤ ਆਪਣੀ ਹਵੇਲੀ ਹੀ ਬੀਤਦਾ ਸੀ। ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਦਸ ਖਣ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਛੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਗਰਮੀਆਂ ਲਈ ਬਰਾਂਡਾ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਕਮਰਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਦੋ ਮੱਝਾਂ ਸਨ, ਦੋ ਕਟੜੂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਪਲ ਰਹੀਆਂ ਝੋਟੀਆਂ ਵੀ। ਸਕੂਲ ਤੇ ਫਿਰ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਸੰਭਾਲਣ ਹਵੇਲੀ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਵੀ ਨਾਲ ਲਗਵਾਂ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਧਾਰਾਂ ਚੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਆਣੀਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਬਣੀ ਆਉਂਦੀ। ਸਾਡੇ ਚੜਦੇ ਪਾਸੇ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਸੀ। ਹਵੇਲੀ ਦੇ ਵਿਚੇ ਹੀ ਘਰ ਸੀ। ਇਕ ਵੱਡਾ ਦਲਾਨ ਟੱਬਰ ਲਈ ਤੇ ਇਕ ਓਡਾ ਹੀ ਦਲਾਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਹੋਈ ਤਾਂ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹਵੇਲੀ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਇਥੇ ਹੀ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਉਹ ਵੇਲੇ ਚੰਗੇ ਸਨ। ਸਭ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਸੀ। ਹਵੇਲੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੱਡਾ ਬਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਵਾੜ ਜਿਹੀ ਹੋਣੀ। ਸੋ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਆ ਜਾ ਸਕਣਾ ਜਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਛੇ ਫੁੱਟ ਲੰਮਾ ਤੇ ਭਲਵਾਨੀ ਜੁੱਸੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਉਹ ਮਢੇਰ-ਨੁਮਾ ਪੱਗ ਬੰਨਦਾ। ਲੰਮਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਾਦਰਾ ਲਾ ਕੇ ਰਖਦਾ। ਜਦ ਵੀ ਖੇਤੀ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕੱਦ ਬਰੋਬਰ ਦੀ ਡਾਂਗ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੇੜਾ ਮਾਰਦਾ। ਆਮ ਬੰਦੇ ਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਤ੍ਰਾਹ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਡਾਂਗ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਨ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ੌਂਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਵਾਹ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਆਮ ਬੰਦੇ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਚਾਚਾ ਠੀਕ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤੋਂ ਗੁਰਬਤ ਜਿਹੀ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਂ ਬਲੀ ਦੇ ਕਈ ਨਿਆਣੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਆਮਦਨ ਥੋੜੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਸਾਵੀਂ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅੱਧ ਭੋਲੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਵਾਹੁੰਦਾ। ਇਕੋ ਜੋਗ ਸੀ ਉਹਦੀ, ਖੇਤੀ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੱਤੀ ਵਿਚੋਂ ਸੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਕੇਚਾਰਾ

ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਉਸ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਸਨ। ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗਵਾਂਢੀ ਸਾਂ, ਸਾਡਾ ਸੰਦ-ਸੰਦੇੜੇ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵੀ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਤੋਂ ਪਰਨੋਡ ਤੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਲਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਪਰਨੋਡ ਦੀ ਮਨਿਆਦ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਨਵਾਂ ਪਰਨੋਡ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਵੀ ਪੈਸਿਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਉਂਦਾ। ਵੈਸੇ ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਹੁਣ ਮੁੜਨੇ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਦਿਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੋਈ ਟੁਕੜਾ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖੇ ਜਾਂ ਵੇਚੇ।

ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ,
“ਕਿੱਦਾਂ ਬਈ ਸੁੱਖਿਆ, ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਨੈ? ...ਬੱਸ ਪੜ੍ਹੀ ਚਲ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਵਾਂਗੂ ਲੰਬੜ ਬਣ ਜਾ ਇਕ ਦਿਨ।”

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਹਵੇਲੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਆਏ ਤੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ ਤੇ ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਨਿਮੋੜਣਾ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਪੂ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ,

“ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਅੱਧ ਤੇ ਦੇ ਦਓ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਬਈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾਰੂ ਦਿਆਂ ਨਾਲ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਰ ਦਾ ਵੇਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ।”

ਮੈਂ ਬਾਪੂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਬਾਪੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਫਿਰ ਕਿਹਾ,
“ਭਲਾ ਇਕ ਝੋਟੇ-ਬੋਲਦ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਖੇਤੀ ਕਰ ਲਊ, ਫੇਰ 'ਕੱਲਾ ਬੰਦਾ', ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਦੌੜ ਲਊ।”

ਬਾਪੂ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਸੀ। ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਏਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਪੂ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਚੇ ਨੂੰ ਵਾਹੁਣ ਲਈ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹਮਦਰਦੀ ਸੀ। ਚਾਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਚੀ ਕਰਤਾਰੀ ਵੀ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਆਮ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਗਵਾਂਢੀ ਸਨ ਹੀ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਲਕਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਏਧਰ ਸਾਡੇ ਨਲਕੇ ਦਾ ਫੇਹ ਬਹੁਤਾ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਦੇ ਰੇਤਾ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਤੇ ਕਦੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ। ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਕਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਤੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਲਈ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਾਪੂ ਨੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ। ਚਾਚੀ ਵੀ ਸਮਝ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਲਈ ਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਕੌਲੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੀ।

ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਵੀ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸੀ ਚਾਚੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕੁੜੀ ਜੀਤੀ। ਚਾਚੀ ਕਰਤਾਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦੀ ਤਾਂ ਜੀਤੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੀ ਬੈਠੀ ਹਲਕਾ ਹਲਕਾ ਮੁਸਕਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਪੜ੍ਹਨੋਂ ਉਹ ਹਟ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲਦੀ ਸੀ। ਚਾਚੀ ਚਾਚੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖੇਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦੀ। ਹੁਣ ਜੀਤੀ ਤੋਂ

ਛੋਟਾ ਬਿੱਲਾ ਵੀ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਦੀ ਕੁਝ ਮੱਦਦ ਕਰਾਉਣ ਲਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹਾਲੇ ਹਲ ਦੀ ਹੱਥੀ ਫੜਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਚਾਚੇ ਕੋਲ ਨਵੀਂ ਜੋਗ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹਿੰਮਤ ਹੀ ਕਿਥੋਂ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਬਿੱਲਾ ਚਾਚੇ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ; ਕਦੇ ਬਿਜਾਈ, ਕਦੇ ਗੁਡਾਈ, ਕਦੇ ਖੇਤਾਈ।

ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਕੇ ਵਿਹਲਾ ਸਾਂ। ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਹਵੇਲੀ ਹੀ ਬਿਤਾਉਂਦਾ। ਜੀਤੀ ਹੁਣ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਨ ਲਗੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਚਾਚਾ ਤੇ ਬਿੱਲਾ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ। ਚਾਚੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਗਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ। ਘਰ ਜੀਤੀ ਛੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਜੀਤੀ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਵਧਣ ਲਗੇ। ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਤਾਰੀ ਰਹਿਣ ਲਗਿਆ। ਹਰ ਵਕਤ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੀ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਜੀਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਆਉਣ ਲਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਡਿਆ ਫਿਰਦਾ ਸਾਂ।

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਘਟੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਇਆ ਇਵੇਂ ਕਿ ਛੱਜੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਛੇੜ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵਾਹਵਾ ਰੋਲੀ ਪੈ ਗਈ ਪਰ ਛੱਜੂ ਸਿੰਘ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਾ ਸੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲੀ ਸਮਝੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਛੱਜੂ ਸਿੰਘ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਚਾਚੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ,

“ਸਾਲਿਆ ਕੰਜਰਾ, ਛੱਜੂਆ, ਮਰ ਗਿਆਂ! ...ਉਹ ਤੇਰੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਛੇੜ ਗਏ ਤੇ ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆਂ, ਆਹ ਫੜ ਦਸ ਰੁਪਏ ਤੇ ਜਾਹ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਲੈ, ਏਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮਰਨਾ ਚੰਗਾ!”

ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਜੇਥੇ ਵਿਚੋਂ ਦਸ ਰੁਪਏ ਕੱਢ ਕੇ ਛੱਜੂ ਨੂੰ ਫੜਾਉਣ ਲਗਿਆ ਪਰ ਛੱਜੂ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਖੜਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਹੌਲੇ ਜਿਹੇ ਬੋਲਿਆ,

“ਓ ਬੰਸੂ ਸਿਆਂ, ਕੁੜੀ ਵੀ ਤਾਂ...”

“ਓ ਸਾਲਿਆ, ਨਿਆਣੀ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਤਾਂ ਬੇਸਮਝ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਏਹ ਕੁੱਤੇ ਮੁੰਡੇ ਈ ਹਰਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਚਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਆ ਓਸ ਸਾਲੇ ਬੜੇ ਕਾਨੂੰ ਨੂੰ।”

ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਛੱਜੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਡਾਂਗ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ। ਜਿਸ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਛੇੜਿਆ ਸੀ ਚਾਚਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਚੁਰੱਸਤੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਇਆ ਤੇ ਪੈਅ ਪੈਅ ਉਸ ਉਪਰ ਡਾਂਗ ਵਰ੍ਹਾਉਣ ਲਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਛੁਡਾਇਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਡਰਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਚੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣੋਂ ਵੀ ਘਬਰਾਉਣ ਲਗਿਆ। ਜੀਤੀ ਨੇ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੇਰੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਪਈ।

ਪਰ ਜੀਤੀ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਪੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕਿਆ। ਬੱਸ ਏਨਾ ਸੀ ਕਿ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਕਿ ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਚਾਚੀ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਗਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਚਾਚੀ ਚੜਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਢਲੇ ਮੁੜਦੀ। ਫਿਰ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰ ਮੇਰੀ ਤੇ ਜੀਤੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਸਾਂ। ਬਾਹਰ ਚਾਚੇ ਦੀ ਡਾਂਗ ਦਾ ਖੜਕਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਜੀਤੀ ਕੋਲੋਂ ਉੱਠਿਆ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਚਾਚਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਜੀਤੀ ਨੂੰ ਅਜੀਬ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਖੂਨ ਉਤਰ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪਿਛਾਂਹ ਹੋ ਕੇ ਡਾਂਗ ਉਲਰ ਲਈ। ਮੈਂ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਡਾਂਗ ਓਟੇ ਵਿਚ ਜਾ ਵਜੀ। ਮੈਂ ਸ਼ੂਟ ਵੱਟ ਲਈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਏਨਾ ਤੇਜ਼ ਭਜਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਡਾਹੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲਾ ਹੀ ਸਕਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਵੀ ਲੱਭ ਲਵੇਗਾ। ਉਹ ਰਾਤ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕੱਢੀ ਮੈਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ।

ਉਸ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਚਲੇ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋ ਸਕਾਂ। ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆ ਖੋਜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਰੱਜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੰਡ ਜਾਣਾ ਹੁਣ ਮੌਤ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰਨ ਵਾਂਗ ਸੀ। ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਕਮਲਾ ਹੋਇਆ ਮੈਨੂੰ ਲਭਦਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਈ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ, ਬੱਚੇ ਵੀ ਪਰ ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਡਾਂਗ ਚੁੱਕੀ ਮੈਨੂੰ ਲਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਕਤ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਘਰੋਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਉਣ ਲਗੀਆਂ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ, ਬਹੁਤ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉੱਡ ਕੇ ਜਾ ਪੁੱਜਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਂਦਾ, ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਦੀ ਉਲਰੀ ਹੋਈ ਡਾਂਗ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਬਾਪੂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਰਹਿਣ ਲਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਸੁਨੇਹੇ ਆਉਂਦੇ। ਤਰੀਕੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਤੇ ਆ ਜਾ।

ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸੋਚ-ਸਾਚ ਕੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਹੀ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜਾਵਾਂਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਲਵਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਇੰਡੀਆ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਡਰਦਾ ਡਰਦਾ ਤੇ ਲੁਕਦਾ ਜਿਹਾ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤੇ ਬਾਪੂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਬਾਪੂ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜੀਤੀ ਬਾਰੇ ਪਰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਵੈਸੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਆਂਢ-ਗਵਾਂਢ ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਣ ਲਗੇ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਮ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਐਸੀ ਵੈਸੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਸਾਂ। ਦੁਪਹਿਰ ਜਿਹੇ ਇਕ ਜਵਾਨ ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ‘ਭਾਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ’ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਫਿਰ ਮਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲਗਿਆ,

“ਤਾਈ, ਸਾਡਾ ਵੇਲਣਾ ਚਲਦਾ, ਕਹੇਂ ਤਾਂ ਰਸ ਲਿਆ ਦੇਵਾਂ?”

“ਜਾਹ ਬਿੱਲੇ ਪੁੱਤ, ਲਿਆਏ ਇਕ ਬਾਲਟੀ, ਤੇਰਾ ਭਾਜੀ ਵੀ ਪੀ ਲਊ, ਓਥੇ ਵਲੈਤ ‘ਚ ਰਸ ਕਿਥੇ ਮਿਲਦੀ ਹੋਊ!”

ਜਦ ਮਾਂ ਨੇ ਬਿੱਲਾ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਘੰਟੀ ਜਿਹੀ ਵੱਜੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਬਿੱਲਾ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੁੜਗਾ ਵੀ ਕੁਝ ਕੁਝ ਓਹਦੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਪੁੱਛਿਆ ਨਾ ਤੇ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਾਮ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਹੱਦ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ ਜਦ ਚਾਚਾ ਬੰਸੂ ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਦਰ ਆ ਵੜਿਆ ਤੇ ਜੱਥੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਬੋਲਿਆ,

“ਮੈਂਖਿਆ, ਵਲੈਤੀਆ, ਸਵੇਰ ਦਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆਂ, ਬਾਹਰ ਈ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਵਲੈਤੀ ਵਿਸਕੀ ਪਲਾਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾਂ?”

“ਚਾਚਾ, ਏਦਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਵਲੈਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਜਿੰਨੀ ਕਹੇਂ!”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਕੰਬੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਦੇਖਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਈ ਸੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠੀ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ,

“ਤੇਰਾ ਬਾਪੂ ਵੀ ਲੰਬੜਦਾਰ ਐ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦੈ, ਬੰਦੇ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਪਛਾਣਦੈ, ਏਹਨੇ ਬੰਸੂ ਦਾ ਪਰਨੋਡ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਈ ਖੇਤ ਵੀ ਓਹਨੂੰ ਈ ਦੇ ਦਿੱਤੇ।”

ਮੈਂ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਮਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜੀਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰੇ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਆਪ ਹੀ ਬੋਲੀ,

“ਜੀਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਰਿਸ਼ਤਾ ਵੀ ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਈ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਵੀ ਮੱਦਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਓਹਦੇ ਦੋ ਮੁੰਡੇ ਆ।”

ਮੈਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਸੌਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸੋਚਦਾ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਏਨੇ ਸਾਲ ਡਰਦਾ ਹੀ ਵਾਪਸ ਨਾ ਮੁੜਿਆ। ਏਨੇ ਸਾਲ ਫਜ਼ੂਲ ਹੀ ਖਰਾਬ ਕੀਤੇ। ਹੁਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਈ ਗੋੜੇ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ ਜੇ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਚਾਚੇ ਬੰਸੂ ਨੇ...

ਆਪਣਾ ਖੂਹ

ਲੰਫਬਰੇ ਕਰੈਸਟ ਨੂੰ ਕਈ ਲੋਕ ਚੋਢਿਆਂ ਦੀ ਗਲੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ, ਪੰਜਾਹ ਕੁ ਘਰਾਂ ਵਾਲੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਅੱਧੇ ਘਰ ਚੋਢਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਰੋਡ 'ਤੇ ਘਰ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਘਰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵੱਡੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਤੀਜਾ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਏ ਗਏ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਭਤੀਜੇ ਤੇ ਦੋ ਭਾਣਜੇ, ਇੱਕ ਸਾਲਾ, ਇੱਕ ਸਾਂਝੂ ਤੇ ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਨ ਕੇਵਲ ਚੋਢੇ ਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਇਸੇ ਰੋਡ 'ਤੇ ਵਸੇਬਾ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਗੋਤ ਭਾਵੇਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੋਢੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

ਹਲਕੀ ਚੜਾਈ ਵਾਲੀ ਇਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਰੋਡ ਨੌ-ਬਰੂ-ਰੋਡ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਅਗਿਓਂ ਬੰਦ। ਰੋਡ ਦੇ ਐਨ ਓਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕੁ ਕੇਵਲ ਚੋਢੇ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਰੋਡ ਗੋਲ ਦਾਇਰਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨੀ ਰਹੇ। ਕੇਵਲ ਚੋਢੇ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਖੱਬੇ ਇੱਕ ਐਲੀਵੇਅ ਹੈ ਜੋ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪਾਰਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਐਲੀਵੇਅ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪਿੱਛੇ ਪੈਂਦੇ ਚਰਚ ਕੋਲ ਜਾ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਐਲੀਵੇਅ ਪੈਦਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਾਈਕਲਾਂ ਲਈ ਹਨ।

ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਅਕਸਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੁਹਰੇ ਖੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੜਕ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਇਵੇਂ ਦੁੜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਰਿਆਇਆ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਰਿਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਰੋਡ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਘਰ ਉਸ ਦੇ ਕੁਣਬੇ ਦੇ ਜਿਉਂ ਹਨ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ ਦੇਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਘੱਟ ਇਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕੁਝ ਇੱਕ ਘਰ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਗੋਰੇ ਵੀ ਚੋਢੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਾਕਫ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਹੀ। ਇਸ ਰੋਡ ਦੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ

ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਦਿ ਹੋਣਗੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਧਰ ਲੰਘਾਉਣਾ ਜਾਂ ਪੱਕੇ ਕਰਾਉਣਾ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਣਗਿਣਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸੰਵਾਰੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਸਕਿਊਰਟੀ ਦਾ, ਬੈਂਕ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਫਾਰਮ ਭਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਅਗਲਾ ਝੱਟ ਆ ਕੇ ਕੇਵਲ ਚੋਢੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾ ਦਿੰਦਾ। ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਵੀ ਕਦੇ ਮੱਥੇ ਤਿਉੜੀ ਨਾ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਇੱਕ ਦਮ ਅਗਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਹੁੰਦੀ, ਕਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਦਿਹਾੜੀ ਵੀ ਭੰਨਣੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ, ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਸੀ ਤੱਕ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਅੱਜ ਇੰਨਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਤੱਤੀ-ਠੰਡੀ ਵੀ ਸਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਦੌੜ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਹੁੰਦੀ। ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਆਪਣੀ ਰੋਡ ਉਪਰ, ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਵਕਾਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਾਂ, ਭਤੀਜਿਆਂ, ਭਾਣਜਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਓ ਵਾਲਾ ਰੁਤਬਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ-ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਨਹੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਨਿਆਣਾ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਦਿੱਸ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਝਿੜਕ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਝਿੜਕ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਨਿਆਣੇ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਟੀਨ-ਏਜ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਵੀਹ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਹੋਣਗੇ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਧੁੱਪ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਖੇਡਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਸਾਈਕਲ ਲੈ ਰੇਸਾਂ ਲਗਾਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੇਗਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਲਤ ਕਰਦਾ ਦਿੱਸਿਆ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦਬਕਾ ਮਾਰੇਗਾ, “ਓ ਜਾਓ, ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਚਲਾਓ, ਇੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੱਜੋਗੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਰ ਭੰਨੋਗੇ।”

ਉਹ ਸਾਰੇ, ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹਿਣਗੇ। ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਸਾਈਕਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਟਰੈਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਜਾ ਕੇ ਦੂਰ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਠਾਕ ਖੇਡ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਹ ਹਰ ਸਵੇਰ ਆਪਣੀ ਸੜਕ ਉਤਰਦਾ ਮੇਨ ਰੋਡ ਉਪਰਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਰਡੀਅਨ ਖਰੀਦੇਗਾ, ਕਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿਰਰ ਵੀ ਲੈ ਲਵੇਗਾ। ਕਦੇ ਕੋਈ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਕਰੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਕਸਾਊ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਪਰਚੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵੀ ਛਾਪਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਖਤ ਨਫਰਤ ਹੈ।

ਸੜਕ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਉਹ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਘੋਖਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ‘ਰਾਜੂ ਨੇ ਕਾਰ ਬਦਲ ਲਈ ਲੱਗਦੀ ਐ।..ਦੀਪੋ ਦੀ ਕਾਰ ਘਰੇ ਖੜੀ ਐ, ਅੱਜ ਕੰਮ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ

ਹੋਣਾ।....ਆਹ ਸ਼ਿੰਦਾ ਤਾਂ ਬਈ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ ਬਣਾ ਰਿਹੈ....ਆਹ ਦੇਵ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਰੰਗ ਕਿਦਾਂ ਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਦਾਂ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ।...ਮੇਜਰ ਸ਼ੁੱਹ ਵੀ ਮੁੰਡਾ ਵਿਆਹੁਣ ਇੰਡੀਆ ਜਾਊ।”

ਅਖਬਾਰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਫਰੰਟ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠੇਗਾ। ਪੂਰੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਟੈਲੀ ਵੀ ਚਲਾ ਲਵੇਗਾ। ਕਦੇ ਰੇਡੀਓ ਵੀ ਓਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਅੰਦਰ ਆਏਗੀ ਤੇ ਕਹੇਗੀ,

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਿਆਣਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਗਿਆਂ!”

“ਓ, ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੈਨੂੰ?”

“ਹੋਇਆ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਆਂ, ਦਸ ਭਲਾ ਤੇਰੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕੰਨ ਐਂ, ਇਕੋ ਟੈਮ 'ਤੇ ਕਈ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਨੈਂ।”

ਉਹ ਹੱਸੇਗਾ ਪਰ ਬੋਲੇਗਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਫਿਰ ਕਹੇਗੀ,

“ਹੁਣ ਦੁਪੈਰਾ ਅਖਬਾਰ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਪਾਏਂਗਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੇਂਗਾ ਫਿਰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਲਈ ਫੋਨ ਨੂੰ ਚੁੰਬੜਿਆ ਰਹੇਂਗਾ।”

“ਤੂੰ ਭਲਾ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੀ ਕਰੋਣੈ?...ਜਾਹ ਕੁਝ ਪੀਣ ਲਈ ਲਿਆ।”

“ਚਾਹ ਲਿਆਵਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਠੰਢਾ?”

“ਚਾਹ ਹੀ ਲੈ ਆ, ਨਿਆਣੇ ਗਏ ਸਕੂਲ?”

“ਨਹੀਂ, ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਆ ਬਸ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਈ ਆ।”

“ਰੜਕਦੇ ਨਹੀਂ!”

“ਹੁਣ ਜ਼ਰਾ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਗਏ, ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀ ਜ਼ਿੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।”

ਅਖਬਾਰ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਹ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰੇਗਾ। ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਅਲੀ, ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖ਼ਬਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਰਾਕ ਖਾ ਕੇ ਵਰਜਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਅਖਬਾਰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਖਬਾਰ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੜਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਖੜੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਸੋਚ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਕਦੇ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਿਆਸੀ ਖ਼ਬਰ ਦੀ ਨਿਰਖ-ਪਰਖ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਮੌਸਮ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਖਬਾਰ ਲੈ ਕੇ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਕ ਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸੈਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਵੀ ਗੇੜਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਚਰਚ ਵੱਲ ਵੀ ਚੱਕਰ ਮਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਚਰਚ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਦਰੀ ਫਾਦਰ ਪੈਟਰਿਕ ਉਸ ਦਾ ਵਾਹਵਾ ਵਾਕਫ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨਾਲ ਪੱਬ ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਫਾਦਰ

ਪੈਟਰਿਕ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਉਹ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ। ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਧਾਰਮਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਰੱਬ ਵਿਚ ਹੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਿਰਫ ਇੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਰੱਬ ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ੈਅ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਅਦਿੱਖ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੱਬ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਡਰ ਤੇ ਵਹਿਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਇੱਕ ਧਾਰਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਦਾ ਫਲਸਫਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਣੇ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਪੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਉਸ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਉਸ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਉਪਰ ਕਾਫ਼ੀ ਅਸਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਭਤੀਜੇ-ਭਾਣਜੇ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਜਿਹੇ ਹੀ ਹਨ। ਜਦ ਕਦੇ ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਰੱਬ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਵਕਤ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਬੋਧਣੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ ਪਰ ਇਸ ਰੱਬ ਦੇ ਵਹਿਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਰਹਿਤ ਸੋਚ ਹੀ ਨਿੰਗਰ ਸੋਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਉਪਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਉਪਰ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਨਾਹੀ ਇੰਨੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਪੂਰੀ ਸੜਕ ਦੇ ਲੋਕ ਹੀ ਕਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਗਏ ਹੋਣੇ। ਸਗੋਂ ਕਈ ਤਾਂ ਵਡਿਆਈ ਮਾਰਦੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਮੁਹਰੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ ਪਰ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਬਹਿਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਨਿਆਣੇ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਕਹੇਗਾ,

“ਬਾਬਾ ਜੀ, ਸਾਡੀ ਟੀਚਰ ਕਹਿੰਦੀ ਗੋਡ ਹੈਗਾ,...ਉਹ ਲਾਈ ਕਰਦੀ ਆ?”

“ਲਾਈ ਨਹੀਂ, ਅੰਡਰਸਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।”

“ਮੈਂ ਕੱਲ ਨੂੰ ਆਸਕ ਕਰੂੰ।”

ਕੇਵਲ ਸੋਚਣ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਨਿਆਣੇ ਨੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਉਲਝਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਹੇਗਾ, “ਰਹਿਣ ਦੇ ਤੂੰ ਆਸਕ ਕਰਨੇ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਹੋਏਂਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਆਪੇ ਅੰਡਰਸਟੈਂਡ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ।”

“ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਅੰਡਰਸਟੈਂਡ ਕਰਦਾਂ, ਮਾਈਕਲ ਦਾ ਗੋਡ ਡਿਫਰੈਂਟ ਆ, ਅਬਦੁਲ ਦਾ ਡਿਫਰੈਂਟ, ਵਿਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋਡੀ ਗੋਡ ਆ ਐਂਡ ਆਏ ਗੋਟ ਟੈਨ ਗੋਡ-ਦਾੜੀ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ।”

“ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਸੋਚੇਗਾ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਵੇ। ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਕਹੇਗਾ,

“ਹਾਲੇ ਤੂੰ ਟੀਚਰ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਸਨ ਕਰ ਫੇਰ ਲੇਟਰ ਐਨ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਐਕਸਪਲੇਨ ਕਰੂੰ।”

ਇਕ ਵਾਰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਉਦੋਂ ਵੀ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦ ਉਸ ਦੇ

ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਜਿੰਦਰ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਬਲਦੀਪ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਆਪਾਂ ਕੌਣ ਆਂ?”

“ਕੀ ਮਤਲਬ?”

“ਆਪਾਂ ਮੁਹੰਮਡਨ ਆਂ?”

“ਕੌਣ ਪੁੱਛਦਾ?”

“ਮਾਈ ਟੀਚਰ।”

“ਆਪਾਂ ਇਨਸਾਨ ਆਂ, ਹਿਉਮਨ ਬੀਇੰਗ ਆਂ।”

“ਓ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਆ।”

“ਆਪਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਂ।”

“ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਕਲਾਸ ਹਿਉਮਨ ਬੀਇੰਗ ਵੀ ਆ ਤੇ ਸੰਮਥਿੰਗ ਐਲਜ਼ ਵੀ।”

“ਤੇਰਾ ਹਿਉਮਨ ਬੀਇੰਗ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ?”

“ਨੋ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੋਪਰ ਅਨਸਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਪੀਪਲ ਆਸਕ ਮੀ ਮੋਰ।”

ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਪੈਣ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਬਲਦੀਪ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਠੱਪਾ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਵਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਪੁੱਛਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ। ਬਲਦੀਪ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਖਿੜਣ ਲੱਗਿਆ। ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਵੀ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਆਈ ਤੇ ਬਲਦੀਪ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਬੋਲੀ,

“ਆਪਾਂ ਸਿੰਘ ਆਂ, ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਬਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ?..ਤੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਾਬੇ ਵਾਂਗੂ ਫੋਕੀ ਬਹਿਸ ਕਰੀ ਜਾਨੈ!”

ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਚਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝਤਾ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ਪਰ ਰੱਬ ਜਾਂ ਧਰਮ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਨਰਮੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਚੱਲੀ ਧਾਰਮਿਕ ਹਵਾ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੋਏ। ਇੱਕ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਖੰਡੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਟੰਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੇਵਲ ਚੋਢੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਲੱਗਦੀ। ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਵੰਡੀ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰਕਤ ਸਾਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਰੋਡ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਖੰਡੇ ਦੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਕੇਵਲ ਚੋਢੇ ਦੇ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੱਤੀ ਕੱਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਖੰਡਾ ਜਾਂ ਖੰਡੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਲਈ ਉਹ ਉਸ ਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਭੰਨ ਸੁਟੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਭ ਖੰਡੇ ਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਗਏ। ਮੁੜ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ

ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਪਈ।

ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਦੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਦੀ, “ਬੁੱਢੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤੂੰ ਪੁੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਨੇ ਰਾਈਟ ਦਿੱਤਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਾਈਫ 'ਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨ, ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਟੋਕਦੈ?”

“ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕੁਝ, ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।”

“ਗਲਤ ਸਹੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨੋਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੱਟ ਜਾਹ, ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਆਪ ਕਰਨ ਦੇਹ।”

“ਦੇਖ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਏਸ ਵਿੱਚ ਦੇਣੋਂ ਹੱਟਣਾ ਨਹੀਂ।”

“ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮੁਹਰੇ ਬੋਲ ਪਿਆ ਤੇ ਰੋਏਗਾ।”

“ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਰੋਊਂ! ਕਹਿਣਾ ਮੰਨਣਾ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਐ, ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਐ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗਲਤ ਕਹਿਣਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ।”

ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਟਾਲੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਹੈ। ਇਸੇ ਮਾਣ ਸਹਾਰੇ ਉਸ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਸਭ ਉੱਪਰ ਮੋਰ ਹੋਰ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਸੁੱਖੇ ਦੀ ਕੁੜੀ ਮਨਜੀਤ ਦੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁਝ ਤਣਾਵ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਹਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨਦੇ, ਕੜੇ ਪਹਿਨਦੇ, ਆਪਣੇ ਰੈਗ-ਸੈਕਾਂ ਉੱਪਰ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਸਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਖੰਡੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਨਜੀਤ ਵੀ ਘਰ ਆ ਕੇ ਖੰਡੇ ਵਾਲਾ ਰੈਗ-ਸੈਕ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁੱਖੇ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੇਵਲ ਚੋਢੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਬੈਗ ਦੇਖ ਕੇ ਹੰਗਾਮਾ ਖੜਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਖਾ ਉਸ ਦੀ ਰਾਏ ਜਾਨਣ ਲਈ ਜਾਂ ਸਹਿਮਤੀ ਲੈਣ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਤੋਰਦਾ ਹੈ, “ਮਨਜੀਤ ਦੇ ਸਕੂਲੇ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਆ।”

“ਓਹ ਕਿਦਾਂ?”

“ਆਹੀ, ਰਿਲੀਜ਼ਨ ਕਾਰਨ ਟੈਨਸ਼ਨ ਖੜੀ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ।”

“ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਨਾ?”

“ਨਹੀਂ।”

ਸੁੱਖਾ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾ ਰਿਹਾ। ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਆਪਣੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ,

“ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਫਨੈਟਿਕ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਰੱਤੀਆਂ ਵੱਧ ਈ ਐ, ਇਹ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤਾਂ ਆਰਜ਼ੀ ਜਿਹੇ ਆ, ਏਨੇ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸੁੱਖਿਆ, ਬੰਦੇ ਤੇ ਬੰਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਹੀ ਧਰਮ ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਧਰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਨਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਖਤਮ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਨਾ ਹੁੰਨਾ ਕਿ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰੱਬ ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਸਕਦੀਆਂ।”

ਸੁੱਖਾ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਮਨਜੀਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਵਾਲਾ ਬੈਗ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਿੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸਾਖੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਨਿਕਲਦੇ ਜਲੂਸ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਖਿੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਖਿੜਾਂ ਦੀ ਭੜਾਸ ਕੱਢਣ ਲਈ ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਵਰਗੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦਾ ਕਹੇਗਾ,

“ਜਿੱਦਾਂ ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਸੁਣਦੇ ਆਂ ਕਿ ਫਲਾਨਾ ਚਰਚ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੇ ਕੋਈ ਮੰਦਰ, ਮਸਜਿਦ, ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਕੀ ਆਪਾਂ ਕਦੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿ ਫਲਾਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਪੋਰਟ ਸੈਂਟਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।”

ਜੇ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਇੱਕ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਰਿਟਾਇਰਡ ਬੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਇੰਨਾ ਸਹਿਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਵਹਿਮ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਕਮਲੀ ਕੀਤੀ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਾਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ ਗਰਮੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਹਣੇ ਦਿਨ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੋਢਿਆਂ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਵਾਹਵਾ ਰੋਣਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ। ਸਾਰੇ ਨਿਆਣੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਾਈਕਲ ਕੱਢ ਕੇ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਸੜਕ ਉੱਪਰ ਹੰਗਾਮਾ ਜਿਹਾ ਛਾਉਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਚੋਢਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਮੁਕਾ ਕੇ ਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆ ਖੜਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਟੋਕਦਾ ਵੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੜਕ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੌਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਆਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੇਡ ਰਿਹਾ। ਹਾਲੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਾਰਕ ਵੱਲ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਅਗਲੇ

ਐਤਵਾਰ ਸੜਕ ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਪਾਰਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਨਿਆਣੇ ਉੱਥੇ ਵੀ ਨਾ ਦਿੱਸੇ। ਘੰਟੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਹੰਗਾਮਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਉਸ ਨੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਿਆਣੇ ਹਰੇਕ ਐਤਵਾਰ ਹੀ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਐਤਵਾਰ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਖਿੜਕੀ ਵਿੱਚ ਆ ਖੜਿਆ। ਸਾਰੇ ਨਿਆਣੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸਾਈਕਲ ਦੁੜਾਉਂਦੇ ਚਰਚ ਵਾਲੀ ਐਲੀਵੇਅ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ। ਉਹ ਖੜਾ ਸੋਚਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਧਰ ਤਾਂ ਸਾਈਕਲਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਜਗਾਹ ਨਹੀਂ, ਚਰਚ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਂ ਡਿਊਲ ਕੈਰਜਵੇਅ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਸੱਟ ਫੇਟ ਹੀ ਨਾ ਲੁਆ ਲੈਣ। ਸੋਚਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਹੀ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਕੁਝ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਹਫ਼ਦਾ ਹੋਇਆ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਦਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗਿਆ, “ਓ ਸੁਰਜੀਤ ਕੁਰੇ ਜਲਦੀ ਆ ਬਈ ਜਲਦੀ!”

“ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ!”

“ਇਹਨਾਂ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ।”

“ਕਿਉਂ?”

“ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਤੇ ਕਹਿ ਕਿ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਈ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੱਸਣ।”

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਕੀ, ਹਰ ਕੋਈ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਅਚੰਭਿਤ ਹੋਏ ਕੇਵਲ ਚੋਢੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੋਗੇ, “ਮਿਸਟਰ ਚੋਢਿਆ, ਇਹ ਸਭ ਕੀ?...ਐਡੀ ਤਬਦੀਲੀ!”

ਉਹ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਏਗਾ,

“ਓ ਮੈਂ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆ, ਚਰਚ ਦੇ ਕਾਰ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਈਕਲ ਪਏ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ਹੋਏ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਵਾਂ ਪਾਦਰੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਈਬਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਜਾਂ ਕੇ ਸੌ ਗਾਲ੍ਹ ਕੱਢੀ ਪਾਦਰੀ ਨੂੰ, ਇੱਕ-ਇੱਕ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁੱਟੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਖੂਹ 'ਚ ਈ ਡਿੱਗਣਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ 'ਚ ਡਿੱਗੋ।

ਸੰਗਲੀ

ਗੋਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਊਥਾਲ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਘੁੰਮਦਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਜਿਥੇ ਕਿ ਚੋਰੀ ਆਏ ਆਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਰੇਆਮ ਘੁੰਮਣਾ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਉਹ 'ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਵਾਲੀ' ਪੱਥ ਵਿਚ ਮਿਲੇਗਾ। ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਉਸ ਦਾ ਇਥੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਹੈ। ਪੱਥ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਸ ਦੇ ਦੋਸਤ ਬਹੁਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੱਥ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਂ 'ਕਿੰਗਜ਼ ਆਰਮਜ਼' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਪੱਥ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ-ਕਰਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਪੇਂਡੂ ਮਾਹੌਲ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਗਾਣੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਖਾਣਾ। ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਦਿਨ ਸਟਰਿਪਟੀਜ਼ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਨੰਗ ਨਾਚ। ਇਸ ਨਾਚ ਲਈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਲਿਆਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਤਿੰਨੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਗਵੱਈਆ ਆਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੋਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਸ਼ਾਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਤਪਾਕ ਨਾਲ ਮਿਲੇਗਾ। ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛੋਗੇ ਤਾਂ ਕਹੇਗਾ,
“ਭਾਜੀ, ਭੈਣ ਦੇਣਿਆਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬਾਂਹ ਮਰੜੀ ਹੋਈ ਆ।”

ਜੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ,
“ਭਾਜੀ, ਭੈਣ ਦੇਣਿਆਂ ਮੂਲੋਂ ਈ ਨੁੜ ਰੱਖਿਆ!”

‘ਭੈਣ ਦੇਣਿਆਂ’ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚੋਰੀ ਛੁਪੇ ਇਧਰ ਲੰਘਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਸਾਲ ਉਹ ਲੁਕ-ਲੁਕ ਕੇ ਕੱਢੇ ਹਨ। ਇਹਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਵੇ ਹੀ ਨਾ। ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੀ ਉਥੋਂ ਉਹ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਹਰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ। ਹੋਰਨਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਬੋੜੀ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਹੁਣ ਕੁਝ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਰਾਹੀਂ ਕੇਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਦੇਸ਼

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/147

ਵਿਚ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

“ਭਾਜੀ, ਭੈਣ ਦੇਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪਰਮਿਸ਼ਨ ਦੇਣ ਜਾਂ ਨਾ ਦੇਣ ਪਰ ਆਹ ਕਾਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬਚਾਂਗੇ, ਇਹ ਸਾਲੇ ਮੇਰੇ ਗੋਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਹੀ ਵਗਦੇ ਆ।”

ਕੇਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਥੇ ਪੱਕੇ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਵੇਂ ਚਲਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਕਈ-ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੋਲਾ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਨਾ ਵੀ ਪੱਕਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹੀ ਪਰ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਰਹੇ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਤਾਂ ਰਹੇ। ਉਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨਨ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਨਸਲਵਾਦ ਜਾਂ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਦੁਰਾਂਡਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਦੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਹੇਗਾ,

“ਭਾਜੀ, ਇਥੋਂ ਦੇ ਗੋਰੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਸ਼ੈਦ ਕਦੇ ਤੱਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਹੋਣ ਪਰ ਆਹ ਸਾਲੇ ਮੇਰੇ ਦੇਸੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਬੜੀ ਕੈਹਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਆ ਜਿੰਦਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂਗ ਬੋਲੂ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਬਈ ਭਲਾ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦਾ ਈ ਫਰਕ ਆ, ਹੋਰ ਕੀ। ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਜਿੰਦਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਸਰ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹੋਣ। ਸਾਲੇ ਮੇਰੇ, ਵੱਡੇ ਸਿਕੰਦਰ!”

ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਕਹੇਗਾ, “ਚੜਦੀ ਕਲਾ!” ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਵੀ ਸਦਾ ਚੜਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਸਦਾ ਖੁਸ਼ ਰਹੇਗਾ। ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਏ ਦਿਨ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋਂ ਵੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਇੰਨਾ ਕੁ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੰਘਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਲੁਕ ਲੁਕ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਘਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਹਦਾ ਨਵਾਂ-ਨਵਾਂ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਗਰਭਵਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬੀਵੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜੇਬ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਕਹੇਗਾ,

“ਆਹ ਇਆ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਠੀਕ ਠੀਕ ਈ ਆ। ਸਿੱਧੜ ਜਿਹੀ। ਪਰ ਮੁੰਡਾ ਬੜਾ ਚੁਸਤ ਆ। ਨਿਰੀ ਟੂਟੀ। ਸਾਲਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਈ ਨਾ ਛੱਡੂ!”

ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਖੱਬੀ ਬੁੱਕਲ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਇਕ ਗੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਖੜੀ ਹੈ। ਇਕ-ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਵਾਪਸ ਫੜਦਾ ਬੋਲੇਗਾ,

“ਆਹ ਮੁਖੀਲਾਂ ਦੇ ਕਈ ਫੈਦੇ ਵੀ ਆ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ। ਜਦ ਵੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੂ ਤਾਂ

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/148

ਲੱਗੂ ਬਈ ਆ ਗਿਆ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਨੇ ਕਰਨਾ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਮਨ ਖਿੜ-ਖਿੜ ਜਾਊ। ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਵੀ ਜੇ ਬੁੜ੍ਹੇ ਦਾ ਜਾਂ ਸੇਮੇ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁੱਸਾ ਔਣ ਲੱਗੂ। ਤਸੱਲੀ ਤਾਂ ਘਰਵਾਲੀ ਦੇ ਫੋਨ ਨਾਲ ਈ ਹੁੰਦੀ ਆ।”

“ਅੱਗੇ ਕਹੇਗਾ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਤਾਂ ਉਥੇ ਫੋਨ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਬਾਹਰ ਬੁੜ੍ਹਾ-ਬੁੜ੍ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਬੋਲ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਪੇਕੀ ਜਾ ਕੇ ਕਰੂ। ਭਾਜੀ, ਸਾਡਾ ਬੁੜ੍ਹਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੱਡ ਆ।”

“ਗੋਲਿਆ, ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਖਰਚ ਕੇ ਲੰਘਿਆ ਸੈਂ?”

“ਕਈ ਲੱਖ ਲੱਗ ਗਏ, ਬੁੜ੍ਹੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖੀ ਸੀ।”

“ਇੰਨੇ ਕਮਾ ਵੀ ਲਏ?”

“ਕਮਾਏ ਤਾਂ ਬਥੇਰੇ ਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਛੁਡਾਈ। ਫੇਰ ਘਰ ਛੱਤਿਆ। ਸੇਮੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਭੇਜੇ। ਹੁਣ ਬੁੜ੍ਹੇ ਕੋਲ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਬੈਂਕ 'ਚ ਵੀ ਹੈਗੇ ਆ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਢੁੰਡਰ ਕੁਟੋਂਦਿਆਂ! ਆਪਾਂ ਕੰਮ ਤੋਂ ਕਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ, ਆਹ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਵੀ ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਗਲਾਸਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੀਤੇ।”

“ਮਰੱਥਿਆਂ ਵਾਲੀ” ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਕਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਹੋਲੋ’ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਹਨ। ਕਦੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰਦਾ ਕਹੇਗਾ,

“ਓਹ ਲੰਬੜਾ, ਗੱਲ ਸੁਣ ਓਏ। ਕਲ੍ਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬੁੱਡਵੇਅ 'ਤੇ ਵੇਖਿਆ। ਤੂੰ ਪੈਰਾਂ ਭਰਨੇ ਬੈਠਾ ਕੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਓਏ! ਜਿਦਾਂ ਜੰਗਲ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇਂ! ਸਾਲਿਆ ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਚੋਅ ਨਹੀਂ!”

ਸੁਣਦੇ ਲੋਕ ਹੱਸ ਪੈਣਗੇ ਤੇ ਅਗਲਾ ਵੀ ਛਿੱਬਾ ਜਿਹਾ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਵਾਪਸ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਉਹ ਕਹੇਗਾ,

“ਗੋਲਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਤੇਰੀ ਕਾਟੋ ਜਿਉਂ ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਖੇਲਦੀ ਆ। ਤੇਰੇ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮਾਲਕਣ ਫੇਰ ਹੈਗੀ ਤੇਰੇ ਜੋਗੀ। ਅਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਬੈੱਡ ਨਿੱਘੇ ਕਰਨੇ ਆਂ। ਤੈਨੂੰ ਕੀਤਾ ਕਰਾਇਆ ਮਿਲਣਾ। ਜੇ ਸਾਡੀ ਵੀ ਏਦਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਮੋਠ-ਮੋਠ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ।”

“ਸਾਲਿਆ, ਓਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀ ਹੋਣੀ ਆਂ!”

“ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਖਾਲੀ ਮੂੰਹੋ ਨਾਲੋਂ ਬੱਕਲੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ!”

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਗਿਆ-ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਆਪਣਾ ਵੀ ਕੋਈ ਅਸੂਲ ਆ।” ਉਹ ਬੰਦਾ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋਏ 'ਤੇ ਕਹੇਗਾ,

“ਭਾਜੀ, ਲੰਬੜ ਸਾਲ੍ਹਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਸੱਚੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਆ। ਓਦਾਂ ਸਾਊਥਾਲ ਵਿਚ ਤੀਵੀਆਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਪੰਜਾਹ ਅੱਖਾਂ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਈ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਵੀ ਇਕੱਲੇ ਦਾ ਨਰਕ ਭੋਗਦੀਆਂ ਇਥੇ,...ਓਦਾਂ ਭਾਜੀ ਸਾਊਥਾਲ ਜਿੰਨਾ ਗੰਦ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਆਹ

ਫਗਵਾੜਨ ਜੀਤੇ ਨੇ ਦਸ ਪੈਂਡ ਰੇਟ ਬੰਨਿਆ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਸਦ ਲਓ ਪਰ ਭਾਜੀ ਆਪਾਂ ਏਸ ਗੱਡੀ ਦੇ ਬੋਲਦ ਨਹੀਂ। ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਰਾਣੋ ਈ ਦਿੱਸਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਆ ਹਰ ਵੇਲੇ।”

ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਯਕੀਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਭਾਅ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਪੈਸਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਖਰਚੇਗਾ।

ਕਦੇ-ਕਦੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇਗਾ,

“ਪੂਰੇ ਚਾਰ ਕਨਾਲ ਥਾਂ ਬਗਲਿਆ ਬੁੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਆਦਮੀ ਸਾਨ ਕੰਧ ਕੀਤੀ ਦੁਆਲੇ। ਗੱਭੇ ਬਣਾਈ ਕੋਠੀ। ਅੰਦਰ ਵੜੋ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਵਿਹੜਾ ਆ। ਮੁਹਰੇ ਬਰਾਂਡਾ ਤੇ ਫਿਰ ਚਾਰ ਵੱਡੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ। ਇਕ ਸੇਮੇ ਤੇ ਓਹਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦਾ। ਇਕ ਸਾਡਾ। ਇਕ ਬੁੜ੍ਹੇ-ਬੁੜ੍ਹੀ ਦਾ ਤੇ ਇਕ ਸਾਂਝਾ। ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੀਂ ਬੈਠਕਾਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀਆਂ। ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਰਸੋਈ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜਦੀਆਂ। ਏਦਾਂ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਜੁਦੇ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਹੁਣ ਸੇਮੇ ਨੇ ਉਪਰ ਇਕ ਚੁਬਾਰਾ ਵਾਧੂ ਜਿਹਾ ਛੱਤ ਲਿਆ। ਓਦਾਂ ਰਾਣੋ ਤਾਂ ਬੁੜ੍ਹੇ-ਬੁੜ੍ਹੀ ਕੋਲ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਈ ਸੌਂਦੀ ਆ। ਏਦਾਂ ਮੰਜਾਂ ਬੁੜ੍ਹੇ ਦਾ, ਨਾਲ ਬੁੜ੍ਹੀ ਦਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਣੋ ਅਮਰਜੀਤ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਆ।”

“ਤੇਰੇ ਹੁੰਦੇ 'ਤੇ ਈ ਘਰ ਛੱਤਿਆ ਸੀ?”

“ਨਾ ਜੀ, ਉਦੋਂ ਕਿਥੇ ਹਿੰਮਤ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੇਖਾਂਗੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਥੇ ਈ ਬਕਸਾ ਬਣਨਾ।”

ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਵਾਕਫੀ ਕਰਾ ਕੇ ਰੱਖੇਗਾ। ਪਿਓ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮੁਹਰਾ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤੁਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਤਕ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਕਰਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਬਾਪ ਕਿਧਰੇ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੇ ਕੰਜੂਸ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਦੱਸੇਗਾ,

“ਹਾਲੇ ਕਿ ਮੈਂ ਏਨੇ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ ਆ ਪਰ ਰਾਣੋ ਨੂੰ ਇਕ ਪੈਨੀ ਖਰਚਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਈਂ। ਬੁੜ੍ਹਾ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਆਪ ਲੈ ਕੇ ਦਿੰਦਾ। ਇੰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਬਈ ਉਹਦੇ ਵੀ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਖਰਚ ਹੋ ਸਕਦੇ ਆ। ਭਾਜੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਓ, ਤੀਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੌ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲੋੜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।”

“ਉਹਨੂੰ ਜੁਦੇ ਭੇਜ ਦਿਆ ਕਰ।”

“ਇਕ ਵਾਰੀ ਭੇਜੇ ਸੀ। ਘਰ 'ਚ ਜਿਦਾਂ ਭੁਚਾਲ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਬੁੜ੍ਹਾ ਜੁਦਾ ਔਖਾ ਫਿਰੇ। ਬੁੜ੍ਹੀ ਜੁਦੀ। ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਭੇਜ ਈ ਦੇਵਾਂ। ਪੈਸੇ ਨਈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੇ। ਬੁੜ੍ਹਾ ਕੰਟਰੋਲ ਨਈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੋਂ ਛੱਡਦਾ। ਸੇਮਾ ਵੀ ਫੋਨ 'ਤੇ ਇਹੋ ਰੋਣੇ ਰੋਂਦਾ। ਹਾਲੇ ਕਿ ਉਹ ਇੰਨਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ। ਪੂਰੀ ਖੇਤੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਪਰ ਬੁੜ੍ਹਾ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥ ਵਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।”

“ਭਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਧਰ ਕੱਢ ਲੈਣਾ ਸੀ।”

“ਭਾਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਉਹਨੂੰ ਕਹਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਫਸਾਵਾਂ! ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਏ ਟੂ ਜ਼ੈਡ ਤਕ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੱਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਝਲਦਾਂ। ਆਪਣਾ ਮੁਲਕ ਆਪਣਾ ਈ ਹੁੰਦਾ। ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸੋਮਾ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਓਦਾਂ, ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਓਹਦੇ ਲੰਘਣ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਜੁਦੇ ਭੇਜੇ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕਰੇ ਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ। ਬੰਗਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਵਰਨਾ ਦਲਾਲ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਕਈ ਚੱਕਰ ਮਾਰ ਚੁੱਕਿਆ ਕਿ ਅੱਧੇ ਪੈਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਅੱਧੇ ਇਥੇ ਧੁਰ ਆ ਕੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਓਹਦੇ ਰਾਹੀਂ ਈ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਸੋਮਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਮੈਂ ਜਿਉਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਇਆ।”

ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਕ ਅੱਧਾ ਗਿਲਾਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭਾਵੁਕ ਹੋਣ ਲੱਗੇਗਾ। ਅੱਖਾਂ ਭਰਦਾ ਕਹੇਗਾ,

“ਭਾਜੀ, ਸਾਡੇ ਗਵਾਂਢ 'ਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਅਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੁੜਿਆ। ਸੋਚੋ ਜ਼ਰਾ ਓਹਦੀ ਵਾਈਫ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਰਾਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ-ਸੋਚਦਾ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਨਾਂ। ਓਹਦਾ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੋਇਆ! ਭਾਜੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਬੁੜ੍ਹੇ ਨੇ ਅਕਲ ਦੀ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਘਰ ਫੋਨ ਲੁਆ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਫੜਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਅੱਧੀ ਵਾਰ ਘੁਮਾ ਲੈਨਾਂ। ਦਿਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਧਰਵਾਸ ਰਹਿੰਦਾ।”

ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਲਈ ਗਲਾਸ ਭਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਕਾਉਂਟਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਅੁਹਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪੁੱਛੇਗਾ,

“ਭਾਜੀ, ਲਾਗਰ ਲਓਗੇ ਕਿ ਬਿਟਰ?”

ਬੀਅਰ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਮੇਜ਼ ਉਪਰ ਰੱਖਦਾ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇਗਾ,

“ਮੇਰੀ ਵਾਈਫ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਦੀ ਜਿਹੀ ਜਿੱਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਤੀਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਈ ਆ ਪਰ ਨਿਰੀ ਦੇਵੀ ਆ ਭਾਜੀ। ਮੂੰਹ 'ਚ ਜਿੱਦਾਂ ਜੀਭ ਹੁੰਦੀ ਈ ਨਈਂ। ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤਕੜੀ ਆ। ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਉਹ ਕਰਦੀ ਆ। ਸੋਮੇ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਮਨਜ਼ਿੰਦਰ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਲਿੱਦ ਆ। ਸਿਰ ਦੁਖਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਆ। ਰਾਣੇ ਵਿਚਾਰੀ ਤੜਕੇ ਦੀ ਉਠੀ ਗਈ ਰਾਤ ਸੌਂਦੀ ਆ। ਰਸੋਈ ਦੇ ਨਾਲ ਈ ਉਹਦਾ ਮੰਜਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਉਥੇ ਈ ਟੇਡੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਚਲੋ, ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਬੰਦਾ ਨਈਂ ਘਸਦਾ ਪਰ ਗੁੱਸਾ ਮਨਜ਼ਿੰਦਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਜਿਹੜੀ ਡੱਕਾ ਦੁਹਰਾ ਨਈਂ ਕਰਦੀ।”

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਮਿਲੇਗਾ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਵੇਂ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਟਿੱਚਰਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਜਾਵੋਗੇ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਪਿੱਛੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਵਕਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਛਣ ਬੈਠ ਜਾਵੋਗੇ। ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਕਹੇਗਾ,

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਆਂ ਪਰ ਰਾਣੇ ਠੀਕ ਨਈਂ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/151

“ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ?”

“ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਈਂ। ਬੱਸ ਉਦਾਸ ਬਹੁਤ ਆ। ਅਖੇ ਜਲਦੀ ਸੱਦ ਲੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਬਈ ਭੈਣ ਦੇਣੇ ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਰੱਖਦੇ ਲਈ ਤੇਨੂੰ ਕਿੱਦਾਂ ਸੱਦ ਲਵਾਂ! ਓਦਾਂ ਭਾਜੀ, ਰਾਣੇ ਹੈ ਤਾਂ ਦਿਲ ਵਾਲੀ ਪਰ ਲੋਕ ਅੱਪਸੈਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਆ। ਹੁਣ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬਬੇਰੀਆਂ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕਰਦੇ ਆ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰੀ ਜਾਨਾਂ। ਓਦਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਈਂ ਪਰ ਰਾਣੇ ਦਿਲ 'ਤੇ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਆ।”

“ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਛ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ?”

“ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੀ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਈ ਘਰਦੀ ਮਨਜ਼ਿੰਦਰ। ਇਕ ਤਾਂ ਓਦਾਂ ਲੋੜੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜੀਭ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਨਈਂ। ਕਦੇ ਰਾਣੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾ-ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਹੂ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਭੱਈਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜੀ ਆ। ਗੋਰੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਨਵਰ ਸਮਝਦੇ ਆ। ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੇ ਆ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਸੋਮੇ ਨੂੰ ਦੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਵੇ। ਮਨਜ਼ਿੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਭ ਪਤਾ। ਫੇਰ ਭਲਾ ਏਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ!”

ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅਸਰ ਹੋਰ ਹੋਏ 'ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,

“ਭਾਜੀ, ਰਾਣੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਝੱਲ ਲਊ ਪਰ ਮਨਜ਼ਿੰਦਰ ਏਦੂੰ ਵੀ ਅਗੇ ਟੱਪ ਜਾਂਦੀ ਆ।”

ਫਿਰ ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਨਕਸ਼ ਜਿਹਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਦੱਸੇਗਾ,

“ਏਦਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵੜਦਿਆਂ ਵਿਹੜਾ ਆ ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਸੌਂਦੇ ਆ। ਪਰ ਸੋਮਾ ਤੇ ਮਨਜ਼ਿੰਦਰ ਉਪਰ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਆ। ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਹੈਰੀ ਰਸੋਈ ਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪੇਂਡੀਆਂ। ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਮਨਜ਼ਿੰਦਰ ਨੇ ਰਸੋਈ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਪਰ ਜਾਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਵਿਹੜਾ ਲੰਘਣਾ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੁੱਧ ਦਾ ਗਲਾਸ ਫੜੀ ਸੌਣ ਜਾਣ ਲਈ ਵਿਹੜਾ ਲੰਘਦੀ ਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਣੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਨਜ਼ਿੰਦਰ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਈ ਭੈੜੀ ਹਾਸੀ ਹੱਸਦੀ ਆ ਜਿਹੜਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੱਲੀ ਆਪਣੇ ਕੰਤ ਕੋਲ ਤੇ ਤੂੰ ਪੈ 'ਕੱਲੀ! ਜ਼ਰਾ ਰਾਣੇ ਥਾਂ ਖੜ ਕੇ ਸੋਚ ਕੇ ਦੋਖੇ ਕਿੰਨੀ ਖਤਰਨਾਕ ਗੱਲ ਆ ਇਹ! ਬੱਸ ਰਾਣੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਆ ਤਾਂ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਲਦੀ ਸੱਦ।”

ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕੋ। ਕੋਈ ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕੋ। ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਸੋਚੋ ਵੀ ਨਾ ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ-ਪਰੇ ਕਰ ਦੋਵੇਂ।

ਇਕ ਦਿਨ 'ਮਰੱਥਿਆਂ ਵਾਲੀ' ਜਾਵੋਗੇ ਤਾਂ ਗੋਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਨੂੰ ਉਡੀਕਣ ਲੱਗੋਗੇ। ਜਦ ਨਾ ਹੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੋਗੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਗੋਲਾ ਦਿੱਸ ਪਵੇਗਾ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇਗਾ,

“ਭਾਜੀ, ਓਵਰ ਟਾਇਮ ਕਰਨ ਡਹਿ ਪਿਆਂ, ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਬੇਕਰੀ ਲਾ ਲੈਨਾ।”

ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ/152

“ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਲਾਏ ਨਈਂ।”

“ਆਹੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਈਂ ਲਾਏ। ਲੱਗ ਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਬੋਦਰ ਨਈਂ ਕੀਤਾ। ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਓਵਰ ਟਾਇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਈ ਕੰਮ ਚੱਲੀ ਜਾਂਦਾ। ਕਾਹਨੂੰ ਟੁੱਟ-ਟੁੱਟ ਕੇ ਮਰਨਾ ਪਰ ਹੁਣ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਕਰਨਾ ਈ ਪੈਣਾ।”

“ਹੁਣ ਐਡੀ ਕਿਹੜੀ ਆਵਤ ਆ ਪਈ?”

“ਹੁਣ ਸੇਮੇ ਨੂੰ ਸੱਦਣਾ। ਬੰਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਵਰਨੇ ਦਲਾਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੇਟ ਕੁਝ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸੇ ਜੋੜ ਲਵਾਂ। ਮੇਰੀ ਬੁੱਕ ਖਾਲੀ ਜਿਹੀ ਸੀ।”

ਸੇਮੇ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ,

“ਓਹਦਾ ਹੁਣ ਕਿੱਦਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ?”

“ਬੱਸ ਬਣ ਗਿਆ ਜੀ।”

ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਉਸ ਦੇ ਬੀਅਰ ਦਾ ਗਲਾਸ ਪੀ ਲੈਣ ਤਕ ਦੀ। ਫਿਰ ਰਾਜ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਬੋਲੇਗਾ,

“ਭਾਜੀ, ਰਾਣੋ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਸੀ। ਮਨਜ਼ਿਦਰ ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਝੇਡਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਜਾਂਦੀ ਮਨਜ਼ਿਦਰ ਦੀ ਤੱਕਣੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸੀਨਾ ਵੀ ਛਲਣੀ ਕਰ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਤਰਕੀਬ ਸੁਝੀ। ਮੈਂ ਬ੍ਰੈਡਵੇਅ ਵਾਲੇ ਗੁਰਪਾਲ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੰਗਲੀ ਰਾਣੋ ਦੇ ਗਲ ਲਈ ਬਣਵਾਈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ 'ਤਾ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਮਨਜ਼ਿਦਰ ਤੇਰੇ ਵਲ ਟੇਡਾ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਏਸ ਸੰਗਲੀ ਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਫੇਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਰ। ਬੱਸ ਭਾਜੀ, ਮੇਰੀ ਤਰਕੀਬ ਕੰਮ ਕਰ ਗਈ। ਮਨਜ਼ਿਦਰ ਦੀ ਤੱਕਣੀ ਸਿੱਧੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਸਗੋਂ ਰਾਣੋ ਦੀ ਸੰਗਲੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੋਲਦੀ ਪੁੱਛੂ ਕਿ ਏਨੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਧੌਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੀ!”

“ਪਰ ਏਹਦੇ ਨਾਲ ਸੇਮੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਸੰਬੰਧ?”

“ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਆ ਜੀ। ਮਨਜ਼ਿਦਰ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਵਿਚਾਰਾ ਸੇਮਾ ਫਸ ਗਿਆ। ਮਨਜ਼ਿਦਰ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਚਾਹੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਹ ਜਾਂ ਦੱਖਣ, ਚਾਹੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰ ਜਾਂ ਗੁਲਾਮੀ ਪਰ...”

ਸੱਪ

ਮੈਨੂੰ ਸੱਪ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਇਹ ਨਾ-ਡਰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਥਿਤ ਸੀ ਉਥੇ ਸੰਘਣਾ ਡੱਬਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਫਜ਼ੂਲ ਜਿਹੇ ਪਲਾਹ-ਝਿੜੀਆਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਨੇਰਾ ਜਿਹੀ ਕਰੀ ਰੱਖਦੇ। ਸੱਪ ਅਵਾਰਾ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ। ਮੇਰੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੀ ਯੋਗ ਬਣਾਈ। ਛੁੱਟੀ ਆਇਆ ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਵੀ ਬਾਬੇ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਾਉਣ ਜਾ ਲੱਗਦਾ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਥੇ ਹੀ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰਨੇ ਆਰੰਭੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਸੱਪ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਖਾਸੀ ਸਮਝ ਸੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਠੀ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਕਦੇ ਰੱਸੇ ਵਾਂਗ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਛੁਹਾਉਂਦਾ। ਸੱਪ ਦੇ ਤਿਲਕਵੇਂ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਥਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੱਪ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸੱਪ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਾਬੂ ਨਾ ਕਰ ਸਕੋ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੌਂਸਲੇ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੱਪ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਜਾਨ-ਲੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਬੱਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਕਹਿੰਦਾ, “ਸੱਪ ਨੂੰ ਕਦੇ ਢਿੱਲਾ ਹੱਥ ਨਾ ਪਾਓ। ਇੰਨਾ ਸਖ਼ਤ ਵੀ ਨਾ ਪਾਓ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ। ਜੇ ਸੱਪ ਪੂਛ ਤੋਂ ਫੜੇ ਤਾਂ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਹਟਵਾਂ ਰੱਖੋ। ਜੇ ਅਗਿਓਂ ਫੜਨਾ ਤਾਂ ਇਕਦਮ ਸਿਰੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਓ।”

ਸੱਪ ਬਾਰੇ ਇੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਪੁਨ੍ਹਾਂ ਗੁੱਜਰ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪੁਨ੍ਹਾਂ ਗੁੱਜਰ ਬਾਬੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਦੋਸਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਓਧਰ ਚਲੇ ਗਿਆ ਜਾਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਨ੍ਹਾਂ ਗੁੱਜਰ ਦੀਆਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਗੱਲਾਂ ਇਵੇਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਵਿਛੜੇ ਜਾਂ ਦੂਰ ਗਏ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜੀਅ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਨ ਬਾਬੇ ਕੋਲ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਬਾਪੂ ਛੁੱਟੀ ਆਇਆ ਵੀ ਪੁਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ। ਭੂਆ ਸਹੁਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਪੁਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਿੱਸਾ ਛੋਹ ਲੈਂਦੀ। ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਭੂਆ ਪੁਨ੍ਹਾਂ ਗੁੱਜਰ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਖੇਡੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਦੱਸਣ ਲੱਗਦਾ, “ਬੜਾ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹੇ। ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਗਾਲਿਬ

ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸੀ। ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਹਿਰ ਸੀ। ਜਦ ਵਿਆਉਣ ਦਾ ਬਰੇਸੇ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਆਏ ਕਿਸੇ ਫਕੀਰ ਨਾਲ ਉਹ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਦਸੀਂ ਸਾਲੀਂ ਮੁੜਿਆ। ਮੁੜਿਆ ਪੂਰਾ ਫਕੀਰ ਬਣ ਕੇ। ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਬਾਣਾ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਗਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਸੱਪ ਦੇ ਕੱਟੇ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸੀ ਮਰੀਜ਼ ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ ਫੇਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਰਨ ਦਿੰਦਾ। ਲੋਕ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦੇ।”

ਪੁਨੂੰ ਬਾਰੇ ਇੰਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਕਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੰਮੇ ਚੋਗੇ ਵਾਲਾ ਫਕੀਰ ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿੰਦੀ ਰੰਗੀ ਦਾਹੜੀ ਹੈ। ਗਲ ਵਿਚ ਮਾਲਾਵਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਮੰਡਲੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਪੁਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਇਥੇ ਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਾਣ ਸਕਦਾ।

ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਥ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਵੀ ਪੁਨੂੰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ। ਮੈਂ ਸੱਥ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, “ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਈ ਬੜੀ ਹਿੰਮਤ ਮਾਰੀ। ਡੱਬਰ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਮਾਰਿਆ। ਸੱਪਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਉਧਰ ਦੀ ਕੋਈ ਲੰਘਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੇਰੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਮੰਗਲ ਬਣਾ ਮਾਰਿਆ।”

“ਮੀਰਾਂ ਸ਼ੁੰਹ ਦੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਕਾਹਦਾ ਡਰ। ਪੁਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮਣਕਾ ਜਿਉਂ ਦੇ ਗਿਆ।” ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ “ਕਾਹਦਾ ਮਣਕਾ?” ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੁੱਛਦਾ।

“ਆਹੀ, ਕੀੜਾ ਲੜੇ ਦਾ। ਜਿਥੇ ਕੀੜਾ ਲੜ ਜਾਏ ਉਥੇ ਮਣਕੇ ਨੂੰ ਕੱਚੀ ਲੱਸੀ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਕੇ ਲਾ ਦਿਓ। ਮਣਕਾ ਸਾਰੀ ਜ਼ਹਿਰ ਚੂਸ ਲਊ।”

“ਤੂੰ ਦੇਖਿਆ ਮਣਕਾ?”

“ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪੁਨੂੰ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਰੀ ਉਮਰ। ਰੋਲ੍ਹਿਆਂ ਵੇਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮੀਰਾਂ ਸ਼ੁੰਹ ਨੂੰ ਦੇ ਗਿਆ।”

ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਸੁਣ ਚੁੱਕਿਆ ਸਾਂ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਏਗਾ। ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ, “ਲੋਕ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਆ।”

ਮੈਂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਸ ਛੱਡਦਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਮਣਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਮੁਸਕਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ, “ਮਣਕਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੈਗਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸੇ ਕੰਮ ਤੁਰੇ ਰਹਿਣਾ। ਪੁਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇਰੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਸਰਦਾਰਾ, ਇਹੋ ਕਮਾਈ ਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੀਣਾ ਕਿ ਮਰਨਾ, ਇਹਨੂੰ ਤੂੰ ਸਾਂਭ ਲੈ।”

“ਬੇਬੇ, ਦਿਖਾ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਮਣਕਾ?” ਮੈਂ ਕਾਹਲਾ ਪੈਂਦਾ ਕਹਿੰਦਾ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿਦ ਕਰਨ 'ਤੇ ਬੇਬੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੱਸਦੀ ਆਂ। ਹੈ

ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੁਛ, ਲੋਕ ਤਾਂ ਬਾਤ ਦਾ ਬਤੰਗੜ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਆ।”

ਦਾਦੀ ਸਾਫ ਟਾਲ ਗਈ। ਮੈਂ ਬਾਬੇ ਤੇ ਮਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਮਣਕਾ ਦੇਖਣ ਦਾ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਆਪਣੀ ਜ਼ਿਦ ਪੁਰਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਰੁੱਸ ਗਿਆ। ਦਾਦੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਰਚਾਉਂਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮਣਕਾ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਬਾਪੂ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ।”

“ਭਲਾ, ਬਾਪੂ ਨੇ ਮਣਕਾ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਫੌਜ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਤੇ ਸੱਪ ਹੁੰਦੇ ਆ।”

“ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ।

ਬਾਪੂ ਦੇ ਆਉਣ ਤਕ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਪੈ ਗਈ। ਜਦ ਤਕ ਮੇਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵੀ ਕੁਛ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਇਸ ਮਣਕੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ਭੂਆ। ਮਣਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਦੀ, “ਦੀਪਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਯਾਬ ਮਣਕਾ ਆ। ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਮੈਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ-ਤੁਹਾਡਾ ਡੱਬਰ ਦਾ ਹੁਣ ਸਾਫ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਮਣਕਾ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ। ਅਸੀਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਆਂ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਿਧਰ ਨਿਕਲੀਏ ਸੋਟੀਆਂ ਆਂਗੂ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਆ ਪਰ ਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਜਿੱਦਾਂ ਇਹ ਮਣਕਾ ਨਾਲ ਈ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ।”

ਮੈਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਆ ਵੜਿਆ। ਇਹ ਮਣਕਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਆਇਆ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼ੱਕ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੀ ਪਰ ਮਣਕਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ। ਉਮਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਹਾਲੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸੀ ਸੋ ਘਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਮੈਂ ਹੀ ਸਾਂ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਗਜ਼-ਪੱਤਰ, ਰੁਪਏ-ਪੈਸੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਸਭ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ ਪਰ ਮਣਕੇ ਤਕ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਪਰਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਘਰ ਹੀ ਫਰੋਲ ਮਾਰਿਆ। ਇਕ ਦਾਦੀ ਦੀ ਪੋਟੀ ਹੀ ਬਚੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਾਲਾ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਬੀ ਦਾਦੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ। ਜ਼ਰੂਰ ਮਣਕਾ ਇਸੇ ਪੋਟੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਾਦੀ ਜਾਂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ, “ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਮਿਲੂ।”

ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇਨ੍ਹੇ ਸਖਤ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਮਣਕਾ ਭੂਆ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਨਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਭੂਆ ਦੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਡੱਬਰ ਚੁੱਕ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਘਰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਜਿਥੇ ਸੱਪ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਮਣਕੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਬਾਬੇ ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਜਿਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਪੂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ ਉਦੋਂ ਕੁ ਹੀ ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਤੇ ਦਾਦੀ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪੈ ਗਈ। ਉਮਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਦਾਦੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਵੇਲੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ

ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਇੰਡੀਆ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਦਾਦੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸਾਹ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਂ। ਭੂਆ ਵੀ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਬੋਲੀ, “ਦੀਪਿਆ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਇਆ ਹੋਇਆਂ। ਭਾਅ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਮਣਕਾ ਮੈਨੂੰ ਦਵਾ ਜਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਆ। ਤੇਰਾ ਫੁਫੜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿੰਦਾ,...ਮੁੰਡੇ ‘ਕੱਲੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਆ,...ਨੇ ਜਾਣੀਏਂ,...ਘਰ ‘ਚ ਮਣਕਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਡਰ ਡੁਕਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪ ਸਿਆਣਾਂ।”

ਮੈਂ ਭੂਆ ਨੂੰ ਹਾਮੀ ਭਰੀ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮਣਕੇ ਦਾ ਇਹ ਰੋੜਕਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮਣਕਾ ਲੱਭ ਕੇ ਭੂਆ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਵਾਂਗਾ। ਦਾਦੀ ਦੇ ਕ੍ਰਿਯਾ-ਕਰਮ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਾਂ ਤੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਲਿਆਓ ਮਣਕਾ ਭੂਆ ਨੂੰ ਦੇਈਏ, ਆਪਣੇ ਇਹ ਕੀ ਕੰਮ!”

ਮਾਂ ਤੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਕਿ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਮਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਮਣਕੇ ਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪਤਾ।”

“ਇਥੇ ਪੇਟੀ ‘ਚ ਈ ਹੋਣਾ।”

“ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਾਂਗੇ।” ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ।

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਇੰਡੀਆ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਕਈ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਫਰਕ ਜਿਉਂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਰਾਤ ਵੀ ਮੈਂ ਉਣੀਂਦਰੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਪਾਸੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਦਾਦੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬਿੜਕ ਆਈ। ਮੈਂ ਉਠ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬੱਤੀ ਜਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਗਿਆ। ਮਾਂ ਤੇ ਬਾਪੂ ਦਾਦੀ ਵਾਲੀ ਪੇਟੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਘਬਰਾਏ ਤੇ ਫਿਰ ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ?”

“ਹਾਂ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਡਰੇ ਓ?”

“ਤੇਰੀ ਦਾਦੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੇਖਦੇ ਆਂ। ਦਿਨੇ ਤਾਂ ਪਰਾਹੁਣੇ ਆਏ ਰਹਿੰਦੇ ਆ।”...ਮਾਂ ਹੱਸਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ।

“ਭੂਆ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲੈਂਦੇ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਮਾਂ ਖਿੜ ਗਈ ਤੇ ਬੋਲੀ, “ਦੇਖ ਦੀਪਿਆ, ਏਸ ਪੇਟੀ ‘ਤੇ ਮੇਰਾ ਹੱਕ ਆ। ਏਹਦੇ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਜੋ ਵੀ ਆ ਮੇਰਾ,...ਜਿੰਦਾਂ ਮੇਰੀ ਪੇਟੀ ਦਾ ਸੱਭ ਕੁਛ ਤੇਰੀ ਤੀਵੀਂ ਸ਼ਾਮਲੀ ਦਾ। ਤੇਰੀ ਭੂਆ ਦਾ ਹੱਕ ਆਪਣੀ ਸੱਸ ਦੀ ਪੇਟੀ ‘ਤੇ ਆ ਏਹਦੇ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ। ਓਦਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਨੂੰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦੇਹ। ਆਪਾਂ ਕਿਹੜੇ ਨਖਾਂਦੇ ਆਂ। ਉਹ ਏਸ ਘਰ ਦੀ ਧੀ ਆ। ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਦੇਈਏ ਓਨਾਂ ਹੀ ਪੁੰਨ ਲੱਗਦਾ।” ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਂ ਮੁੜ ਪੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਫਰੋਲਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਪੇਟੀ ਵਿਚ ਤਹਿ ਲੱਗੀਆਂ ਰਜਾਈਆਂ, ਦਰੀਆਂ, ਕੱਪੜੇ, ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਸਨ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, “ਇਥੇ ਈ ਕਿਤੇ ਮਣਕਾ ਵੀ ਪਿਆ ਹੋਣਾ।”

“ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਮਣਕਾ ਹੋਗਾ ਕਿਤੇ। ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦਿੱਸਦਾ ਨਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇਰੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਭਲਾ ਮਣਕਾ ਆਪਣੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਸੀ।”

ਮਾਂ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਭੂਆ ਵੀ ਉਠ ਆਈ। ਉਸ ਦਾ ਇਵੇਂ ਆਉਣਾ ਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਹੋਰਵੇਂ ਬਣ ਲਿਆ ਪਰ ਫਿਰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲੀ, “ਆ ਜਾ ਬੀਬੀ, ਦੇਖ ਲੈ, ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਲੈ ਲੈ। ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਈ ਆ ਸੱਭ ਕੁਛ।”

“ਭਾਬੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁੰਨ ਗੁੱਜਰ ਵਾਲਾ ਮਣਕਾ ਦੇ ਦਿਓ।”

“ਬੀਬੀ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਮਣਕਾ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ। ਲੱਗਦਾ ਮਣਕੇ ਦੀ ਐਵੇਂ ਕਹਾਣੀ ਸੀ। ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਭਲਾ ਅਸੀਂ ਨਾ ਦੇਖਦੇ।”

ਭੂਆ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਦੀਪਿਆ, ਲੱਗਦਾ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰ ਗਈ। ਮਣਕਾ ਕਿਤੇ ਲੁਕੇ ਗਈ।”

ਭੂਆ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁਗਲੀਆਂ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਭੂਆ ਦੀ ਗੱਲ ਸੱਚ ਵੀ ਨਿਕਲੀ। ਮਣਕਾ ਮਾਂ ਨੇ ਦਾਦੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਦਾਦੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਭੂਆ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਲਈ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਇੰਡੀਆ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਭੂਆ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਹਿਰਖੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਦੇਖੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਚਲਾਕੀ! ਭਲਾ ਉਹਨੇ ਮਣਕਾ ਕੀ ਕਰਨਾ। ਪੱਕੇ ਘਰ ‘ਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੱਭੇ ਬੈਠੀ ਆ। ਤੂੰ ਵਲੈਤ ‘ਚ ਆਂ,...ਸਾਡੇ ਭੱਈਏ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਕੀੜਾ ਲੜ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਆ ਕਿ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਈ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਟਿਕਾਣਾ ਸੀ।”

ਮੈਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਮਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, “ਆਪਾਂ ਇਹ ਮਣਕਾ ਕੀ ਕਰਨਾ। ਭੂਆ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ।”

“ਇੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਇਹਨੂੰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪਏ ਨੂੰ। ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਦੇ। ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ?”

“ਮਾਂ, ਇਹ ਮਣਕਾ ਨਿਰਾ ਵਹਿਮ ਆ। ਏਹਦੇ ‘ਚ ਭਲਾ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਭਰੀ ਆ।”

“ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਦਰ ਈ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਸ਼ਾਮਲੀ ਤੇ ਰਾਜਵੀਰ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਜਾਊ।”

“ਤੂੰ ਸੋਚਦੀ ਆਂ ਕਿ ਉਹ ਏਹਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਇਹ ਮਣਕਾ ਸਹੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਓਥੇ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।”

“ਕਿਉਂ, ਉਥੇ ਸੱਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ?”

“ਨਹੀਂ।”

“ਇਹ ਕਿੱਦਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ! ਜਿਥੇ ਧਰਤੀ ਉਥੇ ਈ ਸੱਪ,...ਹੋ ਸਕਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਹੋਵੇ।”

“ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਇਹਦੀ ਭੂਆ ਨੂੰ ਆਂ। ਜੇ ਉਹ ਮੰਗਦੀ ਆ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਆ ਕਿ ਇਹ ਮਣਕਾ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦੇਈਏ।”

“ਸਾਡੇ ਫਰਜ਼ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਾ।”

ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਮਾਂ ਇੰਨੇ ਗੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਇਕ ਖੋਪ ਹੋਰ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਮਾਂ ਵੀ ਤੁਰ ਗਈ। ਮਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਇੰਡੀਆ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਸਨ। ਮਾਂ ਉਮਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਗ਼ਮ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਭੂਆ ਨੇ ਐਤਕੀਂ ਫਿਰ ਮਣਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜ ਲਈ। ਇਸ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਭੂਆ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦਾ ਲਈ ਵਾਪਸ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆ ਗਿਆ।

ਹਾਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੀਤਿਆ ਕਿ ਬਾਪੂ ਵੀ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਕਰਾ ਬੈਠਾ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਫਲਾਈਟ ਲੈ ਕਿ ਇੰਡੀਆ ਪੁੱਜਾ। ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਪੂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ, “ਰਾਜਵੀਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮਲੀ ਨਹੀਂ ਆਏ।”

“ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ....।”

“ਅੱਛਾ,...ਜੇ ਸ਼ਾਮਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਅਮਾਨਤ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ।”

“ਕਿਹੜੀ ਅਮਾਨਤ?”

“ਆਹ ਚਾਬੀਆਂ। ਇਹ ਸ਼ਾਮਲੀ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਆ। ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਕੀ ਪਤਾ। ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਘਰ ਮੁੜਾਂ ਵੀ ਜਾ ਨਾ ਮੁੜਾਂ।”

“ਏਦਾਂ ਨਾ ਕਹਿ ਬਾਪੂ, ਤੂੰ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ।”

“ਚਲੋ, ਉਹ ਜਾਣੇ! ਪਰ ਤੂੰ ਆਹ ਚਾਬੀਆਂ ਰੱਖ ਲੈ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਈਂ।”

ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਚਾਬੀਆਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵਧਾਈਆਂ ਤੇ ਮੈਂ ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਫੜ ਲਈਆਂ। ਚਾਬੀਆਂ ਫੜਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਮਣਕੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ। ਆਖਰ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਚਾਬੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਮਣਕਾ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸਾਂ। ਇਸ ਨੂੰ ਛੋਹ ਸਕਦਾ ਸਾਂ। ਗੇਂਦ ਵਾਂਗ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਛਾਲ ਸਕਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਇੰਨੇ ਸਾਲ ਇਸ ਮਣਕੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤਰਸਿਆ ਸਾਂ। ਭੂਆ ਵੀ ਤਰਸੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸ ਮਣਕੇ ਉਪਰ ਉਸ ਦਾ ਹੱਕ ਹੀ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਚਾਬੀਆਂ ਲਈ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਮਣਕਾ ਲੱਭ ਕੇ ਭੂਆ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਵਾਂਗਾ। ਭੂਆ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਕਿਆਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਣਕਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਘੜ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਗੋਲਾ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੇਰੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਭੂਆ ਵੀ ਆਈ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਾਫੀ ਬੁੱਢੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨੂੰਹ-ਪੁੱਤਰ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਿਚ ਮੱਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੂਆ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਮਣਕੇ ਦੀ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਦੀਪਿਆ, ਐਤਕੀਂ ਮਣਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇ ਜਾਵੀ। ਦੇਖੀ ਭੁੱਲੀ ਨਾ।”

“ਭੂਆ, ਆਹ ਲੈ ਚਾਬੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿਥੇ।”

“ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ ਸੀ।”

ਬਾਪੂ ਹਸਪਤਾਲ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਕਲ੍ਹ ਤਕ ਦੀ ਉਡੀਕ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੇ ਭੂਆ ਇਧਰ ਉਧਰ ਹੱਥ ਮਾਰਦੇ ਮਣਕਾ ਲੱਭਣ ਲੱਗੇ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੰਘ ਗਈ ਪਰ ਮਣਕਾ ਨਾ ਥਿਆਇਆ। ਸਾਰੀਆਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਅਟੈਚੀ, ਪੇਟੀਆਂ ਫਰੋਲ ਮਾਰੇ। ਮਣਕਾ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਦਿੱਸਿਆ। ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੀ ਹੱਥ ਲੱਗੀ। ਅਸੀਂ ਥੱਕ ਟੁੱਟ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਬਾਪੂ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁੱਜਰ ਵਾਲਾ ਮਣਕਾ ਭਲਾ ਕਿਥੇ ਆ?”

“ਉਹ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਸ਼ਾਮਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।”